

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI
MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI**

**HACI PÎRÎ EFENDÎ'NİN İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ'Sİ
(111a-172b / İNCELEME-METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nergiz AYAR

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU KÖROĞLU**

KONYA 2021

BİLİMSEL ETİK

Öğrencinin	Adı Soyadı	NERGİZ AYAR
	Numarası	167201001003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM / BİLİM DALI
	Programı	TEZLİ YÜKSEK LİSANS
	Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ NURGÜL SUCU KÖROĞLU
	Tezin Adı	HACI PÎRÎ EFENDİ'NİN İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ'Sİ (111a-172b / İNCELEME-METİN)

Bu tezin proje safhasından sonuçlandırılmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Nergiz AYAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	NERGİZ AYAR
	Numarası	167201001003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM / BİLİM DALI
	Programı	TEZLİ YÜKSEK LİSANS
	Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ NURGÜL SUCU KÖROĞLU
	Tezin Adı	HACI PİRÎ EFENDÎ'NİN İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ'Sİ (111a-172b / İNCELEME-METİN)

Adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *HACI PİRÎ EFENDÎ'NİN İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ'Sİ (111a-172b / İNCELEME-METİN)* başlıklı bu çalışma 29 /01 /2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı	Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Dr.Öğr.Üyesi	Nurgül SUCU KÖROĞLU	Danışman	
Prof. Dr.	Semra TUNÇ	ÜYE	
Prof. Dr.	Mehmet KIRBIYIK	ÜYE	

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK.....	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	iii
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
ÖN SÖZ.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HACI PİRİ EFENDİ VE İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ'Sİ

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞERH EDİLEN MESNEVÎ BEYİTLERİ VE İKTİBASLAR

2.1. AYET İKTİBASLARI	8
2.2. HADÎS-İ ŞERÎF İKTİBASLARI	25
2.3. ESERDE YER ALAN BAŞLIKLARIN TAMAMI.....	32
2.4. 111a-172b NOLU VARAKLAR ARASINDA YER ALAN BAŞLIKLAR.....	45
2.5. ŞERH EDİLEN MESNEVÎ BEYİTLERİ	53
2.6. ARAPÇA ALINTILAR	131
2.7. FARŞÇA ALINTILAR	136
2.8. TÜRKÇE ALINTILAR.....	146

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇEVİRİYAZILI METİN

SONUÇ.....	268
KAYNAKÇA	270
ÖZGEÇMİŞ.....	274

Öğrencinin	Adı Soyadı	NERGİZ AYAR
	Numarası	167201001003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM / BİLİM DALI
	Programı	TEZLİ YÜKSEK LİSANS
	Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ NURGÜL SUCU KÖROĞLU
	Tezin Adı	HACI PİRİ EFENDİ’NİN İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎSİ (111a-172b / İNCELEME-METİN)

ÖZET

Bu çalışmada 16. yüzyıl şârihlerinden Hacı Pîrî’nin Süleymaniye Kütüphanesi yazmaları arasında yer alan ve şârihin kendi hattıyla tahrir ettiği *Intihâb-ı Şerh-i Mesnevî* adlı mensur *Mesnevî* şerhinin 111a-172b varakları ele alınmıştır. Tezin giriş bölümünde Mesnevî tercüme ve şerhlerinden kısaca bahsedildikten sonra Eski Türk Edebiyatında nesir türü hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Hacı Pîrî’nin hayatı ve mezkûr eseri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde eserde ilgili varaklar arasında şerh edilen Mesnevî beyitleri ve iktibaslar üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde eserin çeviriyazılı metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Mesnevî, Hacı Pîrî, Şerh, Eski Türk Edebiyatı, Nesir.

Öğrencinin	Adı Soyadı	NERGİZ AYAR
	Numarası	167201001003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM / BİLİM DALI
	Programı	TEZLİ YÜKSEK LİSANS
	Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. ÜYESİ NURGÜL SUCU KÖROĞLU
	Tezin Adı	THE HACI PÎRÎ EFENDİ'S SELECTED MASNAVI COMMENT [ANALYSIS-TEXT (111a-172b)]

SUMMARY

In this work the pages of written Masnavi commentary 111a-172b named İntihâb-ı Şerh-i Masnavi which is written by Hacı Pîrî one of the commender of 16 th century among the writings of Süleymaniye Library are studied after mentioning Masnavi translations and commented shortly, information about prose type of Turkish literature is given. In the first section knowledge about Pîrî's life and the Works is given. In the second section Masnavi couplets and quotations are commented among the connected pages of the work are emphasized. In the third section the translated text of the work is given.

Key Words: Mevlâna, Masnavi, Hacı Pîrî, Commentary, Classical Turkish Literature, Prose.

ÖN SÖZ

Büyük İslam âlimi, mutasavvıf, mütefekkir, muhakkik ve şair Mevlâna Celâleddin-i Rûmî; birçok insan tarafından merak edilmiş, okunmuş ve araştırılmış olup eserleri de bu doğrultuda hem Türk Edebiyatı kapsamında hem de dinî-tasavvufî eserler kapsamında başyapıt niteliği taşımıştır.

Eserlerinin şâhı olarak adlandırabileceğimiz Mesnevî'si de Klasik Türk Edebiyatının vazgeçilmez çalışma sahalarından biri olan şerh edebiyatında çok önemli bir yer tutarak gerek tamamına gerek seçki beyitlere yapılan şerh ve tercümeleriyle edebiyatımızda en çok şerh edilen dinî-tasavvufî eser olma niteliğindedir.

Tezimizin temelini oluşturan İntihâp-ı Şerh-i Mesnevî de bu çalışmalardan biri olup 990/1582-83'te Hacı Pîrî Efendi (öl.996/1587-8) tarafından mensur olarak kaleme alınmıştır.

İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, Mülhak, No.26'da kayıtlı olup 17 satırdan oluşan 172 varaklık tek cilt hâlindeki bu eserin 01b-53b varakları arası 2017 yılında Cüneyd Uzunlu tarafından, 53b-110b varakları arası ise 2019 yılında Betül Sevindik tarafından Selçuk Üniversitesinde yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Bu tezde ise ilgili esere yapılan çalışmalara kaldığı yerden devam edilerek 111a-172b varakları arası incelenmiştir.

Tezimizin giriş bölümünde 111^a nolu varak öncesine yapılan yüksek lisans tezi çalışmalarında şerh edebiyatının genel özellikleri, şerh yöntemleri, Mesnevî şerhleri, Hacı Pîrî Efendi'nin hayatı başlıklarına yer verilmiş olması sebebiyle mükerrer olmaması adına çalışmamızda bu başlıklara detaylı olarak tekrar yer verilmemiş olup Mesnevî tercüme ve şerhleri hakkında öz bir bilgi verildikten sonra Mesnevî tercüme ve şerhlerinin Eski Türk Edebiyatı nesir örnekleri arasında önemli bir yer tutması ve İntihâp-ı Şerh-i Mesnevî eserinin güzel bir süslü nesir örneği olması dolayısıyla Eski Türk Edebiyatında nesir hakkında bilgi verilmiştir.

Üç bölümden oluşan tezimizin birinci bölümünde çalışmamızın temelini oluşturduğu için ilgili eser ve müellifi hakkında kısa bir bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde şarihin şerhte istifade ettiği ayet ve hadîs iktibasları ile şerh edilen Mesnevî beyitleri ve Arapça, Farsça ve Türkçe alıntılar ayrı ayrı başlıklar hâlinde verilmiştir.

Üçüncü bölüm olan metin bölümünde ise eserin 111a-172b varakları transkribe edilerek Latin harflerine aktarılmıştır. Konu bütünlüğünü korumak maksadıyla çeviriyazılı metne 110^b numaralı varakta yer alan başlık itibariyle başlanmıştır.

Bu bölümde sayfa numaraları (ör. 111^a şeklinde) ve satır numaraları (ör. ^[1] şeklinde) gösterilmiş olup; Arapça ve Farsça ifadeler -aslını bozmamak adına- ekran görüntüsü olarak çeviriyazılı metnin içerisinde, bu ibarelerin içeriğine dair bilgilere ise dipnotlarda yer verilmiştir.

Dil kâidelerinden farklı bir harfle yazılan kelimeler (ör. s.121^a ^[3]) dipnotta verilmiştir. Kasdedilen mânâyâ muvafık düşmemesi nedeniyle fazla yazıldığı düşünülen kelimeler (ör. s.113^a ^[3]) de dipnotta verilmiş olup yine aynı sebeple eksik yazıldığı düşünülen harf ve kelimeler ise çeviriyazılı metinde köşeli parantez içinde yazılarak metne dahil edilmiştir.

Mesnevî beyitlerinin Türkçesi verilirken Tahirü'l-Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî adlı şerhinden istifade edilmiştir. İlgili şerhte bulunamayan dört adet beytin tercümesinde ise Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu hocamızın yapmış olduğu Mesnevî tercümesinden istifade edilmiş olup dipnotta belirtilmiştir.

Tez aşamasında engin hoşgörü ve bilgisiyle şahsıma her daim kılavuzluk eden danışmanım, yüce gönüllü hocam Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU KÖROĞLU Hanımefendi başta olmak üzere; tez konusunu tespit ederken desteğini şahsımdan esirgemeyen Prof. Dr. Semra TUNÇ Hanımefendi'ye, Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü'ne ve öğrencilerine katkısı büyük olan değerli hocamız Prof. Dr. Ali TEMİZEL Beyefendi'ye, teknik bilgi ve kaynak desteğini esirgemeyen manevî kardeşimiz Arş. Gör. Dr. Ahmet KAVAKLIYAZI'ya, bilgisayar donanımı bilgisiyle kılavuzluk eden manevî abimiz Şeref ERTAŞ'a; bütün aile bireylerime ama özellikle kıymetli eşim Erdem AYAR'a, en büyük şansım olan annem Ayşe GEDİK'e ve güzel gönlüyle en tatlı desteği veren oğlum Erkut AYAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yaptığımız bu çalışmanın ilim câmiasına ve konuyla ilgilenen kişilere yararlı olmasını Cenâb-ı Hakk'tan niyâz ederiz.

Nergiz AYAR
KONYA 2021

Kısaltmalar

age.	Adı Geçen Eser
agm.	Adı Geçen Makale
A.Ü.	Anadolu Üniversitesi
bk.	Bakınız
C	Cilt
çev.	Çeviren
DT	Doktora Tezi
ed.	Editör
Ens.	Enstitü, Enstitüsü
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazret, Hazreti
No.	Numara
s.	Sayfa
TAED	Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
T.E.	Tespit Edilemedi
Ü.	Üniversite
v.	Varak
vd.	ve devamı, ve diğerleri
Yay.	Yayınları, Yayınevi, Yayıncılık
YLT	Yüksek Lisans Tezi

GİRİŞ

“Mevlânâ gibi cihanda olmadı, / Ançılâyın kimse Hak’dan tolmadı¹

Ol güneşdür evliyalar yulduzı / Dükeline ol degürür uruzı²³”

Hız. Pîr’in yaratılış ve huy bakımından, kendisine en fazla benzeyen olarak nitelendirdiği oğlu Sultan Veled’in Rebâb-nâme adlı eserinde de söylediği gibi İlahî aşkla dolup taşan bir aşk okyanusudur Mevlâna. Hakk’a kavuşmasının üzerinden 747 yıl geçmesine rağmen çağın ve bu dar dünyanın karanlığında kaybolan biz insanlara yıldız olup can katmadadır Mevlâna (K.S.).

İnsanî ve ahlakî değerler asırlar boyunca pek çok şair ve müellif tarafından gerek şiir gerekse nesir vasıtasıyla dile getirilmiş, insanlar bu yolla iyiliğe, güzel ahlaka davet edilmişlerdir.⁴ Çünkü kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.⁵ Gönüllere nefes ve ilahî huzur kaynağıdır Mevlâna. Çünkü kendisinin de bir rubaisinde⁶ vurguladığı gibi Kur’an’ın bendesi, Hız. Muhammed Mustafa’nın (S.A.V.) yolunun tozudur Mevlâna.⁷

Kur’an ve sünnet ekseninde irşad etme görevi Hız. Pîr’in Sevgili’sine kavuşmasının ardından eserleri ile devam etmiştir. Eserlerinin şâhı olarak vasıflandırabileceğimiz Mesnevî-i Şerif (Mesnevî-i Manevî, Mesnevî-i Mevlevî) ’nin tamamına, bir cildine veya seçme beyitlere çok fazla şerh/tercüme yapılmıştır.⁸

Mesnevî’nin Türkçeye yapılan ilk tam tercüme ve şerhi Prizenli Şem’î’nin (mutasavvıf şair, Prizren ?-İstanbul 1591) Şerh-i Mesnevî adlı eseridir. Mu’înü’l-dîn b. Mustafa, on beşinci yüzyılda yaşamıştır ve Mesnevî-i Murâdiyye eseriyle Türkçede bilinen ilk Mesnevî mütercim ve şârihidir. Rusûhî İsmâil-i Ankaravî (Mevlevî şeyhi ve Mesnevî şârihi, ö. 1631), Mesnevî-i

¹ Dünyâda Mevlânâ gibi, hiçbir kimse olmadı (yetişmedi);kimse de onun gibi Hak’dan dolmadı. (İlahi aşk ve feyze ermedi.)

² O, güneştir, veliler yıldızıdır. O, herkese nasip eriştirir.

³ Hidâyetoğlu, A.Selahaddin, Hazreti Mevlâna Muhammed Celâleddin-i Rûmî Hayatı ve Şahsiyeti, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Konya, 2004, s.67-68.

⁴ Nurgül Sucu (2011), “Bostanzâde Yahyâ Efendi’nin Mir’âtü’l-Ahlâk’ında “İbadet”in Mânâ ve Muhtevası”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.4, s.101

⁵ “Onlar, inananlar ve kalpleri Allah’ı anmakla huzura kavuşanlardır. Biliniz ki, kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (Ra’d/13/28)

⁶ “Ben yaşadıkça Kur’an’ın bendesiyim

Ben, Hazret-i Muhammed Mustafa’nın yolunun tozuym

Biri benden, bundan başkasını naklederse

Ondan da şikayetçiyim, o sözden de şikayetçiyim.”

⁷ Pîr-i Aşk-Fotoğrafların Dili,ed. Ali Temizel vd., Selçuk Ü. Mevlana Araştırmaları Ens. Yay., Konya, 2017, s.80.

⁸ Detaylı bilgi için bk. Cüneyt Uzunlu (2017), Hacı Pîrî Efendinin İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî Tercümesi [İnceleme-Metin (1b-53b)], Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Ü. s.1-7

Şerîf Şerhi adlı eserinde Mesnevî'nin tamamını geniş bir şekilde şerh etmiştir. Sarı Abdullah b. Mehmed'nin (mutasavvıf-şair, İstanbul 1584-1660), Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî (Mesnevî-i Şerîf Tercüme ve Şerhi) adlı eseri 1. Defter'in beş cilt hâlinde tercüme ve şerhidir. İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1725)'nin, Mesnevî Şerhi-Rûhu'l-Mesnevî I-II adlı eseri 1. Defter'den şerhidir. Nahîfî Süleyman (Divan şairi, İstanbul 1640-45 arası-1738), Mesnevî'yi Türkçeye manzum olarak çevirmiş ve beraberinde Farsça metni de vermiştir.⁹ Mesnevî'nin aslının manzum olması ve manzum tercüme yapmanın zor olması sebebiyle Nahîfî tercümesi, tercüme arasında önemli bir yer tutar. Mesnevî'yi geniş bir şekilde şerh eden ikinci şârih, yine bir Mevlevî olan Ahmet Avni Konuk'tur. (öl.1938) Mevlevîlik geleneğine metod ve muhtevâ olarak en bağlı olan şerh ise, Tâhirü'l-Mevlevî' nin (öl.1951) Mesnevî şerhidir.¹⁰

Çalışmamızın temelini oluşturan İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî, Hacı Pîrî Efendi tarafından intihâb yoluyla yapılan şerhlerden biridir ve Mesnevî tercüme ve şerhleri Eski Türk Edebiyatı nesir örnekleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA NESİR

Arapça kökenli bir kelime olan nesir/nesr kelimesi nun, peltek se ve ra harflerinden oluşmaktadır.

Nesir kelimesi edebiyat terimi olarak manzum olmayan söz¹¹, tabii konuşma tarzında söz veya yazı, manzum olmayan söz veya yazı (uyd. düzyazı)¹² anlamların gelmektedir. Manzum olmayan, nesir hâlinde yazılmış eserlere ise mensur eser denmektedir.¹³

Eski Türk Edebiyatı deyince, eskiler sadece divan şiirini ve bu şiirin estetiği ile birçok sanatlarını kullanan süslü nesri (inşâ) kastetmişlerdir. İnşâ dışındaki nesir ancak Tanzimat'tan sonra, o da sınırlı olarak, edebiyat sayılmaya başlanmıştır.¹⁴

⁹ Detaylı bilgi için bk. (Nurgül Sucu (2006), "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s.148)

¹⁰ Detaylı bilgi için bk. (Nergiz Ayar (2019), Mesnevî-i Şerif'te Yer Alan "Sûfilerin Semâ Meclisi Tertip Etmek İçin Misâfirin Eşğini Satmaları" Adlı Hikayenin Farklı Tercüme ve Şerhlere Göre Tahlili" Yüksek Lisans Semineri, Konya: Selçuk Ü. Mevlâna Araştırmalar Ens.)

¹¹ Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2003, s.824.

¹² Doğan, age., s.985.

¹³ Doğan, age., s.886.

¹⁴ Fahir İz, Eski Türk Edebiyatında Nesir, Akçağ Yay., Ankara, 1996.

Fahir İz hocamız Eski Türk Edebiyatında nesirle yazılmış eserleri bir bütün olarak ele almış ve bunun neticesi olarak başlangıçtan Tanzimat'a kadar olan nesir örneklerini sade nesir, orta nesir ve süslü nesir olmak üzere üç kolda toplamıştır.

Sade nesirde halk dili hakimdir, süslü nesir üslûbundan zaman zaman etkilense de yalınlığını korumuştur. Bu tarz eserlerde birinci amaç sanat yapmak, anlatımı süslemek ya da edebî kabiliyeti sergilemek değil; halka ulaşabilmek, zihnindekileri anlatabilmek olmuştur.

Orta nesirde hakim olan dil halkın konuşma dilinden uzak olsa da yazarın amacı süslü bir anlatım yapmak olmamıştır. Aslına bakılırsa sade nesir ile orta nesir arasında kesin bir ayırım yapmak zordur fakat süslü nesir hem teknik, hem üslûp hem de sözlüğü açısından diğer iki nesir kolundan tamamen farklıdır.

Süslü nesir (inşâ), halk dilinden tamamen uzak, Arapça Farsçadan kelime ve tamlamaların yoğun olarak kullanıldığı fakat aksine Türkçe kelimelere çok az yer verildiği, hüner gösterme amacı güden, divan şiirinin sanat ve dil özelliklerini içerisinde barındıran nesir türüdür. Veysî (öl.1628) ve Nergisî (öl. 1635)'nin edebî dilleri ve üslûpları bu nesrin en güzel örnekleri arasında sayılabilirler.

Tezimizin temelini oluşturan İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî çok güzel bir süslü nesir örneğidir. Nitekim müellifi Hacı Pîrî Efendi'nin yaşadığı 16. yüzyılda halk diline yakın, sade ve tabîî nesirden tamamen uzaklaşma durumu söz konusudur.

16. yüzyılda manzum eserlerde görülen artışın yanı sıra mensur eserlerde de konular bakımından çeşitlik ve sayısal artış görülmektedir. Bu yüzyılda yazılmış mensur esserler; şüara tezkireleri, dinî-tasavvufî eserler, ahlâk kitapları, siyaset-nâmeler vb.dir. ¹⁵

16. yüzyıl nesrinin başlıca özellikleri şunlardır:

* Arabî ve Fârisî kelimelerin eskisinden daha çok kullanılması.

* Arap ve Fars gramer kaidelerinin Türk nesrine nüfuz etmesi, bilhassa Arabî ve Fârisî terkiplerin bu nesirde aşırı bir yer alması.

* Cümlelerin söz sanatları ve kelime oyunları ile süslenip uzatılması.

¹⁵ Mine Mengi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay., Ankara, 2003, s.172.

* Cümlelerin birbirine bağlanmalarıyla ifâdenin anlaşılmasının güç bir hâl alması.

* Cümlelerin seci⁹ yapma merakı ve zevki yüzünden, yine lüzumsuz yere uzatılması.¹⁶

İntihâb-ı şerh-i Mesnevî’de tam olarak bu özellikleri gözteren bir metindir. Arabî ve Farisî kelimeler ve tamlamalar yoğun olarak yer almaktadır. Cümleler uzun, ifadeler ağdalıdır. Ayrıca nesir türünün genel bir özelliği olan alıntılar yapma da eserde oldukça yoğundur. Şârih, Mesnevî beyitlerini şerh ederken başka beyitlerden, manzum parçalardan, kelâm-ı kibarlardan, ayet ve hadîs iktibaslarından sıkça istifade etmiştir.

¹⁶ Nihad Sâmi Banarlı, Resimli Türk Edebiyat Tarihi, C 1, Mili Eğitim Basımevi, İstanbul, 2001, s.604.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HACI PİRİ EFENDİ VE İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ'Sİ

Kaynaklarda Hacı Pîrî (ö. 1640) ve Pîrî Paşa/ Pîrî Muhammed Paşa (ö. 1573) olmak üzere Pîrî adında iki Mesnevî şârihinden bahsedilmektedir¹⁷ ve biyografik eserlerde veya diğer edebi kaynaklarda Hacı Pîrî Efendi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Şârih hakkında en güvenilir bilgi İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî eserinin başına eklemiş olduğu arz-ı hâl bölümünden elde edilebilmektedir. İkinci bilgi ise Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri adlı eserinde bulunmaktadır ve söz konusu eserde Hacı Pîrî Efendi' den önemli bir devlet adamı ve Şeyh Cemâleddîn-i Aksarayî soyundan yüksek ahlaklı bir zât olarak bahsedilmiştir.¹⁸ Kendi eserinin takdim bölümünden elde edilen bilgiler de Kanunî Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde devlet görevlerinde bulunduğunu gösterir niteliktedir.

Sivas kudemâsından olduğu, Divân hizmeti sırasında hacca gittiği, Sivas defter kethüdalığı görevine getirildiği ve sonrasında Tokat kazası kethüdalığı görevinde bulunduğu, akabinde Tarsus sancağında kendisine toprak verildiği fakat kısa bir süre sonra geri alındığı, İstanbul'da mülazemetlik yapmaya başladığı ve sonrasında Rumeli'de Tımsıvar eyaletine bağlı Mustafa Bey sancağından kendisine toprak tahsis edildiği, yine bahsi geçen arz-ı hâl bölümünden elde edilen bilgiler arasındadır.

“...bu bendeleri vilâyet-i Sivasuñ kudemâsından ^[3] olup anda °alâka-i keşîremüz vardur muqaddemâ tahşîl-i °ulûm eyleyüp ve bir miqdâr dahı ^[4] meşâyih hizmetinde olup ba°dehû vilâyet-i mezbûre dîvânında kırk yıldan ziyâde istikâmetile ^[5] hizmet olunup münşiyân-ı maşnû°u'l-keâm huzûrlarında şarf-ı evkât u eyyâm ^[6] eyleyüp Ka'be-i Şerîfe varuğdan soñra tadrîcile Sivas defter kethüdâlığı ^[7] müyesser olup üç yıl azîm sefer seferleyüp gelür iken der-i devletden kethüdâlığımız Toğat ^[8] kazısına virilüp bu kullarına Tarsus sancağı şadağa olunup varıldığda bir yıl karar ^[9] itmedin yine eski şâhibine muqarrer olup şıfru'l-yed âsitâne-i merâm-bağşlarına gelinüp ^[10] mülâzemet üzre iken sancağımızı alan kimesne vefât idüp bu bendelerine arz ^[11] olunduğda Dımsıvâra tâbi Muştafa Beg sancağı bu kullarına şadağa olunup...”

¹⁷ Şener Demirel, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Türkçe Şerhleri Üzerine Bir Literatür Çalışması, Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Elazığ, s.16 sdemirel@firat.edu.tr
demirel63@hotmail.com

¹⁸ Demirel, agm., s.17.

Hacı Pîrî'nin doğum ve ölüm tarihi ile ilgili olarak da net bir bilgi bulunmamakta, 16. asrın başlarında dünyaya geldiği, sonlarına doğru vefat ettiği tahmin edilmekte, kesin olmamakla beraber ölüm tarihi 1587-88'dir. Şerhe Sultan Süleyman (1520-1566) zamanında başlayıp Selim Han (1566-1574) zamanında bitirmesi ve III. Murad devrini de gördüğünü söylemesinden en azından mezkûr padişah devrinde ölmüş olabileceğini düşünebiliriz.¹⁹

İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî eserinin girişinde vermiş olduğu bilgilerden yola çıkarak Hacı Pîrî Efendi'nin bu eserden daha önce Mesnevî'nin ilk defterini tamamen şerh ettiği fakat ezberlenmesinin ve akılda kalmasının kolay olması için intihab yoluyla bir şerh yapmak istediği bilgisine ulaşmaktayız. (v.2^a)

“İntihâb” kelimesi “seçme, seçim” anlamlarına gelmektedir.²⁰ Mesnevî'nin hacimli bir eser olması ve tamamının tercüme ve şerhinin meşakkatli bir iş olması nedeniyle dervişlerce okunması elzem görülen kısımlar bazı şeyhler tarafından aralarında ilgi bulunan beyitleri bir araya getirmek münasebetiyle derlenmiş ve bu çalışmaların, farklı konularda bir araya getirilen beyitlerle devam etmesiyle, intihâb-ı Mesnevî oluşturmak gelenek hâlini almıştır.²¹ Fakat Hacı Pîrî Efendi'nin İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'sinin diğer intihâb şerhlerinden en bariz farkı beyitlerin tek tek şerh edilmesi yerine birkaç beyit bir arada verilerek daha sonra toplu şerh edilmesidir.

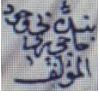
Şerhte dikkat çeken bir diğer husus ise Mesnevî beyitlerinin şerhinde birçok husustan yararlanılmasıdır. Kur'an-ı Kerîm'den alınan ayetlere yapılan iktibaslar, hadîs iktibasları; esere Mesnevî şerhi olmasının yanı sıra dinî-tasavvufî kaynak olma özelliği kazandırmaktadır. Mesnevî beyitlerini şerh etmek için istifade ettiği Arapça ibareler ve Farsça manzum parçalar ile başta Doğu Dilleri Edebiyatı ve Eski Türk Edebiyatı olmak üzere genel olarak Türk Edebiyatı için edebî bir kaynak olma niteliğindedir.

Eser 172 varak ve 17 satırdır (v.171^b 16 satırdan oluşmaktadır). Konu başlıkları ve alıntı yapılan yerlerde beyt, mısra, rubai vb. kelimeler surhla yazılarak dikkat çekilmiştir. Genellikle ayetlerin olmak üzere şerhte istifade edilen dinî ifadelerin bazen üzeri çizilerek dikkat çekilmiştir. Yazı krem varak üzerine nesih hatla istinsah edilmiş güzel bir süslü nesir örneğidir.

¹⁹ İsmail Güleç, Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri, Pan yay., İstanbul, 2008, s.205.

²⁰ Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, Pınar Yay., İstanbul, 2005, s.628.

²¹ Muammer Özdemir, “Bir İntihâb-ı Mesnevî Örneği: La'fızâde Abdülbâkî Ve Gıda-yı Rûh Adlı Eseri”, *Sûffî Araştırmaları*, 5: 73-106, s.74.

²² Eserin arz-ı hâl bölümünün sol alt köşesinde yer alan bu istifli yazı dolayısıyla mezkûr eserin müellif nüshası olduğu söylenebilir.

²² Bende-i bî-vücūd Hacı Pīrī el-Mü⁹ ellif

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞERH EDİLEN MESNEVÎ BEYİTLERİ VE İKTİBASLAR

2.1. AYET İKTİBASLARI

Eserde yer alan ayet iktibaslarının bir kısmı tam, çoğunluğu nakıs iktibas olup nakıs iktibaslarda ayetin iktibas yapılan kısımları tarafımızca koyu renkle yazılmıştır. Çalışmamızın temelini oluşturan varaklarda toplam yüz iki ayet yer almaktadır. Bu ayetlerden on ikisi mükerrer, üç tanesi de Mesnevî beyitlerinin içinde geçmekte olup Hacı Pîrî şerhinde seksen yedi ayet-i kerimeden istifade etmiştir. Müellif, mükerrer ayetlerde zaman zaman ayetin aynı bölümüne, zaman zaman ise ayetin farklı bir bölümüne iktibas yapmıştır. Mükerrer ayetlerde müellifin ayetin farklı bir bölümüne iktibas yaptığı durumlarda o kısım tarafımızca yazılmıştır; fakat ayetin yine aynı bölümüne iktibas yapıldığı durumlarda sadece mükerrer olduğu belirtilmiş, meali tekrar verilmemiştir.

111^a-172^b nolu varaklar arasında iktibas yapılan ayetler varak numara sırasına göre şu şekildedir:

*[s.111^b]

ما ظهروا وما باطن

De ki: “Rabbin ancak, **açık ve gizli** çirkin işleri, günahı, haksız saldırıyı, hakkında hiçbir delil indirmediği herhangi bir şeyi Allah’a ortak koşmanızı ve Allah’a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.” (A’râf / 7 / 33)

*[s.111^a]

الله نور السموات والارض

Allah, göklerin ve yerin nurudur. O’nun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir. (Nûr / 24/ 35)

*[s.111^b]

إذا السماء انشطر

Gök yarıldığı zaman (İnfitâr / 82 / 1)

*[s.111^b]

وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَفَتْ

Yıldızlar saçıldığı zaman (İnfitâr / 82 / 2)

*[s.112^a]

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا

Yeryüzü kendine has bir sarsıntıya uğratıldığı, içindekileri dışarıya çıkarıp attığı ve insan, “Ona ne oluyor?” dediği zaman, (Zilzal / 99 / 1 (1,2,3))

*[s.112^a]

الْأَرْضُ غَيْرِ الْأَرْضِ

O gün yer, başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülür ve insanlar bir ve kahhar (her şeyin üzerinde yegâne hakim) olan Allah’ın huzuruna çıkarlar. (İbrahim / 14 / 48)

*[s.112^a]

وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

Siz ne oluyor da Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? Hâlbuki **göklerin ve yerin mirası Allah’ındır**. İçinizden, fetihten (Mekke fethinden) önce harcayanlar ve savaşanlar, (diğerleri ile) bir değildir. Onların derecesi, sonradan harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah, hepsine en güzel olanı (cenneti) va’detmiştir. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. (Hadîd / 57 / 10)

*[s.112^a]

لَمَنْ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

O gün onlar ortaya çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah’a gizli kalmaz. **Bugün mülk (hükümranlık) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hakimiyeti altında tutan Allah’ındır**. (Mü’min / 40 / 16)

*[s.112^a] Nûr / 24 / 35 (Mükerrer s.111^a)

*[s.112^a]

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, **Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler**. Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. (Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar. İşte bu, Allah'ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. (Mâide / 5 / 54)

*[s.112^b]

يَكَادُزِيهَا يَضَى وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ

...ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır... (Nûr /24 / 35) (Mükerrer s.111^a)

*[s.112^b]

نُورٌ عَلَى نُورٍ

... Nur üstüne nur... (Nûr /24 / 35) (Mükerrer s.111^a)

*[s.116^b] (Mesnevî beytinin içinde geçmekte)

بِهَازِ بْنِ فَرْمُودِ رَحْمَانِ اِي بِسَرِ كُلِّ يَوْمٍ هُوَ فَوْشَانِ اِي بِسَرِ

Göklerde ve yerde bulunanlar, (her şeyi) O'ndan isterler. O, her an yeni bir ilâhî tasarruftadır. (Rahmân / 55 / 29)

*[s.117^a]

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى تَلْقَى الْيَمِينَ

Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et. (Hicr / 15/ 99)

*[s.117^a]

أَنَّ اللَّهَ لَا يَضِيعُ الْحَسَنَاتِ

Sabret! Çünkü, Allah iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanların mükâfatını zayi etmez. (Hûd / 11/ 115)

*[s.118^b]

اخذ الى الارض واتبع هواه

Dileseydik o âyetlerde onu elbette yüceltirdik. Fakat o, **dünyaya saplanıp kaldı da kendi heva ve hevesine uydu**. Onun durumu köpeğin durumu gibidir. Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte bu, âyetlerimizi yalanlayan toplumun durumudur. Şimdi onlara bu olayları anlat ki düşünsünler. (A'râf / 7 / 176)

*[s.120^b]

فانظر الى نار رحمة الله كيف يحيى الارض بعد موتها

Allah'ın rahmetinin eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor. Şüphe yok ki O, Ölüleri de elbette diriltecektir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. (Rûm / 30/ 50)

*[s.122^a]

يا معشر الجن والانس ان استطعتم ان تنفذوا

Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin uçlarından bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse geçip gidin. Büyük bir güç olmadıkça geçip gidemezsiniz. (Rahmân / 55/ 33)

*[s.122^b]

ابيت عند ربّي يطعمني ويسقيني²³

O, bana yediren ve içirendir. (Şu'ara / 26 / 79)

*[s.123^a]

ما رميت اذ رميت ولكن الله رمى

(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. **Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı**. Mü'minleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. (Enfâl / 8 / 17)

*[s.123^a]

ان الذين ينابون الله

²³ Esas olarak almakla beraber ayet-i kerimenin aslı şu şekildedir:

وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي

Sana bîat edenler ancak Allah’a bîat etmiş olurlar. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah’a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir. (Fetih / 48/ 10)

*[s.124^a]

أَنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o zalimdir, çok cahildir. (Ahzâb / 33/ 72)

*[s.124^b]

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا

And olsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık. (İsrâ / 17/ 70)

*[s.124^b]

وَحَمَلْنَاكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

...Onları karada ve denizde taşıdık... (İsrâ / 17/ 70) (Mükerrer s.124^b)

*[s.126^b]

الست بر بكم

Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, “**Ben sizin Rabbiniz değil miyim?**” demişti. Onlar da, “Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)” demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik” dememeniz içindir. (A’râf / 7 / 172)

*[s.126^b]

بلى

...“Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)”... (A’râf / 7 / 172) (Mükerrer s.126^b)

*[s.129^a]

الْيَسَّ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ

Şimdi, bunları yapan Allah’ın Ölülerini diriltmeye gücü yetmez mi? (Kıyamet / 75/ 40)

*[s.129^a]

وَيَخْلُقُ مَا يَشَاءُ²⁴

Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. **Dilediğini yaratır**, dilediğine kız çocuk, dilediğine de erkek çocuk verir. (Şûrâ / 42 / 49)

*[s.129^a]

فَانْظُرْ إِلَى ثَأْنِ رَحْمَةِ اللَّهِ

Allah'ın rahmetinin eserlerine bak! Yeryüzünü ölümden sonra nasıl diriltiyor. Şüphe yok ki O, ölüleri de elbette diriltecektir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. (Rûm / 30/ 50)

*[s.131^a]

صَفَرَاءَ فَاقِعٍ²⁵

"Rabbine bizim adımıza yalvar da ne renk olduğunu bize bildirsin" dediler. "O, onun, bakanların içini açan **parlak sarı renkli** bir sığır olduğunu söylüyor" dedi. (Bakara / 2 /69)

*[s.134^a]

ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا غَتَسِلَ بَارِدٌ وَشَرَابٌ

Biz de ona, "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içecek soğuk bir su" dedik. (Sâd /38/ 42)

*[s.134^b] A'râf / 7 / 172 (Mükerrer s.126^b)

*[s.135^a]

يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا

Allah'ın yardımını ve fetih (Mekke fethi) geldiğinde ve **insanların bölük bölük Allah'ın dine girdiğini gördüğünde**, Rabbine hamd ederek teşbihte bulun ve O'ndan bağışlama dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir. (Nasr /110 / 2 (1,2,3))

*[s.136^a]

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مَا يَشَاءُ يَهْبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَّا لَهُ نَاصِرُونَ

²⁴ Esas olarak alınmakla beraber ayet-i kerîmenin aslı şu şekildedir:

²⁵ مَدْعُوًّا لَنَا رَبِّكَ يَبِينُ لَنَا مَا لَوْنَهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفَرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّظِيرِينَ^M şudur:

اِذَا ارَادَ اللهُ شَيْئًا اِنْ يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

Bir şey dilediği zaman, O'nun emri o şeye ancak "Ol!" demektir. O da hemen olur. (Yâsin /36 / 82)

*[s.136^b]

اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِالْحَنَّةِ

Şüphesiz Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Artık, onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve ölürler. Allah, bunu Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da kesin olarak va'detmiştir. Kimdir sözünü Allah'tan daha iyi yerine getiren? O hâlde, yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. İşte asıl bu büyük başarıdır. (Tevbe / 9 / 111)

*[s.137^b]

تَكَلَّمْنَا اِيْدِيَهُمْ وَشَهِدَا جُلُومِهِمْ

O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder. (Yâsin / 36 / 65)

*[s.137^b]

وَاَنْ مِنَ الْجَارِءِ لَمَّا يَخْرُجُ مِنْهُ الْاَهَارُ وَاَنْ مِنْهَا لَمَّا يَشْقُوقُ يَخْرُجُ مِنَ الْمَاءِ وَاَنْ مِنْهَا لَمَّا يَهْبِطُ مِنْ خَشْبَةِ اللّٰهِ

Sonra bunun ardında kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır. Taş vardır ki yarılır da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer. Allah, yaptıklarınızdan hiçbir zaman habersiz değildir. (Bakara / 2 / 74)

*[s.137^b]

لَوْ اَنْزَلْنَاهَا الْقُرْآنَ عَلٰى رَاٰيَةٍ خَاشِعَةٍ مَّتَّصِدَةً مِّنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ

Eğer biz, bu Kur'an'ı bir daha indirseydik, elbette sen onu Allah korkusundan başını eğerek parça parça olmuş görürdün. İşte misaller! Biz onları insanlara düşünsünler diye veriyoruz. (Haşr / 59 /21)

*[s.137^b]

وَضَرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرٍ

Biz de rüzgârı onun buyruğuna verdik. Rüzgâr, onun emriyle dilediği yere hafif hafif eserdi.
(Sâd / 38 / 36)

*[s.139^a]

لَا تَقْنُطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

De ki: “ Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! **Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin.** Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Zümer / 39 / 53)

*[s.139^a]

أَنْ يَنْصُرَكُمْ اللَّهُ فَالْغَالِبُ لَكُمْ

Allah size yardım ederse, sizi yenecek yoktur. Eğer sizi yardımsız bırakırsa, ondan sonra size kim yardım edebilir? Mü’minler, ancak Allah’a tevekkül etsinler. (Âl-i İmrân / 3 /160)

*[s.139^b]

مَا يَفْخِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا

Allah, insanlar için ne rahmet açarsa artık onu tutacak (engelleyecek) yoktur. Neyi de tutarsa, ondan sonra onu gönderecek yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.
(Fâtır / 35 / 2)

*[s.140^a]

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ

Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nankörlük etmeyin.
(Bakara / 2 / 152)

*[s.140^a]

كُلُّ نَفْسٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

Sen Allah ile beraber başka bir ilâha ibadet etme. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. **O’nun zatından başka her şey yok olacaktır.** Hüküm yalnızca O’nundur ve kesinlikle O’na döndürüleceksiniz. (Kasas / 28 / 88)

*[s.140^a]

شهد الله أنه لا إله إلا هو

Allah, melekler ve ilim sahipleri, O'ndan başka ilâh olmadığına adaletle **şâhitlik ettiler**. O'ndan başka ilâh yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. (Âl-i İmrân / 3 /18)

*[s.141^a]

ان الله لا يحب المسرفين

Ey Âdemoğulları! Her mescitte zinetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, **israf edenleri sevmez**. (A'râf / 7 / 31)

*[s.141^a]

ولا تبسطها كل البسط

Eli sıkı olma, **büsbütün eli açık da olma**. Sonra **kınanır** ve çaresiz kalırsın. (İsrâ / 17 /29)

*[s.143^b]

وما من دابة في الارض الا على الله رزقها

Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, **rızkı Allah'a ait olmasın**. Her birinin (dünyada) duracakları yeri de, (Öldükten sonra) emaneten konulacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır. (Hûd /11 /6)

*[s.143^b]

ومن يتوكل على الله فهو حسبه

Onu beklemediği yerden rızıklandırır. **Kim Allah'a tevekkül ederse, O kendisine yeter**. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah, her şeye bir ölçü koymuştur. (Talâk / 65 / 3)

*[s.144^a]

آية كل من عليها فان

Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır. (Rahmân /55 /26)

*[s.144^b]

كبر مقتا عند الله

Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, **Allah katında büyük gazap** gerektiren bir iştir. (Saff / 61/ 3)

*[s.148^a]

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّوَاهِدِ مِنَ النِّسَاءِ

Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi **nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi**. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah'ın katındadır. (Âl-i İmrân /3 / 14)

*[s.148^a]

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَنَهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا

Allah, sizi bir tek nefisten taratan ve kendisi ile huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir. (İnsan) eşiyle birleşince eşi hafif bir yük yüklenir (gebe kalır) ve (bir müddet) onu taşır. Gebeliği ağırlaşınca her ikisi de Rableri Allah'a, "Eğer bize iyi ve sağlıklı bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden olacağız" diye dua ederler. (A'râf / 7 / 189)

*[s.150^b]

أَنَّ اللَّهَ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

Allah, iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin velileri ise tâğûttur. (O da) onları aydınlıktan karanlıklara (sürükleyip) çıkarır. Onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalırlar. (Bakara / 2 / 257)

*[s.150^b]

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ

...Kâfirlerin velileri ise tâğûttur. (O da) onları aydınlıktan karanlıklara (sürükleyip) çıkarır... (Bakara / 2 / 257) (Mükerrer s.150^b)

*[s.150^b]

لَا تَقْرَأُ بَيْنَ أَصْحَابِ رِسَالَةٍ

Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: “ **Onun**

peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz.” Şöyle de dediler: “İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır.” (Bakara / 2 / 285)

*[s.150^b]

تِلْكَ الرِّسَالُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ دَرَجَاتٍ

İşte peygamberler! Biz, onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık. İçlerinden, Allah'ın konuştukları vardır. Bir kısmının da derecelerini yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya ise açık deliller verdik ve onu Ruh'u'l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik. Eğer Allah dileseydi, bunların arkasından gelen (millet)ler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat ayrılığa düştüler. Onlardan inananlar da vardı, inkâr edenler de. Yine Allah dileseydi, birbirlerini öldürmezlerdi. Lâkin Allah dilediğini yapar. (Bakara / 2 / 253)

*[s.152^a]

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَنْظُرُوا مِنْ حِجَّتِهِ

De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Zümer / 39 / 53)

*[s.153^a]

الَّذِينَ تَتَذَكَّرُ بِهِمْ ضَالًّا

Andolsun biz, “Allah'a kulluk edin” diye (uyarması için) Semûd kavmine, kardeşleri Salih'i peygamber olarak gönderdik. Bir de ne görsün, onlar birbiriyle çekişen iki grup olmuşlar. (Neml / 27 / 45)

*[s.153^a]

فَاخَذَتْهُمْ السَّيْلُ فَاصْبُحُوا فِي دَارِهِمْ جَانِبِينَ

Derken, onları o korkunç sarsıntı yakaladı da yurtlarında yüzüstü hareketsiz çöke kaldılar. (A'râf / 7 / 91)

*[s.153^b]

هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ قَدْ رَوَّاهَا نَاكِلٌ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا يُسُوءُ فَيَاخُذْكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i Peygamber olarak gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur. **Gerçekten size Rabbinizden (benim peygamber olduğumu gösterecek) açık bir delil geldi. İşte size bir mucize olarak Allah'ın şu devesi. Bırakın onu da Allah'ın mülkünde yesin, içsin. Sakın ona bir kötülük etmeyin. Yoksa sizi elem dolu bir azap yakalar.**" (A'râf / 7 / 73)

*[s.154^b] ²⁶

مِرْج البحرين يلتقيان بينهما نخل لا يغيرانه الريح

O, birbirine kavuşmak üzere iki denizi salıverdi.

(Ama) aralarında bir engel vardır; birbirlerine karışmazlar. (Rahman / 55 / 19, 20)

*[s.157^a]

الزُّجْجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ

...Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız... (Nûr / 24 / 35) (Mükerrer s.111/a)

*[s.157^a]

المصْبَا فِي زُجَاجَةٍ

...kandil de bir cam fânûs içinde... (Nûr / 24 / 35) (Mükerrer s. 111/a)

*[s.158^a] (Âl-i İmrân / 3 / 14) (Mükerrer s. s.148^a)

*[s.158^a]

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ

O, kitap ehlinde inkâr edenleri ilk toplu sürgünde yurtlarından çıkarandır. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah'ın emri onlara ummadıkları yerden geldi. O, yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki, evlerini hem kendi elleriyle, hem de mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. **Ey basiret sahipleri, ibret alın.** (Haşr / 59 / 2)

*[s.158^b]

²⁶ Başlıkta yer almakta.

وَلَا يَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضَلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

Ona dedik ki: “Ey Dâvûd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. **Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah’ın yolundan saptırır.** Allah’ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır.” (Sâd / 38 / 26)

*[s.159^b]

أَنَا الْحَقُّ الدُّنْيَا

لَعِبَ وَلَهُ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرِينَكُمْ وَكَثِيرٌ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ

Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün, sonra da çer çöp olur. Ahirette ise (dünyadaki amele göre ya) çetin bir azap ve(ya) Allah’ın mağfiret ve rızası vardır. Dünya hayatı, aldanış metaından başka bir şey değildir. (Hadîd / 57 / 20)

*[s.160^a]

أَنْ تَنْظُرَ لَا يَغْنَىٰ مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا

Hâlbuki onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece zanna uyuyorlar. Şüphesiz **zan**, **hakikat namına hiçbir şey ifade etmez.** (Necm / 53 / 28)

*[s.160^b]

الَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza ileteceğiz. Şüphesiz Allah, mutlaka iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlarla beraberdir. (Ankebût / 29 / 69)

*[s.160^b]

مَثَلُ الْحَمَارِ يَحْمِلُ أَثْقَالَ

Tevrat’la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, **ciltlerle kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir.** Allah’ın âyetlerini inkâr eden topluluğun hâli ne kötüdür! Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. (Cum’a / 62 / 5)

*[s.163^b]

فلا يظهر على غيبه احداً

O, gaybı bilendir. **Hiç kimseye gaybını bildirmez.** (Cin / 72/ 26)

*[s.163^b]

الامن ارضى

Ancak seçtiği resûller başka. (Onlara bildirir.) fakat O, Resûlün önünde ve arkasında gözetleyici (melek)ler yürütür ki resûllerin, Rablerinin vahiylerini tebliğ ettiklerini bilsin. Allah, onların her hâlini kuşatmış ve her şeyi inceden inceye sayıp dökmüştür. (Cin / 72/ 27,28)

*[s.164^b]

يلقى الروح من امر على ما يشاء من عباده

O, dereceleri hakkıyla yükseltendir, Arş'ın sahibidir. Buluşma günü hakkında (insanları) uyarmak için, **iradesiyle ilgili vahyi kullarından dilediğine, kendi indirir.** (Mü'min / 40/ 15)

*[s.165^a] Kasas / 28 /88 (Mükerrer s.140^a)

*[s.165^a]

فعلّم آدم الأسماء كلها

Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi. (Bakara / 2 / 31)

*[s.165^a]

واذ خلق من الطين كهيئة الطير باذن

O gün Allah, şöyle diyecek: “Ey Meryem oğlu İsa! Senin üzerindeki ve annen üzerindeki nimetimi düşün. Hani, seni Ruhu'l-Kudüs (Cebrail) ile desteklemiştim. Beşikte iken de, yetişkin iken de insanlara konuşuyordun. Hani, sana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i de öğretmiştim. **Hani iznimle çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapıyordun** da içine üflüyordun, benim iznimle hemen bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle doğuştan körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Hani benim iznimle ölüleri de (hayata) çıkarıyordun. Hani sen, İsrailoğullarına açık mucizeler getirdiğin zaman, ben seni onlardan kurtarmıştım da onlardan inkâr edenler, “Bu, ancak açık bir büyüdür” demişlerdi. (Mâide / 5 / 110)

*[s.165^a]

يَا أَيُّهَا النَّملُ ادخلوا مساكنكم لا يحطركم سليمان وجنوده وهم لا يشعرون

Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, “Ey karıncalar! Yuvanıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler” dedi. (Neml /27 / 18)

*[s.165^a]

وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا

Daha önce kıssalarını sana anlattığımız peygamberler gönderdik. Anlatmadığımız (nice) peygamberler de gönderdik. Allah, Mûsa ile de doğrudan konuştu. (Nisâ / 4 /164)

*[s.165^b]

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Âl-i İmrân / 3 /31)

*[s.166^a]

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

De ki: “ Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, ‘Sizin ilâh’ınız ancak bir tek ilâhtır’ diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın.” (Kehf / 18 / 110)

*[s.166^b]

يَوْمَ تَبْلَى السَّرَائِرُ

Bütün sırların yoklanacağı günü hatırla! (Târık / 86 / 9)

*[s.166^b]

وَأَنْ عَلَيْكُمْ لِحَافِظِينَ كَرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ

Hâlbuki üzerinizde muhakkak bekçiler, değerli yazıcılar vardır.

Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler. (İnfîtâr / 82 / 10, 11,12)

*[s.168^a]

شهد الله أنه لا إله إلا هو الملك الوكيل والظاهر الباطن

Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilâh olmadığına adaletle şahitlik ettiler. O'ndan başka ilâh yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. (Âl-i İmrân / 3 / 18)

*[s.168^b]

اولا ايجبة مثني وثلاث ورباع

Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri **ikişer, üçer, dörder kanatlı** elçiler yapan Allah'a mahsustur. O, yaratmada dilediğini artırır. Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter. (Fatır / 35 / 1)

*[s.169^a]

قل انما انا بشر مثلكم يوحى الي انما الهكم الله واحد

De ki: “ Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, ‘Sizin ilâh’ınız ancak bir tek ilâhtır’ diye vahyolunuyor... (Kehf / 18 / 110) (Mükerrer s.166/a)

*[s.169^a]

اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم

Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan, (henüz canı çıkmamış iken) kestikleriniz hariç; boğulmuş, darbe sonucu ölmüş, yüksekte düşerek ölmüş, boynuzlanarak ölmüş ve yırtıcı hayvan tarafından parçalanmış hayvanlar ile dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar, bir de fal oklarıyla kismet aramanız size haram kılındı. İşte bütün bunlar fîsk (Allah’a itaatten kopmak)tır. Bugün kâfirler dininizden (onu yok etmekten) ümitlerini kestiler. Artık onlardan korkmayın, korkun. **Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı seçtim.** Kim şiddetli açlık durumunda zorda kalır, günaha meyletmeksizin (haram etlerden) yerse, şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. (Mâide / 5 / 3)

*[s.169^b]

رجال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله

Allah’ın, yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde **hiçbir ticaretin ve hiçbir alışverişin kendilerini, Allah’ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten**

alikoymadığı birtakım adamlar, buralarda sabah akşam O’nu teşbih ederler. Onlar, kalplerin ve gözlerin dikilip kalacağı bir günden korkarlar. Nûr / 24 / 36,37)

*[s.170^a]

رَبَّنَا آمَنَّا بِأَنَّكَ أَنتَ الْغَنِيُّ الْغَنِيُّ وَأَحْيَيْتَنَا أَثْنَيْنِ

Onlar da şöyle derler: “**Ey Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa da dirilttin.** Günahlarımızı kabulleniyoruz. Şimdi (bu ateşten) bir çıkış yolu var mı?” (Mü’min / 40 / 11)

*[s.170^a]

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ نَطْفَةٍ فَذَاهُو خَصِيمٍ مَبِينٍ

İnsan, bizim, kendisini az bir sudan (meniden) yarattığımızı görmedi mi ki, kalkmış apaçık bir düşman kesilmiştir. (Yâsin /36 / 77)

*[s.170^a]

وَضَرْبَانَا مِثْلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالِ مِنْ جِجِي الْعِظَامُ وَهِيَ رِيْمٌ

Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?” (Yâsin /36 / 78)

*[s.170^a]

قُلْ يُخَيِّهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ 27

Dedi ki: “Onları ilk defa var eden diriltecektir. O, her yaratılmışı hakkıyla bilendir.” (Yâsin /36 / 79)

*[s.170^b]

وَمِنْ اللَّيْلِ فَسُجِّدْ لَهُ نَافِلَةً لَكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَجِيدًا *

Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud’a ulaştırsın. (İsrâ / 17 / 79)

²⁷ Ayet-i kerîmenin aslı şu şekildedir:

قُلْ يُخَيِّهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

2.2. HADİS-İ ŞERİF İKTİBASLARI

Eserde yer alan hadîs-i şerîf iktibaslarının bir kısmı tam, bir kısmı nakıs iktibas olup toplamda kırk altı defa hadîs iktibası yapılmıştır. Bu iktibaslardan beş tanesi mükerrer olup çalışmamızın temelini oluşturan varaklarda kırk bir adet hadîs tespit edilmiştir. Bu hadîslerden üç tanesi Mesnevî’de başlık dahilinde yer almaktadır.

111^a-172^b varaklarda geçen hadîs-i şerîfler varak numara sırasına göre şu şekildedir:

[110^b] (Mükerrer 112^a ve 112^b)

أَنَا سَعْدٌ الْغَيُورُ وَأَنَا غَيْرُ مِنَ السَّعْدِ وَاللَّهُ غَيْرُ مِنِّي وَمِنْ غَيْرَتِهِ حَرَمُ الْفَوَاحِشِ

ما ظهريها وما بطن ²⁸

“Sa’d bin Ubâde’nin şu aşırı kıskançlığına mı hayret ediyorsunuz? Vallahi ben elbette Sa’d’dan daha kıskancım. Allah da benden daha kıskançtır. İşte Yüce Allah, bu kıskançlığından dolayıdır ki, gizli-açık bütün çirkin işleri haram kılmıştır.” (Hadis-i Şerîf) (İmam Nevevî, Riyâzü’s-Sâlihîn, Beka Yay. 2012, İstanbul s.49)

[111^b]

نَمُوْا عَلَيْهِمْ مِنْ نُوْرٍ

“Halaka’l-halka fi zillihî sümme raşşe aleyhim min nûrihî” (Allah Teala Hazretleri halkı gölgesinde yarattı, sonra üzerlerine kendi nurundan serpti.) (Hadis-i Şerîf) (Hz.Sultan Veled, Rebabnâme, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay, İstanbul, 2011, s.27)

[112^a]

وَأَنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ

“Muhakkak ki Allah güzeldir ve güzelliği sever.” (Hadis-i Şerîf) (Mustafa Yıldırım-Emine Güzel (2011), “İslam Estetiğinin Hadis Temeli”, *Marife*, 11: 153-168 s.157)

[112^b]

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

“Kendini bilen Rabb’ini bilir.” (Hadis-i Şerîf) (YILMAZ,Mehmet, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler,Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, s.122)

²⁸ Mesnevî’de başlık içerisinde yer almakta.

[116^b]

لَا تَسْتَوِ الرِّيحَ فَانْهَامِنْ نَفْسِ الرَّحْمَنِ

“Rüzgâra sövmeyin! Rüzgâr sebebiyle hoşlanmadığınız bir şeyle karşılaştığınızda şöyle dua edin: ‘Ey Rabbimiz! Bu rüzgârın hayrını, getireceği şeylerin hayrını, ne ile emredildiyse onun da hayrını senden diler; bu rüzgârın şerrinden, getireceği şeylerin şerrinden , ne ile emredildiyse onun da şerrinden sana sığınırız.’” (Hadîs-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C3, ed. Prof. Dr. Mehmet Emin ÖZAFŞAR vd. , İzmir, 2019, s.424)

[118^b] (Mükerrer s.126^b ve s.128^b)

سَوِّاقِبَلْ اِنْ مَوْتَا

“Ölmeden önce ölünüz.” (Hadîs-i Şerif) (ÇELİK, İsa(2009).”Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm”. A.Ü. TAED (40): 119-146. s.127.)

[119^b]

سَرَّمَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ²⁹

“Allah’ın dilediği olur, dilemediği de olmaz.” (Hadîs-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C1, s.606)

[123^b]

اِنَّ لَكُمْ فِيْ اَيَّامٍ وَهَرَمٍ نَّفَحًا اِلَّا فُتْرَضُوْهَا³⁰

“Zamanınızın günlerinde Rabbinizin nefhaları, güzel râyihaları vardır. Âgâh olun da o nefhaları kask ü talep edin.” (Hadîs-i Şerîf) (Tahirü’l-Mevlevî, Şerh-i Mesnevî C4, s.9)

[128^a]

مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ

“Kim bir kavme benzerse o da onlardandır.” (Hâdis-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C6, s.486)

[128^b]

الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْاَنْبِيَا

‘Kim ilim için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin bağışlanması için Allah’a yakarır. Âlimin, âbide (ibadet edene) üstünlüğü, (parlaklık, görünürlük ve güzellik bakımından) ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü

²⁹ Mesnevî’de başlık içerisinde yer almakta.

³⁰ Mesnevî’de başlık içerisinde yer almakta.

gibidir. **Kuşkusuz âlimler peygamberlerin vârisleridir.** Peygamberler miras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır; onların bıraktıkları yegâne miras ilimdir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük bir pay almış olur.” (Hâdis-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C1, s.373)

[131^b]

اغتنوا برالربيع فإنه يعلو باديكم كما يعلو بادي النجار واجتنبوا برد الخريف فإنه يعلو باديكم كما يعلو بادي النجار

“Baharın soğuşunu ganîmet bilin. Çünkü o, ağaçlarda çalı tığı gibi sizin bedenlerinizde de çalıdır. Sonbahar soğuşundan ise kaçının. Çünkü yine o, ağaçlarda etkili olduğu gibi sizin bedenlerinizde de etkisini gösterir. (Hadîs-i Şerîf) (İsmail Hakkı Bursevî, Kur’an Meâli ve Tefsiri, C10, Erkam Yay., İstanbul,2015.)

أوتيت جامع الكلم.

“Ben, cevâmiu’l-kelim olarak gönderildim.” (Hadîs-i Şerîf) (İmam Tirmizî, Şemâil-i Şerîf Şerhi, C II, haz. Prof.Dr.Mehmet Yaşar Kandemir, Tahlil Yay., İstanbul, 2019.) (Çalışmamıza esas metinde “câmi’ü’l-kelim” olarak geçmekle beraber kaynaklarda “cevâmiu’l-kelim” olarak yer almaktadır.)

[137^b]

إني لأعرف حجرا كان يسلم عليّ

“Ben Mekke’de muhakkak bir taş tanıyorum ki, o taş, ben peygamber gönderilmeden evvel bana selam verirdi. Hiç şüphesiz ki ben şimdi de o taşı muhakkak tanımaktayım.” (Hadis-i Şerîf) (Müslim, Kitâbü’l-Fedâil, 2.)

هذا جبل يحبنا ونحبه

“İşte bu Tâbe’dir (iyilik ve güzellik şehridir). Bu da Uhud’dur, öyle bir dağdır ki **o bizi sever biz de onu severiz.**” (Hadis-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C 7, s.363)

[138^b]

اعوذ بعفوك من عقابك واعوذ برضاك من مخطئك واعوذ بك منك

Hız. Âişe anlatıyor: “Bir gece Allah Resûlü’nü (sav) yatakta bulamadım, onu el yordamıyla aramaya başladım. O sırada elim ayaklarının tabanlarına değdi. Ayaklarını dikmiş vaziyette secde hâlindeydi ve ‘Allah’ım! **Gazabından rızana, cezandan affına sığınırım. Senden sana sığınırım.** Sana tüm övgüleri saysam yine de bitiremem. Sen kendini nasıl övdüysen öylesin.’ diye dua ediyordu.” (Hadis-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C 1, s.222)

[138^b]

سبقت رمتي على غضبي

“Rahmetim gazabımı geçti.” (Hadis-i Şerif) (Hadislerle İslâm, C 3, s.89)

[141^a]

اللَّهُمَّ اعْطِ كُلَّ مَنفِقٍ خَلْفًا وَكُلَّ مَسْكٍ تَلَفًا

“Kulların sabaha eriştiği her gün (yeryüzüne) iki melek iner. Bu iki melekten biri, ‘Allah’ım, malını hayır yolunda harcayan kişiye (harcadığı malın yerine) yenisini ver.’ der. Diğeri de, ‘Allah’ım, malını (hayır yollarında harcamayarak) elinde tutan (cimrilik eden) kişinin malını telef et.’ der.” (Hadis-i Şerif) (Hadislerle İslâm, C 3, s.247)

[145^a] (Mükerrer s.146^a)

الفقر فخرى

“Yoksulluğum övüncümdür.” (Hadîs-i Şerîf)

[146^a]

الفقراء الصابر جلساء الله تعالى يوم القيمة

“Her şeyin bir anahtarı vardır, cennetin anahtarı da miskinleri sevmektir. **Sabreden fakirler ise kıyamet günü Allah’ın dostlarıdır.**” (Hadîs-i Şerîf) (Yunus Emre Gördük, Tabiin Döneminde Kur’an Tefsiri, Siyer Yay., İstanbul, 2017.)

[148^b]

انهن يغلبن العاقل ويغلبهن الجاهل

“Akil kimse üzerine kadınlar galip gelir. Cahiller ise kadınlar üzerine galip gelir.” (Hadîs-i Şerîf)

[154^b]

ان اغضبهم فقد اغضبت بالرحمن

“Gazabın en şiddetlisi Rahman’ın gazabıdır.” (Hadîs-i Şerîf)

[156^b]

خير خلقكم خل خركم

“En hayırlı sirkeniz, hamrınızın sirkesidir.” (Hadîs-i Şerîf) (Aclûnî, 2019, C 2, s.367, Hadîs No:1248)

[158^a]

شاوورهن ووالله

“Danışın ama aksini yapın.” (Şüpheli Hadîs) (Huriye Martı(2009), “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3:101-115, s.107)

[158^b]

ان الشيطان يجري من ابن آدم مجرى الدم واعداءك نفسك التي بين جنبيك

“Şeytan insanoğlunun kan gibi damarlarında dolaşır.” (Hadîs-i Şerîf) (Mustafa Çoban, *Kur'an Ve Sünnet Rehberliğinde Şeytanla Mücadele Edecek İnsanın Eğitimi*, (Basılmamış) Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, s.90.)

“Senin en büyük düşmanın iki tarafında bulunan nefstir.” (Hadîs-i Şerîf) (Muhyiddin Muhammed b. Süleyman b. Said, “Kitâbü'n-Nüzheti Fî Ravdati'r-Rûh Ve'n-Nefs Ve Kitâbü'r-Ravh Fî İlmi'r-Rûh” Adlı İki Risalenin Türkçe Çevirisi, çev. Ahmet Pirinç, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4:147-171, s.152)

[159^a]

آدبنى ربى

““Rabbim beni edeplendirdi. Ne de güzel edeplendirdi.” (Hadîs-i Şerîf) (Fatih Koyuncu, Ahlâkî Eğitim Rehberi Olarak Azmî Pir Mehmed'in Enîsü'l-Ârifîn'i, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 41:241-258, s.241)

ان الاشياء كما هي

“Allah'ım bize varlığın, eşyanın hakikatini göster.” (Hadîs-i Şerîf) (https://adanahilalderorg.files.wordpress.com/2018/05/42_ders_fatc4b1r_suresi_tefsiri_kaynak_m_islamoglu.pdf) (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

[161^a]

من يريد الله به خيراً يوفقه الله في الدين ويبلغه ربه

“Allah her kimin iyiliğini dilerse, onu dinde fakih kılar (dinin inceliklerini anlama konusunda ona kabiliyet verir).” (Hadîs-i Şerif) (Hadislerle İslâm, C1, s.427)

من عمل بما علم الله تعالى علمه ما يعلم

“Bildiği ile amel edene, Allah bilmediklerini öğretir.” (Hadîs-i Şerif) (Ferzende İdiz (2006), “Tasavvufta İlm-i Zahir-İlm-i Batın Anlayışı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25:237-260, s.255.)

[161^b]

اِنِّى لَاجِدٌ رِيحَ الْمَغْنَمِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ

“Yemen tarafından Rahman’ın kokusu/nefesi geliyor.” (Hadîs-i Şerîf) (Cangüzel Güner ZÜLFİKAR, “Kokusunun Nur’uyla İrşad Eden Bir Üveysi Veli Ebu’lhasan Harakani” *I. Uluslararası Harakani Sempozyumu Bildirileri*, Kars, 2012, s.398)

[163^b]

كَلِمَ النَّاسِ عَلَى قَدَرِ عَقُولِهِمْ

“İnsanlara akılları ölçüsünde söz söyleyiniz.” (Hadîs-i Şerîf) (Kasım Kocaman, Tüm Yönleriyle Hz.Peygamber ve Ahlakı-Kur’an Ayetleri Üzerinden Hz. Peygamber’in Ahlak Eğitimi

https://www.researchgate.net/publication/341993398_TUM_YONLERIYLE_HZ_PYGAMBER_VE_AHLAKI (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

[166^b]

أَخْلَصَ الْعَمَلُ فَإِنَّ النَّاقِصَ وَخَفِيَ الْحِمْلُ فَإِنَّ الْعَقَبَةَ صَعْبٌ شَدِيدٌ

“Amelini ihlaslı yap çünkü gözetleyici kalbin niyetine bakmaktadır. Yükünü hafif tut çünkü geçit çok sarpıtır.” (Hadîs-i Şerîf)

[167^a]

أَمَرْتُ بِمَدَارَا النَّاسِ وَالْخَلْقِ الْحَسَنَ وَمَا أَدَى نَجَى مِثْلَ مَا أَوْذَيْتُ

“Ben insanlar ile iyi geçinmek ve güzel ahlak ile emrolundum. Benim çektiğim eziyeti hiçbir peygamber çekmemiştir.” (Hadîs-i Şerîf)

اللَّهُمَّ اهْدِنِي قَوِيًّا فَتَهْمُ لَا يَعْزُبُ

“Allah’ım, kavmimi doğru yola getir; çünkü onlar (gerçeği) bilmiyorlar.” (Hadîs-i Şerîf) (Yılmaz, 2013, s.40)

[168^a]

الْإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ وَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ بَرَكَ

“...İhsan, O’nu görüyormuş gibi Allah’a ibadet etmendir. Sen O’nu göremesen de O seni görmektedir...” (Hadîs-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C 2, s.25)

[168^b]

أَصْحَابِي كَالْجُورِ بَايَهُمْ أَفَنَدَيْتُمْ أَهْنَدَيْتُمْ

“Ashâbım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayete ermiş olursunuz” (Hadîs-i Şerîf) (Recep ÇETİNTAŞ (2017), “Hanefî Mezhebinde Sahâbe Kavlinin Hücet Değeri”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32: 607-641, s.623)

[171^b]

وَاسْتَقْبِلُوا أَمْوَاجَ الْبَلَاءِ بِالذُّعَاءِ

“...Dalga dalga gelen belaları duayla karşılayın.” (Hadîs-i Şerîf) (el-Beyhakî, 2015, C 4, s.204, Hadîs No:3279)

وَدَا أَمْرَاضَكُمْ بِالصَّدَقَةِ

“Hastalarınızı sadaka ile tedavi edin.” (Hadîs-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C 2, s.491)

حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ

“Mallarınızı zekât vererek korumaya alınız!” (Hadîs-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C 2, s.458)

اطْعَمُوا مِنْ أَطْعَامِكُمُ الْإِتْقِيَاءَ

“Yemeklerinizden takva sahiplerine yediriniz.” (Hadîs-i Şerîf) (es-Suyûtî, 2015, C 5, s.62, Hadis No:7468)

الصَّدَقَةُ عَلَى الْمَسَاكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ صَدَقَةٌ وَصَلَةٌ

“Yoksula verilen sadaka bir, akrabaya verilen ise hem sadaka hem de sıla-i rahim olmak üzere iki sadaka sayılır.” (Hadîs-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C 2, s.475)

2.3. ESERDE YER ALAN BAŞLIKLARIN TAMAMI

Eserin tamamında 98 adet başlık yer almaktadır.³¹

Sıra Nu.	Varak Nu.	FARŞÇA BAŞLIK	TÜRKÇE BAŞLIK VEYA İÇERİK
1	1b	انتخاب شرح مثنوی	Hamdele, salvele.
2	2b	آغاز شرح مثنوی مولوی قدس سره	İlk 18 beyit ve ilk hikâyeye kadarki diğer beyitler
3	20b	عاشق شدن پادشاه بر کنیزک رنجور و تدبیر کردن در صحت او	Padişahın bir halayığa âşık olup satın alması, halayığın hastalanması, onu iyi etmek için tedbiri
4	22b	ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجه کنیزک	Halayığın tedavisinde hekimlerin âciz kalmalarını padişahın anlaması
5	23b	از خداوند ولی التوفیق در خواستن توفیق رعایت ادب در همه حالها و بیان کردن وخامت ضررهای بی ادبی	Muvaffakiyetler verici Ulu Tanrı'dan muvaffakiyet ve bütün ahvalde edebe riayet dileyiş, edepsizlik ve terbiyesizliğin pek fena zararları
6	26b	خلوت طلبیدن آن ولی از پادشاه جهت دریافتن رنج کنیزک	O velinin, halayığın hastalığını anlamak için padişahı halayıklı halvet olmayı dilemesi
7	32b	داستان آن پادشاه جهود کی نصرانیان را می کشت از بهر تعصب	Taassup nedeniyle Hristiyanları öldüren Yahudi

³¹ 01a-110b arasındaki varaklarda yer alan başlıklar için bk. (SEVİNDİK, Betül (2019), Hacı Pîrî Efendinin İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî Tercümesi [İnceleme- Metin (53b-110b)], Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Ü.)

			padişahı
8	33a	آموختن وزیر مکر پادشاه را	Vezirin padişaha hile öğretmesi
9	36b	تخلیط وزیر در احکام انجیل	Vezirin İncil ahkâmını karıştırması
10	38a	در بیان آنک این اختلافات در صورت روش است نی در حقیقت راه	İhtilaf; gidiş tarzındadır, yolun hakikatinde değil
11	39a	بیان خسارت وزیر درین مکر	Vezirin bu hilede ziyana uğraması
12	41a	مکر دیگر انگیختن وزیر در اضلال قوم	Hristiyanları azdırmak hususunda vezirin başka bir hile kurması
13	42a	مکر کردن مریدان کی خلوت را بشکن	Müritlerin, halveti terk et diye tekrar ısrarla yalvarışları
14	42a	اعتراض مریدان در خلوت وزیر	Müritlerin vezire yalvarması
15	44a	جواب گفتن وزیر کی خلوت را ذمی شکنم	Vezirin "Halveti terk etmem" diye cevap vermesi
16	45b	ولی عهد ساختن وزیر هر یک امیر را جدا جدا	Vezirin her emiri ayrı ayrı veliaht yapması
17	48a	منازعت امرا در ولی عهدی	Emirlerin veliahtlık için savaşları ve birbirlerine kılıç çekmeleri
18	50b	تعظیم نعت مصطفی صلی الله علیه و سلم کی مذکور بود در انجیل	Mustafa salâvatullahi aleyh'in İncil'de anılan iyi vasıflarını ululamaları
19	50b	حکایت پادشاه جهود دیگر کی در هلاک دین عیسی سعی نمود	İsa dinini mahva çalışan diğer

			bir Yahudi padişahının hikâyesi
20	52b	آتش کردن پادشاه جهود و بت نهادن پهلوی آتش کی هر که این بت را سجود کند از آتش برست	Yahudi padişahının ateş yaktırması, ateşin yanına, kim puta secde ederse ateşten kurtuldu diye bir put diktirmesi
21	53b	به سخن آمدن طفل در میان آتش و تحریش کردن خلق را در افتادن بتش	O Yahudi padişahının, küçük bir çocukla bir kadını getirip, o çocuğu ateşe atması, çocuğun dile gelerek halkı ateşe atılmağa teşvik etmesi
22	54b	کز ماندن دهان آن مرد کی نام محمد را صلی الله علیه و سلم بتسخر خواند	Muhammed Aleyhisselâm'ın adını eğlenerek anan kimsenin ağzının çarpık kalması
23	55a	عتاب کردن آتش را آن پادشاه جهود	O Yahudi padişahının ateşe itap etmesi
24	56a	طنز و انکار کردن پادشاه جهود و قبول ناکردن نصیحت خاصان خویش	Yahudi padişahının bu söze ehemmiyet vermeyip inkâr etmesi, kendisine nasihat edenlerin nasihatlerini kabul etmemesi
25	58a	بیان توکل و ترک جهد گفتن نخچیران بشیر	Av hayvanlarının aslana, tevekkül edip çalışmayı terk etmesini söylemeleri
26	59a	ترجیح نهادن شیر جهد و اکتساب را بر توکل و تسلیم	Aslanın çalışıp kazanmayı tevekküle, teslimiyete tercih etmesi
27	59b	ترجیح نهادن نخچیران توکل را بر جهد و اکتساب	Av hayvanlarının tevekkülü çalışıp kazanmaya tercih etmeleri
28	60a	ترجیح نهادن شیر جهد را بر توکل	Aslanın yine çalışmayı

			tevekküle tercih etmesi
29	61b	باز ترجیح نهادن نخچیران توکل را بر جهد	Av hayvanlarının tekrar tevekkülü çalışmaya tercih eylemeleri
30	62b	باز ترجیح نهادن شیر جهد را بر توکل و فواید جهد را بیان کردن	Yine aslanın çalışmayı tevekküle tercih etmesi ve çalışmanın faydalarını bildirmesi
31	63b	مقرر شدن ترجیح جهد بر توکل	Çalışmanın tevekküle tercihi
32	67a	قصه مکرخرگوش	Tavşanın aslana oyun edip onunla başa çıkması
33	69b	هم در بیان مکر خرگوش تأخر کردن در رفتن	Yine tavşanın hilesi ve gitmede gecikmesi
34	74a	رسیدن خرگوش به شیر خشم شیر بیرونی	Tavşanın aslan huzuruna gelmesi, aslanın ona kızması
35	74b	عذر گفتن خرگوش ولا به کردن مر شیر را	Tavşanın mazeretini söylemesi ve aslana yaltaklanması
36	75a	جواب گفتن شیر خرگوش را و روان شدن با او	Aslanın tavşana cevap vermesi ve onunla gitmesi
37	76a	قصه دهدد و سلیمان در بیان آنک چون قضا آید چشمهای روشن بسته شود	Kaza gelince aydın gözlerin bile bağlanacağını bildiren Süleyman hikâyesi
38	76b	طعنه زاغ در دعوی دهدد	Karganın, Hüthüt'ün dâvasını kınaması
39	77a.	قصه آدم علیه السلام و بستن قضا نظر او را از مراعات صریح نهی و ترک تاویل	Âdem Aleyhisselâm'ın hikâyesi, açıkça emre uyup tevili terk etmede gözünü kaza ve kaderin

			bağlaması
40	78a	پا واپس کشیدن خرگوش از شیر چون نزدیک چاه رسید	Kuyuya yaklaşınca aslanın yanında, tavşanın geri çekilmesi
41	81a	مژده بردن خرگوش سوی نخچیران کی شیر در چاه فتاد	Tavşanın, av hayvanlarına “aslan kuyuya düştü” diye müjde götürmesi
42	82b	جمع شدن نخچیران گرد خرگوش و ثنا گفتن او را	Av hayvanlarının tavşanın etrafına toplanıp onu övmeleri
43	85b	آمدن رسول روم تا امیرالمؤمنین عمر رضی الله عنه و دیدن او کرامات عمر را رضی الله عن	Rum Kayseri elçisinin, Emîrû'l- mü'minin Ömer'e -Tanrı ondan razı olsun- gelip Ömer'in kerametini görmesi
44	87a	یافتن رسول روم امیرالمؤمنین عمر را رضی الله عنه خفته به زیر درخت	Elçinin Emîrû'l-mü'minin Ömer'i - Tanrı ondan razı olsun -bir ağaç altında uyur bulması
45	88b	سوال کردن رسول روم از امیرالمؤمنین عمر رضی الله عنه	Rum Kayseri elçisinin Emîrû'l- mü'minin Ömer'den suali
46	90b	اضافت کردن آدم علیه السلام آن زلت را به خویش کی ربنا ظلمنا و اضافت کردن ابلیس گناه خود را به خدای تعالی کی بما اغویتنی	Âdem Aleyhisselâm'ın “ Rabbenâ zalemnâ” diye hatayı kendisine isnadetmesi, İblîs'in “Bimâ agveyteni” diyerek suç Tanrı'ya yüklemesi
47	92b	سؤال کردن رسول روم از عمر رضی الله عنه از سبب ابتلای ارواح با این آب و گل جسم	Elçinin Ömer'den -Tanrı ondan razı olsun- ruhların bu balçığa müptelâ olmalarının sebebini sorması
48	94b	در معنی آنک من اراد ان یجلس مع الله فلیجلس مع اهل التصوف	“Tanrı ile oturmak dileyen tasavvuf ehliyle otursun” sözünün

			manası
49	95b	قصه بازرگان کی طوطی محبوس او او را پیغام داد به طوطیان هندوستان هنگام رفتن به تجارت	Bir tâcirin ticaret için Hindistan'a gitmesi ve mahpus dudusunun, onunla Hindistan dudularına haber yollaması
50	98b	صقت اجنحة طیور عقول الهی	İlâhî akıl kuşlarının kanatlarının evsafı
51	99a	دیدن خواجه طوطیان هندوستان را در دشت و پیغام رسانیدن از آن طوطی	Tâcirin, kırdâ Hindistan dudularını görüp onlara dudusundan haber götürmesi
52	99b	تفسیر قول فریدالدین عطار قدس الله روحه تو صاحب نفسی ای غافل میان خاک خون می خور که صاحب دل اگر زهری خورد آن انگبین باشد	Ferideddîn-i Attâr'ın -Tanrı ruhunu takdis etsin- sözünün tefsiri “Ey gafîl! Sen nefis ehlisin, toprak içinde kan yiyedur! Fakat gönüle sahip olan kişi, zehir bile yese o zehir bal olur.”
53	100a	تعظیم ساحران مر موسی را علیه السلام کی چه می فرمایی اول تو اندازی عصا	Sihirbazların “ Ne buyurursun, asâyı önce sen mi atarsın, yoksa biz mi atalım? “ diyerek Mûsa Aleyhisselâm'a hürmet edip onu ağırlamaları, Mûsâ'nın da “ Siz atın “ demesi
54	102a	باز گفتن بازرگان با طوطی آنچ دید از طوطیان هندوستان	Tacirin Hindistan dudularından gördüğünü duduya söylemesi
55	104a	شنیدن آن طوطی حرکت آن طوطیان و مردن آن طوطی در قفس و نوحه خواجه بر وی	Dudunun, duduların hareketlerini duyması ve kafeste ölümü, tacirin ona ağlaması
56	110b	تفسیر قول حکیم بهرچ از راه و امانی	“Bu bahis, Hakim Senâî

		چه کفر آن حرف و چه ایمان بهرچ از دوست دورافتی چه زشت آن نقش و چه ربا در معنی قوله علیه السلام ان سعدا لغير و انا اغير من سعد و الله اغير منی	rahmetullahi aleyhin: Küfr olsun iman olsun yoluna mani olan her şey, mani olmakta müsavidir. Bir nakış da güzel olsun çirkin olsun, seni canandan uzak düşürecek olursa ikisi de birdir, beyitinin tefsiridir. Keza bu bahis: Sad kıskançtır, ben Sad'dan kıskancım, Allah da benden ziyade kıskançtır. dolayısıyla fuhşun aşikâresini de, gizlisini de haram kılmıştır, hadisinin açıklamasıdır”
57	116a	رجوع به حکایت خواجه تاجر	“Tutînin sahibi olan tacirin hikâyesine avdet”
58	117a	برون انداختن مرد تاجر طوطی را از قفس و پریدن طوطی مرده	“Tacirin ölü tutîyi kafesten dışarı atması, onun da uçması”
59	118a	وداع کردن طوطی خواجه را و پریدن	“Tutînin tacirle vedalaşıp Hindistan’a gitmesi”
60	118b	مضرت تعظیم خلق و اندگشت ذمای شدن	“Halkın taziminin ve büyüklük dolayısıyla halk arasında parmakla gösterilmenin mazarratı”
61	119b	تفسیر ماشاء الله کان	“Allah’ın dilediği olur, dilemediği olmaz; hadis-i şerifinin tefsiri”
62	121b	داستان پیر چنگی کی در عهد عمر رضی الله عنه از بهر خدا روز بی نوایی چنگ زد میان گورستان	“Emirü’l mü’mîn’in hazret-i Ömer(r.a.) zamanında bir ihtiyar çenginin nasibsiz kaldığı bir günde mezarlığa gidip orada Allâh(c.c.) için çeng çalması hikâyesi”

63	123b	در بیان این حدیث کی ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات الا فتعر ضوا لها	“Zamanınızdaki günlerde rabbinizin güzel kokuları vardır. Kendinize gelin; o güzel kokuları almaya çalışın.” Hadisinin tefsiri
64	128b	قصه سوال کردن عایشه رضی الله عنها از مصطفی صلی الله علیه و سلم کی امروز باران بارید چون تو سوی گورستان رفتی جامه های تو چون تر نیست	“Hazret-i Âyişe-i Sıddika’nın: “Bugün yağmur yağdı, siz ise kabristanda idiniz. Nasıl oldu da elbiseniz ıslanmamış?” Diye Resûl- i Ekrem Hazret-i Mustafa (S.A.V.) den sorması”
65	132a	پرسیدن صدیقه رضی الله عنها از مصطفی صلی الله علیه و سلم کی سر باران امروزی نه چه بود	“Âyişenin Hazret-i Resul-i Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellemden diğer bir suâli”
66	132b	بقیه قصه پیر چنگی و بیان مخلص آن	“Çeng çalan ihtiyarın hikayesinin devamı ve onun nasıl halas olduğunun beyânı”
67	134a	در خواب گفتن هاتف مر عمر را رضی الله عنه کی چندین زر از بیت المال بن مرد ده کی در گورستان خفته است	“Emirül-müminin Ömer Radıyallahü Anh uykuda iken hatifi bir nidanın, kendisine, beytülmalden şu kadar altın al da kabristanda uyumuş olan adama ver demesi”
68	134b	نایدن ستون حنانه چون برای پیغامبر صلی الله علیه و سلم منبر ساختند کی جماعت انبوه شد گفتند ما روی مبارک ترا بهنگام وعظ ذمی بینیم و شنیدن رسول و صحابه آن ناله را و سال و جواب مصطفی صلی الله علیه و سلم با ستون صریح	“Mescid-i Şerif-i Nebevi’de cemaat çoğalıp da: “Ya Resulallah; va’z buyurduğun esnada biz vech-i mukaddesini göremiyoruz demeleri üzerine, zat-i risalet için bir minber yapılınca, direğin inlemesi, Resul-i Ekrem ve Ashab-ı Kiramın o iniltiyi

			işitmesi ve Hazret-i Mustafa Aleyhisselatü Vesselamın sarahaten o direğe suâl sorup cevap vermesi”
69	137b	اظہار معجزۃ پیغمبر صلی اللہ علیہ و سلم به سخن آمدن سنگ ریزہ در دست ابوجہل علیہ اللعنه و گواہی دادن سنگ ریزہ بر حقیقت محمد صلی اللہ علیہ و سلم به رسالت او	“Resulu Ekrem Aleyhisselatü Vesselamın mucize izhar etmesi, Ebu Cehil’in avucunda taş kırıklarının dile gelip zat-i akdesi Muhammedi’nin risaletine şehadet etmeleri”
70	138a	بقیۃ قصۃ مطرب و پیغام رسانیدن امیرالمؤمنین عمر رضی اللہ عنہ باو آنچ هاتف آواز داد	“Mutrib hikayesinin bakiyyesi Emir’ül-Müminin Ömer (R.A)’ın pir-i çengiye hâtifin nidasını tebliğ etmesi”
71	139b	گردانیدن عمر رضی اللہ عنہ نظر او را از مقام گریہ کی هستیست بمقام استغراق	“İhtiyar mutribin nazarını, Emirülmü’minin Ömer Radıyallahü Anhin, varlık makamı olan ağlamadan, yokluk derecesi bulunan istiğrak makamına tahvili”
72	140b	تفسیر دعای آن دو فرشتہ کی ہر روز ہر سر ہر بازاری منادی می کنند کی اللہم اعط کل منفق خلفا اللہم اعط کل ممسک تلفا و بیان کردن کی آن منفق مجاہد راہ حقست نی مسرف راہ ہوا	Her pazar yerinde ”Yarabbi, muhtaçları doyuranların herbirerine verdiklerine karşılık mükâfat ihsan eyle. Yarabbi, vermeyip saklayanların mallarını da telef et, onları zararlandır.” Diye dua eden iki meleğin dualarını tefsil ve o verici kisinin tanrı yolunda mücahit olduğu, heva ve heves yolunda müsrif olmadığı
73	142a	قصۃ خلیفہ کی در کرم در زمان خود از حاتم مائی گذشتہ بود و نظیر خود	“Lutf ve keremiyle zamanında Hatem-i Tâiyyi geçmiş olan halifenin

		نداشت	hikayesi”
74	142a	قصه اعرابی درویش و ماجرای زن با او به سبب قلت و درویشی	“Bir Arabi ile karısının fakr ve zarûret dolayısıyla olan maceraları”
75	142b	مغرور شدن مریدان محتاج به مدعیان مزور و ایشان را شیخ و محتشم و واصل پنداشتن و نقل را از نقد فرق نادانستن و بر بسته را از بر رسته	“Muhtaç olan müridlerin, müzevvir müddeilere aldanmaları, onları şeyh, muhterem vâsıl illâllah sanmaları ve nakl ile nakdi, hakiki ile taklidi ayırd edememeleri”
76	143a	صبر فرمودن اعرابی زن خود را و فضیلت صبر و فقر بیان کردن با زن	“Arabı hikayesine avdet ve temsilât-ı acibe”
77	144b	نصیحت کردن زن مر شوی را کی سخن افزون از قدم و از مقام خود مگو لم تقولون ما لا تفعلون کی این سخنها اگرچه راستست این مقام توکل ترا نیست و این سخن گفتن فوق مقام و معامله خود زیان دارد و کبر مقتا عند الله باشد	“Bedevi karısının kocasına: “sözünü kademinden ve makamından fazla söyleme ki”, Cenâb-ı Hakk: “Lime tegülûne mala tefalun” “ niçin yapamayacağımız şeyleri söylüyorsunuz?” Buyuruyor. Söylediği söz, tevekkülden bahsedişin doğrudur. Fakat o tevekkül senin makamın değildir. Kendi makamından yüksek küll senin makamın değildir. Kendi makamından yüksek ve muallemenden üstün söz söylemenin sana zararı dokunur diye nasihat etmesi”
78	145a	نصیحت کردن مرد مر زن را کی در فقیران به خواری منگر و در کار حق به گمان کمال نگر و طعنه مزین در فقر و فقیران به خیال و گمان بی نوایی خویشتن	“Bedevinin karısına: “fukaraya hakaretle bakma Allâh(C.C.)ın işine hüsnü zan ile bak, fevkalade zaruret dolayısıyla fakre ve fakirlere tan eyleme” diye nasihat vermesi”

79	146a	در بیان آنک جنبیدن هر کسی از آنجا کی ویست هر کس را از چنبره وجود خود بپند تابه کبود آفتاب را کبود نماید و سرخ سرخ نماید چون تابه ها از رنگها بیرون آید سپید شود از همه تابه های دیگر او راست گوتر باشد و امام باشد	“ Bu bahs, onun beyânındadır ki: herkesin hareketi bulunduğu makama göredir. Herkes kendi vücudu çerçevesinde görür. Mavi cam, güneşi, mavi gösterir. Kırmızı cam da kırmızı irad eder. Renkten azade olan beyaz camlar ise daha doğru gösterirler ve hepsinin imamı olurlar.”
80	147a	مراعات کردن زن شوهر را و استغفار کردن از گفته خویش	“Kadının kocasından özür dilemesi ve söylediklerinden istiğfar etmesi”
81	148b	در بیان این خبر که انهن یغلبن العاقل و یغلبهن الجاهل	“Kadınlar, akıllı olanlara galebe ederler ve cahilin mağlubu olurlar.” Meâlindeki hadisın izahına dâir”
82	148b	تسلیم کردن مرد خود را به آن چه التماس زن بود از طاب معیشت و آن اعتراض زن را اشارت حق دانستن بنزد عقل هر داندنده ای هست که با گردنده گرداندنده ای هست	“Maişet talebi hususunda zevcesinin arzusuna bedevinin teslim olması ve kadının itirazını Hakk’ın işareti bilmesi, her akilın nezdinde müsellemdir ki her dönenin bir döndüreni vardır.”
83	149b	در بیان آنک موسی و فرعون هر دو مسخر مشیتاند چنانک زهر و پازهر و ظلمات و نور و مناجات کردن فرعون بخلوت تا ناموس نشکند	“Zehirle panzehir, zulmetle nur nasıl Tanrı dileğine musahharsa Mûsâ ve Firavun da Tanrı dileğine müsahhardır. Firavun’un şerefine halel getirmemesi için Tanrı’ya yalnızca münacatı”
84	151b	سبب حرمان اشقیا از دو جهان کی خسر الدنيا و اخره	“Şakilerin dünya ve ahiretten mahrum olmalarının ve ikisinde de hüsrana uğramalarının sebebi”

85	153a	حقیر و بی خصم دیدن دیده های حس صالح و ناقة صالح علیه السلام را چون خواهد کی حق لشکری را هلاک کند در نظر ایشان حقیر نماید خصمان را و اندک اگرچه غالب باشد آن خصم و یقللکم فی اعینهم لیقضی الله امرا کان مفعولا	“His gözlerinin, yani yalnız maddiyatı gören Semûd kavminin Sâlih Aleyhisselâmı ve onun mucize devesini hor, hakir görmesi. Hakk Teâlâ bir orduyu helak etmek isteyince düşmanı galip olsa bile orduya karşı hakir ve az gösterir.”
86	154b	در معنی آنک مرج البحرین یلتقیان بینهما برزخ لا بیغیان	“Tanrı iki deniz yarattı, birbirlerine kavuştukları halde aralarında bir perde vardır, birbirlerine karışmazlar” ayetlerinin mânâsı
87	156b	در صفت پیر و مطاوعت وی	“Pirin evsafına ve ona mütavaatın lüzumuna dair”
88	158b	وصیت کردن رسول صلی الله علیه و سلم مر علی را کرم الله وجهه کی چون هر کسی به نوع طاعتی تقرب جوید به حق تو تقرب جوی به صحبت عاقل و بنده خاص تا از ایشان همه پیش قدم تر باشی	“Resul Aleyhisselatü Vesselamın Ali Kerremallahü vecheye: herkes bir nevi taatle Allah’a tekarrür etmek ister. Sen âkil ve bende-i has olan bir zatın sohbetiyle yaklaş ki, hepsinden ileride bulunasın diye vasiyet buyurması”
89	159a	در بیان آنک حال خود و مستی خود پنهان باید داشت از جاهلان	“Kendi halini ve kendi sekrini cahillerden saklamak lazım geldiğinin beyanına dair”
90	161b	قصه مری کردن رومیان و چینیان در علم نقاشی و صورت گری	“Rumîlerle Çinlilerin nakkaşlık ve ressamlık sanatında iddiaya girişmeleri”
91	163b	پرسیدن پیغمبر صلی الله علیه و سلم مر زید را که امروز چونی و چون	“Peygamber Aleyhisselam’ın Zeyd Bin Harise’ye: Bugün nasılsın

		برخاستی و جواب گفتن او که اصبحت ممنا یا رسول الله	ve nasıl kalktın? Diye sorması, onun da: Hakiki bir mümin olarak sabahladım ya Resulullah, cevabını vermesi”
92	164b	جواب گفتن زید رسول الله را علیه السلام مرکز احوال خلق روشن است وبوشیده نیست	“Zeyd Bin Harise Radiyahüanhin Resulullah Sallallahü Aleyhi Veselleme: Halkın ahvali bana apaşıkâr görünmektedir; gizli, kapaklı değildir diye cevap vermesi”
93	166a	متهم کردن غلامان و خواجه تاشان مر لقمان را کی آن میوه های ترونده را که می آوردیم او خورده است	“Getirdiğimiz turfanda meyvaları lokman yemiştir diye kölelerin ve kapı yoldaşlarının onu müttehim göstermeleri”
94	167a	بقية قصه زید در جواب رسول صلی الله علیه و سلم	“Zeyd Bin Harise Radiyahüanhnın Resul Aleyhisselama cevap verışı kıssasının alt tarafı”
95	169a	گفتن پیغامبر صلی الله علیه و سلم مر زید را کی این سر را فاش تر ازین مگو و متابعت نگهدار	“Hazreti Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellemin, Zeyd’e: Bu sırrı bundan daha açık söyleme ve mütabeata riayet et, buyurması.”
96	169b	رجوع به حکایت زید	“Zeyd hikâyesine dönüş”
97	171a	آتش افتادن در شهر به ایام عمر	“Emir-ül Müminin Ömer Radiyahü Anh devrinde Medine şehrinde yangın çıkması”
98	172a	خاتمهء کتاب مستطاب در وصف پر ملال	Hâtime-i Kitâb-ı Müsteṭâb Der- Vaşf-ı Pür-Melâl

2.4. 111a-172b NOLU VARAKLAR ARASINDA YER ALAN BAŞLIKLAR

Tezimizin temelini oluşturan 111^a-172^b nolu varaklar arasında toplam 43 adet başlık bulunmaktadır.

1	110b	تفسیر قول حکیم بهرچ از راه و امانی چه کفر آن حرف و چه ایمان بهرچ از دوست دورافتی چه زشت آن نقش و چه ربا در معنی قوله علیه السلام ان سعدا لغير و انا غير من سعد و الله اغير منی	“Bu bahis, Hakim Senaî rahmetullahi aleyhin: Küfr olsun iman olsun yoluna mani olan her şey, mani olmakta müsavidir. Bir nakış da güzel olsun çirkin olsun, seni canandan uzak düşürecek olursa ikisi de birdir, beyitinin tefsiridir. Keza bu bahis: Sad kıskançtır, ben Sad’dan kıskancım, Allah da benden ziyade kıskançtır. dolayısıyla fuhşun aşikâresini de, gizlisini de haram kılmıştır, hadisinin açıklamasıdır”
2	116a	رجوع به حکایت خواجه تاجر	“Tutînin sahibi olan tacirin hikâyesine avdet”
3	117a	برون انداختن مرد تاجر طوطی را از قفس و پریدن طوطی مرده	“Tacirin ölü tutîyi kafesten dışarı atması, onun da uçması”
4	118a	وداع کردن طوطی خواجه را و پریدن	“Tutînin tacirle vedalaşıp Hindistan’a gitmesi”
5	118b	مضرت تعظیم خلق و انگشت ذمائی شدن	“Halkın taziminin ve büyüklük dolayısıyla halk arasında parmakla gösterilmenin mazarratı”
6	119b	تفسیر ماشاء الله کان	“Allah’ın dilediği olur, dilemediği olmaz; hadis-i şerifinin tefsiri”
7	121b	داستان پیر چنگی کی در عهد عمر رضی الله عنه از بهر خدا روز بی نوایی	“Emirü’l mü’mîn’in hazret-i Ömer(r.a.) zamanında bir ihtiyar

		چنگ زد میان گورستان	çenginin nasibsiz kaldığı bir günde mezarlığa gidip orada Allâh(c.c.) için çeng çalması hikâyesi”
8	123b	در بیان این حدیث کی ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات الا فتعر ضوا لها	“Zamanınızdaki günlerde rabbinizin güzel kokuları vardır. Kendinize gelin; o güzel kokuları almaya çalışın.” Hadisinin tefsiri
9	128b	قصه سوال کردن عایشه رضی الله عنها از مصطفی صلی الله علیه و سلم کی امروز باران بارید چون تو سوی گورستان رفتی جامه های تو چون تر نیست	“Hazret-i Âyişe-i Sıddika’nın: “Bugün yağmur yağdı, siz ise kabristanda idiniz. Nasıl oldu da elbiseniz ıslanmamış?” Diye Resûl-i Ekrem Hazret-i Mustafa (S.A.V.) den sorması”
10	132a	پرسیدن صدیقه رضی الله عنها از مصطفی صلی الله علیه و سلم کی سر باران امروزینه چه بود	“Ayişenin Hazret-i Resul-i Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellemden diğer bir suâli”
11	132b	بقیه قصه پیر چنگی و بیان مخلص آن	“Çeng çalan ihtiyarın hikayesinin devamı ve onun nasıl halas olduğunun beyânı”
12	134a	در خواب گفتن هاتف مر عمر را رضی الله عنه کی چندین زر از بیت المال بن مرد ده کی در گورستان خفته است	“Emirül-müminin Ömer Radiyallahü Anh uykuda iken hatifi bir nidanın, kendisine, beytûlmalden şu kadar altın al da kabristanda uyumuş olan adama ver demesi”
13	134b	نایدن ستون خانه چون برای پیغامبر صلی الله علیه و سلم منبر ساختند کی جماعت انبوه شد گفتند ما روی مبارک ترا بهنگام وعظ نمی بینیم و شنیدن رسول و صحابه آن ناله را و سال و	“Mescid-i Şerif-i Nebevi’de cemaat çoğalıp da: “Ya Resulallah; va’z buyurduğun esnada biz vech-i

		جواب مصطفیٰ صلی اللہ علیہ و سلم با ستون صریح	mukaddesini göremiyoruz demeleri üzerine, zat-i risalet için bir minber yapılınca, direğin inlemesi, Resul-i Ekrem ve Ashab-ı Kiramın o iniltiyi işitmesi ve Hazret-i Mustafa Aleyhisselatü Vesselamın sarahaten o direğe suâl sorup cevap vermesi”
14	137b	اظهار معجزه پیغمبر صلی اللہ علیہ و سلم به سخن آمدن سنگ ریزه در دست ابوجهل علیه اللعنه و گواهی دادن سنگ ریزه بر حقیقت محمد صلی اللہ علیه و سلم به رسالت او	“Resulu Ekrem Aleyhisselatü Vesselamın mucize izhar etmesi, Ebu Cehil’in avucunda taş kırıklarının dile gelip zat-i akdesi Muhammedi’nin risaletine şehadet etmeleri”
15	138a	بقیة قصة مطرب و پیغام رسانیدن امیرالمؤمنین عمر رضی اللہ عنه باو آنچ هاتف آواز داد	“Mutrib hikayesinin bakiyyesi Emir’ül-Müminin Ömer (R.A)’ın pir-i çengiye hâtifin nidasını tebliğ etmesi”
16	139b	گردانیدن عمر رضی اللہ عنه نظر او را از مقام گریه کی هستیست بمقام استغراق	“İhtiyar mutribin nazarını, Emirülmü’minin Ömer Radıyallahü Anhin, varlık makamı olan ağlamadan, yokluk derecesi bulunan istiğrak makamına tahvili”
17	140b	تفسیر دعای آن دو فرشته کی هر روز بر سر هر بازاری منادی می کنند کی اللهم اعط كل منفق خلفا اللهم اعط كل ممسك تلفا و بیان کردن کی آن منفق مجاهد راه حقست نی مسرف راه هوا	“Her pazar yerinde ”Yarabbi, muhtaçları doyuranların herbirerine verdıklarına karşılık mükâfat ihsan eyle. Yarabbi, vermeyip saklayanların mallarını da telef et, onları zararlandır.” Diye dua eden iki meleğin dualarını tefsil ve o verici kisinin tanrı yolunda mücahit olduğu, heva ve heves yolunda

			müsrif olmadığı”
18	142a	قصه خلیفه کی در کرم در زمان خود از حاتم مائی گذشته بود و نظیر خود نداشت	“Lutf ve keremiyle zamanında Hatem-i Tâiyi geçmiş olan halifenin hikayesi”
19	142a	قصه اعرابی درویش و ماجرای زن با او به سبب قلت و درویشی	“Bir Arabi ile karısının fakr ve zarûret dolayısıyla olan maceraları”
20	142b	مغرور شدن مریدان محتاج به مدعیان مزور و ایشان را شیخ و محتشم و واصل پنداشتن و نقل را از نقد فرق نادانستن و بر بسته را از بر رسته	“Muhtaç olan müridlerin, müzevvir müddeilere aldanmaları, onları şeyh, muhterem vâsıl illâllah sanmaları ve nakl ile nakdi, hakiki ile taklidi ayırd edememeleri”
21	143a	صبر فرمودن اعرابی زن خود را و فضیلت صبر و فقر بیان کردن با زن	“Arabı hikayesine avdet ve temsîlât-ı acibe”
22	144b	نصیحت کردن زن مرثوی را کی سخن افزون از قدم و از مقام خود مگو لم تقولون ما لا تفعلون کی این سخنها اگرچه راستست این مقام توکل ترا نیست و این سخن گفتن فوق مقام و معامله خود زیان دارد و کبر مقتا عند الله باشد	“Bedevi karısının kocasına: “sözünü kademinden ve makamından fazla söyleme ki”, Cenâb-ı Hakk: “Lime tegülüne mala tefalun” “ niçin yapamayacağımız şeyleri söylüyorsunuz?” Buyuruyor. Söylediği söz, tevekkülden bahsedişin doğrudur. Fakat o tevekkül senin makamın değildir. Kendi makamından yüksek kül senin makamın değildir. Kendi makamından yüksek ve muallemenden üstün söz söylemenin sana zararı dokunur diye nasihat etmesi”
23	145a	نصیحت کردن مرد مر زن را کی در فقیران به خواری منگر و در کار حق	“Bedevinin karısına: “fukaraya hakaretle bakma Allâh(C.C.)ın işine

		به گمان کمال نگر و طعنه مزین در فقر و فقیران به خیال و گمان بی نوایی خویشتن	hüsnü zan ile bak, fevkalade zaruret dolayısıyla fakre ve fakirlere tan eyleme” diye nasihat vermesi”
24	146a	در بیان آنک جنبیدن هر کسی از آنجا کی ویست هر کس را از چنبره وجود خود ببند تابه کبود آفتاب را کبود نماید و سرخ سرخ نماید چون تابه ها از رنگها بیرون آید سپید شود از همه تابه های دیگر او راست گوتر باشد و امام باشد	“ Bu bahs, onun beyânındadır ki: herkesin hareketi bulunduğu makama göredir. Herkes kendi vücudu çerçevesinde görür. Mavi cam, güneşi, mavi gösterir. Kırmızı cam da kırmızı irad eder. Renkten azade olan beyaz camlar ise daha doğru gösterirler ve hepsinin imamı olurlar.”
25	147a	مراعات کردن زن شوهر را و استغفار کردن از گفته خویش	“Kadının kocasından özür dilemesi ve söylediklerinden istiğfar etmesi”
26	148b	در بیان این خبر که انهن یغلبن العاقل و یغلبهن الجاهل	“Kadınlar, akıllı olanlara galebe ederler ve cahilin mağlubu olurlar.” Meâlindeki hadisın izahına dâir”
27	148b	تسلیم کردن مرد خود را به آن چه التماس زن بود از طاب معیشت و آن اعتراض زن را اشارت حق دانستن بنزد عقل هر داننده ای هست که با گردنده گرداننده ای هست	“Maişet talebi hususunda zevcesinin arzusuna bedevinin teslim olması ve kadının itirazını Hakk’ın işareti bilmesi, her akilin nezdinde müsellemdir ki her dönenin bir döndüreni vardır.”
28	149b	در بیان آنک موسی و فرعون هر دو مسخر مشیتاند چنانک زهر و پازهر و ظلمات و نور و مناجات کردن فرعون بخلوت تا ناموس نشکند	“Zehirle panzehir, zulmetle nur nasıl Tanrı dileğine musahharsa Mûsâ ve Firavun da Tanrı dileğine müsahhardır. Firavun’un şerefine halel getirmemesi için Tanrı’ya yalnızca münacatı”

29	151b	سبب حرمان اشقیا از دو جهان کی خسر الدنيا و اخره	“Şakilerin dünya ve ahiretten mahrum olmalarının ve ikisinde de hüsrana uğramalarının sebebi”
30	153a	حقیر و بی خصم دیدن دیده های حس صالح و ناقة صالح علیه السلام را چون خواهد کی حق لشکری را هلاک کند در نظر ایشان حقیر نماید خصمان را و اندک اگرچه غالب باشد آن خصم و یقللکم فی اعینهم لیقضی الله امره کان مفعولا	“His gözlerinin, yani yalnız maddiyatı gören Semûd kavminin Sâlih Aleyhisselâmı ve onun mucize devesini hor, hakir görmesi. Hakk Teâlâ bir orduyu helak etmek isteyince düşmanı galip olsa bile orduya karşı hakir ve az gösterir.”
31	154b	در معنی آنک مرج البحرین يلتقیان بینهما برزخ لا بیغیان	“Tanrı iki deniz yarattı, birbirlerine kavuştukları halde aralarında bir perde vardır, birbirlerine karışmazlar” ayetlerinin mânâsı
32	156b	در صفت پیر و مطاوعت وی	“Pirin evsafına ve ona mütavaatın lüzumuna dair”
33	158b	وصیت کردن رسول صلی الله علیه و سلم مر علی را کرم الله وجهه کی چون هر کسی به نوع طاعتی تقرب جوید به حق تو تقرب جوی به صحبت عاقل و بنده خاص تا ازیشان همه پیش قدم تر باشی	“Resul Aleyhisselatü Vesselamın Ali Kerremallahü vecheye: herkes bir nevi taatle Allah’a tekarrür etmek ister. Sen âkil ve bende-i has olan bir zatın sohbetiyle yaklaş ki, hepsinden ileride bulunasın diye vasiyet buyurması”
34	159a	در بیان آنک حال خود و مستی خود پنهان باید داشت از جاهلان	“Kendi halini ve kendi sekrini cahillerden saklamak lazım geldiğinin beyanına dair”
35	161b	قصه مری کردن رومیان و چینیان در علم نقاشی و صورت گری	“Rumîlerle Çinlilerin nakkaşlık ve ressamlık sanatında iddiaya

			girişmeleri”
36	163b	پرسیدن پیغمبر صلی الله علیه و سلم مر زید را که امروز چونی و چون برخاستی و جواب گفتن او که اصبح ممنا یا رسول الله	“Peygamber Aleyhisselam’ın Zeyd Bin Harise’ye: Bugün nasılsın ve nasıl kalktın? Diye sorması, onun da: Hakiki bir mümin olarak sabahladım ya Resulullah, cevabını vermesi”
37	164b	جواب گفتن زید رسول الله را علیه الله مکر احوال خلق برین روشن است و پوشیده نیست	“Zeyd Bin Harise Radiyahüanhin Resulullah Sallallahü Aleyhi Veselleme: Halkın ahvali bana apaşık görünmektedir; gizli, kapaklı değildir diye cevap vermesi”
38	166a	متهم کردن غلامان و خواجه تاشان مر لقمان را کی آن میوه های ترونده را که می آوردیم او خورده است	“Getirdiğimiz turfanda meyvaları lokman yemiştir diye kölelerin ve kapı yoldaşlarının onu müttehim göstermeleri”
39	167a	بقیه قصه زید در جواب رسول صلی الله علیه و سلم	“Zeyd Bin Harise Radiyahüanhin Resul Aleyhisselama cevap verşi kıssasının alt tarafı”
40	169a	گفتن پیغامبر صلی الله علیه و سلم مر زید را کی این سر را فاش تر ازین مگو و متابعت نگهدار	“Hazreti Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellemin, Zeyd’e: Bu sırrı bundan daha açık söyleme ve mütabeata riayet et, buyurması.”
41	169b	رجوع به حکایت زید	“Zeyd hikâyesine dönüş”
42	171a	آتش افتادن در شهر به ایام عمر	“Emir-ül Müminin Ömer Radiyahü Anh devrinde Medine

			şehrinde yangın çıkması”
43	172a	خاتمهء كتاب مستطاب در وصف پر ملال	Hātime-i Kitāb-ı Müsteṭāb Der- Vaşf-ı Pür-Melāl

2.5. ŞERH EDİLEN MESNEVÎ BEYİTLERİ

Hacı Pîrî Efendi, İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'sinin tamamında toplam 1391 adet Mesnevî beyti şerh etmiştir.

110^b- 172^b varakları arasında tespit edilen Mesnevî beyitleri Mesnevî'nin I. cildinde 1760-3711 numaralı beyitler arasında yer almaktadır ve ilgili bölümde toplam 486 adet Mesnevi beyti şerh edilmiştir. Bu beyitlerden 1 tanesi mükerrerdir.³²

111^a-172^b nolu varaklar arasında şerh edilen Mesnevî beyitleri varak numara sırasına göre şu şekildedir:

1.BAŞLIK: “BU BAHİS, HAKİM SENAÎ RAHMETULLAHİ ALEYHİN: KÜFR OLSUN İMAN OLSUN YOLUNA MANİ OLAN HER ŞEY, MANİ OLMAKTA MÜSAVİDİR. BİR NAKİŞ DA GÜZEL OLSUN ÇİRKİN OLSUN, SENİ CANANDAN UZAK DÜŞÜRECEK OLURSA İKİŞİ DE BİRDİR, BEYİTİNİN TEFSİRİDİR. KEZA BU BAHİS: SAD KISKANÇTIR, BEN SAD'DAN KISKANCIM, ALLAH DA BENDEN ZİYADE KISKANÇTIR. DOLAYISIYLA FUHŞUN AŞİKÂRESİNİ DE, GİZLİSİNİ DE HARAM KILMIŞTIR, HADİSİNİN AÇIKLAMASIDIR”

C:1 N:1760-1761 (Varak No:111/a)

جمله عالم زان غیور آمدن حق • بر دروغیث یرین عالم سبق
اوچو جانست و جهان چون کالبد کالبد از جان پزیرد نیک و بد

1760- Cümle âlemin kiskanç olması ondan dolayıdır ki, Allah'ın gayreti, bu âlemdeki gayretlerin hepsine galebe çalmıştır.

1761- Allah, can gibidir. Cihan da, ceset menzilesindendir. Ceset, iyiyi, kötüyü ruhtan bulur.

C:1 N:1762-1766 (Varak No:113/b)

هر که محراب نماز کشت عین • سوی ایمان فتنش میدان
هر که شد مرشاه را او جامه دار • هست خسران بهر شاهش اتحان
هر که سلیمان بود او هم نشین • بر درش شناسان بود ضیف وغبین

³² b.1906 (s.121^a ve s.121^b)

دست بوسش چون رسید از پادشاه. کرگزید بوس پادشاه دکنه.

کرچه سر بر نهادن حد ملئت. پیش آن خدمت خطا و زلفت.

1762- Mihrabı ayn-ı zat olan kimsenin, vahdet-i mutlakı ve hakikatül hakaiki bulan zatın iman tarafına doğru gitmesini, aynı şey bil.

1763- Padişahın esvapçısı olan bir kimsenin, o makamdan mahcur olup da ticarete mecbur kalması hüsrân-ı mubindir.

1764- Sultan ile bir yerde oturan zatın, saray kapısında kalması ne kadar acıklı bir şeydir, ne derece aldanıştır.

1765- Bir kimseye padişahın elini öpmek müyesser olmuş iken, onun ayak öpmeye kalkışması günahıdır.

1766- Vakıa ayağı baş üstüne koymak, yani ayak öpmek de bir hizmettir. Lakin evvelki hizmetin yanında, yani el öpmeye nispetle, hatadır ve zillettir.

C:1 N:1767-1769 (Varak No:113/b)

شاه را غیث بود بر هر که او. برگزید بعد از آنکه دید رو.

غیث حق بر مثل کند مبرود. کاه خرم غیث مردم بود.

اصل غیرتها بداند از آله. آن خلق مرغ حق بی اشتباه.

1767- Kendi yüzünü gören ve makbuliyet derecesine eren kimsenin, başkasını kendisine tercih etmesini şah kıskanır.

1768- Allah'ın gayreti buğday; halkın, gayreti ise harmandaki saman gibidir.

1769- Gayretlerin aslını Allah'tan biliniz. Mahlukatın ki şüphesiz gayret-i ilahîyenin feridir.

C:1 N:1770-1773 (Varak No:114/a)

شرح این بکدام و کیوه کله. از جفای آن نکارده دله.

نالم از اناها خوش آیدش. از دو عالم ناله و غم بایدش.

چون ناله تلخ از دستان او. چون نیم در خلعه مستان او.

چون نباشم همچو شب پیرو زاونی وصال روی روز افزاون

1770- Bu gayret bahsinin şerhini bırakacağım, o mütehavvil cananın cefasından şikâyet edeceğim.

1771- İnliyorum. Çünkü âşıkların iniltisi ona hoş gelir. Hatta iki âlemden onun maksudu gamdır, naledir.

1772- Onun mekrinden, nasıl olur da acı acı inlemem. Çünkü mestlerin halkasına dahil değilim.

1773- Onun gündüzü olmayınca, nasıl olur da gece gibi muzlim kalmam. O gündüz, onun gündüzleri ziyadar eyleyen cemaline vuslattır.

C:1 N:1774-1778 (Varak No:114/b)

ناخوش او خوش بود بر جان من جان فدای یار دل رنجان من
عاشقم بر پنج خوش و درد خوش بهر خنود شاه فرد خوش
خاک غم را سرمه سازم بهر چشم تاز کوه پر شود در بحر چشم
اشک کان از بحر اوبارند خلق کوهراست و اشک بندازند خلق
من ز جان شکایت میکنم من نیم شاکی روایت میکنم

1774- Canım, gönül inciten canana feda olsun. Onun nahoş görünen tecellisi de bana hoştur.

1775- Kalbimin yegâne sultanı bulunan dildarımın rızası için derdime ve elemime aşığım.

1776- İki gözümdeki denizlerin gevherle dolması için gam toprağını gözüme sürme yapıyorum.

1777- Halkın Hakk için yağdırdığı gözyaşları, hakikatte gevherdir. Fakat halk onları gözyaşı zanneder.

1778- Ben canımın canından şikâyet mi ederim? Hayır, şikâyetçi değilim. Ancak mavakayı hikâye ediyorum.

C:1 N:1782,1785 (Varak No:114/b)

ای ره جان تو از ما و من ای لطیفه روح اند مردوزن
تا من و موها همه یک جان شوند عاقبت مستغرق جانان شوند

1782- Ey ruhu “biz” ve “ben” kayıtlarından münezzeh olan, ey erkek ve kadında latife-i ruh bulunan.

1785- Bu ben ve senler, yani âlemdeki kesret bir olunca hepsi de müstağrak canan olurlar.

ایز همه مست و بیا ای امرکن ای منزله از بیا از سخن
ده زکات روی خوب ای خوب روی شرح جان شرحه شرحه باز
چه بهانه میدهی شیدات را ای نظانه شکر لبها را
ای جهان کهنه را تو جان نو از تنی جان و دل افغان شنو

1786- Bunun hepsi de böyledir. O halde ey amir-i mutlak ve fail-i yegâne olan Allah! Gel, yani zuhur et. Ey gel diye çağrılmaktan ve o yolda bir söze muhatap olmaktan münezzeh bulunan Allah!

1792- Ey güzel sevgilim, o güzel yüzün zekâtını ver. Bu parça parça olmuş ruhu, şerh ve tesliye eyle.

1797- Ey tatlı dudaklarına kıymet biçilemeyen sevgilim, bu mecnununa cemalini göstermemek için nasıl bir bahane bulursun?

1798- Ey köhne ve fersude âlemin ruh-i nevini olan Allah! Cansız ve gönülsüz olan şu bedenin feryadını dinle.

شرح کل بگذار از بهر خدا شرح بلبل کو که کشت کل از جدا
از غم و شادی نباشد جوش ما با خیال و وهم نبوده جوش ما

1799- Allah aşkına olsun, gülün şerhini bırak da gülden ayrılmış olan bülbülden bahset.

1800- Bizim cuş-u huruşumuz, gamdan da, meserretten de değildir. Bizim idrakimiz, hayal-ü vehme tabîi olmaz.

توقیاس از حال انسان مکن منزل اندر جور و در احسان مکن
جور و احسان ریخ و شادی حادث است حادثان میرند و حق شان وارث است

1802- Ey sami'! Sen aşk ve muhabbeti ve aşk-ı ilahîdeki cilveleri, insan haline kıyas etme. Cefa ve ihsan mertebelerine de bağlanıp kalma.

1803- Cevr ve ihsan da, renç ve şadi de hadistir. Hadis olanlar baki değildirler, ölürler. Hakk onların varisi olur.

C:1 N:1804 (Varak No:115/b)

صبح شدای صبح را پشت و پناه عذر محذوئی حسنه الدین بخواه

1804- Sabah oldu. Ey sabahın melce-ü mevası ve Halik-u Mevlası olan Allah! Hüsameddin Çelebi'ye sen itizar eyle.

C:1 N:1806-1810 (Varak No:115/b-116/a)

تافت نور صبح و ما از نور تو در صبحی بامی منصور تو
داده تو چون چنین دارد مرا باده که بود کو طرب آرد مرا
باده در جوشش کدای جوش ما چرخ در گردش کدای هوش ما
باده از ما مست شدند ما ازو قالب از ما شدند ما ازو
ما جو زنبوریم و قالها چوموم خانه کرده قالب را چوموم

1806- Sabahın nuru parladı. Biz ise senin nurundan, mansur ve muzaffer olan şarabınla mahrumluk izale ediyoruz.

1807- Beni böyle mest ve huruşan eden senin ihsanıdır. Yoksa maddî şarap kim oluyor ki, beni böyle vecde ve huruşa getirsin?

1808- Şarap, kabarıp köpürmekte; bizim cuş-u huruşumuzun, felek de devr ü seyr de, bizim şuurumuzun muhtacı ve müttekiridir.

1809- Şarap bizden sarhoş oldu, biz ondan olmadık. Kalıp bizden var oldu. Biz ondan olmadık.

1810- Biz arı gibiyiz, kalıplar da mum gibidir. Kalıbı, peteklerde hane hane yapan biziz.

C:1 N:1811 (Varak No:116/a)

بس درازست این حدیث خواجه کو تا شود پیداکه چون شد حال او

1811- Bu bahis çok uzun sürer. Onu bırak da tacirin hikâyesini söyle. O iyi adamın halinin ne olduğunu anlat.

2.BAŞLIK: “TUTÎNİN SAHİBİ OLAN TACİRİN HİKÂYESİNE AVDET”

C:1 N:1812-1813 (Varak No:116/a)

خواجہ اندر آتش و درد و جنین • صد پراکنده کی گفت این چنین
کہ ناتاقص کاہ ناز و کہ نیاز • کاہ سودای حقیقت گنجہ جاز

1812- Tacir, tutîsinin ölümünden dolayı derd-ü iştîyak ateşleri içerisinde böyle yüzlerce perişan söz söylüyordu.

1813- Derd-i iftirak ile söylendiği sırada, bazen sözleri mütenakız oluyor; bazen naz ve istiğna vadisinde, bazen niyaz ve tazarru tarzında söyleniyor; bazen hakikat denizine dalıyor, bazen da mecazda bocalıyordu.

C:1 N:1814-1815 (Varak No:116/a)

مرد غرقہ کشتہ جانی میکند • دست را در هر کجایی زند
تا کد امش دست گیر در خطر • دست و پای میزند از بیم سر

1814- Denize düşen kimse, can çekişirken elini her ota uzatır.

1815- O otlardan hangisi kendisini kurtaracak diye, başının korkusundan elini, ayağını oynatır.

C:1 N:1816-1818 (Varak No:116/b)

دوست دارد یاران آشفته کی • کوشش پھودہ بہ از خفتگی
انکہ او شاہست او بیکار نیست • نالہ از وی طرفہ کو بیار نیست
بہرین فرمود رحمان ای پسر • کل یوم ہو فوشان ای پسر

1816- Yar-ı hakikî, bu uğraşp çabalamayı sever, onun için faydasız çalışmak bile uyumaktan evladır.

1817- Şahı hakikî, yani insan olan bir kimse, işsiz-güçsüz değildir. Hasta olmayanın inlemesi ve iş görmemesi şaşılacak şeydir.

1818- Oğul, bundan dolayı Hazreti Rahman “Külle yevmin hüve fi şe’n” buyurmuştur.

C:1 N:1819-1820 (Varak No:117/a)

اندوین روی تراش و می خراش • تادم آخر دمی فارغ مباش •
تادم آخر دمی آخر بود • که عنایت با تو صاحب سر بود •

1819- Bu yolda, yani Allah tarıkında yontul ve kazın. Çalış ve uğraş, bir an boş durma; son nefesine kadar bir dem didinmekten hali kalma!”

1820- Son nefese kadar yahut son nefeste başka bir dem ve âlem olur ki, Allah’ın inayeti seninle sahib-i sır olur.

C:1 N:1821 (Varak No:117/a)

هر چه کوشد جان که در مرد و زنست • کوش و چشم شاه ما بر روزنست •

1821- Erkek ve kadında olan ruh, her neye çalışırsa, Halik-ur ruh olan Allah’ın gözü, kulağı pencerededir.

3.BAŞLIK: “TACİRİN ÖLÜ TUTİYİ KAFESTEN DIŞARI ATMASI, ONUN DA UÇMASI”

C:1 N:1825-1826 (Varak No:117/a)

رو بالا کرد و گفت ای عندلیب • از بیان حال خود مانده نصیب •
اوجه کرد اینجا که تو آموختی • ساختی مکر و جانم سوختی طوطی •

1825- Yüzünü yukarıya kaldırdı. “Ey bülbül, bize halini bildir” dedi.

1826- Hind’deki tutî ne yapmıştı ki, sen öğrendin ve bir mekr yaptın da bizi yaktın?

C:1 N:1829-1830 (Varak No:117/b)

یعنی ای طرب شد با عام و خاص • مرده شو چون من که تا یایه خلوص •
دانه باشی مرغ کانت بر چنند • غنچه باشی کود کانت بر کنند •

1829- Ey avam ve havasa mutrip olup da onları eğlendiren! Benim gibi ölü ol ki, kurtulasın.

1830- Tane gibi olursan seni kuşçağızlar toparlar, gonca gibi olursan da çocuklar yolarlar.

هر که دارد حسن خود را در مراد پس قضا ی بد سوی او رونهاد
چشمها و چشمها و در شکها بر سرش ریزد جواب شکها
دشمنان او را ز غیث میدرند دوستان هم روزگارش میپزند

1832- Her kim kendi hüsnünü mezada verir, yani şöhret hevesine düşer ise, yüzlerce suikaza ona teveccüh eder.

1833- Meşhur olan kimsenin başına kırbadan su dökülür gibi isabeti aynlar, gazaplar ve hasetler boşanır.

1834- Düşmanlar, onu kıskandıkları için yırtıp parlayacak dereceye gelirler. Dostları da bihudl müracaat ve tesdile vaktini zayı ederler.

در پناه لطف حق باید گریخت کوهزاران لطف بر او روح ریخت
تا پناهی یابی آنکه خویش پناه آب و آتش مرا کرد سپاه
آتش ابراهیم رانه قلعه بود تا بر آورد از دل نمرود و
کوه یحیی رانه سوی خویش خواند قاصدانش از بزم سنک داند
گفت ای یحیی بیاد من گریز تا پناهت باشم از شمشیر تیز

1836- Allah'ın penah-ı lütfuna kaçmak ve ona sığınmak lazımdır. O Allah ki ruhlara birçok lütuf ve ihsanda bulunmuştur.

1837- Bir melce bulasın. Ondan sonrada penah gibi su ve ateş de sana müsahhar ve asker olur.

1839- Ateş İbrahim'e kale olmadı mı? Onun İbrahim'i yakmayışı Nemrut'un kalbinden duman, yani ah-ı teessüf çıkarmadı mı?

1840- Dağ, Yahya Aleyhisselamı nezdine çağırmadı mı, ona kastedenleri taşlarla yaralayıp defetmedi mi?

1841- "Ey Yahya gel, bana kaç ki kesin kılıçtan sana sığınak olayım" demedi mi?

4.BAŞLIK: "TUTİNİN TACİRLE VEDALAŞIP HİNDİSTAN'A GİTMESİ"

C:1 N:1844-1845 (Varak No:118/a)

خواجہ یا خود گفت بندہ راہ او کیرم کہ این رہ روشنست
جان من طوطی کے بود جان چین باید کہ نیکو

1844- Tacir kendi kendine, dedi ki: “Bu bana nasihattir. Tutînin yolunu tutmalıyım ki o yol açık ve hakikate götüren bir tariktir.”

1845- Benim ruhum, bir tutînin ruhundan nasıl aşağı ve kabiliyetsiz olur? Asıl can, böyle mübarek olan ruhtur.

5.BAŞLIK: “HALKIN TAZİMİNİN VE BÜYÜKLÜK DOLAYISIYLA HALK ARASINDA PARMAKLA GÖSTERİLMENİN MAZARRATI”

C:1 N:1846 (Varak No:118/b)

تن قفس شکست تن شد خار جان در فرب داخلون و خار جان

1846- Ceset, kafes şeklindedir. Ve dâhil ve hariçtekilere mekr ile ruhun dekenidir.

C:1 N:1850-1851 (Varak No:118/b)

اوچویند خلق را سرمستی خوش از تکبر میرود از دست خویش
اونداند کہ هزاران را جو او دیو افکندست اندر قعر جو بوصور نش

1850- O, halkı kendisinin sermesti ve meddahı görünce kibir ve azametinden kendisini kaybeder.

1851- O, farkına varmaz ki, şeytan onun gibi binlercesini suya düşürmüştür.

C:1 N:1852-1853 (Varak No:119/a)

لطف و سالوس جهان خوش لقمه ایست کترش خورکان پر آتش لقمه ایست
آتش جهان و ذوقش اشکار دود او ظاهر شود پایان کار

1852- Mürai dünyanın gösterdiği lütf, hoş bir lokmadır ama onu yutma ki, o bir ateştir.

1853- Ateşi gizli, zevki meydandadır. Lakin zahmeti sonunda zahir olur.

C:1 N:1854 (Varak No:119/a)

توسکوان مدح دامن که خورم از طمع گوید او تپم

1854- Ötekinin, berikinin methine ben nasıl kulak veririm, ben sena edenlerin söylediklerinin tamahlarından olduğunu anlıyorum deme.”

C:1 N:1863 (Varak No:119/b)

چون شکر باید نهان تا اثر او بعد حینی دسل آرد نیش او

1863- Şekerin tesiri nasıl gizli kalır? Bir müddet sonra neştere ihtiyaç gösterecek çıban çıkarır.

C:1 N:1864-1865 (Varak No:119/b)

نفس از پس مدحها فرعون شد کن ذلیل النفس هونا لا تشد
تا تو ای بند شو سلطان مباحش زخم کش چون کوی شو چکان مباحش

1864- Nefis, fazla metihlerden Firavun gibi kibirlenir. O halde nefisini hor ve hakir bulundur, seyyidliğe kalkışma.

1865- Elinden geldiği kadar çalış; kul ol da sultan olma. Guy ve çevgan oyunundaki top gibi zahmet çek ve paralan da çevgan olma.

6.BAŞLIK: “ALLAH’IN DİLEDİĞİ OLUR, DİLEMEDİĞİ OLMAZ; HADİS-İ ŞERİFİNİN TEFSİRİ”

C:1 N:1875-1876 (Varak No:119/b-120/a)

این همه گفتیم لیک اندر پیچ نی عنایات خدا هیچیم و هیچ
نی عنایات حق و خاصان حق کرمک باشد سیاهستش ورق

1875- Bu kadar nasihat ve maarifi muntazaman söyledik; lakin Allah’ın inayetleri olmayınca o nasihatlerin tatbiki hususunda hiç mi hiçiz.

1876- Hakk’ın ve has kullarının inayetleri imdat etmeyecek olursa bir mahlûğun, melek de olsa, defter-i amali siyahtır.

C:1 N:1877 (Varak No:120/a)

ای خدا ای فضل تو حاجت روا • باتو یاد هیچ کس نبود روا

1877- İlahî, ey ihsanı kullarının hacetini hasıl eden Rabbim! Sen dururken başkasını yâd etmek ve ondan medet ummak reva değildir.

C:1 N:1878-1880 (Varak No:120/a)

این قدر ارشاد تو بخشید • تابدین پس عیب ما پوشید
قطره دانش که بخشی می زیش • متصل کردان بدریاهای خویش
قطره علمت اندر جهان من • وارهاش از هوا و از خاک تن

1878- Ya Rabbi! Bize bu kadar irşat ve hidayet ihsan etmişsin. Bu ana gelinceye kadar bizim birçok kusurumuzu örtmüş ve gizlemişsin.

1879- İlahi! Vermiş olduğun ilim damlasını, kendi deryalarına ilhak eyle.

1880- Benim ruhumda bir ilim katresi vardır. İlahî, onu heva rüzgârıyla beden toprağından muhafaza buyur!

C:1 N:1882-1883? (Varak No:120/a)

قطره کود رهوا شد یا که ریخت • از خزینۀ قدرت تو کی گریخت [8]
کرد را ید در عدم یا صد عدم • چون بخوایش او کند ار سر قدم 33

1882- Bir damla su, buhar halinde havaya çıksa yahut toprağa düşüp kaybolrsa da, senin kudretinin hazinesinden nasıl kaçabilir?

1883- Eğer o damla, ademe inkılâp etse, hatta yüz derece adem olsa; İlahî, sen onu varlığa çağırдың gibi, başını ayak yapar da yuvarlana yuvarlana gelir.

C:1 N:1885-1887 (Varak No:120/a)

از عدمها سوي هسته هر زمان هست يارب كاروان در كاروان
خاصه هر شب جمله افكار و عقول نيست كرد غرق در بحر نقول
باز وقت صبح آن اللهيانا برزنتند از بحر سر چون ماهيانا

1885- Ademlerden vücuda doğru her zaman, kabile kabile mahlukat gelmektedir.

1886- Hususiyle her gece bütün fikirler ve akıllar, uyku dolayısıyla derin bir denizin müstağrakı olurlar.

1887- Sabah olunca da Allahîler, yani Allah'ın keremi eseri olan akıllar ve fikirler, dalmış oldukları denizden, balık gibi başlarını çıkarırlar.

C:1 N:1892-1893 (Varak No:120/b)

ای برادر عقل یکدم با خود آردم بدیدم در تو خزانست و نهان
باغ دل را سبز و تر و تازه بین پرز غنچه و ورد و سرو یاسمین

1892- Ey kardeş, bir an olsun aklını başına al da düşün ki sende de daima hazan ve bahar halleri vardır.

1893- Gönül bağını yeşil, taravetli, taze gül goncalarıyla dolu, servi, yasemin ağaçlarıyla müzeyyen gör.

C:1 N:1895-1896 (Varak No:120/b)

این سخنهایی که از عقل کلست بوی آن گلزار سرو و سنبلیست
بوته کل دیدیکه انجا کل نبود جوش مل دیدیکه انجا مل نبود

1895- Bu sözler ki, akl-ı külldendir; o gülzarın ve o gülzardaki serv-ü sümbülün rayihasıdır.

1896- Gül olmayan yerde gül kokusu duydun mu? Şarap olmayan yerde şarap coşkunluğu gördün mü?

بوی بد مردید ز اتاری کند • بوی یوسف دید ز یاری کند •
تو که یوسف نیستے یعقوب باش • همچو او با کرۂ آشوب باش

1899- "Fena koku, gözü karanlık ve görmez eder. Yusuf'un rayihası ise göze yardımında bulunur.

1900- Ey salık! Mademki sen Yusuf gibi mahbubiyet mertebesinde değilsin, Yakupluk misali âşıklık mertebesinde bulun. Onun gibi ağlamaktan, sızlanmaktan hali kalma.

بشنو این پند از حکیم غزنوی • تابیاے در تن کهنه نوی •
نازار و نه بیاید همچو ورد • چون نداری کرد بدخوتی مگرد •
زشت باشد روی نازیبا و ناز • سخت باشد چشم نابینا و آزار •

1901- Köhne cisminde yenilik, yani feyz-i cedit bulmak için şu nasihatı Hakim-i Gaznevî'den dinle.

1902- Nazlanmak için gül gibi bir yüz lazımdır. Öyle cemalin yoksa nafîle yere huysuzluk etme.

1903- Yakışıklı olmayan, ilaveten sararmış bulunan bir çehre çirkindir. Görmez göz ile hastalığın bir araya gelmesi, gayet müşküldür.

پیش یوسف نازش و خونه مکن • جز نیاز و آه یعقوبی مکن •
معنی مردن طوطی بد نیاز • در نیاز و فقر خود را مرده ساز •
تادم عیسی ترا زنده کند • همچو خویش خوب و فرخنده کند •

1904- Yusuf ve Yusuf gibilerin karşısında nazlanma ve gevezelik taslama; Hazreti Yakup gibi ah çekmekten, niyaz ve tazarruda bulunmaktan başka bir şey yapma.

1905- Hikâye edilen tufânın ölmesindeki mana, niyaz idi. Sen de niyaz ve fakr mesleğinde kendini ölü haline getir.

1906- İsa nefesli bir zat seni ihya etsin ve kendisi gibi güzel ve mübarek bir hale getirsın.

C:1 N:1906-1908 (Varak No:121/b)

تادمی عیسی ترازند کند همچو خویش خوب و فرخند کند
از بهاران کی شود سر سبز و سنک خاک شوتا کل پروید رنگ رنگ
سالماتوسنک بودی دل خراش آزمون رایک زبانی خاک بانی

1906- İsa nefesli bir zat seni ihya etsin ve kendisi gibi güzel ve mübarek bir hale getirsın.
(Mükerrer)

1907- Bahar mevsiminde bir taş yeşerir mi? Toprak ol ki, senden renk renk güller ve çiçekler yetişsin.

1908- Sen de, senelerce yürek tırmalayan taş gibiydin. Tecrübe etmiş olmak için bir müddet de toprak oluver.

7.BAŞLIK: “EMİRÜ’L MÜ’MİN’İN HAZRET-İ ÖMER(R.A.) ZAMANINDA BİR İHTİYAR ÇENGİNİN NASİBSİZ KALDIĞI BİR GÜNDE MEZARLIĞA GİDİP ORADA ALLÂH(C.C.) İÇİN ÇENG ÇALMASI HİKÂYESİ”

C:1 N:1911-1912 (Varak No:121/b)

جمع مجلس دمشق اراستی وز نوای اوقیامت خایسته
همچو اسرافیل کاوازش بفن مردکان راجان در آرد در بدن

1911-Sesi, meclisleri ve ictimâgâhları tezyîn ederdi. Terennümünden kıyâmetler peydâ olurdu.

1912-Fenn-i mûsikideki ihtisâsı dolayısıyla, İsrâfil Aleyhisselâm gibi, ölülerin bedenlerine rûhlarını iâde ederdi.

C:1 N:1915 (Varak No:121/b)

انبیاء را در درون هم نغمه است طالبان رازان حیات فی ظلمات

1915-Peygamberlerinde kalplerinde bir takım nağmeler vardır ki tâlipler için o nağmelerden bahâ yetişmeyecek hayat hâsıl olur.

C:1 N:1922 (Varak No:122/a)

هين زلاي نفس سرها برزنيډ. ازخيال ووهم يكسوافكنيد.

1922-Âgâh olunuz, nefs “lâ” sından başınızı kaldırınız, bu vehim hayâli bertaraf ediniz.

C:1 N:1924 (Varak No:122/a-122/b)

كربكؤم شتة زان نغمها. جانها سر برزنيډ از د خمها.

1924-Eğer evliyâullahın kalbindeki nağmelerden bir mikdar bahsedecek olsam mezarlardan rûhlar baş kaldırır.

C:1 N:1926-1927 (Varak No:122/b)

هين كه اسرافيل وقتند اوليا. مرده رازايشا حياتست و نما.
جان هريك مرده از كورتن. برچمد از آواز شان اندر كن.

1926-Bilmiş ol ki veliler, vaktin İsrâfilidirler. Onların nağmelerinden ölümlere hayat ve neşv ü nemâ hâsıl olur.

1927-Beden kabirlerindeki her ölünün rûhu, onların âvâzından hayat bulur da gaflet kaleminden sıçar.

C:1 N:1932,1934 (Varak No:122/b)

مطلقا آن آواز خود از شه بود. كچه از خلق و مر عبد الله بود.
روكي بيسمع في بصرتوي. شيرتويي چه جاي صاخب سرتويي.

1932-O ilâhi ses, mutlaka Mâlikulmülk Hazretlerindendir. Bir Abdullah’ın, yani mahlûkattan birinin boğazından ve ağzından zuhûr etse bile.

1934-Yürü ki, benimle işitir, benimle görür oldun. Sır sâhibi demeye mahal yok, sır sensin.

C:1 N:1935-1936 (Varak No:123/a)

چون شدى من كان الله ازوله من تراباشم كه كان الله له
كه تويم تراكا هي منم هرچه كويم آفتاب روشنم

1935-Mâdem ki sen veleh ü hayretten “kâne lillâh” mertebesine geldin, artık bende senin olurum ki “men kâne lillâhi kânellâhü lehû” denilmiştir.

1936-Sana bazen “Sensin” bazen de “benim” derim. Ne demiş olsam da ben parlak bir güneşim.

C:1 N:1937 (Varak No:123/a)

هرجا يایم زمشکاة حل شد انجا مشکاوت عالی

1937-Bir mişkâtan bir ân içinde tecelli edecek olursam, orada âlemin müşkilâtı hallolur.

C:1 N:1938 (Varak No:123/a)

هرجا تاریکی آمد نالما از فروغ ما شود شمس ضعی

1938-Güneşin izâle edemediği bir karanlık, bizim emrimizle kuşluk vakti gibi parlar.

C:1 N:1941 (Varak No:123/a)

خواه از آدم کیر نورش خواه از و خواه از خم کیر می خواه از کدو

1941-Allâh(C.C.)’ın nurunu ister Âdem’den, ister Cenâb-ı Hakk’tan al. Şarabı ister küpten, ister kabaktan, yani desti, sürâhi gibi kullanılan kabdan al.

C:1 N:1944-1945 (Varak No:123/a)

چون چراغی نورش می راکشید هر که دید انرا یقین آن شع دید

هچنين با صد چراغ از نقل شد دیدان آخر قای اصل شد

1944-Bir kandil bir mumdan ziyâ alıp da yandı mı onu gören, onu parlatmış olan mumu görmüş olur.

1945-Böylece parlaklık yüz kandile de naksedilse sonuncunun aydınlığını görmek en evvelkinin nurunu görmektir.

8.BAŞLIK: “ZAMANINIZDAKİ GÜNLERDE RABBİNİZİN GÜZEL KOKULARI VARDIR. KENDİNİZE GELİN; O GÜZEL KOKULARI ALMAYA ÇALIŞIN.”
HADİSİNİN TEFSİRİ

C:1 N:1950-1953 (Varak No:124/a)

نغمه آمد شمار دید و رفت هر کرامی خواست جان بخشید و رفت

نغمه دیگر رسید آگاه باش تا ازین هم وانما پی خواجه تاش

جان آتش یافت زو آتش کشی جان مرده یافت از وی جنبشی

جان ناری یافت از وی انظفا مرده پوشید از بقای اوقبا

1950- Nefha gelir, sizi görür, gider, her kimi dilerse ona da hayat verir.

1951-Kapı yoldaşı, yeni bir nefha geldi, âgâh ol ve istifâdeye çalış ki bundan da behresiz kalmayasın.

1952-Nâra mensûb olan cân, onun feyziyle ateş söndürmeyi, ölmüş bir kimsenin rûhu da, yine onun feyziyle hareket etmeyi buldu.

1953-Âteşi olan rûhun nâriliği, onun te'siriyle söner. Cehâlet ve gaflet ölüsü olan da onun mülâkatından ve musâbesinden, başka ve ma'nevi bir libâs giyinir.

C:1 N:1954-1955 (Varak No:124/a)

نازکی و جنبش طوطی نیست این همچو جنبشهای خلق نیست این

کرد راقتد در زمین و آسمان زهرشان چو آب کرد آن زمان

1954-Evvelce gaflet ölüsü bulunan bir rûhun, insân-ı kâmil vâsıtasiyle iktisâb edeceği bu cünbüş ve hareket, tûbâ ağacının nâzik salınması gibidir. Yoksa halkın cünbüş ve hareketi gibi değildir.

1955-Eğer o ilâhi emânet, zemin ve âsmâna düşse, yani semâi ve zemin o emâneti taşımakla mükellef kılınmış olsaydı o ânda ödları patlardı.

C:1 N:1956 (Varak No:125/a)

خود زیم این دم بی منتها • باز خوان فابین انجمنها

1956-Hakikaten bu sonu gelmeyen demin, yani o ilâhi emânetin korkusundan sen tekrar, “feebeyne en yahmilnehâ” Âyet-i Kerîmesini oku.

C:1 N:1958-1959 (Varak No:125/a)

دوش دیکر لون این می دادد لقمه چندی در آمد ره بیست
بهر لقمه کشنه لقمه پانے کرو • وقت لقمه است ای لقمه برو

1958-Dün bu emânetin tefsirine dâir başka bir ma’na lâ-yih oluyordu. Fakat birkaç lokma mideye girdi de ilhâm yolunu kapadı.

1959-Lokma için lokman gibi bir adam esir oldu. Ey lokma git, şimdi lokmanlık zamanıdır.

C:1 N:1963 (Varak No:125/a)

چراست
جان لقمان که کلستان لفاسن • پای جانیش خسته خار

1963-Lokman gibi olan rûh, Allâh(C.C.)’ın bir gülistânıdır. Onun ayağına neden diken bağıyorsun?

C:1 N:1967-1968 (Varak No:125/b)

ای بکشنه زین طلب از کو بکو • چند کو بی کین کلستان کو و کو

پیش از ان کین خار پیا بیرون کنی چشم تار پیکست جولان کنی

1967-Ey bu talep uğrunda köy köy dolaşan; ne vakte kadar bir gülistân nerede? diyeceksin.

1968-Ayağındaki dikenini çıkarmadan evvel, gözün kararmış olduğu için nasıl dönüp dolaşabilirsin?

C:1 N:1969 (Varak No:125/b)

آدی کوی نکیند در جهان در سرخاری همی کرد دهنان

1969-Mazhariyyeti ve ızâm-ı şânı i'tibâriyle cihâna sığmayan insan, bir diken etrafında gizlice dolaşır.

C:1 N:1970-1971 (Varak No:125/b)

مصطفی آمد که ساز و دهن کلفتی یا حمیری کلفتی

ای حمیری آتش اندر تو نعل تاز نعل تو شود این کو لعل

1970-Hazret-i Mustafa Aleyhisselâtu Vesselem Efendimiz de kendine bir hemdem, bir musâib ittihâz etmek için dünyâya geldi ve Âişetü'ssıddika radiyâ'llâhü anhâya ey Humeyra bana lâkırdı söyle dedi.

1971-Ey Humeyra'; sen nalı ateşe koy ki senin o nalından bu dağ, la'l olsun.

C:1 N:1973-1974 (Varak No:126/a)

لیک از تاینث جان راباک نیست روح رابام دوزن آشاک نیست

از مؤنث وز منکر بر ترست ابن ز آف جانست کز خشاک و ترست

1973-Lâkin rûh kelimesinin müennes i'tibâr edilmesinden, cana bir noksan terettüp etmez. Çünkü onun te'nis ve tezkir ile bir alâkası yoktur.

1974-Rûh; müzekkerlikten, müenneslikten âlidir. Bu rûh; yübûsetten ve rutûbetten, yani kuru ve yaş şeylerin yenmesinden hâsıl olan rûh-i hayvânî değildir.

C:1 N:1977-1978 (Varak No:126/a)

تاتوشیرین از شکر باچی بود کان شکر روزی ز تو غایب شود
چونکه شکر کردی ز تاثیر وفا پس شکر کی از شکر باشد جدا

1977-Sen şekerden tatlılandığın vakit, yani şeker yiyip de tadını duyurduğun vakit tatlı olursun. Fakat o şeker senden bazen kaybolur.

1978-Sen vefakârlık te'siriyle ayn-ı şeker olursan şekerlik hassâsı şekerden nasıl ayrılır.

C:1 N:1980-1983 (Varak No:126/b)

عقل جزوی عشق را منکر بود کرچه بناید که صاحب سر بود
زیرک و دانا است اما نیست نیست تا فرشته لاشد اهر نیست
او بقول فعلی ارمایه بود چون حکم حال آیه لا بود
لا بود چون اوند از هست نیست چونکه طوعاً لاشد که ابا نیست

1980-Cüz'i olan akıl, yani akl-ı meâş, sahibi sır görünmekle berâber aşkı münkirdir.

1981-Akıl zekidir, alimdir amma; yok olmuş, mahv-i vücûd eylemiş değildir. Varlık o kadar kötü bir şeydir ki melek bile yok olmayınca, Allâh(C.C.)'ın emrine kemâliyle itâat etmeyince şeytandan ma'duddur.

1982-Akl-ı meâş, söz ve iş husûsunda bizim yârimizdir. Fakat hâl hükmü gelince lâşey kâbilindendir.

1983-Akl-ı meâş, kendi mevhum varlığından yok olmadığı için, lâşey derekesine düşer. Tavan olmadığı için de kerhen böyle olması kendisine kâfi ve lâyıktır.

C:1 N:1984 (Varak No:126/b)

جان کمالست و ندای او کمال مصطفی کو یان از حنا یا بلؤل

1984-Cân, Hakikatte noksandan beridir ve ayn-ı kemâldir. Nitekim Hazret-i Mustafa Aleyhisselâtü Vessellem Efendimiz "Erihnâ yâ Bilâl" buyurdu.

C:1 N:1985-1986 (Varak No:126/b-127/a)

ای بلؤل افر ازبانك سلسلہ آنت زان دہی کاندرو میدم دردلت
زان دہی کادم ازان مدھوٹی کشت ہوشی اهل آسمان پھوش کشت

1985-Ey Bilâl sesini yükselt ve müselsel nağmeler icrâ et. Kalbine nefhettiğim feyzi hâvi terennümlerde bulun.

1986-Kezâ o nağmeler Âdem'in medhûş ve gök ehlinin bîhûş olduğu sirr-i tevhîde ve azamet-i Bâriye müteallik olsun.

C:1 N:1987 (Varak No:127/a)

مصطفیٰ پیے خویش شد زان خوبصوت شد نمازش آن شب تعریس فوٹ

1987-Hazret-i Mustafa Aleyhisselatü Vesselâm, Bilâl'in o güzel sesini dinleyerek kendinden geçti ve leyle-i ta'rîste sabah namazı fevt oldu.

C:1 N:1988-1989 (Varak No:127/b)

سرازان خواب مبارک برنداشت تا نماز صبحدم آمد بچاشت
در شب تعریس پیش آن عروس یافت جان پاک ایشان دستبوس

1988-O mübârek uykudan başını kaldırmadı da sabah namazı kuşluk vaktine kaldı.

1989-Ta'rîs gecesinde o arûs-ı mutlak'ın, Cenâb-ı Hakk'ın huzûr-ı ma'nevîsinde olanların rûhu, el öpme şerefine nâil oldu.

C:1 N:1990 (Varak No:127/b)

عشق و جان هر دو نهانند و سیز کر عروش خوانده ام عیبی مگیر

1990-Aşk ve rûhun ikisi de örtülü ve gizlidir. O halde ona arûs deyişimden dolayı beni ayıplama.

C:1 N:1994-1995 (Varak No:127/b-128/a)

غیب شد نسبت بمخلوق جهل^۱ یی نسبت با خداوند قبول^۲
کفر هم نسبت بمخالق حکمت^۳ چون بمات^۴ کنی کفر آفت^۵

1994-Aybın ayb olması mahlûk-i cehûle nazarandır, yoksa Allâh(C.C.)a göre değildir.

1995-Küfür bile Allâh(C.C.)a nisbetle ayn-ı hikmettir. Fakat bize nisbet edilecek olursa afettir.

C:1 N:1996 (Varak No:128/a)

در یکی عیبی بود یا صد حیات^۱ بر مثال چوب باشد در نبات^۲

1996-Yüz hayat içinde bir ayb bulunursa nebât şekerî arasındaki çöp saz gibidir.

C:1 N:1998-1999 (Varak No:128/a)

پس بزرگان این نگفتند از کراف^۱ جسم پاکان عین جان افتاد و فصل^۲
گفتشان و نفس شان و نقش شان^۳ جمله جان طائف آماختن نشان^۴

1998-Onun için büyükler bu sözü lağv ü lâife olarak değil, kemâl-i ciddiyetle: Esfîyây-i ümmetin cismi de ayn-ı rûh vakı' oldu demişlerdir.

1999-Onların sözleri de, nefisleri de, cisimleri de bi-nişân olan rûhtur.

C:1 N:2001 (Varak No:128/a)

آن خاک اندر شد و کل خاک شد^۱ این نمک اندر شد و کل پاک شد^۲

2001-O gibilerin cisimleri toprağa düşmüş, külliye toprak olmuştur.

C:1 N:2002 (Varak No:128/a)

آن نمک کروی محمد امین است^۱ زان حدیث بانمک اوضح است^۲

2002-O, öyle bir tuzdur ki onun feyziyle Hazret-i Muhammed (s.a.v.) emlâh ve hadisi efsaktır.

C:1 N:2007 (Varak No:128/b)

برکشا از نور پاک شه نظر • تانپنداری تو چون کوثر •

2007-Ey sâlik; şâh-ı hakiki olan Allâh(C.C.)’ın hidâyet nûriyle gözünü aç ki, peygamber vârisi olan evliyâullâhı kendin gibi kısa görüşlü sanmayasın.

9.BAŞLIK: “HAZRET-İ ÂYİŞE-İ SİDDİKA’NIN: “BUGÜN YAĞMUR YAĞDI, SİZ İSE KABRİSTANDA İDİNİZ. NASIL OLDU DA ELBİSENİZ ISLANMAMIŞ?” DİYE RESÛL-İ EKREM HAZRET-İ MUSTAFA (S.A.V.) DEN SORMASI”

C:1 N:2022-2023 (Varak No:129/b)

سکران همچون جعل زان یاجونازک مغزان بانک دهل •
خوشین مشغول سازند و غرق چشمی دزدند ازین لمعان برق •

2022-Münkirler, gül kokusundan kaçan pislik böceği gibi, yâhud davul sesinden ürken sinirli hastalar gibi.

2023-Kendilerini o Hakikatleri dinlemek için meşgul ederler ve mâlâya’niyyât ile iştiğâle müstağrak kılarlar. Urefây-ı ümmetin kalbindeki maârif envârına karşı göz yumarlar.

C:1 N:2025 (Varak No:129/b)

چون زکوة سنان پیمبر بازگشت • سوي صند شد و هم ازگشت •

2025-Vaktâki Hazret-i peygamber kabristandan döndü, Hazret-i Sıddikasının hücreğine girip onunla sırdaş oldu.

C:1 N:2030-2031 (Varak No:129/b)

گفت بهر آن نبود ای پاک جیب • چشم پاکت را خدا باران غیب •

نیست آن باران آرزین ^{اِرشنا} هست ز ابرودیکر و دیکر سہا

2030-Resûl Ekrem Aleyhisselâtü Vesselâm buyurdu ki: Ey kalbi tâhir olan Âyişe; işte ondan dolayı Allâh(C.C.) senin mübârek gözüne gayb yağmurunu göstermiş.

2031-O senin gördüğün rahmet bu gökteki buluttan değil, başka buluttan ve başka göktendir.

C:1 N:2032-2033 (Varak No:130/b)

غیب را ابری و آبی دیکرست آسمان و افتا دیکرست

ناید آن آتکہ برخاضان بدید باقیان فی لبس من خلق جدید

2032-Gayb âleminin başka bulutu, başka rahmeti, başka semâsı, başka güneşi vardır.

2033-Şu Hakikatler ancak havâss-ı ümmet indinde zâhir olur. Bâkileri avâm-ı nâs ise, yeniden halkedilmeğe karşı şüphe içindedir.

C:1 N:2034,2036 (Varak No:131/a)

هست باران از تنی پرورد یکے هست باران از تنی پرورد کی

آن بہا و ناز پروردش کند وین خزلے ناخوش و زردش کند

2034-Besleyip, yetiştirmek için yağmur olduğu gibi, soldurmak ve çürütmek için de yağmur vardır.

2036-O, bahar mevsimi yağmuru olduğu için, bağı nâz ü nâim ile besler. Beriki sonbahar yağmuru olduğu için bahçeyi sarartır ve nâhoş bir hâle getirir.

C:1 N:2037-2038 (Varak No:131/a)

ہچنین سرما و باد و آفتاب برقاوت دان سررشنہ بیاب

هچنين درغيب انواعست اين دريا و سود و ربح و غنين

2037-Böylece soğuğu, rüzgarı, güneşi de te'sir itibariyle farklı bil ve ipin ucunu yakala.

2038-Böylece gayb aleminde de ziyân ve fâide, hastalık, meşakkat gibi te'siri başka başka olan tecelliyât mütefâvittir.

C:1 N:2039-2040 (Varak No:131/a)

اين دمرابدال باشد زان بهائ در دل و جان رويد از وي لاله زار
فعل باران بهاري باد رخت آيد از انقاس شان در نيگت

2039-Ebdal taifesinin nefesi, gayb âleminin baharındandır. Onun te'siriyle gönülde ve canda yeşillik ve tazelik husûle gelir.

2040-Ezelde saîd olan kimselerde, onların enfâsiyle, bahar yağmurunun ağaçlara olan te'sirleri husule gelir.

C:1 N:2041-2042 (Varak No:131/a-131/b)

کرد رخت خشك باشد در مكان عيب آن از باد جان افزا آمدان
يادگار خویش کرد و پرورید آنکه جانی داشت بر جانش گزید

2041-Eğer bir yerde kurumuş ağaç bulunur da bahar rüzgârından feyz alamazsa, ondan dolayı o, rûh artıran rüzgârı ayıplama.

2042-Rüzgâr, kendi fiilini yapar ve eser. Rûhu, yani kabiliyeti olan da onu candan, yürekten kabûl eder.

C:1 N:2045 (Varak No:131/b)

ليک بگزيند از سر و خزان کان کند کرد باباغ و رزان

2045-Lâkin sonbahar soğuşundan kaçınız ki vücûdunuza üzüm bağlarına yaptığı yapı.

آن خزان نزد خدا نفس و هواست • عقل و جان عین بهارست و بقاست •

2048-Hadiste bahs buyurulan sonbahar, Nezd-i ilâhi'de nefis ve hevâdır. Akl ile cân da bahar ve bekânın tâ kendisidir.

از حدیث اولیا نرم و درشت • تن میپوشان آنک دست شست •

کرم کوید سرد کوید خوش بکیز • ناز کرم و سرد بچی از سعیر •

کرم سردش نوبهار زندگیت • مایه صدقین بندگیت •

2053-Yumuşak olsun, sert olsun evliyâ sözünden örtünüp kaçınma ki o sözler dinin muzâhiridir.

2054-Harâretli söylerse de, bürûdetli söylerse de hoş gör ki, iki âlemin germ ü serdinden ve cehennem âteşinden sıçrayıp kurtulasın.

2055-Bir velinin harâretli ve bürûdetli söylemesi, yani gerek taltif, gerek takdir etmesi hayat ı ma'neviyye bahârdır! Sıdk'ın, yakînin, ubûdiyyetin mayasıdır.

10.BAŞLIK: “AYİŞENİN HAZRET-İ RESUL-İ EKREM SALLALAHÜ ALEYHİ VESELLEMDEN DİĞER BİR SUÂLİ”

هستی این عالم ای جان غفلتست • هوشیاری ان جهان را آفتست •

هوشیاری زان جهانست و جوان • غالب آید سست کرد این جهان •

هوشیاری آب و آتش عالم و نوح • هوشیاری آفتاب و حرص و نج •

زان جهان اندک ترشح میرسد • تا نفس در در جهان حرص و حسد •

کرتی شجر کرد د زغیب نه هنرماند درین عالم نه عیب

2064-Ey can, yani ey insan; bu alemin direği gaflettir. Âgâhlık ise alemin afetidir.

2065-Âgâhlık öbür âlemden, âlem-i ma'nâdandır! O bir insanda gâlip bulunursa onun nazarında bu dünyâ alçalır ve değersiz olur.

2066-Âgâhlık güneş, hırs u tama' buz misâlidir. Kezâ âgâhlık su, bu âlemde kir gibidir. Güneş buzu erittiği gibi su da kiri izâle eder.

2067-Bu dünyâda insanları kin ve hasede kaptırmamak için o âlemden ara sıra azıcık tereşşuhât olur.

2068-Eğer gaybın o sızıntısı çok fazla olsa bu âlemde ne hüner, ne de ayb kalırdı.

11.BAŞLIK: “ÇENG ÇALAN İHTİYARIN HİKAYESİNİN DEVAMI VE ONUN NASIL HALAS OLDUĞUNUN BEYÂNI”

C:1 N:2071 (Varak No:133/a)

از نوایش مرغ جان پران بُدی وز جدایش هوش جان حیران شدی

2071-Onun terennümünden can kuşu uçardı. Sadâsından da kalbin idrâki hayran kalırdı.

C:1 N:2076 (Varak No:133/a)

خود کد امین خوش که او ناخوش نشد یا کد امین سقف کو مفرش نشد

2076-Hangi bir hoşluk vardır ki sonunda nâhoş olmasın, hangi bir tavan vardır ki nihayet yıkılıp döşeme tahtası gibi yayılmasın?

C:1 N:2079 (Varak No:133/a)

هر بای فکر و هر آواز او لذت الهام و حجب و راز او

2079-Her fikrin, her âvâzın kehrübâsı, yani cazibesi odur. Kezâ ilhâmın, vahyin ve sırrın lezzeti de odur.

C:1 N:2080 (Varak No:133/a)

چونکہ مطرب پیر ترکش وضعیف شد ز پی کسی هین یک ز غیف

2080-O mutrip çok ihtiyarlayıp da zaîf düşünce kazanamadığından bir ekmeğe müftekir oldu.

C:1 N:2081-2083 (Varak No:133/a-133/b)

گفت عمر و مهلتم دادی بسی لطفها کردی خدایا باخس

معصیت و ز زام هفتاد سال باز گرفتی زمین روزی نوال

نیست کسب این روزم همان تو چنک هر تو ز غم آن تو

2081-Îlâhi, bana uzun bir ömür ve o kadar zaman mühlet verdin. Benim gibi çör-çöp mesâbesinde bulunan bir mahlûka azîm lutuflar ettin.

2082-Yetmiş yıldır günah içinde yuvarlandığım halde bir gün rızkımı kesmedin.

2083-Bugün kazanamadığım için sana misafirim. Senin mihmânın, senin kulun olduğum için sana çeng çalacağım.

C:1 N:2087-2088 (Varak No:133/b)

خواب برد و مرغ جانفش از جیس دست چنک و چنکی راهاکر و بخت

کشت از اذتن و رنج جهان در جهان ساد و صحرای جان

2087-Onu uyku istilâ etti. Can kuşu beden habsinden kurtuldu. Rûh; çengi de, çengiyi de bıraktı, sıçrayıp ervâh âlemine gitti.

2088-Çenginin rûhu uyku esnâsında sâde bir âleme ve can sahrâsına gitti. Cismânî ve cihânî meşekkatlerden kurtuldu.

C:1 N:2094-2095 (Varak No:133/b-134/a)

مرغ آئیے غرق در بای عسل • عین یونہی شراب مغتسل •
کہ بدن ایوب از باتا بفرق • پاک شد از بنجھا چون نور شرق •

2094-Bal denizine girmiş bir ördek, yâhud şarâb-ı muğtesel içinde bir Eyyüb gibi olmuştu.

2095-O menba'da Eyyub Aleyhisselâm tepeden tırnağa kadar bütün hastalıklardan temizlendi, şark nuru, yani güneş gibi pâk ve parlak oldu.

C:1 N:2099 (Varak No:134/a)

این و راهش از پیدای کم کسیک لخطہ انجابدی

2099-Eğer o ma'nâ âlemi zâhir olsaydı ve yolu kolayca bulunsaydı bu âlemde duracak pek az kimse kalırdı, yâhud hiç kimse kalmazdı.

12.BAŞLIK: “EMİRÜL-MÜMİNİN ÖMER RADİYALLAHÜ ANH UYKUDA İKEN HATİFİ BİR NİDANIN, KENDİSİNE, BEYTÜLMALDEN ŞU KADAR ALTIN AL DA KABRİSTANDA UYUMUŞ OLAN ADAMA VER DEMESİ”

C:1 N:2105 (Varak No:134/b)

آن ندای کا صلہ ہر بانک و نداست • خوردا انت وین باقی صداست •

2105-Fârûk-ı A'zâm'ım işittiği bir nidâ idi ki; her sesin, her nidânın aslı bulunuyordu. Zâten nidâ odur, bakiyyesi sadâdan ibârettir.

C:1 N:2108-2109 (Varak No:134/b)

ہر دہی از وی ہی آیدالست • جوہر و اعراض میگردندست •
کرنی آیدبلی زایشان و بی آمدنشان از عدم باشدبلی

2108-Her ân ü zamân Allâh(C.C.)'dan: “Elestü birabbiküm” yani ben sizin Rabbiniz değil miyim? Hitabı gelir de cevherler ve a'râzlar var olur.

2109-Eğer o cevherlerden, o a'râzlardan Belâ cevabı zuhur etmiyorsa onların Adem'den vücûda gelmeleri, Hakikatte Belâ demeleridir.

C:1 N:2111 (Varak No:134/b)

انچه گفتم زاکمى وجوب وسنک در بيان قصه بشوئي درک

2111-Ağacın ve taşın âgâhlığına dâir söz söylemişim. Onun izâhı hakkında bilâ tevekkuf bir kıssa dinle.

13.BAŞLIK: “MESCİD-İ ŞERİF-İ NEBEVİ’DE CEMAAT ÇOĞALIP DA:

“YA RESULALLAH; VA’Z BUYURDUĞUN ESNADA BİZ VECH-İ MUKADDESİNİ GÖREMİYORUZ DEMELERİ ÜZERİNE, ZAT-İ RİSALET İÇİN BİR MİNBER YAPILINCA, DİREĞİN İNLEMESİ, RESUL-İ EKREM VE ASHAB-I KİRAMIN O İNİLTİYİ İŞİTMESİ VE HAZRET-İ MUSTAFA ALEYHİSSELATÜ VESSELAMIN SARAHATEN O DİREĞE SUÂL SORUP CEVAP VERMESİ”

C:1 N:2116- T.E. (Varak No:135/a-135/b)

مسندت من بودم از من تاخف بر منبر تو مسند ساخف
از فراق تو مرا چون سوخت جان چون ناله می تو ای جان و جهان

2116-Direk diyordu ki: “Hutbe irâd ederken bana dayanıyordun, beni bıraktın da minber üstünde kendine mesned ve mevki yaptın.”

T.E.

C:1 N:2120-2122 (Varak No:135/b)

آن ستون را دفن کردند زمین تا جو مردم حشر کرد و یوم دین
تا بدانی هر که ایند بخواند از همه کار جهان بیکار ماند
هر که باشد زید آن کار و بار یافت بار را بخایرون شدن کار

2120-Kıyâmette insanlar gibi haşr olsun diye Resûl-i Ekrem o ağacı yere gömdürdü.

2121- Bilmiş olasın ki Allâh(C.C.), bir kimseyi nezdine da'vet ederse ve ona kurbiyyet ihsan ederse o kimse âlemin bütün işlerinden bîkâr olur.

2122-Her kimin işi gücü Allâh(C.C.)'tan olursa, dergâh-ı ilâhiye dühul rûhsatını bulur. Alemin nik û bedi ve dedikodusu ile meşgul olmaktan kurtulur.

C:1 N:2123, 2125 (Varak No:136/a)

آنکه او را نبود از اسرار داد • کی کند تصدیق و انالہ جماد •
کرنیدہ واقفان امر کن • در جہان رد کشفہ بودی این سخن •

2123-Esrâr-ı ilâhiyyeden, kendisine bir şey verilmemiş olan, nasıl olur da cemâdın inlemesini tasdik eder?

2125-Eğer mahlûkat Kün emrine vâkıf olmasalardı, bu emrin cihanda merdud olması lâzım gelirdi.

C:1 N: 2129, 2131, 2133 (Varak No:136/a)

پای استدلالیان چوین بود پای چوین سخت نی تمکین بود •
پای نابینا اعضا باشد اعضا تا نیفتد سگون اندر حصا •
باعصا کوران اگر دیدہ اند • در پناه خلق روشن دیدہ اند •

2129-Ehl-i istidlâlin ayağı ağaçtandır, yani takma ayakla yürüyen topallar gibidirler ağaçtan ayak ise çok metânetsizdir.

2131-Bir körün elindeki asâ, taşlar üstüne yuvarlanmaması için ayağı mesâbesindedir.

2133-Körler değnekle yol bulabiliyorsa o buluşları da gözü açık olanların sâyesindedir.

C:1 N: 2135 (Varak No:136/b)

کر نکردی رحمت و افشا الشان • در شکستہ چوب استدلال شان •

2135-Eğer Cenâb-ı Hakk size rahmet ve ihsan eyleseseydi sizin istidlâl asânızı kırardı.

C:1 N: 2136-2137 (Varak No:136/b)

آن عضاچه بود قیاسات و دلیل • آن عضا که دلشان بینا جلیل •
چون عشا شد الت جنک و نفیر • آن عصاراخر دیشکن اینی غیر •

2136-Bu bahsettiğimiz asa nedir? Kıyâs ile delilden ibârettir. O asâyı ehl-i istidlâle veren kimdir? Şüphesiz Basîr ve Celîl olan Allâh(C.C.)tır.

2137-Madem ki asâ ceng ve nefret âleti olmuştur; o halde ey kör, onu kır, parça parça et.

C:1 N: 2139-2140 (Varak No:136/b)

حلقه کوران بچه کاراندرید • دید بانزادرمینانه آوید •
دامن اوگر که دای عضا درنکر کادم جهادیدا ز عضا •

2139-Ey körler, niçin körler halkası içinde bulunuyorsunuz? Aranıza açık gözlü birini getiriniz.

2140-Sana istidlâl asâsını veren zât-i ecell ü a'lânın hidâyet eteğine sarıl. Teslimiyyet-i kâmile ile o'na itâat ve ubûdiyyette bulun. Baksana, Âdem Aleyhisselâm asâdan neler çekti.

C:1 N: 2143 (Varak No:137/a)

کر نه نامعقول بودی این مره • کی بدی حاجت • چندین معجزه •

2143-Bu lezzet yani şeriât hükümleri ve onlardaki zevk, fevkal'aki olmasaydı bu kadar mu'cizeye ne hâcet kalırdı.

C:1 N: 2144 (Varak No:137/a)

هر چه معقولست عقلش میخورد • بی بیان معجزه بی خبر و مید •

2144-Çünkü ma'kul olan her şeyi akl kabul eder. Kabulü için de mu'cizeye, cezr ü medde, yani inanmamaya lüzum görmez.

C:1 N: 2149 (Varak No:137/a)

هجو قلا بان بران نقد تباه • نفر مي مالند و نام پادشاه •

2149-Kalp bir paraya gümüş yıldızı ve sikke vurup da onu sürmek isteyen kalpazanlara benzerler.

C:1 N: 2153 (Varak No:137/a)

بازبان کرچه که تمثی نهند • دست و پا بختاشان کواهی میدهند •

2153-Bu münkirler lisanlariyle töhmet isnâd ederler, yani hurma direğinin inlemesine itirazda bulunurlar ammâ bir cemâdın kudret-i ilâhiyye ile böyle bir şey yapabileceğine kendi elleri, ayakları da şâhidlik eder.

14.BAŞLIK: “RESULU EKREM ALEYHİSSELATÜ VESSELAMIN MUCİZE İZHAR ETMESİ, EBU CEHİL’İN AVUCUNDA TAŞ KIRIKLARININ DİLE GELİP ZAT-İ AKDESİ MUHAMMEDİ’NİN RİSALETİNE ŞHADET ETMELERİ”

C:1 N: 2158 (Varak No:138/a)

از میان مشیت او هر پارچه سنگ • در شهادت گفتن آمدنی درنگ •

2158-Ebû Cehlin avucu içinden her taş parçası bilâ tevakkuf kelime-i şehâdeti söylemeye başladı.

15.BAŞLIK: “MUTRİB HİKAYESİNİN BAKİYYESİ EMİR’ÜL-MÜMİNİN ÖMER (R.A)’IN PİR-İ ÇENGİYE HÂTİFİN NİDASINI TEBLİĞ ETMESİ”

C:1 N: 2167-2168 (Varak No:138/a)

پیش او برکای تو مارا اختیار • این قدر بیستان کون معذور دار •

خرج کن چون خرج شد اینجا بیا • این قدر از بهر ابر شمشها •

2167-Onu götürüp de ki: Ey bizim muhtar ve güzide kulumuz, şimdilik bu kadar parayı al da hoş gör.

2168-İbrişim bedeli olmak üzere bu kadar altını al ve harcet. Bitince de yine buraya gel.

C:1 N: 2173, 2174, 2177 (Varak No:138/b)

گفت فرمود نارابند ایست . جای نه و شایسته و فرخنده ایست .
پیر چنکی حیدر خاص خدا . حیدر ای سر نهان حیدر .
آمد و با صد ادب با نجان نشست . بر عمر عطسه فتاد و پیر جست .

2173-Dedi ki:Nidây-ı Hakkânî, bizim bir kulumuz var. Sâfi, lââyık ve mes'ûd bir zâttır demişti.

2174-İhtiyar bir çengi nasıl merd-i Hüdâ olabilir? Ey Allâh(C.C.)'ın sırrı, ne kadar garibsin dedi.

2177-Geldi, kemâl-i edeple oraya oturdu. Kendisine bir aksırık ârız oldu. Aksırınca da sesinden ihtiyâr uyanıp sıçradı.

C:1 N: 2179 (Varak No:138/b)

گفت در باطن خدا یا از تو داد . محتسب بر پیر چنکی او فتاد .

2179-İçinden dedi ki: ilâhi sen imdâdıma yetiş. Nasıl oldu da muhtesip, ihtiyar çalgıcıya çattı?

C:1 N: 2182 (Varak No:138/b)

چند یزدان مدح خوی تو کرد . تا عمر را عاشق روی تو کرد .

2182-Allâh(C.C.) senin ahlâkını o kadar medhetti ki Ömer'i senin cemâline âşık kıldı.

C:1 N: 2191, 2193 (Varak No:139/a)

ای خدای با عطای با وفا . رحم کن بر عمر رفته جفا .

خارج کرده عمر خود را دمبدم دردمیدم جمله را در فریادم

2191-Ey, atâsiyle vefâsı olan Rabbim; cefâ içinde geçen bir ömre merhamet et.

2193-İşte o kıymetli ömrümü boşa geçirdim. Nefeslerimin hepsini de tiz ve pes sesler yolunda üfürdüm.

C:1 N: 2196 (Varak No:139/b)

وی کر آوازا بیت و جهان کاروان بگذشت و بیکه شد هزار

2196-Yazık ki yirmi dört perdenin sesiyle uğraşırken ömür kervânı göçtü, ecel günü akşama yaklaştı.

16.BAŞLIK: “İHTİYAR MUTRİBİN NAZARINI, EMİRÜLMÜ’MİNİN ÖMER RADIYALLAHÜ ANHİN, VARLIK MAKAMI OLAN AĞLAMADAN, YOKLUK DERECEŞİ BULUNAN İSTİĞRAK MAKAMINA TAHVİLİ”

C:1 N: 2203 (Varak No:139/b)

راه فایه کشته راهی دیگرست زانکه هشیاری کنایه دیگرست

2203-Allâh(C.C.)’ın aşkında fâni olmuş ve kendinden geçmiş kimsenin yolu başka türlüdür. İdrâk ise ayrıca bir günahdır.

C:1 N: 2206, 2208, 2209 (Varak No:140/a)

تا که بانی بود همراز همنشین آن لب و آوازی نیست

ای خبرها از خبر در بخیر توبه تو از گناه توبتر

ای تو ز حال گذشته توبه جو کی کنی توبه ازین توبه بکو

2206-Ney düğümlü bulundukça hemrâz olamaz ve dudakla, sesle âşinâ bulunamaz.

2208-Ey mutrib senin haberlerin ve ma’lûmatın o haberleri verenden bihaber. Ettiğin tevbe ise günahından beter.

2209-Ey geçmişî günahlarına tevbe eden mutrib; bu ettiğin tevbeden ne vakit tevbe edeceksin?

C:1 N: 2212-2216 (Varak No:140/a-140/b)

هېچ ځان پټه کړي وې څنډه شُد. ځان د رفت ځان دیکر زنده شُد.
حیرته آمد درویش آن زمان که بیرون شُد از زمین و آسمان.
جست و جو پټه از وړای جست و جو من نی دامن تو میدانه بکو.
حال و قالی از وړای حال و قال غرق کشته در جال ذوالجلال.
غرقه نی که خلاصی باشدش. یا بحر دیا کسی شناسدش.

2212-Rûh gibi ağlamadan ve gülmeden âzâde oldu. Onun rûhu gitti, başka bir rûh ile yaşamaya başladı.

2213-O vakit mutribin derûnuna bir hayret geldi ki zemîn ve âsmânı çenberinden yani tabiat sarayından dışarıya çıktı.

2214-Mutrib için arayıp taramanın fevkinde bir cüst ü cû hâsıl oldu ki onun nasıl olduğunu ben bilemiyorum. Sen biliyorsan söyle.

2215-Mutrib; kâlin de, hâlinde fevkinde bir kâl ü hâle mazhar edildi. Hüdây-ı zülcelâlin cemâli deryâsına gark oldu.

2216-Hem öyle bir müstağrak oldu ki kurtulacak gibi değil ve denizden başkasının onu tanımasına imkân yok.

C:1 N: 2222, 2224 (Varak No:140/b)

در شکار پشه جان باز باش. هېچ خورشید جهان جان باز باش.
جان فشان ای آفتاب معنوی. مرجهان کهنه را بنام نوی.

2222-Can ormanında avlanmak için toğan ol. Feleğin güneşi gibi canbaz ol.

2224-Ey mânâ Güneşi, sen de cânfeşânlık edip şu köhne âleme bir yenilik göster.

17.BAŞLIK: “HER PAZAR YERİNDE ”YARABBI, MUHTAÇLARI DOYURANLARIN HERBİRERİNE VERDİKLERİNE KARŞILIK MÜKÂFAT İHSAN EYLE. YARABBI, VERMEYİP SAKLAYANLARIN MALLARINI DA TELEF ET, ONLARI ZARARLANDIR.” DİYE DUA EDEN İKİ MELEĞİN DUALARINI TEFSİL VE O VERİCİ KİŞİNİN TANRI YOLUNDA MÜCAHİT OLDUĞU, HEVA VE HEVES YOLUNDA MÜSRİF OLMADIĞI”

C:1 N: 2230, 2231, 2235 (Varak No:141/a)

ای بسا امساك كرا نفاق به مال حق واجز با مر حق مند
تا عو بیسے تو کج تی کران تابناشی از عداد کافران
که اشتران قربان همی کردند تا چیره کرد د تیغ شان بر مصطفی

2230-Ne kadar imsak, yani vermemek vardır ki infaktan, yani vermekten iyidir. Allâh(C.C.)’ın malını ancak Allâh(C.C.)’ın emrine göre ver.

2231-Tâki, Allâh(C.C.) yolunda infakına bitmez ve tükenmez bir hazine bulasın; bir de, kâfirler sırasında bulunmaktan kurtulasın.

2235-Hazret-i Mustafâ Aleyhi Ekmelüttehâyâ Efendimize, kılıçları gâlib gelsin diye develer kurban etmişlerdi.

C:1 N: 2239 (Varak No:141/a)

آن درم دادن سخی را لایقست جان سپردن خود سخای عاشقست

2239-Para vermek cömerd olana lâıktır. Âşıkın sehâveti ise cân vermektir.

C:1 N: 2240-2242, 2246 (Varak No:141/b)

نان دپی از بهر حق نانت دهند جان دپی از بهر حق جانت دهند
کر بریزد بر کهای این چنار بروک پی برکش بخشد کرد کار

کرمانداز جود در دست تو مال کی کند فضل الیمت پای
جان شور و تلخ بیش تیغ بر جان چون دریای شیرین راجز

2240-Allâh(C.C.) yolunda ekmek verirsen sana ekmek, can verecek olursan can verirler.

2241-Eğer Cenâb-ı Hakk, çınar ağacının yapraklarını döktürürse ona yapraksız da yaşamak imkânını verir.

2242-Eğer cömerdlik dolayısıyla elinde mal kalmayacak olursa, Allâh(C.C.)'ın ihsan ve keremi seni nasıl pâyemâl eder ve muhakkar bırakır?

2246-Tuzlu ve acı olan canı yani rûh-i hayvâniyi kılıç önüne götür. Onu fedâ ederek tatlı bir deniz gibi olan rûh-i ilâhiyi al.

18.BAŞLIK: “LUTF VE KEREMİYLE ZAMANINDA HATEM-İ TÂİYİ GEÇMİŞ OLAN HALİFENİN HİKAYESİ”

C:1 N: 2252-2254 (Varak No:142/a)

از عطایش بحر و کان در زلزله سوی جودش قافله برقافله
رفته در عالم بحد آوازه اش قبله حاجت در دروازه اش
همعجم رؤم هم ترک و عرب مانند از جود و سخایش در عجب

2252-Atâsından, ihsânından dolayı deniz de, ma'den de titriyordu. Sehâsından nimetlenmek için nezdine kâfile halk geliyordu.

2253-Kapısı, halkın hâcet kıblesi olmuş, sehâsının şöhreti âleme yayılmıştı.

2254-Acem de, Rum da, Türk de, Arab da onun cûd ve sehâsına karşı hayrette kalmıştı.

19.BAŞLIK: “BİR ARABİ İLE KARISININ FAKR VE ZARÛRET DOLAYISIYLA OLAN MACERALARI”

C:1 N: 2257 (Varak No:142/a)

کین همه فقر و جفا نمانی کشیم جمله عالم خوش مانا خوشیم

2257-Bu kadar yoksulluğu ve cefâyı biz çekiyoruz. Dünyâda herkes hoş olduğu halde biz pek nâhoş vakit geçiriyoruz.

C:1 N: 2260, 2267 (Varak No:142/b)

قرص مه دار قرص نان پیدا شده • دست سوی آسمان برداشته
کر کسی مهان سید گزین • شب بخسبد قصد دلوق او کنم

2260-Ay tekerliğini yuvarlak pide sanıyor, onu yakalamak için elimizi gökyüzüne uzatıyoruz.

2267-Bize birisi konuk gelecek olursa gece uyuyunca eğer ben bensem sırtından abasını çeker, alırım.

20.BAŞLIK: “MUHTAÇ OLAN MÜRİDLERİN, MÜZEVVİR MÜDDEİLERE ALDANMALARI, ONLARI ŞEYH, MUHTEREM VÂSİL İLLÂLLAH SANMALARI VE NAKL İLE NAKDİ, HAKİKİ İLE TAKLİDİ AYIRD EDEMELERİ”

C:1 N: 2268 (Varak No:142/b)

بهرای گفتند دایمان بفر • میهمان محسان باید شدن

2268-Bundan dolayıdır ki Ürefây-i ilâhiyye, fen ve hikmet mu’cibince, yahud hikmet-i ilâhiyye vâkıfı olan ârifler, ihsan sahiblerinin konuğu olmalıdır demişlerdi.

C:1 N: 2276-2278 (Varak No:142/b-143/a)

از خدا اورانه بویی نه اثر • دعوی افزون ز شیت و بوالبشر •
دیو هم نموده اورانقش خویش • اوهمی کوید زابد الیم
حرف درویشان بدزد دبی • تا کان آید که هست او خود کیست

2276-Kendisinde Allâh(C.C.)tan bir râyiha ve bir eser yokken halkı irşâd davet hususunda Şis ve Âdem Aleyhisselâmdan ileri gidiyor.

2277-Ona şeytan bile kendi suratını göstermemiş olduğu halde, biz ebdâl zümresindeniz, hattâ onlardan ilerideyiz diyor.

2278-Derviş sözlerinden bir çoğunu çalmış ve ezberlemiş, kendisi de bir adam sayılsın diye.

C:1 N: 2284-2286 (Varak No:143/a)

دیر باید تا که ستر آدمی اشکارا کرد افزون کجی

زیر دیوار بدن کجیست یا خانه مهرست و مار و اژدها

چونکه پیداکشت کوچیزی نبود عمر طالب رفت کاهی چه سود

2284-Bir kimsenin çokluk ve azlık gibi mikdâr ve mahiyyetine tealluk eden sır, anlaşılmak için epeyce zaman geçmek lâzımdır.

2285-Beden duvarının altında define mi, yoksa yılan, karınca ve ejderhâ yuvası mı var?

2286-O, cesed duvarının altında, yani şeyh zannedilen kimsenin ma'neviyyatında bir şey bulunmadığı anlaşıncı ona mürid olanın ömrü beyhûde geçmiş olduğu tahakkuk eder.

C:1 N: 2289 (Varak No:143/a)

چون تحرّی در دل شب قبله را قبله بی و آن نماز اورا

2289-Gece yarısı kıbleyi arayıp namaza durmak gibi ki teveccüh ettiği taraf, kıble değilken namazı câiz ve makbul olur.

21.BAŞLIK: “ARABI HİKAYESİNE AVDET VE TEMSİLÂT-I ACİBE”

C:1 N: 2296-2299 (Varak No:143/b)

شکر میگوید خدا را فاخه بزد رخ و برک شب ناساخته

حمد میگوید خدا را عندلیب کا اعتماد رزق برتست ای مجیب

باز دست شاه را کرده یوفند از همه مرد آ برید امید.

همچنین از پشه گیری تابیل شد عیال الله حق نعم الوکیل.

2296-Üveyk kuşu ağaç üstünde Allâh(C.C.)a şükreder. Halbuki gece nevâlesini hazırlamamıştır.

2297-Ey mûcib olan, mahlûkatın temenniyâtını kabul eyleyen Allâh(C.C.); rızk hususunda i'timadımız ancak sanadır diye bülbül de Cenâb-ı Hakk'a hameder.

2298-Toğan kuşu, şâhın eline göz dikerek, yâhud şâhın elinde çırpınarak bütün murdar ve lâşelerden ümid kesmiştir.

2299-Böyle sivrisinekten tut file varıncaya kadar bütün mahlûkat, Allâh(C.C.)'ın âilesi mesâbesindedir. Hakk sübhânehû ise ne güzel bir âile sâhibidir.

C:1 N: 2305-2306 (Varak No:144/a)

دردها از مرگ می آید رسول از رسولش رو مگردان ای فضول.

هر که شیرین میزید او تلخ مرده هر که او تن را پرستد جان نبود.

2305-Derdler, insana ölümün elçisi olarak gelir. Ey fodûl kimse, ölüm elçisi olan hastalıklardan yüz çevirme, yani onlarla ünsiyet et ki ölüme de alışmış olasın.

2306-Tatlılık, yani refah içinde yaşayan kimsenin ölümü acı olur. Çünkü alışılmış şeyden ayrılması güç olur. Bedenine tapan, yani nefesinin her arzusunu yerine getiren canını kurtaramaz.

C:1 N: 2308-2309 (Varak No:144/a)

شب گذشت صبح آمد ای غم چند کیری این فسانه ز دز سر.

تو جوان بودی قانع تریدی ز طلب کشتی خود اول زرب پی.

2308-Gece geçti, sabah oldu. Ey gönlümün meyvesi; daha ne vakte kadar bu zarûret masalını tekrarlayıp duracaksın.

2309-Sen genç iken daha kanâatli idin. Evvelce altın gibi kıymetli ve sevimli iken ihtiyârladıkça altın tâlibi oldun.

C:1 N: 2310, 2312, 2313, 2317 (Varak No:144/b)

رُزیدِ پرمیوه چون کاسِ شدی • وقت میوه پخت فاسد شدی

جفت ماتے جفت باید هم صفت • تا براید کارها باصلحت

جفت باید بر مثال همدگر • در دو جفت کفش و موزه در دگر

من روم سوی قناعت دل کن قوی • تو چرا سوی شناعت میروی

2310-Sen salkımlanmış bir asma idin, tam meyveni pişirip yetiştireceğin vakit neden bozuldun.

2312-Sen bizim eşimizsin. Her işin doğru olması için eşlerin biri birine uygun olması gerekir.

2313-Eşlerin birbirine benzer olması şarttır. Ayakkabı ve çizme gibi çift olan şeylere bak da bunu anla.

2317-Ben kuvve-i kalp ile, yani Allâh(C.C.)'ın rezzâkiyyetine i'timâd ederek kanaat tarafına gidiyorum, sen neden şenâat cihetine gidiyorsun.

22.BAŞLIK: “BEDEVÎ KARISININ KOCASINA: “SÖZÜNÜ KADEMİNDEN VE MAKAMINDAN FAZLA SÖYLEME Kİ”, CENÂB-I HAKK: “LİME TEGÜLÜNE MALA TEFALUN” “ NİÇİN YAPAMAYACAĞIMIZ ŞEYLERİ SÖYLÜYORSUNUZ?” BUYURUYOR. SÖYLEDİĞİ SÖZ, TEVEKKÜLDEN BAHSEDİŞİN DOĞRUDUR. FAKAT O TEVEKKÜL SENİN MAKAMIN DEĞİLDİR. KENDİ MAKAMINDAN YÜKSEK KÜL SENİN MAKAMIN DEĞİLDİR. KENDİ MAKAMINDAN YÜKSEK VE MUALLEMENDEN ÜSTÜN SÖZ SÖYLEMENİN SANA ZARARI DOKUNUR DİYE NASİHAT ETMESİ”

C:1 N: 2323 (Varak No:144/b)

چند دعوی دم و باد بروت • ای ترا خانه چریت العنکبوت

2323-Ey örümcek ağından zaîf ve çöreden, çöpden yapılmış, bir kulübeye sığınmış olan! Senin bu davada bulunman, burnunun Kaf dağında olması, ne kadar sürecek?

C:1 N: 2325-2326 (Varak No:144/b)

کفت پیغامبر قناعت چیست کج. کج را تو وانمی دای زرنج.

این قناعت نیست جز کج روان. تو من لافای غم ورنج روان.

2325-Hazret-i Peygamber buyurmuştur ki: Kanâat nedir? Hazinedir. Sen ise, genç ile renci, yani bir hazine olan kanaatle meşakkatı ayırd edemiyorsun.

2326 Kâanat, devamlı bir hazineden başka bir şey değildir. Ey sürekli gam ve dâimi sıkıntı; sen ondan bahsetme.

C:1 N: 2336 (Varak No:145/a)

زاغ اگر زشتی خود بشناختی. هجور ف از درد و غم یکداختی.

2336-Eğer karga ne kadar çirkin olduğunu bilseydi kederinden kar gibi erirdi.

23.BAŞLIK: “BEDEVİNİN KARISINA: “FUKARAYA HAKARETLE BAKMA ALLÂH(C.C.)İN İŞİNE HÜSNÜ ZAN İLE BAK, FEVKALADE ZARURET DOLAYISIYLA FAKRE VE FAKİRLERE TAN EYLEME” DİYE NASİHAT VERMESİ”

C:1 N: 2367, 2369 (Varak No:146/a)

جو تو بر کردی و سرکشه ^{سوی} خانه را کردند بینی و آن تویی.
خاش الله طمع از خلق نیست. و ز قناعت درد دل من عالمیست.

2367-Allâh(C.C.) saklasın. Benim halkdan bir tama'ım yoktur. Çünkü kalbimde bir kanâat âlemi vardır.

2369-Sen dönecek olursan başın döner de evi dönüyor görürsün. Halbuki dönen ev değildir, sensin.

24.BAŞLIK: “ BU BAHS, ONUN BEYÂNINDADIR Kİ: HERKESİN HAREKETİ BULUNDUĞU MAKAMA GÖREDİR. HERKES KENDİ VÜCUDU ÇERÇEVESİNDE GÖRÜR. MAVİ CAM, GÜNEŞİ, MAVİ GÖSTERİR. KIRMIZI CAM DA KIRMIZI İRAD EDER. RENKTEN AZADE OLAN BEYAZ CAMLAR İSE DAHA DOĞRU GÖSTERİRLER VE HEPSİNİN İMAMI OLURLAR.”

C:1 N: 2373 (Varak No:146/b)

گفت احمد راست گفتای عزیز • ای رهپید تو ز دنیا ی ناچیز •

2373-Hazret-i Ahmed Aleyhi Salevâtilehad Efendimiz buyurdu ki: Ey Lâşey mesâbesindeki dünyâdan kurtulmuş olan aziz siddîkim; doğru söyledin.

C:1 N: 2379-2381 (Varak No:147/a)

صبر کن با فقر و بکذا را این ملول • زانکه در فقرست عز دوا^{الحلوة}

سرکه مغروش و هزاران جان ببین • از قناعت غرق بحرا نکبین •

صد هزاران جان تلخی کش نکر • همچو گل آغشته اندر گل شکر •

2379-Fakr'e sabret ve şu usancı bırak.Çünkü Rabb-i müteâlin izzet ve celâli fakr'dedir.

2380-Zarûret ilcâsiyle yüzünü ekşitme, kanaat dolayısıyla bal denizine gark olmuş binlerce kimseyi gör.

2381-Zarûret acılığı çeken yüz binlerce insana bak da gülbeşekerdeki gül yaprağının şekerle kucaklaştığı gibi fakr ile imtizâc ettiğini gör.

C:1 N: 2395-2397 (Varak No:147/a)

کر جهانرا پر درمکنون کنم • روزی تو چون نباشد چون کنم •

ترك جنك و سرزنش اي زن بگو • ورنی کوی ترك من بگو •

مر مر لچه جای جنك و نیکو^{با} • کین دلم از صلحها هم می رمد •

2395-Eğer dünyâyı kıymetli ve mahfûz incilerle dolduracak olsam bile, senin nasîbin olmayınca ben ne yapabilirim?

2396-Kadın; artık benimle uğraşmayı ve yolumu vurmayı bırak! Bunu yapamayacaksan bâri benim yakamı bırak.

2397-İyi ve kötü ile dışışmek benim neme gerek, gönlüm musâlâhadan bile ürker bir hâldedir.

25.BAŞLIK: “KADININ KOCASINDAN ÖZÜR DİLEMESİ VE SÖYLEDİKLERİNDEN İSTİĞFAR ETMESİ”

C:1 N: 2402 (Varak No:147/a)

جسم و جان و هر چه هستم آن تست • حکم و فرمان جملگی فرمان تست •

2402-Cismim de, rûhum da, nem varsa hepsi de senindir. Hüküm ve fermânın cümlesi de sana aittir.

C:1 N: 2406 (Varak No:147/b)

خوش من و الله که نظر خویش تو • هر نفس خوا که میرد پیش تو •

2406-Vallahil’azim, benim kendiliğim ve benliğim, senin zâtın için her nefes huzûrunda ölmek ister.

C:1 N: 2410 (Varak No:147/b)

تو که در جان و دل جا میکنی • زین قدر از من ترا میکنی •

2410-Sen benim gönlümde ve rûhumda yer tutmuşken, bu kadar benden teberrâ mı ediyorsun?

C:1 N: 2415, 2417, 2419 (Varak No:147/b)

کفر گفتم نک با میان آمدم • پیش حکمت از سر جان آمدم •

34

چون ز عفو تو چو باغی ساختم • توبه کردم اعتراض انداختم •

³⁴ Beytin ikinci yarısı derkenar

از فراق تلخ نمی کوتی سخن هر چه خواهی کن لیکن آن ممکن

2415-Farzet ki küfür söylemişim, işte imâna geldim. Senin vereceğin hükme canla başla râzı oldum.

2417-Senin affından bir çirağ yakınca onun şu'lesinde tevbe ettim ve sana itirazı bıraktım.

2419-Acı olan ayrılıktan bahsediyorsun. Ne istersen yap, lâkin onu yapma.

C:1 N: 2432-2436 (Varak No:148/a-148/b)

رستم زال اربود و زحمه پیش هست در میان اسیر
انکه عالم مست گفتش آمدی کلمنی یا حیر می زد
آب غالب شد بر آتش از هب آتش جو شد که باشد در جیب
چونکه دیکی خایل آمد هر دو نیست کرد آن آب را کردش هوا
ظاهر بر زن جواب ارغالی بحر طنائ مغلوب وزن و اطالی

2432-Bir adam; kuvvette Rüstemden, şecâtte Hazret-i Hamzadan fazla bulunsa da kendi karısının emrine esirdir.

2433-Belâgat-i beyâniyle âlemin mest olduğu Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vessellem Kellimîni yâ Humeyrâ buyurdu.

2434-Su, ateş üstüne saldırmakla onu mağlûb eder. Fakat su bir kab içinde bulunursa ateş de onu kaynatır.

2435-Bir tencere, ikisi arasında hâil olursa, ateş o suyu bitirir ve buhâr hâline getirir.

2436-Zâhiren suyun ateşe galebesi gibi kadına galip isen de, bâtinen, tâlibi olduğun için onun mağlûbusun.

C:1 N: 2437 (Varak No:148/b)

این چنین خاصیتی در آدمیست مهر حیوان را کیست آن از کیست

2437-Bu husûsiyyet insanlarda vardır. Hayvanlarda muhabbet noksandır ki, bu da onların noksanlığındandır.

26.BAŞLIK: “KADINLAR, AKILLI OLANLARA GALEBE EDERLER VE CAHİLİN MAĞLUBU OLURLAR.” MEÂLİNDEKİ HADİSİN İZAHINA DÂİR”

C:1 N: 2441 (Varak No:148/b)

مهر رقت و صفای انسانی بود خشم و شہوت و صف حیوانی بود

2441-Muhabbet, şefkat ve rikkat insanlık vasfıdır. Hışm ve gadab ise hayvanlık sıfatıdır.

C:1 N: 2442 (Varak No:148/b)

هر توحش است آن معشوق نیست خالق است آن کو بیامحلو و نیست

2442-O, Allâh(C.C.)’ın pertevidir, ma’sûk değildir. O, sanki hâlıktır, mahlûk değildir.

27.BAŞLIK: “MAİŞET TALEBİ HUSUSUNDA ZEVCESİNİN ARZUSUNA BEDEVİNİN TESLİM OLMASI VE KADININ İTİRAZINI HAKK’IN İŞARETİ BİLMESİ, HER AKİLİN NEZDİNDE MÜSELLEMDİR Kİ HER DÖNENİN BİR DÖNDÜRENİ VARDIR.”

C:1 N: Başlık Dahilinde (Varak No:148/b)

نبرد عقل هر داند هست که با گردن کند

(27.başlık dahilinde) Her akilin nezdinde müsellemdir ki her dönenin bir döndüreni vardır.”

C:1 N: 2445 (Varak No:149/a)

چون قضا آید فرو پوشد نظر نانداند عقل مایا را ز سر

2445-Kazâ gelince gözü örter. O kadar ki aklımız, başı ayaktan ayırd edemez.

C:1 N: 2448 (Varak No:149/a)

من کنه کارم توهم رچی بکن. بر مکن یکنبار یکم از پنج و بن.

2448-Ben sana karşı günahkârım. Merhamet et de tamâmiyle kökünden koparma.

C:1 N: 2449-2451 (Varak No:149/a)

کافر پیر از پشیمان می شود چونکه عذر آرد و مسلمان می شود.

حضرت حق پر رحمت است و پر کرم. عاشق او هم وجود و هم عدم.

کفر و ایمان عاشق آن کبریا مس و نقره بند آن کیمیا.

2449-İhtiyar bir gâvur nedâmet duyar da özür dilerse Müslüman olur.

2450-Îlâhi, senin zâtin Rahim ve Kerimdir, varlık da, yokluk da o rahm ve keremin âşıkıdır.

2451-Yâ Rabbi küfür de, imân da o kibriyâ ve azametinin âşıkı, bakır da gümüş de o iksirin kulu, kölesidir.

28.BAŞLIK: “ZEHİRLE PANZEHİR, ZULMETLE NUR NASIL TANRI DİLEĞİNE MUSAHHARSA MÛSÂ VE FİRAVUN DA TANRI DİLEĞİNE MÛSAHHARDIR. FİRAVUN’UN ŞEREFİNE HALEL GETİRMEMESİ İÇİN TANRI’YA YALNIZCA MÛNACATI”

C:1 N: 2452 (Varak No:149/b)

موسی و فرعون فرمان راز طاهران رود اردو این تی ره.

2452-Mûsâ Aleyhisselâm ile Fir’avn ma’na kuludur. Zâhiren şu farkları vardır ki, Mûsâ tarik-i Hakk’a sâlikti, Fir’avn ise dâll ve mudildi.

C:1 N: 2453-2458 (Varak No:149/b)

اوز موسىٰ بیش حق نالان شد نیم شب فرعون هم گریان شد

کین چه غلست ای خدا بر کردم ورنه غل باشد که کوبید من منم

زانچه موسیٰ منور کرده مرمر ازان هم مکر کرده

زانکه موسیٰ را تومر رو کرده ماه جانم سیاه رو کرده

لھتر از ما ہی نبود استار اوم چون خسوف آید چه باشد چادر

نوبتم کر رب و سلطان مینزند مه کرفت و خلق پنهان مینزند

2453-Gündüz Hazret-i Mûsâ huzûr-ı ilâhîde inleyerek duâ ederdi. Fir'avn da gece yarıları ağlar ve derdi ki:

2454-İlâhî boynumdaki bu zincir ve bu lâle nedir? Eğer o zincir olmasaydı kim ben, benim diyebilirdi?

2455-O zincirden, yani muktezây-ı takdirinle Mûsâ'yı tenvir etmişsin. Yine o sevk ile beni de mükedder ve muzlim bırakmışsın!

2456-Yine o takdir icâbı Mûsâ'yı ay yüzlü yaratmışsın. Benim ay gibi olan rûhumun da yüzünü karartmışsın.

2457-Benim yıldızım, aydan ziyâde parlak değildir. O husûf vâkî' olduysa ben ne yapabilirim?

2458-Sarayımın kapısında çalınan nöbet çalgısında sultan ve Rabb diye beni alkışlıyorlar. Şu hâl ay tutulduğu vakit halkın tas çalmasına benzer.

C:1 N: 2463-2464 (Varak No:150/a)

شاخ را بر تیشه دستی هستی نیم شاخ از دست تیشه جستی

حق آن قدر است که آن تیشه تراست • کز کرم کن این کنیه دار تو راست •

2463-Dalın çekmeye karşı kuvveti var mıdır? Hayır. Hiçbir dal, çekmenin elinden ve dilinden kurtulabilir mi? hayır.

2464-İlâhi; çekmendeki kudret ve hakkı için şu eğrilikleri lutf ve kereminle sen doğrult.

C:1 N: 2468, 2469, 2471 (Varak No:150/a)

نه که قلب و قالیم در حکم اوست • لخطه مغز کندیک لخطه پوست •

سبز کردم چونکه کوید کشت باش • رزدر کردم چونکه کوید زشت باش •

پیش چو کانهایی حکم کن فکان • می دویم اندر مکان لامکان •

2468-Benim kalbim de, kalıbım da onun hükmünde değil mi? Fâil-i Mutlak; beni bir lâhza iç, bir lâhza kabuk hâline getiriyor.

2469-Bana ekin ol deyince yeşeriyorum. Çirkin ol deyince de sararıyorum.

2471-Allâh(C.C.)'ın bir şey için ol demesi ve o şeyin der'akab vücûda gelmesi hükmü, bizi çevgân önündeki top gibi çeviriyor. Binâen aleyh onun hükmüyle mekân ve lâmekânda koşup duruyoruz.

C:1 N: 2472-2473 (Varak No:151/a)

چونکه نی رنگی اسیر رنگ شد • موی بامویی در جنگ شد •

چون بنی رنگی رسی کان داشتی • موی و فرعون دارند داشتی •

2472-Bîrenklik, yani ıtlak, renge, yani takyide esir olunca Mûsâ ile Mûsâ cenge başladı.

2473-Ezelde bulunduğu gibi, bîrenklik âlemine vâsıl olunca anlarsın ki orada Mûsâ ile Fir'avn, musâlih ve müttehid bulunur.

C:1 N: 2477-2478 (Varak No:151/a)

چونکه روغن راز آب سرشته اند • آب باروغن جراضد کشته اند •

چون کل از خارست و خار از کل چرا هر دو در جنک اند و اندر مهاجرا

2477-Yağı sudan vücuda getirmişken su ile yağ neden birbirine zıd olmuşlardır?

2478-Mâdem ki gül dikenden, diken de güldendir. O halde neden birbirleriyle muhâlif ve muhâribdirler?

C:1 N: 2481-2483 (Varak No:151/b)

آنچه تو کنش تو هم میکنی زان تو هم کنج را کم نمی کنی

چون غارت دان تو وهم ور ایها کنج نبود در غارت جایها

در غارت هستی و جنگی بود نیست را از هستیه اشکی بود

2481-Sen aklına ve ilmine mağrur olarak hazineyi bulduğunu tevehhüm ediyorsun. Fakat o tevehhüm dolayısıyla asıl hazineyi kaybediyorsun.

2482-Vehimleri, reyleri şenlik ve ma'mûriyyet farzet. Lâkin öyle şen ve ma'mur olan yerlerde define ve hazine bulunmaz.

2483-Ma'mûrelerde varlık ve münâzaa olur. Yokluk ise varlıklardan sıkılır.

29.BAŞLIK: “ŞAKİLERİN DÜNYA VE AHİRETTE MAHRUM OLMALARININ VE İKİSİNDE DE HÜSRANA UĞRAMALARININ SEBEBİ”

C:1 N:2484 (Varak No:151/b)

همچو قندیل معالق در هوا نه با سفل میرود نه برعلا

(A.K.2484)Tıpkı havada salınan bir kandil gibi; ne aşağıya gidiyor, ne yukarıya?

C:1 N: 2494-2496 (Varak No:152/a)

پس زدفع خاطر اهل کمال³⁵ جان فرعونان بماندند ضلال

پس زدفع آن جهان و این جهان ماند انداین بی رهن تی این و آن

سرکشی از بند کان ذوالجلال¹ دانک دارند از وجود قوم اول

2494-Ehl-i kemâl olanların gönüllerindeki kuvve-i dâfiâ sebebiyle Fir'avunların canı dalâlette kalır.

2495-Bu ve öbür dünyânın, yani dünya ve âhiretin def'inden dolayı bu yolsuzlar, onsuz da, bunsuz da kalmışlardır.

2496-Sen Zül'Celâl vel'ikram Hazretlerinin has kullarına karşı kafa tutacak olursan onlarda senin varlığından melûl olurlar.

C:1 N: 2497-2498 (Varak No:152/a)

کهرباوارند چون پیدا کنند¹ کاه هستی تراشید اکنند²
کهرباویش چون پنهان کنند³ زود تسلیم ترا طغیان کنند⁴

2497-Kehrübâsı vardır.O kehrübâyı meydana çıkarırlarsa senin saman çöpü gibi olan varlığını çıldırtırlar.

2498-Onlar kehrübâlarını yani cazibe kuvvetlerini gizleyecek olurlarsa senin teslimiyyet ve bağlılığını çabucak isyân ve tuğyâna tedbil ederler.

C:1 N: 2504-2508 (Varak No:152/b)

اندر ایشان بنکر آخر زاعتبار¹ يك قولوزست جان صد هزار²
چه قولوزچه اشتریان بیاب³ دیدن کان دید بید افتاب⁴

³⁵ Son kelime derkenar.

يك جهان در شب بماند ميخ دوز. منتظر بوقوف خود شدت و روز.

اينت خورشيدې جهان در زدن. شين نرد پوسيتن پرت.

اينت دريائي جهان در زيرگاه. بابر نكه عين منه در اشتباه.

2504-Bunlara ibret gözüyle bak da anla ki yüz binlerce canın kılavuzu birdir.

2505-O; ne kılavuzdur, ne devecidir; hakikati anla ki güneşi gören bir gözdür.

2506-İşte bu cihan, karanlıkta mihlanıp kalmış, sabahın hülûlünü ve güneşin tulû'unu bekleyip duruyor.

2507-İşte sana zerrede gizlenmiş bir güneş. Kuzu pöstekisine saklanmış erkek bir aslan.

2508-İşte sana saman altında gizli bir deniz. Sakın şüphe ederek ve ehemmiyet vermeyerek o samanın üstüne basma.

C:1 N: 2510-2512 (Varak No:153/a)

هر پيمبر فرد آمد در جهان. فرد بود و صد جهانش در جهان.

عالم بکري قدرت سحر کرد. کرد خود را در کهين نقشى نورد.

ابلهانش فرد دیدند و ضعیف. کی ضعیف آنکه شد باشد حریف.

2510-Her peygamber dünyâya ferd, yani tek olarak geldi. Tek olmakla berâber derûnunda yüzlerce âlem vardır.

2511-Âlem-i Kübrâ, yani ma'neviyyat âlemi kudretle sihir yaptı, yani bir mu'cize gösterdi de kendini küçük bir nakş ve sûrette dürdü, büktü.

2512-Bir takım ahmaklar onu yalnız ve kudretsi gördüler. Halbuki şâh-ı hakikat ve sultân-ı vahdet'in nedimi bulunanlar nasıl zaîf olurlar.

30.BAŞLIK: "HİS GÖZLERİNİN, YANİ YALNIZ MADDİYATI GÖREN SEMÛD KAVMİNİN SÂLİH ALEYHİSSELÂMI VE ONUN MUCİZE DEVESİNİ HOR, HAKİR GÖRMESİ. HAKK TEÂLÂ BİR ORDUYU HELAK ETMEK İSTEYİNCE DÜŞMANI GALİP OLSA BİLE ORDUYA KARŞI HAKİR VE AZ GÖSTERİR."

روح همچون صالح موتی ناقه است . روح اندر وصلوت در فاقه آ
روح صالح قابل آفات نیست . زخم بر ناقه بود بر ذات نیست
روح صالح قابل آزار نیست . نوریزدان سعبه کفایت نیست

2520-Rûh; Sâlih , deve ise ten gibidir. Rûh, vuslatta mütenâ'imdir; ten fakr ü zarûret içindedir.

2521-Sâlih'in rûhu âfet kabul etmez. Yaralanmak ve ölmek deveye olur, Sâlih'in zâtine olmaz.

2522-Sâlih'in rûhu incitilmeğe müsteid değildir. Allâh(C.C.)'ın nûru, kâfirlerin zebûnu olamaz.

کس نیاید بر دل ایشان ظفر بر صدف آید ضرر نه بر کهر
ناقه مجسم ولی رابنده باش . تاشوی بار و روح صالح خواجه تاش

2526-Enbiyâ ve evliyânın kalbine kimse tecâvüz edip zafer bulamaz. Zarar inciye değil sedefe olur.

2527-Ey sâlik; bir velinin deve gibi olan cismine kul ol ve hizmet et ki Sâlih peygamber misâli bulunan rûhu ile kapı yoldaşı olasın.

31.BAŞLIK: “TANRI İKİ DENİZ YARATTI, BİRBİRLERİNE KAVUŞTUKLARI HALDE ARALARINDA BİR PERDE VARDIR, BİRBİRLERİNE KARIŞMAZLAR”
AYETLERİNİN MÂNÂSI

اهل نار و ظلد را بین همدکان در میان شان برزخ لایبغیان

اهل نار و اهل نور آمیخته در میان شان کوه قاف انکخته

2576-Nâr ve nûr ehli olanları, yani cehennemliklerle cennetlikleri bir dükkânda çalışan esnaf gibi gör. Bir dükkânda çalıştıkları, yani dünyada berâber yaşadıkları hâlde aralarında ma'nevi bir berzâh, bir mani'a vardır ki birbirine karışmazlar.

2577-Nâr ve nûr ehli olanlar, sûretâ karışmışlardır. Lâkin aralarında Kâf dağı kadar bir mani' vardır.

C:1 N: 2590 (Varak No:155/a)

ای بسا شیرین که چون شکر بود لیک زهر اندر شکر مضر بود

2590-Şeker gibi tatlı ne kadar çok şey vardır ki onların şekerine zehir karışmıştır.

C:1 N: 2597-2598 (Varak No:155/b)

هر نبات و شکری با درجهان مهلتی پیدا است از دور زمان
ساها باید که اندر آفتاب لعل یابد رنگ و رخشان و تاب

2597-Dünyâda zamânın devri i'tibârıyla her nebâtın ve her şekerin bir müddeti vardır.

2598-La'l taşının güneşten reng ve parlaklık alabilmesi için yıllarca ma'dende durması lâzımdır.

C:1 N: 2600 (Varak No:156/a)

این شنیدی موبویت کوش باد آب حیوانت خوردی نوش باد

2600-Ey Sâmi'; bunu işittin yâ, Vücûdundaki her kıl ayrı ayrı kulak olsun da öyle dinle. İçtiğin âb-ı hayâtır, âfiyet olsun.

C:1 N: 2604-2607 (Varak No:156/a)

درمقای زهر و درد رای دو درمقای کفر و درجای روا

کرچه اینجا او کردند جان بود چون برنجبا در رسد در زمان بود
 آب در غوره ترش باشد و لیک چون بانگوری شد شیرین و نیک
 باز در خم او شود تلخ و حرام در مقام سرکشی نغمه الام

2604-Bir makamda zehir olan bir mahalde ilâç olur. Bir makamda küfr olan bir yerde câiz görülür.

2605-Orada hayata zarar veren şey, buraya gelince dermân olur.

2606-Koruğun içindeki su ekşidir. Fakat koruk üzüm olunca suyu tatlaşır ve iyileşir.

2607-Tekrar şarap küpü içinde ekşileşir, acılaşır ve haram olur. Lâkin sirkelik derecesine vâsıl olunca: “Sirke ne güzel bir katıktır” Hadisinin mertebesini bulur.

32.BAŞLIK: “PİRİN EVSAFINA VE ONA MÜTAVAATIN LÜZUMUNA DAİR”

C:1 N: 2933 (Varak No:156/b)

احضیاء الحق حسام الدین بیکر یک دو کاغذ بر فراز وصف پیر

2933- Ey Hakk’ın ziyası Hüsameddin! Pirin evsafını yazmak için, bir iki kâğıt fazla al.

C:1 N: 2935-2938 (Varak No:157/a)

کرچه مصباح و زجابه کشته لیک سرخیل دل سرشته
 چون سرشته بدست کام تست درها عقد دل زاتقام تست
 بر تو بس احوال پیر راه دان پیر اکبرین و عین راه دان
 پیر تابستان خلق مانند شنید و پیر ماه

2935- Sen kandil gibi nuranî ve cam misali saf ve şeffaf bir vücutsun. Lakin erbab-ı kulub-u reisi ve serriştesisin.

2936- Mademki, ipin ucu senin eline ve arzuna bağlıdır. Gönüldeki dizi dizi incilerin zuhura gelmesi de, senin eser-i inamındır.

2937- Yol bilen pirin, yani mürşidin ahvalini yaz. Bir pir intihap et ve onu ayn-ı tarik bil.

2938- Pir yazdır, halk haziran ayıdır. Halk gece gibidir, pir ise aydır.

C:1 N: 2940-2944 (Varak No:157/b)

اوجان پرست کئی آغاز نیست . باچنان در یتیم انبار نیست .

خود تو تیر می شود خمی کهن . خاصه آن خمی که باشد من لدن .

پی را بکزن که پی بر این سفر . هست بس پیر آفت و خوف و خطر .

آن رهی که یارها تو رفتی . ناله و زاری در آن آشفته .

پس رهی را که ندیدست تو هیچ . هین مرو تنها ز ره بر سر هیچ .

2940- O öyle bir pirdir ki, pirlüğünün başlangıcı yoktur. Tek bir incidir, şerik ve nazırı mevcut değildir.

2941- Şarap ne kadar eski olursa, o kadar tesirli olur. Hususiyle o şarap “ledün” küpünden olursa.

2942- Ey salık! Bir pir intihap et. Zira bu manevî sefer, kılavuz olmayınca çok afetli, çok korkulu, çok muhataralıdır.

2943- Çok defa geçtiğin bir yolda bile, kılavuzsuz gidersen şaşırırsın.

2944- Ya hiç görmediğin bir yolda ne olursun? Aklını başına al da, kılavuzdan istigna gösterip yalnız gitmeye kalkışma.

C:1 N: 2945 (Varak No:158/a)

کر نباشد سایه پیرای فضول پس ترا سرکشنه دارد بانك غول

2945- Eğer o mürşid-i kâmilin gölgesi, senin gibi bir şaşkının üstüne düşmeyecek ve icabında elinden tutmayacak olursa, gulyabani sesleri seni saptırır.

C:1 N: 2949, 2952 (Varak No:158/a)

استخوانها: شان بین وموی شان: عبرتے کیو مران خرسوی شان
کر یکی دم تو بغفلت و اهلش: اور و فرسنگا سوی حشیش:

2949- Onların çürümüş kemiklerini ve dağılmış saçlarını görüp de ibret al, fakat eşeğini onların tarafına sürme, yani gittikleri yola gitme.

2952- Eğer sen bir lahza gaflet edip de, nefis merkebinin yularını salıverecek olursan fersahlarca otlak tarafına yol alır.

C:1 N: 2954 (Varak No:158/a)

کردانی ره رانجه خرخواست: عکسان کن خود بود آن راه راست:

2954- Eğer yolun doğrusunu bilmezsen, eşeğin istediği tarafın aksine git ki, doğru yol işte odur.

C:1 N: 2956 (Varak No:158/b)

باهو و ارزو کم باش دوست: چون یضلاک عن سبیل الله است:

2956- Heva-vü hevesle dost olma, yani nefsinin istediklerini yapma ki, seni Allah yolundan saptıracak odur.

33.BAŞLIK: “RESUL ALEYHİSSELATÜ VESSELAMİN ALİ KERREMALLAHÜ VECHEYE: HERKES BİR NEVİ TAATLE ALLAH’A TEKARRÜR ETMEK İSTER. SEN ÂKİL VE BENDE-İ HAS OLAN BİR ZATIN SOHBETİYLE YAKLAŞ Kİ, HEPSİNDEN İLERİDE BULUNASIN DİYE VASİYET BUYURMASI”

C:1 N: 2958, 2959, 2961, 2964, 2965, 2966 (Varak No:158/b)

گفت پیغامبر علی را: علی شریح ہوا ان بردی:

لیک بر شیرې مکن اعتید • اندر در سایه نخل آمید •
 ظل او اندر زمین چون کو فتا • روح او سیمغ بر غالی طواف •
 یا علی از جمله طاعات راه • بر کزین توسایه خاص آله •
 هر کسی در طاعتی بگرخند • خوشتن را خلص انکبختند •
 تو برود و سایه غافل گیر • تارهی زان دشمن پنهان ستیز •

2958- Hazreti Peygamber, cenab-ı Ali'ye buyurdu ki: “Ya Ali! Sen Allah’ın arslanısın, pehlivanısın ve cesursun.”

2959- “Lakin arslanlığa itimat etme de ümit ağacının gölgesine gel.”

2961- Onun gölgesi arz üzerinde Kafdağı, ruhu da çok yüksekte uçan bir simurğdur.

2964- Ya Ali! Allah yolundaki taat ve ibadetlerden, Hakk’ın has kulu bir kâmilin sayesinde bulunmayı tercih et.

2965- Herkes bir nevi ibadet tarafına meylederek, kendileri için azaptan kurtulacak bir vesile hazırladılar.

2966- Sen git de akil ve kâmil bir zatın sayesinde sığın ki, içinden pazarlıklı düşman olan nefsin elinden kurtulasın.

C:1 N: 2968-2971, 2974-2976 (Varak No:158/b-159/a)

• چون کرفت بر این تسلیم شو • همچو موی زیر حکم خضر رو •
 صبر کن بر کار خضری نی نفاق • تا نکوید خضر و هذافراق •
 کرچه کشتی بشکند تو دم مزن • و رجه طفلی را کشد تو مو مکن •

دست و راحی چو دست خویش خواند تا یدالله فوق ایدیم براند

دست پراز غایبان کوتاه نیست دست او خرقبضة الله نیست

غایبان را چون چنین خلعت دهند حاضران از غایبان لا شک دهند

غایبان را چون نواله می دهند پیش مهمان تاجه نعمتها دهند

2968- Ey Salik! Piri bulunca aklını başına al da, ona teslim ol. Musa peygamber gibi Hızır'ın hükmü altında yürü.

2969- Ey salik! Hızır'ın yaptığı işlere bila-nifak sabret ki sana, “Artık ayrılma zamanı geldi, git” demesin.

2970- Mürşit gemiyi sakatlasa da, sen ses çıkarma; çocuğu öldürse de, sen saçını başını yolma.

2971- Allah, onun elini kendi eli ile tesmiye etti de, “Yedullahi fevka eydihim” ayetini inzal etti.

2974- Pirin eli, gaiplere yetişemeyecek kadar kısa değildir. Onun eli, Allah'ın kabzası mesabesindedir.

2975- Mademki, gaiplere böyle bir hilat veriyorlar, huzurda olanlar şüphesiz ki, gaiplerden daha ziyade, iltifata nail olurlar.

2976- O kerim zevat, gaiplere yiyecek verince, misafirlerinin önüne nasıl nimetler korlar?

34.BAŞLIK: “KENDİ HALİNİ VE KENDİ SEKRİNİ CAHİLLERDEN SAKLAMAK LAZIM GELDİĞİNİN BEYANINA DAİR”

C:1 N: 3421-3422, (3427) (Varak No:159/a)

بشنو الفاظ حکیم برده سترهان جانی که باده خورده

چونکه از میخانه مستی حال شد تسخر باز یجبه اطفال شد

می فتد او سوسو بر هر ره می در گلی می خندد دهر الهی

3421- Mesturin-i ilahîden olan “Hakim Senayi”nin şu sözünü dinle ki: “Şarap içtiğin yere başını koy, yani orada sız” demiştir.

3422- Bir sarhoş, meyhaneden çıkıp da yolunu şaşırınca, çocukların maskarası ve eğlencesi olur.

(A.K. 3427) Her yolda o yana bu yana, çamura düşer ve her aptal ona güler.

C:1 N: 3424 (Varak No:159/b)

خلق اطفالند جرست خدا نیست بالغ جزوهیده از هوا

3424- Allah sarhoşu olanlardan maada, bütün halk çocuk mesabesindedir. Heva ve hevesten kurtulmuş olanlardan başkası buluğa ermiş değildir.

C:1 N: 3427-3428 (Varak No:159/b)

چون جماع طفل وان این شهوتی که همی رانند اینجا ای فقی
ان جماع طفل چه بود بازی با جماع رستی و غازی

3427- Dünyaperest olanların dünyaya karşı olan şehvetlerini, çocukların yapmak istedikleri cima gibi bil.

3428- Çocuk cimai nedir? Rüstem gibi güçlü, kuvvetli bir gazinin ciması yanında, oyundan ibarettir.

C:1 N: 3433-3436 (Varak No:160/a)

باش تاروزی که محمولان حق اسب تازان بکزدند از نه طبق
تخرج الروح الیه و الملک من عروج الروح قهتر الفلک
همچو طفلان جمله تان دامن سوار کوشه دامن کرفنه اسب وار
از حق آن الظن لایغنی رسید مرکب ظن فلکها کی دوید

3433- Allah süvarilerinin, at sürüp dokuz kat feleği geçecekleri güne kadar sabret de kimin ata binmiş, kimin yaya kalmış olacağını gör.

3434- Hakk'ın nezdinde ruh ve melek yükselir. Ruhun urucundan felek sarsılır.

3435- Hepiniz çocuklar gibi eteğinize binmiş ve eteğin bir ucunu at dizgini gibi tutmuşsunuz.

3436- Allah tarafından gelen Kur'an'da: "innezzanne la yuğni minel Hakkı şey'en" buyrulmuştur. Zan merkebi, feleklerin üstünde nasıl koşabilir?"

C:1 N: 3441 (Varak No:160/b)

علم چون بر دل زندیاری شود علم چون بر تن زند باری شود

3441- İlim, kalbe aksederse, sahibine yardımcı olur. İlim, yalnız cesede aksederse sahibine yük olur.

C:1 N: 3445-3446 (Varak No:161/a)

هین مکش بهر هوا آن بار علم تاب بینی در درون انبار علم

تا که بر رهوار علم آید سوار بعد از آن افند ترا از دوش بار

3445- Aklını başına al da bu ilim yükünü heva ve heves için taşıma. Ta ki, içerisinde ilim ambarını göresin.

3446- Ta ki ilim atına binesin, omzundaki ağır yükten kurtulmuş olasın.

C:1 N: 3447, 3450 (Varak No:161/a)

از هواها کی ره پی جامه هو ای ره قانع شد با نام هو

هیچ نامی نی حقیقتی بی یاز کاف لام کل کل چید

3447- Ey "Hu"dan yalnız "Hu" ismiyle kanaat eden! Hu kadehinden içmeyince, heva ve hevesten nasıl kurtulursun?

3450- Hakikatsiz ve müsemmasız bir isim gördün mü yahut "g" ve "l" harflerinden hiç gül topladın mı?

اسم خواندی رومستار ايجو مه به بالادان نه اندراب جو
کر ز نام حرف خواهی بگذری پاک کنی خود را خود هین یکسری
هچو آهن ز آهنی نی زنگ شو در ریاضت اینه بی رنگ شو
خوش را صافی کن از اوصاف تابینی ذات پاک صاف خود

3451- Ey salik! İsmi okuyorsun, git müsemmayı da ara. Kameri derenin suyunda değil, sema kubbesinde bil!

3452- Eğer harften ve isimden geçmek ve kurtulmak istersen, kendini kendiliğinden tamamıyla temizle.

3453- Cilalı demir gibi, demir renginden kurtul. Riyazet ederek, passız bir ayna gibi ol.

(A.K. 3459) Kendini kendine ait özelliklerden temizle, böylece kendi temiz, saf zatını görürsün.

کهن پیغامبر که هستن از امتم کو بود هم کو هر و هم بهتم
مر مر ازان نو بیند جان شان که من ایشا نرا هی بینم بدان

3455- Hazreti Peygamber buyurmuştur ki: “Ümmetimden benimle hem cevher ve ulvi himmette beraber kimseler vardır.”

3456- Onların ruhu uhuvvet ve velayet nuruyla beni görürler, ben de o nur ile onları müşahede ederim.

سراسینا لکردیابدان راز اصحنای اعرابی بخوان

درمثالت باید از علم هان قصه کو از رومیان و چینیان

3458- “Emseyna kürdiyyen ve asbahna arabiyyen,” demenin sırrını ve hakikatini oku.

3459- Eğer gizli ve ilahî bir ilmin kalbe nasıl münakis olacağına dair misal istersen, Rumîlerle Çinlilerin hikâyesini söyle.

35.BAŞLIK: “RUMÎLERLE ÇİNLİLERİN NAKKAŞLIK VE RESSAMLIK SANATINDA İDDİAYA GİRİŞMELERİ”

C:1 N: 3460- 3461 (Varak No:161/b)

چینیان گفتند ما نقاشان، رومیان گفتند ما را کز و فر

گفت سلطان امتحان خواهم دین کز شما خود کیست در دعوی کزین

3460- Çinliler: “Biz daha mahir nakkaşız” dediler. Rumîler de: “Biz daha ustayız” davasını ettiler.

3461- Padişah dedi ki: “Bu bahiste imtihan yapacağım. Bakalım sizden hangi taraf, iddiasında doğru ve üstün çıkacak?”

C:1 N: 3463- 3464 (Varak No:162/a)

چینیان گفتند یک خانه بمانا خاص بسیار دید و یک آن شما

بود دو خانه مقابل دریدند زان یکی چینه سند روحی دکر

3463- Çinliler: “Bize mahsus olmak üzere, bir oda veriniz. Bir oda da sizin olsun” dediler.

3464- Kapıları karşı karşıya iki oda vardı. Bunlardan birini Çinliler, öbürünü Rumîler aldı.

C:1 N: 3468- 3474 (Varak No:162/a-162/b)

درفرو بستند وصیقل میزدند همچو گردون ساو ضافی شدند.

از دو صد رنگی نی رنگی رمیدست رنگ چو ابرست نی رنگی مهیدست.

هر چه اندر برضوینی و تاب آن ز اختره آن و ماه و آفتاب

چینیان چون از عمل فارغ شدند از بی شادی دهلهای زدند.

شه دامید دید انجا نقشهای می ربود آن عقل را و فهم را

بعد از آن آمد بسوی رومیان برده برداشت روحی از میان

عکس آن تصویر آن کرد ارها ز برین صافی شد دیوارها

3468- Kapıyı kapadılar ve duvarları cilaladılar. Felek kubbesi gibi nakş-ü elvandan, sade ve safi oldular.

3469- İki yüz türlü renkten, renksizliğe yol vardır. Renk bulut gibidir, bi-renklik ise aydır.

3470- Bulutta zıya ve nurdan her ne görürsen, onu yıldızdan, güneşten ve aydan bil.

3471- Çinliler, işlerini bitirince sevinçten davullar çaldılar.

3472- Padişah geldi, Çinlilerin boyadığı odaya girdi. Orada öyle nakışlar gördü ki, onların inceliği ve güzelliği aklı ve fehmi hayran ediyordu.

3473- Sonra Rumîlerin tarafına geldi. Ara yerdeki perdeyi kaldırdılar.

3474- Çinlilerin yapmış oldukları resimler ve işler, o cilalanmış ve saffet peyda etmiş duvarlara aksetti.

C:1 N: 3476, 3477, 3478, 3480, 3481 (Varak No:162/b)

رومیان آن صوفیاندای سپید نی زنگار و کباب و خنهر.

لیک صیقل کرده اند در سینها پاک آزو حرص و نخل و کینها

آن صفای آینه وصف دلست صورتی منها را قابلیست

کرچه آن صورت نکجند دفلک خیبرش و فرش و دریا و سمک

ز آنکه محدودست و معدودست آن آینه دل را نباشد حد بدان

3476- Rumîlere gelince ey peder! Onlar sofilerdir ki, işittiklerini hıfz etmek için tekrarlamaktan ve birçok kitap okumaktan müstağnidirler. Sureta, hünersiz ve marifetsiz görünürler.

3477- Lakin göğüslerini, yani kalplerini zikrullah ile cilalamışlar; tamah, haset, hırs ve kin gibi ahlak-ı rezileden temizlemişlerdir.

3478- O aynanın safi ve mücella olması, kalbin vasfıdır ki, öyle bir kalp, nihayetsiz suretlerin inikâsına mahal olur.

3480- Gerçi o manevî suret; arşa, ferşe, derya ve balığa, yani bütün kâinata sığmaz.

3481- Çünkü felek, arş, ferş ve bütün mükevvenat mahdud ve maduttur. Son derece genişliğiyle beraber bir haddi, bir nihayeti vardır. Fakat bilmiş ol ki, gönül aynasının hadd-ü nihayeti yoktur.

C:1 N: 3485- 3486 (Varak No:163/a)

اهل صیقل رسنه انداز بود ز رنگ هر دخی بیند خونی لے رنگ

نقش و قشر علم را بکذاشتند رایت عین الیقین افراشتند

3485- Cila ehli olan, yani kalplerini zikrullah ile tasfiye ve tecliye etmiş bulunan sofiye hazaratı, renkten ve rayihadan kurtulmuşlardır. Her lahza ve bilatevekkuf bir hoşluk ve güzellik müşahede ederler.

3486- İlim nakşını ve kabuğunu bırakıp, manasını ve lübbünü almışlar ve ayn-el yakin sancağını kaldırmışlardır.

C:1 N: 3489- 3492 (Varak No:163/a-163/b)

کس نیابد بر دل ایشان ظفر بر صدف آید خرد بر کوهر

کرچه غم و فقه را بکذاشتند • لیک محو فقر را برداشتند •

تا نقوش هفت جنت یافتست • لوح دل شان را پذیرایافتست •

بر توند از عرش و کرسی • و خلا ساکان مقعد صدق خدا •

3489- Kimse onların kalbine zafer bulup içindeki esrarı anlayamaz. Hatta bazıları Hakk yolunda mecruh ve şehit olsalar da, gelen zarar inciye değil, sedefedir.

3490- Bunlar fıkıh ve nahiv ilimlerini bırakmışlar, fakat mahviyet ve fakr-u fenayı yükseltmişlerdir.

3491- Sekiz cennetin nukuşu bunların kalbine münakis olmuştur; çünkü orasını, o nakışların kabulüne müsait bulmuştur.

3492- Bunlar arştan, kürsten ve arşın ötesinden daha yüksekte ve melik-i muktedir indindeki “makad-i sıdk”ta sakindirler.

36.BAŞLIK: “PEYGAMBER ALEYHİSSELAM’IN ZEYD BİN HARİSE’YE: BUGÜN NASILSIN VE NASIL KALKTIN? DİYE SORMASI, ONUN DA: HAKİKİ BİR MÜMİN OLARAK SABAHLADIM YA RESULULLAH, CEVABINI VERMESİ”

C:1 N: 3512, 3509 (Varak No:164/a)

او مگر بنظر بنور الله بود • که اندرون پوست او را بود •

چون بر اید در جهان جان وجود • پس غماندا خنلاف بعضی و سود •

3512- Allah’ın nuruyla baktığı için derinin içini, yani suretin siretini görmeye yol bulur.

3509- Bir ruh, can âlemine doğunca artık beyazlık ve siyahlık ihtilafı kalmaz.

C:1 N: 3515 (Varak No:164/b)

این سخن پایان ندارد باز را • تا نمائیم از قطار کاروان •

3515- Bu sözün sonu gelmez. Zeyd bin Harise kıssasına dön ki, kervan katarından geri kalmayalım.

37.BAŞLIK: “ZEYD BİN HARİSE RADİYALLAHÜANHİN RESULULLAH SALLALLAHÜ ALEYHİ VESELLEME: HALKIN AHVALİ BANA APAŞIKAR GÖRÜNMEKTEDİR; GİZLİ, KAPAKLI DEĞİLDİR DİYE CEVAP VERMESİ”

C:1 N: 3519, 3520, 3522 (Varak No:164/b-165/a)

جمله راجون روز رستخیز من • فاشی بینم عیان از مرد و زن •
هین بگویم تا فرو بندم نفس • لب کزیدش مصطفی یغنه که بس •
هل مرا تابارها را بردم • تا خورشیدی نماید کوهرم •

3519- Kıyamette olacağı gibi, bütün erkek ve kadınların manevî mahiyetlerini apaçık görüyorum.

3520- “Ya Resulullah! İzahat vereyim mi, yoksa sükût edeyim mi?” diye sorunca Hz. Mustafa Aleyhi Ekmelüttehaya Efendimiz, mübarek dudağını ısırarak suretiyle: “Yetişir!” işaretini verdi.

3522- Ya Resulullah! Müsaade buyur da, halkın gözündeki gaflet perdelerini yırtayım. Nur-u irfanım, güneş gibi parlasın.

C:1 N: 3545 (Varak No:165/a)

هان درکش در بغل آینه را کز تجلی کرد سینه را •

3545- Aynayı koltuğunun altında gizle. Yani, hakikat esrarını ifşa eyleme. Allah’ın tecellisi, sineni Sina gibi tenvir etmişse bile.

C:1 N: 3546-3547 (Varak No:165/b)

گفت آخر هیچ کجند در بغل آفتاب حق و خورشید ازل •
هم دغل را هم بغل را بردرد • نه جنون ماند پیشش نه خرد •

3546- Ya Resulullah! Hakikat şemsi ve ezeliyet güneşi, hiç koltuk altına sığar mı?

3547- Allah'ın tecellisi; degali de, begali de yırtar, mahveder. Onun karşısında ne cünun durabilir, ne de akıl.

C:1 N: 3551, 3553 (Varak No:165/b)

لب ببند و غور دریایی نکر بحر احق کرد محکوم بشر
چارجوی جنت اندر حکم ناست این نر و زماز فرمان خداست

3551- Ağzını kapa ve dilini tutup denizin dibine bak ki Allah, denizi insana mahkum eylemiştir.

3553- Cennetteki dört nehir, bizim hükmümüze tabiidir. Fakat bu tahakküm bizim zorumuzdan değildir, Allah'ın fermanıyladır.

C:1 N: 3555, 3559, 3560 (Varak No:165/b)

همچو این دو چشمه چشم روان هست در حکم دل و فرمان جان
همچنین هر پنج حسن نایزه بر مراد امر دل شد جایزه
هر طرف که دل اشارت کرد شان میرود هر پنج حسن امن کشان

3555- Bu iki gözümüzün, bir tarafa bakıp gitmesinin kalbin hükmüne ve ruhun iradesine bağlı olduğu gibi, o nehirler de müminlerin arzusuna tabi olacaklardır.

3559- İnsan gırtlığı, sahibinin isteğine tabi olduğu gibi, beş his de kalbin muradına göre hareket eder.

3560- Beş hissin hepsi de, kalbin gösterdiği tarafa doğru, eteklerini toplayıp koşar.

38.BAŞLIK: “GETİRDİĞİMİZ TURFANDA MEYVALARI LOKMAN YEMİŞTİR DİYE KÖLELERİN VE KAPI YOLDAŞLARININ ONU MÜTTEHİM GÖSTERMELERİ”

C:1 N: 3591-3593 (Varak No:166/b)

حکمت لقمان چو انداین نمود پس چه باشد حکمت ربّ الوجود

یوم تبلی السرائر کلها بان منکم کان من لا یشئ

چون سقوا ماء حیمًا قطعت جملة الستان مما افضت

3591- Lokman'ın hikmeti, meyveleri kimin yediğini meydana çıkarmayı bilince, kullarını seven Allah'ın hikmeti ne olmak lazım gelir?

3592- Kıyamet gününde, sırların hepsi meydana çıkacak; inkişafı arzu edilmeyen gizli şeyler zahir olacaktır.

3593- Cehennem ehline kaynar su içirilince, bütün perdeleri parçalanacak, olanca rezaletleri ortaya çıkacaktır.

39.BAŞLIK: “ZEYD BİN HARİSE RADİYALLAHÜANHIN RESUL ALEYHİSSELAMA CEVAP VERİŞİ KISSASININ ALT TARAFI”

C:1 N: 3601-3602 (Varak No:167/a)

این سخن پایان ندارد خیزوید بر براق ناطفه بر بند قید

ناطفه چون فاضح آمد عیب را می دراند برده های غیب را

3601- Ey Zeyd! Bu sözün sonu gelmez. Kalk, söz burağını köstekle, yani sus.

3602- Söz, aybı meydana çıkarır ve gizli olan perdeleri yırtıp sahibini rüsva eder.

C:1 N: 3603-3605, 3607 (Varak No:167/a)

غیب مطلوب حق آمد چندگاه این دهل ز زنا بر بند راه

نکمران در کش عنان مستور به هر کس از بند اخرو مستور به

حق می خواهد که نو میدان او ^{عبارت} زین هم نکرد اند او

هم بامیابی مسرف می شوند چند روزی در رکابش میدوند

3603- Bazı şeylerin bir müddet gizli kalması ve ehli olmayanların onlardan haberdar olmaması, Allah'ın matlubudur. Binaenaleyh, bu davulcuyu sür, yani dilini tut, esrar yolunu kapat.

3604- Atını sürme, dizgini çek ki, hakikatlerin gizli kalması ve herkesin kendi zan ve kıyasından mesrur olması evladır.

3605- Cenab-ı Hakk, kendi rahmetinden na-ümit olanların da ibadetinden yüz çevirmemelerini ister.

3607- Cenab-ı Hakk, murat eder ki o nevmitle bir ümide bağlansınlar da, bir iki gün olsun Allah'ın yolunda gitsinler.

C:1 N: 3609-3611 (Varak No:167/b)

حق می خواهد که هر میر و ایر بارجا و خوف باشند و حذیر

این رجا و خوف در پرده بود تا پس این پرده پرورده شود

چون دریدی پرده کو خوف و رجا غیب را شد گرفتاری برآید

3609- Cenab-ı Hakk murat buyurur ki gerek bey, gerek köle, herkes havf-ü reca âleminde bulunsun. Yani Allahtan korksun ve rahmet ve mağfireti ümidiyle ondan çekinsin.

3610- Herkes gaibane bir ümit ile perverde olsun diye havf-ü reca halleri perde arkasında gizlidir.

3611- Perde yırtılıp kaldırılınca, havf-ü reca nerde kalır? Onun için gaybın, yani hatimenin halk üzerinde bir saffet ve mehabeti vardır.

C:1 N: 3622 (Varak No:167/b)

یومنون بالغیب می باید مرا زان بینم روزن فایه سرا

3622- Bana, gaibe iman edenler lazımdır. Onun için, fena âlemi olan dünyanın ahirete bakılacak penceresini kapattım.

C:1 N: 3624-3625 (Varak No:167/b-168/a)

تادرن ظلمت تحری کسترنده هر کسی روحاً حی اورند
مدتی معکوس باشد گارها شخنه رادزد آورد بردارها

3624- Ta ki herkes bu beşeriyet gafletinin karanlığı içinde, taharride bulunsun ve her biri bir tarafa müteveccih olsun.

3625- Bir müddet işler aksine gider ve hırsız, subaşıyı dara çeker.

C:1 N: 3632 (Varak No:168/a)

پس بغیبت نیم ذره حفظ گار به کاندرا حاضری زان صد هزار

3632- O halde gaibane olarak bir değil, yarım zerre kadar bir ameli muhafaza etmek, huzurda bulunanların amellerinden yüzbin derece iyidir.

C:1 N: 3635, 3636, 3638 (Varak No:168/a)

ای برادر دوستی وادار از سخن خود خدا پیدا کند علم لدن
پس بود خورشید را رویش کواه ای شیخ اعظم الشاهد اله
یشهد الله الملك واهل العلوم انه لا رب الا من يدوم

3635- Ey kardeş! Sözden el çek. İlm-i ledünnü hakikaten Allah izhar eder.

3636- Güneşin yüzü, güneşe şahit, yeter. Bunun gibi en büyük şahit nedir? Allah'tır.

3638- “Ezelî ve ebedî kaim ve daim olan Allah'tan başka, Rabb-i hakikî yoktur” diye Allah, melekler ve ilm-ü adl sahipleri şahadet ederler.

C:1 N: 3639-3640 (Varak No:168/a)

چون کواهی داد حق چه بود ملک تا شود اندر کواهی مشترک
زانکه شعشعاً و حضور آفتاب بر نتابد چشم دلهای خراب

3639- Allah şahadet edince, melek kim oluyor ki, onunla şahadette müşterek olsun.

3640- Çünkü güneşin karşısında durmaya ve onun şuaatına bakmaya harap gözler ve gönüller tahammül edemez.

C:1 N: 3644-3647 (Varak No:168/b)

چون مه نویسه روزه یا که بدد هر ملک دارد کمال نور قدر
ز اجنه نور ثلاث اور باع بر مراتب هر ملک را آن شعاع
همو پرهای عقول انسان که بسی فرقت شان اندر میان
بس قرین هر بشر در نیک و بد آن ملک باشد که مانندش بود

3644- Yeni doğmuş veya üç günlük hilal yahut tam bedir halindeki kamerin aydınlığı gibi, her meleğin derece derece kemali, nuru ve kadri vardır.

3645- Üçer, dörder nurundan her melek, mertebesine göre şuaası haizdir.

3646- İnsanların akıl kanatları gibidir ki, aralarında çok fark vardır.

3647- O halde iyi, kötü her hususta insanın karini, kendi gibi bir melek olur.

C:1 N: 3648 (Varak No:168/b)

چشم اعمش چونکه خود را بر نافت اختر اورا شمع شد تا در بتافت

3648- Gözü zayıf olan, güneşin zıyasına tahammül edemediği için yıldızlar, ona mum yerine geçer; o da, o mum aydınlığı ile yoluna gider.

40.BAŞLIK: “HAZRETİ PEYGAMBER SALLALLAHÜ ALEYHİ VESELLEMİN, ZEYD’E: BU SIRRI BUNDAN DAHA AÇIK SÖYLEME VE MÜTABEATA RİAYET ET, BUYURMASI.”

C:1 N: 3649-3651 (Varak No:169/a)

گفت پیغامبر که اصحاب بخوم • ره روان را شمع شیطان از ارجوم •
هر کسی را نظر بودی زدود • کو کوفتی ز آفتاب چرخ نور •
کی ستاره حاجت سے ای لیل • که بدی بر نور خورشید او دلیل •

3649- Hazreti Peygamber buyurdu ki: “Ashabım, yıldızlar gibidir. Yolculara mum, şeytanlara recm vazifesini görürler.”

3650- Eğer herkesin gözünde, doğrudan doğruya güneşten ziya alacak kadar kudret ve kabiliyet bulunsaydı...

3651- Ey zelil kimse! Yıldızlara ne hacet kalırdı ve yıldızlar güneşin zıyasına nasıl delil olabilirdi?

C:1 N: 3656-3657 (Varak No:169/a-169/b)

چون ز علت وارسی دی ای رهمن • سر که را بگذار و میخور انکیین •
تخت دل معور شد پاک از هوا بروی الرحمن علی العرش استوی •

3656- Ey hastalığa tutulmuş olan! İletten kurtulunca sirkeyi bırak, balı ye.

3657- Gönül tahtı heva ve hevesten tamamıyla temizlenip mamur olunca, Rahman ve Rahim olan ilah-ı kerim oraya istiva eder.

C:1 N: 3659, T.E. (Varak No:169/b)

این سخن پایان ندارد زید کو • تا بگویم نیست رسوای مگو •

نیست حکمت گفتن این اسرار را چون قیامت می رسد اظهار را

3659- Bu sözün sonu yoktur. Zeyd nerede ki, ona “ifşaatta bulunma” diye nasihat vereyim.

T.E.

41.BAŞLIK: “ZEYD HİKÂYESİNE DÖNÜŞ”

C:1 N: 3666- 3667 (Varak No:169/b)

نی هشا ز اواده بدحق هوشها حلقه حلقه حلقه در کوشها

پای کوبان دست افشان در ثنا ناز نازان ربنا احیتنا

3666- Allah, bi-huşlara yine şuur ihsan eder. Onlar da, kulaklarında üst üste hakayık ve maarif halkaları olduğu halde...

3667- El çırparak ve ayak vurarak Hakk’a sena ederler, naz ve niyaz ile: “Ey Rabbimiz, bizi ihya ettin” derler.

C:1 N: 3668- 3669 (Varak No:170/a)

آن جلود وان عظام ریخته فارسان کشته غبار انکخانه

جمله آرند از عدم سوی وجود در قیامت هم شکور و هم عنود

3668- O çürümüş ve dökülmüş deriler ve kemikler, tozkoparan birer süvari olmuştur.

3669- İnsanların şakir olanları da, küfran-ı nimette bulunanları da, kıyamette ademden hamle ederek gelirler.

C:1 N: 3676, 3677, 3679 (Varak No:170/a)

خویش را بین چون هی لری ز بیم مر عدم داین لزان دان مقیم

ور تو دست اندر منصب میزنی هم ز ترس است انکه جانی میکنی

چيست جان كندن سويءك آمدن: دست در آب حياتي نازدن

3676- Kendine bak, sen yok olmaktan nasıl korkup titriyorsan, yokluk da Allah korkusundan öyle titremektedir.

3677- Sen mansıplarda bulunsan ve servet sahibi olsan da, onlar elimden gidecek diye, adeta can çekişirsin.

3679- Can çekişmek nedir? Ölüme doğru gitmek, ab-ı hayata el uzatamamak, yani içmemektir.

C:1 N: 3680, 3682, 3683 (Varak No:170/b)

خلق را دویدین در خاک و ممان: صد کمان را دید در آب حیات:

در شب تاریک جوی آن روز را پیش کن آن عقل ظلمت سوز را:

در شب بدرنگ بسی نیکی بود: آب حیات جفت تاریکی بود:

3680- Halkın iki gözü, ölümden ve topraktır. Ab-ı hayatın mevcudiyetinde yüzlerce şek ve şüpheleri vardır.

3682- Karanlık gecede, aydınlık günü ara. Karanlıkları yakıp aydınlatan aklı, önüne al ve kendine kılavuz itti haz et.

3683- Rengi kara olan gecede çok iyilik vardır. Ab-ı hayat karanlıklar içindedir.

C:1 N: (3691) (Varak No:170/b)

سر زخفتن کی توان برداشتن: با چندین خشخاش غفلت کاشتن:

(A.K.3691) Böyle yüz gaflet tohumu ekmekle baş uyumakdan nasıl kaldırılabilir?

C:1 N: 3692- 3693 (Varak No:171/a)

چه کشد و این ناز را نواز خدایان: بر ابراهیم را سازا و ستا:

تا ز نار نفس چون نمرود تو: و اره دین جسم چون عود تو:

3692- Bu ateşi ne söndürür? Allah'ın nuru. İbrahim Peygamber Aleyhisselamın nurunu, kendine usta ittihaz et.

3693- Nemrut gibi olan nefsinin ateşinden, ağaç misali bulunan cismin kurtulsun.

C:1 N: 3695- 3696 (Varak No:171/a)

تا که هیزم می نهی بر آتشی کجی میرد آتش از هیزم کشی
چونکه هیزم بازگیری ناروخت زانکه تقوی آب سوی نار برد

3695- Ateşe odun attıkça, o ateş nasıl söner?

3696- Odunu ateşin içinden çeker çıkarırsan, ateş söner. Allah'tan korkmak ve müttekiyane hareket etmek de, o ateşe su götürmek ve dökmek olur.

42.BAŞLIK: “EMİR-ÜL MÜMİNİN ÖMER RADİYALLAHÜ ANH DEVRİNDE MEDİNE ŞEHRİNDE YANGIN ÇIKMASI”

C:1 N: 3704- 3705 (Varak No:171/a)

گفت این آتش ز آیات خداست شعله آن آتش از نخل شماست
آب بگذارید و نان قسمت کنید نخل بگذارید اگر آله منید

3704- Halife, dedi ki: “O ateş, Allah'ın alametlerindendir. Sizin hasisliklerinizin bir kıvılcımıdır.”

3705- Su dökmeyi bırakın da, ekmek dağıtın. Eğer benim âlim, yani mensubum iseniz hasisliği terk edin.

C:1 N: 3707- 3708 (Varak No:171/b)

گفت نان در رسم و عادت دار آید دست بهر خدا نکشاده آید
بهر خیر و بهر نی و بهر ناز نه از برای ترس و تقوی و نیاز

3707- Hz. Ömer, dedi ki: “Siz verdiğiniz ekmeği resim, adet, belki gösteriş olarak veriyordunuz. Elinizi Allah rızası için açıp da infak ve tasaddukta bulunuyordunuz.”

3708- Verdiğiniz iftihar içindir, boş yeredir, naz içindir. Allah korkusu, takva ve niyaz için değildir.

C:1 N: 3711 (Varak No:171/b)

هرکسی بر خود ایثار کرد کاغذ بندارد که او خود کار کرد

3711- Herkes kendi kavmine isar eder, yardımda bulunur. Ahmak bir kimse ise, bir iş yapmış oldum zannıyla aptallık eder.

43.BAŞLIK: HĀTİME-İ KİTĀB-I MÜSTETĀB DER-VAŞF-I PÜR-MELĀL

2.6. ARAPÇA ALINTILAR

Müellif, şerh esnasında konuyla alâkalı olarak nazım parçaları, kelâm-ı kibarlar, özlü sözler vb. olmak üzere toplamda 29 adet Arapça alıntı yapmıştır.

111^a-172^b nolu varaklar arasında yer alan Arapça alıntılar varak numara sırasına göre şu şekildedir:

[113^a]

لا يحب الله غير الله

“Allah’tan gayrısını sevmezler, dost edinmezler.” (Kelâm-ı Kibar) (Ortadaki lafzatullah kanaatimizce fazladan yazılmışdır çünkü kastedilen manaya muvafık düşmemektedir.)

[114^b]

كمال العشق نسيان العاشق نفسه

“Aşkın kemali aşıkı unutkan yapar.” (Kelâm-ı Kibar)

[115^a]

ان الله تعالى

عباداً ليس يشغلهم عن الله تعالى خوف النار ولا رجاء الجنة فكيف
يشغلهم الدنيا عن الله عز وجل

“Muhakkak ki Cenâb-ı Hakkın öyle kulları vardır ki ne cehennem korkusu ne cennet arzusu ne de dünya meşgaleleri onları Cenâb-ı Hakk’dan alıkoyamaz.” (Hz.Ebu Süleymân-ı Dârânî)

[116^a]

الغريق تشبث بكل حشيش

“Denizde boğulan kişi yosunlara tutunur.” (Kelâm-ı Kibar)

[116^b]

مثل العقل كريمة في فلاة يلقبها الرياح ظمراً وطمناً

“Aklın misâli susuz çöldeki kuru ot yığını gibidir ki rüzgar onun altını üstüne getirir.” (Kelâm-ı Kibar)

[117^a]

لون الماء لون انايه

“Suyun rengi içinde bulunduğu kabın rengidir.” (Cüneyd-i Bağdadî)

[119^b]

الاشياء تعرف باضدادها

“Eşya zıddı ile bilinir.” (Kelâm-ı Kibar)

كل مرادوا

“Her acı bir deva [getirir].” (Kelâm-ı Kibar)

شرايط تجانى عن دار الغرور

T.E.

[130^a]

ان لكل شئ صقالة وصقالة القلوب ذكر الله

“Muhakkak her şeyin bir cilası vardır ve kalplerin cilası da Allah’ın zikridir.”

[132^b]

لولا الحما، طربت الدنيا

“Ahmaklar olmasaydı, dünyâ harâb olurdu.” (Kelâm-ı Kibar) (Şefik Can, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, C 4, Ötüken Yay., İstanbul, 2004, s.395)

[136^b]

الدنيا مزرعة الآخر

“Dünya, ahiretin tarlasıdır.” (Kelâm-ı Kibar) (Hadislerle İslâm, C 1, s.341.)

[138^a]

اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله

“Eşhedü en lâ ilâhe illâllâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlüh” (Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in (sav) Allah’ın kulu ve Resûlü olduğuna şahitlik ederim.) (Hadislerle İslâm, C 1, s.494)

[142^b]

Beyt: وغيرتقى يا امرئ الناس بالتقى طبيب يدواى الناس وهو مريض (T.E.)

[143^a]

Beyt: اذ كان الغراب دليل قوم • سيّدهم إلى دار البوار

“Bir kavme karga kılavuzluk ederse onları çöplüğe götürür.”

[144^a]

شعر: أَلَا إِنَّمَا الدُّنْيَا كَنَزَلٍ رَاكِبٌ
أَرَّاحُ عَشِيًّا وَهُوَ فِي الصُّبْحِ رَاحِلٌ
Şi° r-i ° Arabî:

“Dikkat edin muhakkak ki dünya bir binek gibidir. Akşamleyin istirahate çekilir sabahleyin yola çıkar.”

[144^b]

القناعة سكون النفس عند عدم المالوفات

“Kanaat yokluk ve vefat zamanlarında nefsin sükûnet içinde olmasıdır.”

قرار القلب حيث تصادم الافاق

“Kalbin kararı ufukların çarpışması anında ortaya çıkar.”

[145^a]

القناعة هو الاكتفاء بالوجود وزوال الطمع عن المفقود

“Kanaat mevcut olanla yetinmek ve yokluk zamanlarında tama° (açgözlülük) göstermemektir.”

[146^a]

يَا بُنَى لَا تَحْقِرَنَّ أَحَدًا خَلَقَ ثِيَابَهُ
فَإِنَّ رَبَّكَ وَرَبَّهُ وَلِأَحَدٍ عَسَى أَنْ يَكُونَ هُوَ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْكَ

“Ey oğulcağızım! Hiçbir kimseyi elbisesi ile tahkir eyleme çünkü senin Rabbin de onun Rabbi de birdir. Belki o, Rabbine senden daha sevimlidir.” (Hz. Lokman)

[153^a]

لله تحت قباب العرطيفة أخفام من رداء الفقر اجلا لا
هم السلاطين من اطمار مسكنة استعبدوا من ملوك الارض اقبالا
Şi'r:

T.E.

[157^b]

الريق ثم الطريق الدليل ثم السبيل

“Önce yoldaş, sonra yol. Önce kılavuz, sonra yol.”

طريق الحق كم من عقبات

“Hakk yolu, sarp geçitlerden bir geçittir.”

[159^a]

ليع الله

“Lî-ma'a'llâh, “Benim Allah ile öyle anlarım olur ki ne bir mukarreb melek ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir.” Mealinde rivayet edilen sözden alınmadır.” (Ekici, Hasan (2018). “Hasan Hilmî Edirnevî Divanı ve Divanı’nda Ayet İktibasları”. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 19, S. 35, s. 621-644. s.632.)

[160^b]

سوف ترحاذا الجلى الغبار افرس تخنك أم حمار
Şi'r: (T.E.)

ليراهم من تختم كاترون النجم الطالع في انق من افاق السماء

“Onları semanın ufuklarında gökyüzünde parlak yıldızları gördüğün gibi görürsün.”

من جاهد بني لاسلمتم اسراراً

“Kim bizim yolumuzda cihad ederse onlar birtakım sırları yüklenir.”

[164^a]

لو كشف الغطاء ما ازدت يقيننا

Perde açılıydy, kesin bilgimde bir artış olmazdı (Yılmaz, 2003, s. 268).

[164^b]

الكرامات حيض الرجال

“Keramet insanın hayzıdır...” (Kelâm-ı Kibar)
(İsmail Ankaravî Dede Minhacü'l Fukara adlı eserden Merâtib-i sülûk (Sülûkun mertebeleri)
ve Yüz Mertebe
http://dosyalar.semazen.net/e_kitap/Yuz_Mertebe.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

2.7. FARŞÇA ALINTILAR

Müellif, şerh esnasında konuyla alâkalı olarak Farsça mısra, beyt, rubai vb. nazım parçalarından toplamda 75 adet alıntı yapmıştır.

111^a-172^b nolu varaklar arasında yer alan Farsça alıntılar varak numara sırasına göre şu şekildedir:

[112^b]

غیرتش غیر در جهان بگذاشت لاجرم عین جمله اشیا شد

“Onun gayreti bütün cihanı kapladı. Şüphesiz onun gözünde her şey değerini yitirdi.”

[113^a]

نقش خود را بر تراش و را با نغش تا شود جمله جهان یک شئی

“Onun nakşı kendi sûreti oldu, tâ ki cihan bir oldu.”

Beyt: ز عشق روی کل بلبل نگر دی ناله و غلغل (T.E.)
اگر اندر نهاد کل ندیدی نکت بویست

[113^b]

Beyt: عرفات عشق بازان سرکوی یار باشد (T.E.)
مبطواف کعبه زین در زوم که غار باشد

[114^a]

سنک مزین بر طرف کار که شیشه کری زخم مزین بر چرخسته و خسته جگری
بر دل من زن همه را از آنکه دیغست غمین زخم تو و سنک تو بر سینه جان کری

Şî r:

[114^b]

اوست عاشق اوست معشوق اوست عشق
کیستم من چون همه یار آمدست آینه اندر برابر داشته است تا که بخرد
عاشق زار آمدست (T.E.)

Beyt:

[117^b]

تا در پند اظهاری زه نری مبتلاوی قید هر بخبری (T.E.)

[119^b]

این دغل وستان که چینی بی • همچو مکسانند کرد شیرخ
تا حطای که هست می نوشند • همچو زینور بر تو می جوشند • باز وقتی که
ده خراب شود • کیسه چون کاسه در باب شود • ترا یاری کنند و دلدار

Naẓm: معرفت خود نبود پنداری (T.E.)

[122^a]

Mıṣrāʿ: زانبار کف کند و محضه کند در شرا • (T.E.)

[123^b]

Beyt: بوی ناله که شنیدی • همان بوی برو • که همان بوی گوید که ترا خردن چیست • (T.E.)

Beyt: از گلستان وصل نسیمی شنیده ایم • دامن کفنه بر اثر آن دویده ایم • نه بدو
بگوی وصالش گذشته ایم • بی واسطه محضت خلص رسیده ایم • (T.E.)

Şiʿr: هر که بیدار بود و دلش دیدار برد • دوست در جلوه ولی عاشق بیدار گشت • (T.E.)

[124^a]

خیز که از ساختن کلزار حق • میرسد الحق نغانای پسر
Şiʿr: مرده بوسیده صد ساله را • میدهد از نغمه حیانت ای پسر نغمت • (T.E.)

[124^b]

Beyt: باز امانت تو ز سر کی فرو هام • کر نام من ظالم نهند و لقب • (T.E.)

Beyt: دل نادان من امانت عشقا هم بدیشتی آن کم برداشت • (T.E.)

[126^a]

Beyt: زهر محض است آنکه باشد بی وفا • لب لایار بنام الوفا • (T.E.)

[126^b]

Beyt: هر آنکه معدن فضل است و مقننای بشر چون خط عشق ندارد نکویش انسان (T.E.)

[129^a]

Beyt: کک، ام دانه فرو رفت در زمین که نرست چرا بدانه انسان این گمان باشد (T.E.)

Beyt: درخت سبز بر آید ز خاک و میکوید که خاکچه هر چه بکاری ترا همان روید (T.E.)

Şi'r: برک درختان سبز در نظر هوشیار هر ورق دفترست معرفت کار (T.E.)

[130^a]

اسما نه است در ولایت جان کار فرمای آسمان جهان
درین روح پست و بالاهاست کوههای بلند و دریاهاست
Mesnevî:

“Can ülkesinde dünya göğüne iş buyuran gökler vardır. Ruh yolunda inişler ve çıkışlar vardır; yüksek dağlar ve denizler vardır.” (Hakîm Senâî)

[130^b]

Beyt: چشم ضعیف می شود از قرص آفتاب صد همچون آفتاب بخت و خفا (T.E.)

[133^b]

Şi'r: شکر که ره یافتم در حرم یار خویش شکر که بکشاد یار برده ز رخسار خویش
کاله بسیار عیب کرده و ماند بود چون مدد از بخت یافت یافت خردیام (T.E.)

Beyt: هر که آید کوبیا و هر چه گوید گویند کبر و ناز و حاج و دربان درین درگاه (T.E.)

[135^b]

Beyt: بامید آنکه روزی نظر کنی بجا لم اکرا ز غم تو دردی بدلم رسد تالم (T.E.)

[138^b]

(T.E.) از تو بگو که در نگر نه چه کنم پیش که دروه قصه بدست که دم
Beyt:

(T.E.) خوشاقطره که در یار رضا جوی اوست جفا دتر که مهر رخشان ثنا کوی اوست

[139^a]

ای دل چه اندیشید در عذر
این تقصیرها زان سوی او چندین وفا زین سوی من چندین جفا
زان سوی او چندین کرم زین سوی خلاف پیش و کم زان سوی او چندین نعم
زین سوی من چندین خطا (T.E.)
Beyt:

ندارم هیچ گونه نوشه راه • بجز لا تقطوا من رحمة الله
Beyt: (T.E.)

[139^b]

ای نغاث لطف تو ناله کنای هر دلی • در نظر تو حل نشد عقد هر مشکلی
کر نه چراغ فضل تو را نماند از کرم قافله ای شب روان ره بر بخت بی
Nazm: (T.E.)

[140^a]

(T.E.) فایه کشفه را خوش نیست و بخت به دل جوش یه

(T.E.) مرد بحری دایم بر تخته خوف و رجا چونکه مرد و تخته فایه شد جز استغراق نیست
Şi' r:

[141^a]

(T.E.) آن کوازیخا زبرد باد لبر دیگر خورد تو گشتین و راست کوازه باشد از خیر
Beyt:

[141^b]

ای بادل شکسته ترا کا دامن • زخم تو مرهم دلفکار آمدن
دیدم متاع قلب مرا صد عیب و آنکه روزی لطف تو خریدار آمدن
Beyt: (T.E.)

به نیم جان
که تو داری و یک نفس که تراست • حدیث پیشکش و یادگار نتوان کرد برو
پیش سگان در شرفشان جان را • که این محتاج بران رخ نثار نتوان کرد
Şi' r: (T.E.)

[143^a]

هر که از اغ رهنما باشد • منزلش وادی بر او باشد
Beyt: (T.E.)

[143^b]

هیچ روشن دلی درین عالم • روز شادی ندیدنی شب غم
Beyt: (T.E.)

[144^a]

تن مهرورزان که قربانیست تن • دل بیرون دل بی
میرود • جرب و بشیرین کم ده این مرد را • زانکه تن برورده رسول میرود
Şi' r: (T.E.)

[144^b]

علم و تقوی سرسبز عوینست معنی دیگر • مرد معنی دیگر میداند معنی دیگر
Beyt: (T.E.)

[145^a]

ای دل تو دمی طالب غفران نشدی • وز خوی بدن هیچ پشیمان نشدی
وصوفی و فقیه و واعظ و دانشمند • این جمله شدی لیک مسلمان نشدی
Beyt: (T.E.)

[145^b]

نفرین ترا نکشد بناج را • تو سر حجب هوس در کشیده اینست خطا
نبردست قیمت آن ناج اگر فروخت • بمن بیزید چنین ناج سربازها
Beyt: (T.E.)

خز فقر هر چه هست همه نقش غایبه است

Şi' r: اندر نکین فقر طلب نقش جاودان (T.E.)

Beyt: بسان صبح که چیزی ندارد کاذب بود چو قرص زربکف آورد صادقتش ^{نن} (T.E.)

[146^a]

حق تعالی عادلست و عادلان کی کنند استیکری

Beyt: بر پے دلان ان یکی دانمت و کالادهد وان دکر را بر سر آتش ^{فد} (T.E.)

[147^b]

ای هزار جان و دلم مست و فای روی تو

Beyt: خانه دل چار حد وقف هوای روی تو (T.E.)

[148^a]

یارب تو جمال آن مه مهر انگیز آراسته به سنبل و عنبرین

Rubā' ī: پس حکم می کن که در روی منکر این حکم چنان بود که کردار و مرز ^ن (T.E.)

[149^a]

آن کرمی تو که از غایت لطف و کرمش

پیش تو ذکر کنه سر جنایت باشد (T.E.)

[150^a]

از بندگی اوست بزرگی و احترام

نه از خواجگی و منصب افزونی خدم محتاج خاکجای کدیان در بخش شاه

باشکوه امیران با محترم بر خاک آستان جلالتش برابرست قد رفعتش کس

Şi' r: سلطان باحشم (T.E.)

[150^b]

Beyt: افغانی در هزاران اکینه^{فتی} پس بربك هر یکی تالی عیان انداخته^{فتی} (T.E.)

[151^a]

Beyt: کمراد خویش خواهی نامرادی پیشه^{کن} من مراد خویش را در نامرادی یافتیم (T.E.)

[151^b]

Beyt: نم تمنند راست (T.E.)

Beyt: از بیم اسبق فغانی باقیم رفتم ز بیم^{فتی} گفت سلمان غل این دیگر کوبه بسته اند (T.E.)

[152^b]

Beyt: منکر بدان که در بصورت محقر هست^{فتی} ازانکه که در بر او مهر افروست^{فتی} کره شب
بصورتست سیه هیچ پاک نیست^{فتی} چون در پناه بد در منیرست (T.E.)

[155^b]

Beyt: سالها باید که تارایک سنك اصلی ز آفتاب^{فتی} لعل کرده در بدخشان
یا عقیق اندیمن (T.E.)

Beyt: خالک مشرق شنیدن ام که کنند^{فتی} در جهان نال کاسه چینی
صد بزدنی کنند در شیراز^{فتی} لاجرم قیمتش رای بینی (T.E.)

[159^b]

Beyt: چنانکه خلقان
همچو جنك كو دكان^{فتی} جمله بی معنی و بی مغز و مهمان^{فتی} جمله با شمشیر
چوپایین جنكشان^{فتی} جمله در لاینفی آهنکشان (T.E.)

Beyt: باز چه ایست دل فریب این متاع^{فتی} دهر بی عقل مردمان که بد و مبتلا نند (T.E.)

بودن مال دنیا چون

سبب زار که بر تاز بهی فصل چهار چو بدوی زرد شد باد خزان
یکی که سبزی نیل از آن

Beyt: (T.E.)

[160^a]

Beyt: (T.E.)
بش دار عنان کشیدن رو که آخر کار بر یک چوبین ز جهان خواهی شد

[160^b]

Rubā'ī: (T.E.)
نشان آن ولی که فیض امانت نوردان
توجه باشد اول سوی دار الملک روحا ز دنیا روی کرد اندیدن و کمر اجل کردن
که چون ملک اندر آید خوش توان مردن با سانه

[161^a]

Qāṭi' a: (T.E.)
کر لوح دل از دجهان پاک شوی روح القدس آید بتماشا جمال آسرا ز
وجودت همه یاک یاک بشنوبند کس را نتوان طاقن دراک کالست

[162^a]

Beyt: (T.E.)
هر صدی را کوهری داده اند هر غریب را غمی داده اند

[163^a]

(T.E.)
تجلی حق ناگاه آید امّا بر دل آگاه آید

[164^a]

Beyt: (T.E.)
ای دل تو دمی طالب غفران نشدی
و زخوی بدن هیچ پشیمان نشدی صوفی و فقیه و واعظ و دانشمند
این جمله شدی لیک مسلمان نشدی

[165^b]

Mısrā^c : هر کج‌دل می‌کشد ناچار می‌باید شد^د (T.E.)

[166^a]

پنداشت مرا آنکه علمهاش نکوست
مغری که بود خلاصه کار دروست چون پرده ز روی کار برداشته^{است}

Beyt: بر خلق عیان شد که نبود الا پوست (T.E.)

[166^b]

Meşnevî: هر چه پنهان باشد او پیدا شود هر که او خاین بود رسوا شود

“Gizli olan her ne ise bulunabilir. Her kim hainse utanmalı.”

[167^a]

Meşnevî: فروتن شود مرد دانا ازین نهاد شاخ بر میوه سبز زمینی^د

“Bilgili kimse başını eğer, meyve dolu ağacın dalları da başını zemine indirir.”

[169^b]

Beyt: در کار تو برداشته ام از همه کار آن کار کسی نیست که کار دارد (T.E.)

[170^a]

Mısrā^c : کششانت می‌کشد کل‌الینا راجعون (T.E.)

Beyt: نیست را کعبه و کنش^{یکس} سایه را دوزخ و هشت یکست (T.E.)

[170^b]

Beyt: کار بد را که هست نه بدستار کار^ب بیدار باش که کاروان برده است (T.E.)

[171^b]

Şi' r: فوضع الندى في موضع السيف بالعلیٰ مضر كوضع السيف في موضع اللند (T.E.)

Beyt: هر کجا داغ کردند فرمود کر تو مرهم نمی نذار و سود (T.E.)

2.8. TÜRKÇE ALINTILAR

Müellif, şerh esnasında konuyla alâkalı olarak Türkçe nazım parçalarından toplamda 3 adet alıntı yapmıştır.

111^a-172^b nolu varaklar arasında yer alan Türkçe alıntılar varak numara sırasına göre şu şekildedir:

[118^a]

خواب غفلتد قلوب
هر دم بکورمه روزگارک کوشه غزلند او تو نثار ایله کار بارک
توجه قل حضرت حقہ ترک ایکل وارک بیلورسن کیم بقای یوقدر یوجنج غدا
Rubā' ī:

“H̱āb-ı ğafletde qalup her dem geçürme rûzgāruñ

Gûşe-i ° uzletde otur nişār eyle kārubāruñ

Teveccüh kıl hāzret-i Hāḳḳa terk eylegil varuñ

Bilürsin kim beḳāsı yoḳdur çarḥ-ı ğaddāruñ”

[144^a]

اولدی منشور عالمه عنوان
Şi' r:

“Oldı menşūr-ı ° āleme ° unvān”

[155^b]

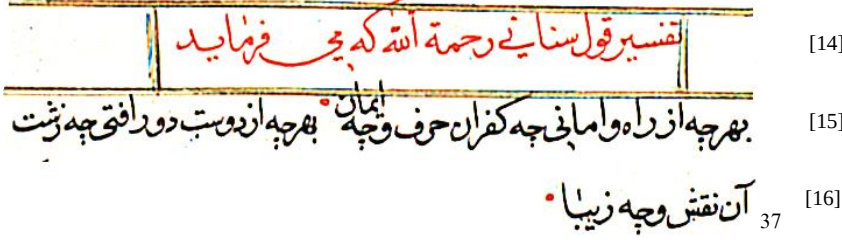
نجہ یلکرک در کم بر قراطاش عیق اوله یمندن قالدور باشت
Nazm:

“Niçe yıllar gerekdür kim bir ḳara taş/ ° Aḳīḳ ola Yemenden ḳaldura baş.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇEVİRİYAZILI METİN

[110^b]³⁶

Seyyid-i ° âlem ve eşref-i benî-Âdem ° Aleyhi's-şalâtü ve's-selâm buyurur ki:

[17] Bu hadîs-i şerîfün [111^a] [1] مآظهنها و ما بطن³⁸ ان سعدا لغير و انا لغير من السعد و الله اغير من غيرته حرم الفواش³⁹ [111^a] [2] Bu hadîs-i şerîfün sebeb-i vürüdı oldur ki şol [2] vaqt ki Hâzret-i Hâk kâzife had buyurdu. Şahâbeden Sa° d bin Mu° âz hâzretleri eyitdi ki: [3] Yâ Resûlallah eger ben nâ-mahrem kimesne° i kendü evümde görsem ki ehlüm ile fücür ider [4] olsa ben varup şâhid getürinceye dek ol işin tamâm idüp gider olsa [5] eger ehlüme söylersem ta° zîre müsteħakk oluram ve eger söylemez isem derd ü ğamdan helâk [6] olurum. Ol hînde Hâzret-i Sa° d ma° zûr olup kâzî-i zevceynde li° ânı [7] hüküm olındı. Hâzret-i H° ace ° Aleyhi's-selâm ol zamânda buyurdu ki: Sa° d ğayûrdur [8] benden ben andan ğayretlüyüm ve Hâzret-i Hâk benden ağyerdür ki fevâhişün zâhirini ve bâtınını [9] ħarâm eyledi. Ya° nî cümle ğayretlerün aşlı anuñ ğayretidür. Lâ-büdd anuñ ahlâķına [10] taħalluķı ziyâde olanuñ ğayreti ziyade olur. Ol sebebdan buyurur:

Meşnevî: 40

[11] جمله عالم زان غيور آمدنمى. بر دود غيڤت یرین عالم سبق.

³⁶ Çalışmamızın esasını teşkil eden bölüm 111^a numaralı varak itibariyle başlamakla beraber konu bütünlüğünü korumak amacıyla çeviriyazılı metne 110^b numaralı varakta yer alan başlıktan başlanmıştır.

³⁷ “BU BAHİS, HAKİM SENAÎ RAHMETULLAHİ ALEYHİN: KÜFR OLSUN İMAN OLSUN YOLUNA MANİ OLAN HER ŞEY, MANİ OLMAKTA MÜSAVİDİR. BİR NAKİŞ DA GÜZEL OLSUN ÇİRKİN OLSUN, SENİ CANANDAN UZAK DÜŞÜRECEK OLURSA İKİSİ DE BİRDİR, BEYİTİNİN TEFSİRİDİR. KEZA BU BAHİS: SAD KISKANÇTIR, BEN SAD’DAN KISKANCIM, ALLAH DA BENDEN ZİYADE KISKANÇTIR. DOLAYISIYLA FUHŞUN AŞİKÂRESİNİ DE, GİZLİSİNİ DE HARAM KILMIŞTIR, HADİSİNİN AÇIKLAMASIDIR”

³⁸ Hadîsin son bölümünde âyete de atıf yapılmıştır:

De ki: “Rabbin ancak, **açık ve gizli** çirkin işleri, günahı, haksız saldırıyı, hakkında hiçbir delil indirmedığı herhangi bir şeyi Allah’a ortak koşmanızı ve Allah’a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.” (A’râf / 7 / 33)

³⁹ “Sa° d bin Ubâde’nin şu aşırı kıskançlığına mı hayret ediyorsunuz? Vallahi ben elbette Sa° d’dan daha kıskancım. Allah da benden daha kıskançtır. İşte Yüce Allah, bu kıskançlığından dolayıdır ki, gizli-açık bütün çirkin işleri haram kılmıştır.” (Hadîs-i Şerîf) (İmam Nevevî, Riyâzü’s-Sâlihîn, Beka Yay. 2012, İstanbul s.49)

⁴⁰ 1760- Cümle âlemin kıskanç olması ondan dolayıdır ki, Allah’ın gayreti, bu âlemdeki gayretlerin hepsine galebe çalmıştır.

1761- Allah, can gibidir. Cihan da, ceset menzilesindendir. Ceset, iyiyi, kötüyü ruhtan bulur.

اوجہ بانست و جہان چون کالبد کالبد از جان پزیرد نیک و بد

[12]

Aşhâb-ı tarîkat ve erbâb-ı [13] haqîkatden ba° zısı ⁴¹ اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ âyetinüñ tefsîrinde buyurmışlardır ki: [14] Ezvâc-ı eflâkden merkez-i hâke varınca cemî°-i °avâlim gâlib menzilesindedür. Bu kâlibuñ [15] başı âsumân u seyyârât u şevâbitden yıldızlardır ve ayağı yir ve sâyir a° zâsı [16] °anâşır u mütevâlîd-i şelâşedür. Ve zerrât-ı mevcûdâtdan her zerre bu kâlib eczâsından [17] bir cüzdür. Erbâb-ı kiyâset ü aşhâb-ı firâset bunuñ her birini bir nesneye teşbîh itmişdür. [111b] [1] kâlib-ı âdemîñüñ hayâtı cân-ıla olduğı gibi kâlib-ı °âlemüñ dağı hayâtı [2] Hazret-i Haqq iledür. Nitekim âdemüñ görmesi ve işitmesi ve söylemesi ve ihtisâsı [3] ve idrâki ve cümle-i ° uzvuñ ef° âl ü hareketi cândandur. Rûhuñ müfârağatinden [4] sonra cümlesi bî- ° amel olup ahvâl-i kâlib mütelaşî olur. Anlardan bir eşer-i bâkî [5] kalmaz. Kâlib-ı °âlemüñ kıyâmı ve ihrâm-ı °ulviyye vü heyâkil-i suflıyyenüñ revnağ u beğâsı [6] dağı Allah ta° âlânüñ nûrı ile zinde vü kâyimdür. Hazret-i Haqquñ kuvvet ü kudreti olmasa [7] bunlarda dağı kuvvet ü hareket olmaz. Eger rûh-ı insânî dirse ki ben cism-i kâlibinuñ [8] nûriyam ol kâlibuñ hüsn ü cemâli ve °âmme-i ef° âli bendendür ve vaqtâ ki andan [9] ayru olam cümle a° zâ müteferriğ olur. Ve °anâşır-ı erba° adan biri kalmayup [10] kârgâh-ı cism bozılır. Ol tağdırce rûhuñ şıdğ-ı kelâmı te° vîle [11] muhtâc olmaz. Girü ancılayın Hazret-i Haqq dağı buyurur ki: Ben °âlemüñ cânıyam ⁴² ثُمَّ نُنْفِثُ عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ hükmi ile kâlib-ı semavât u arza nûr u fer viren benem. Ve cümle-i [13] eşyânuñ kıyâm u şebâtı benüm nûrumdandur °âlem kâlibunuñ ibtidâ tıynetî tağmîrinde [14] ol nûruñ reşâşını cihâna cân itmişdir. Ecza-yı nûr ki feyz-i işâliden [15] kinâyetdür. Be-ğasb-i kâbiliyyet her birüne sirâyet idüp girü aslına rücû° itse gerekdür. [16] Bu kâlibuñ başı ki semavâtdur. Sırr-ı ⁴³ إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ zuhûr ider ve kevâkib [17] ü şevâkıb ki anuñ meşâ° iridür. ⁴⁴ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ haqîkatî mütehaqqığ olur. [112a] [1] ve ol cism °âleminüñ ki qademi arzür. ⁴⁵

⁴¹ Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarı bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir. (Nûr /24/35)

⁴² “Halaka’l-halka fi zıllihî sümme rasşe aleyhim min nûrihî” (Allah Teala Hazretleri halkı gölgesinde yarattı, sonra üzerlerine kendi nurundan serpti.) (Hadîs-i Şerîf) (Hz.Sultan Veled, Rebabnâme, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay, İstanbul, 2011, s.27)

⁴³ Gök yarıldığı zaman (İnfitâr/82/1)

⁴⁴ Yıldızlar saçıldığı zaman (İnfitâr/82/2)

⁴⁵ Yeryüzü kendine has bir sarsıntıya uğratıldığı, içindekileri dışarıya çıkarıp attığı ve insan, “Ona ne oluyor?” dediği zaman, (Zilzal / 99 /1 (1,2,3))

işareti üzere tebdîl ü tegayyür olur. ⁴⁷ [2] ⁴⁶ ^{ve} إذا ذلزلت الأرض زلزالها

وَاللَّهُ مِيرَاثُ [3] ^{الميراث} muktezāsı ile ʿālem-i mevcudat yine Hāzret-i Melik-i Mūteʿāle

[4] intiḳāl ider. Vaḳtā ki ta° alluḳāt münḳaṭı° ola ta° ayyünāt mütelāṣī olup rüsüm-ı [5] mevcūdāt indirās ḥāşıl ider. Ya° nī reşāş-ı eşi° a-ı āfitāb zāta °avdet [6] itmekle aşār-ı zuhūr-ı kāyināt münṭemis olur. Ḳaṭarāt-ı emṭār-ı baḥr-ı zehḥāra ulaşur. [7] Eḥadiyyetü'z-z-zātuñ şaṭavāt-ı tecellisi

ile cümle varlık mużmaḥil olmağ-ıla ⁴⁸ ^[8] ^{الملك اليوم لله الواحد القهار} ^{لَمِنْ} ḥiṭābınuñ su°āl ü cevābında muḥāṭab ^[9] yine kendüsi olur. Elbette ḳavl-i Īlāhī muşaddaḳdur te°vīle muḥtāc degüldür. Pes

[10] 49 ^{الله نور السموات والأرض} ma^c nāsı budur ki ḥālīyā maḳṣūd oldur ki her mevcūduñ ^[11] ḡayreti Vācibü'l-Vücūduñ ḡayreti āṣārundandur. Ammā ḡayret-i Ḥaḳ ādemīler ḡayreti gibi ^[12]

degüldür. ⁵⁰ **يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ** hükmince ⁵¹ **وَأَنَّا لَمُبْتَلاٰ** mûcibince maḥabbet ^[13] şıfatı cānib-ı
Ḥaḳda sābitdür. Maḥabbet ḥod gayretsüz olmaz. Nihāyet Ḥālīkuñ maḥabbeti ^[14] ḥaḳīḳat ve
maḥlûkuñ maḥabbeti mecāzdur. Ḥaḳīḳat mecāzdan rāciḥ olduğu ma^e lûmdur. ^[15] Ol sebebeden

52 **والله اغيرة** buyurdılar. Maḥabbet olduğu yerde lā-būd gayret olur. [16] Gayūr sıfatı oldur ki dostı gayrılar ile muşāḥabet itdüğün dilemeyesin. [17] Pes gayret-i Ḥaḳḳuñ ma° nīsi şol qulını ki Ḥazret-i Ḥaḳ sever anı zıll-ı ḥimāyet [112b] [1] ü kenef-i ° ināyetünde hıfz idüp ālūde-i günāh eylemez. Zīrā ol kimse ile muşāḥabet [2] eylemez ki ma° yūb ola. Maḥabbet itdüğünñ gayretin

çeker ve kendüden gayrıyı dost ^[3] tutuñdığın dilemez. ⁵³ غیترش غیر در جهان بکذاشت لاجرم عین جمله اشیا ^[4] ve çün ma° lûm oldu ki ° âlem-i kebîrûñ cānı Hudāvend-i Ta° âladur. Pes ° âlem-i ^[5] şagîr ki qālīb-i insānīdûr. Anuñ cānınuñ cānı ya° nī ki cānānı Hāzret-i ^[6] Sübhānīdûr. Belki ° âlem mişkāt menzilesinde ve qālīb-ı insān mişbāh ^[7] mertebesindedûr. Cān ol mişbāhuñ revgānıdur ve nûr-

⁴⁶ **O gün yer, başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülür** ve insanlar bir ve kahhar (her şeyin üzerinde yegâne hakim) olan Allah'ın huzuruna çıkarlar. (İbrahim / 14 / 48)

47 Siz ne oluyor da Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? Hâlbuki **göklerin ve yerin mirası Allah'ındır**. İçinizden, fetihten (Mekke fethinden) önce harcayanlar ve savaşanlar, (diğerleri ile) bir değildir. Onların derecesi, sonradan harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah, hepsine en güzel olanı (cenneti) va'detmiştir. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. (Hadîd / 57 / 10)

⁴⁸ O gün onlar ortaya çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. **Bugün mülk (hükümrانlık) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hakimiyeti altında tutan Allah'ındır.** (Mü'min / 40 / 16)

⁴⁹ ...Allah, göklerin ve yerin nurudur... (Nûr /24 / 35) (Mükerrer 111a)

⁵⁰ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, **Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler.** Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. (Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar. İşte bu, Allah'ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. (Mâide / 5 / 54)

⁵¹ “Muhakkak ki Allah güzeldir ve güzelliği sever.” (Mustafa Yıldırım-Emine Güzel (2011), “İslam Estetiğinin Hadis Temeli”, *Marife*, 11: 153-168 s.157)

⁵² ...Vallahi ben elbette Sa'd'dan daha kıskancım... (Hadîs-i Şerif) (Mükerrer 110b [17])

⁵³ “Onun gayreti bütün cihanı kapladı. Şüphesiz onun gözünde her şey değerini yitirdi.”

İlāhī anuñ nārıdır. [8] Nāruñ revgana iktirān u ittiḥādı ziyādecedür mişbāḥdan ve mişbāḥa [9] ittişālî artuḡdur zücāceden. Ve zücāya münāsebeti artuḡdur mişkātten. [10] Fe-emmā revgānuñ

nāra münāsebeti ol ḥaddedür ki 54 ^{يَكَادُ زِينُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ} [11] belki taşrîḥ eylemişdür ki

revgān-ı zeyt ol nūruñ cinsinden [12] ola. Niteki 55 ^{نُورٌ عَلَى نُورٍ} buyurmuşdur. Ammā ol nūruñ müşāhedeşi bu nūrdan [13] ġayrı ile müyesser degüldür. Ya° nī ḡudret-i Ḥaḡḡ-iledür. 56

57 ^{بِهِدَى اللَّهُ لِلنُّورِ مِنْ نَبِيٍّ} [14] Pes bu esrāruñ dirāyeti Hidāyet-i Perverdigāra mevḡūfdur. Bu şūretde [15] Ḥaḡḡuñ ta° alluḡı muḡıbb olana ziyāde olıcak ġayret-i maḡbūb-ı ḡaḡḡī anı iḡtizā [16] ider ki kendüden ġayrıyı dost tutmayalar. ° Āşık-ı şādık ġayra müte° allık [17] olmamak ile ol mertebeye

yitişe ki 57 ^{مَرَعَفَ نَفْسَهُ وَقَدَّعَفَ بِهِ} sırrı [113a] [1] aña münkeşif ola. Andan ġayrıyı dost tutmaduḡları taḡdīrce ġayret-i [2] Ḥaḡ cümle muḡıbb olanlara sārīdür. Fe-emmā erbāb-ı maḡabbet iki

kısımdur: Bir bölügi bīnā [3] ve bir bölügi nā-bīnādur. Bīnā olanlar dāyimā 58 ^{لَا يَحِبُّ اللَّهُ غَيْرَهُ} mu° ammāsını feth [4] idicidür ve sem° ī vü başarī didügi esrāra vāḡıf olmaḡ-ıla kendülere [5] vüçüd virmezler.

Beyt: 59 ^{نَقْشُ خُودِ رَابِرِ تَرَاتُشِ اَوْرَابَانِشِ تَا شُودِ جَمْلَه جِهَانِ يَكُ شُئِي} [6]

Bu ḡayife-i maḡbūle jeng-i māsivā-yı mişkale-i nefy-i vüçüd ile [7] maḡv iderler ve eşyādan her neyi dost dutarlar ise būy-ı İlāhī istişmām idüp [8] andan severler. ° Alāḡaları yine Ḥaḡḡ-ile olup zāhirde olan ḡālet hemān [9] ber-nihāne olur.

Beyt: 60 ^{زَعِشْقُ رُویِ کَلْبِلِ نِکَرْدِ نَالِه وَغُلْغُلِ اکراندرنهادکل ندیدی کُت بُویت} [10]

Fe-emmā muḡıbb-i ġayr-ı bīnā müşāhede-i [11] maḡbūbdan maḡcūbdur egerçi anlar daḡı maḡabbetde ḡaḡīḡat üzeredür her neye [12] teveccūh iderler ise yine Ḥaḡḡdan ° alāḡaları munḡaḡi° degüldür. Ammā zevḡ-i müşāhededen [13] maḡrūmlardur. Erbāb-ı maḡabbetüñ derecātı bilindi ise ḡafī olmaya ki eger [14] ḡaḡan bīnā maḡabbet-i dānānuñ mertebesin iḡḡiyār idüp ol mertebeye rāzī olursa [15] ġayret-i maḡbūbiyyetüñ āteşine lāyık olur ve muḡıbb-i dānā daḡı ġayr-ı dānā mertebesine [16] rızā gösterürse ḡāsirīnden olur. Taḡarriyy-i şalātta ol vaḡt cāyizdür ki [17] semt-i ḡible müştebih ola ve Ka° beden ḡarafa muşādaḡat-ile iḡtifā ol vaḡt [113b]

54 ... ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır... (Nûr /24 / 35) (Mükerrer 111a [12])

55 ... Nur üstüne nur... (Nûr /24 / 35) (Mükerrer 111a [12])

56 ...Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir... (Nûr /24 / 35) (Mükerrer 111a [12])

57 “Kendini bilen Rabb’ini bilir.” (Hadis-i Şerif) (Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, s.122)

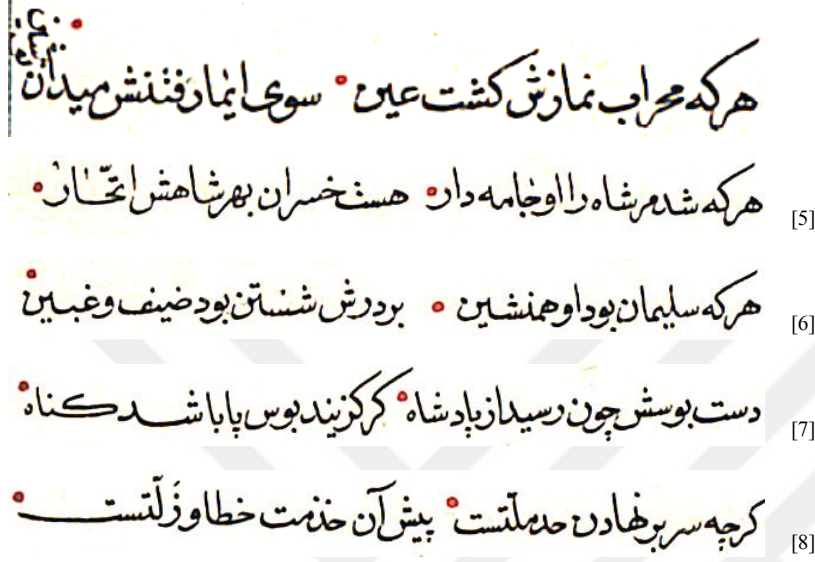
58 “Allah’tan ġayrısını sevmezler, dost edinmezler.” (Kelām-ı Kibar) (Ortakı lafzattullah kanaatimizce fazladan yazılmışdır çünkü kastedilen manaya muvafık düşmemektedir.)

59 “Onun nakşı kendi şūreti oldu, tā ki cihan bir oldu.”

60 T.E.

[1] revādur ki muşallī āhar bilādda ola ya^c nī Ka^c be^o i mu^c āyetenen görmege qādir olmaya. [2]
Ehl-i Mekkenūñ himmeti kible^o i görmege münhaşır olmak kâfî ve ^c ārif olanuñ himmeti iḳāme-
i [3] bilādda taḥarrīye maḥşūş olmaḳ münāsib degüldür. Niteki Ḥazret-i Mevlevī quddise- [4]
sirruhu buyurur:

Meşnevî: 61

[9] Fi'l-vāqī^c muḳarreb-i bārgāh-ı şāh olan tācir-i dergāh olmaḳ ve pādīşāhlar ile muşāḥabet [10]
iden ḳapuda ḳalmaḳ dest-būsa qādir olan ayaḡa düşmek erbāb-ı himmete [11] lāyīḳ degüldür.
Ya^c nī tecellī-i cemāle qādir olanlar ol mertebeden tenezzül idüp [12] sāyir āḫād-ı mü^c minīn
derecesinde ḳalmaḳ ḥasenātü'l-ebrār seyyi^o ātū'l-muḳarrebīn [13] silkine dāḫil olmaḳdur. ^c Ārif
olanlar bu maḳūle ḥālden ^c ār iderler.

Beyt: 62 [14] عرفات عشق بازان سرکوی یار باشد • بطواف کعبه زین در زوم کعبه ار شد

[15] Āsitāne-i şafāya baş ḳoyanlar Şafā vü Merveye ḳanā^c at itmezler.

Meşnevî: 63

61 1762- Mihrabı ayn-ı zat olan kimsenin, vahdet-i mutlakı ve hakikatül hakaiki bulan zatın iman tarafına doğru gitmesini, aynı şey bil.

1763- Padişahın esvapçısı olan bir kimsenin, o makamdan mahcur olup da ticarete mecbur kalması hüsrân-ı mubindir.

1764- Sultan ile bir yerde oturan zatın, saray kapısında kalması ne kadar acıklı bir şeydir, ne derece aldanıştır.

1765- Bir kimseye padişahın elini öpmek müyesser olmuş iken, onun ayak öpmeye kalkışması günahdır.

1766- Vakıa ayağı baş üstüne koymak, yani ayak öpmek de bir hizmettir. Lakin evvelki hizmetin yanında, yani el öpmeye nispetle, hatadır ve zillettir.

62 T.E.

63 1767- Kendi yüzünü gören ve makbuliyet derecesine eren kimsenin, başkasını kendisine tercih etmesini şah kıskanır.

1768- Allah'ın gayreti buğday; halkın, gayreti ise harmandaki saman gibidir.

1769- Gayretlerin aslını Allah'tan biliniz. Mahlukatın ki şüphesiz gayret-i ilahîyenin feridir.

شاه را غیث بود بر هر که او • برکنند بعد از آنکه دید رو • [16]

غیث حق بر مثل کند مبود • کاه خرمین غیث مردم بود • [12]

اصل غیرتها بداند از آله • آن خلقال مرغ حق بی اشتباه • [114^a] [1]

Ġayret-i Hâk cümleñüñ aşıldur ma^e nîde ġayret-i Hâk hırmende [2] gendüm ve ġayret-i halk

şaman gibidür. Zarf ile mazrûfuñ tefâvüti ⁶⁴ بین الارض والسماء [3] maḥbûb maḥbûbıñ ġayretin çeküp nazarı ġayrıya müte^e allık olmaḡdan şaklar. Muḥib daḡı [4] maḥbûbı ḡaḡḡında ġayret idüp maḥbûbı cefâyı ġayrılara itse reşk ider ve cânib-i [5] yârdan özgelere zaḡm-ı ḡün-alüd irüşür olsa ḡasret çeker ve cefâ vü cevır ile [6] ^e aşıkların deryâ-yı âteşe daḡı düşerseler ḡam-ı şahbâ gibi dehen-beste olup [7] ârzü-yı vişâl ile girü ḡurüş iderler. Belki sînelerin tîr-i ḡazâyâ siper idüp [8] dîdelerin müjġân-ı cefâyâ hedef kılurlar ve noḡşân-ı belâdan münḡarif olup [9] belâ-yı dildâra derûn-ı cândan ḡâlib olup bu beyti okurlar:

سنک مزین بر طرف کار که شیشه کری • زخم مزین بر چرخسته و خسته جگری [10]
بر دل من زن همه را از آنکه دینست غمین • زخم تو و سنک تو بریند جان کوی [11]
Şi^e r: ⁶⁵

[12] Muḥibb-i şâdıkuñ miḡdârına göre tecellisi vardır. Ekşerinüñ kıyâsı budur ki [13] kendüyle olan mu^e âmele sâyirlerde olmaya. Fe-emmâ sâyirlere meyli olduġın bilen [14] ^e aşık şikâyetden ḡâlî olmazlar. Ol sebebdan buyurur:

Meşnevî: ⁶⁶

شرح این بکدام و کیو کله • از جفای آن نکارده دله • [15]

نال من انا لها خوش آیدش • از دو عالم ناله و غم بایدش • [16]

⁶⁴ Arz ve semavat arasında.

⁶⁵ T.E.

⁶⁶ 1770- Bu ġayret bahsinin şerhini bırakacağım, o müteḡavvil cananın cefasından şikâyet edeceğim.

1771- İnliyorum. Çünkü aşıkaların iniltisi ona hoş gelir. Hatta iki âlemden onun maksudu gamdır, naledir.

1772- Onun mekrinden, nasıl olur da acı acı inlemem. Çünkü mestlerin halkasına dahil deġilim.

1773- Onun gündüzü olmayınca, nasıl olur da gece gibi muzlim kalmam. O gündüz, onun gündüzleri ziyadar eyleyen cemaline vuslattır.

چون تنالہ تلخ از دستان او چون نیم در خطہ مستان او^[16]

چون نباشم همچو شب پیرو ذائق وصال روی روز افزو

[114b] ^[1] ve gir[ü] bunu daḥı fehm iderler ki ma° şūkuñ ʔarīkası nāz ve °āşıkuñ vaẓīfesi ^[2] niyāzdur. Ve şemme-i maḥbūb °āşıkīn öldürmek ve kâ° ide-i °āşık ma° şūkuñ mihnetin ^[3] çekmekdür. Ol vaḳt dildāruñ cefāsın şafā° add idüp dest-i şabr-ıla dāmen-i ^[4] derd ü °anāya yapışup dirler:

Meşnevī: ⁶⁷

ناخوش او خوش بود بر جان من جان فدای یار دل و نجان من^[5]

عاشقم بر بچ خویش و درد خویش بهر خنود شاه فرد خویش^[6]

خال غم را سرمه سازم بهر چشم تاز کوهر بر شود در بحر چشم

اشک کان از بحر او بارند خلق کوهر است و اشک بندازند خلق^[7]

من ز جان شکایت میکنم من نیم شاکی روایت میکنم^[8]

Eğerçi bu kelām şūret-i şikāyetdedür ^[9] ḥaḳīḳatde şikāyet iden ben degülem. Şükr ü şikāyet yine anuñ cānibindendür ^[10] diyüp bu beyti okurlar:

اوست عاشق اوست معشوق اوست عشق

کیستم من چون همه یار آمدست آینه اندر برابر داشته است تا که بخود^[11]

Beyt: ⁶⁸

عاشق زار آمدست^[12]

Bu maḳām kendüden fānī olup dost-ıla bākī olanuñ ^[13] maḳāmıdır. Bu mertebe mertebe-i a° lādur belki nihāyet-i me° aric-i i° tilā-i sālīkān mesālīk-i ^[14] ḳadem ü aḳşā-i medāric irtīḳā-i

⁶⁷ 1774- Canım, gönül inciten canana feda olsun. Onun nahoş görünen tecellisi de bana hoştur.

1775- Kalbimin yegâne sultanı bulunan dildarımın rızası için derdime ve elemime aşığım.

1776- İki gözümdeki denizlerin gevherle dolması için gam toprağını gözüme sürme yapıyorum.

1777- Halkın Hakk için yağdırdığı gözyaşları, hakikatte gevherdir. Fakat halk onları gözyaşı zanneder.

1778- Ben canımın canından şikāyet mi ederim? Hayır, şikāyetçi değilim. Ancak mavakı hikāye ediyorum.

⁶⁸ T.E.

ķāşıdān-ı memālik-i Ḥallāk-ı °ālemdür. Bu ḥālet te° addüdden ^[15] müberrādur.

کمال العشق نسیان العاشق نفسه ⁶⁹ ḥükmi ile ol mertebede kendüleri ^[16] ferāmūş iderler.

Mesnevî: ⁷⁰

ای ره جان تو از ما و من . ای لطیفه روح اند- مردوزن ^[17]
تامن و هوا همه یک جان شوند عاقبت سستغرق جانان شوند

[115^a] ^[1] ma° nî-i te° addüd maḥv olduğu vaķt devlet-i vaḥdet müyesser olup müstağrak-ı ^[2] şühüd olan °āşıkda varlık kıalmaz. °Ālem-i istiğrākdan soñra girü °āşık şāhid-i ^[3] ğaybîye ḥiṭāben dir:

Mesnevî: ⁷¹

ایز همه مست و بیا ای امرکن ای منزله از بیا از بختن ^[4]
ده زکات روی خوب ای خوب روی شرح جان شرحه شرحه باز کوی
چه بهانه میدهی شیدات را ای نهانه شکر لبهاñ را ^[5]
ای جهان کهنه را تو جان نو از تنی جان و دل افغان شنو ^[6]

Bu aķvālūñ tercemānı ve bu aḥvālūñ ^[7] mübeyyini sulṭān-ı °ışķdur. Ğavāmız-ı esrār-ı °aşķ olan cādde-i °aķl-ı derrākden ^[8] ve ifāde-i fehmi ü idrākden ḥāricdür. Fe-emmā °āşık u ma° şūķ mā-beyninde kār-^[9]fermāy olan yine °ışķdur. Maḥbūbuñ ba° z-ı ḥāletinden ve girişme-i nāzından soñra ^[10] yine °āşık-ı sūḥtenūñ niyāzını taķdīm idüp dir:

Mesnevî: ⁷²

⁶⁹ “Aşkın kemali aşıkı unutkan yapar.” (Kelām-ı Kibar)

⁷⁰ 1782- Ey ruhu “biz” ve “ben” kayıtlarından münezzeḥ olan, ey erkek ve kadında latife-i ruh bulunan.

1785- Bu ben ve senler, yani âlemdeki kesret bir olunca hepsi de müstağrak canan olurlar.

⁷¹ 1786- Bunun hepsi de böyledir. O halde ey amir-i mutlak ve fail-i yegâne olan Allah! Gel, yani zuhur et. Ey gel diye çağrılmaktan ve o yolda bir söze muhatap olmaktan münezzeḥ bulunan Allah!

1792- Ey güzel sevgilim, o güzel yüzün zekâtını ver. Bu parça parça olmuş ruhu, şerh ve tesliye eyle.

1797- Ey tatlı dudaklarına kıymet biçilemeyen sevgilim, bu mecnununa cemalini göstermemek için nasıl bir bahane bulursun?

1798- Ey köhne ve fersude âlemin ruh-i nevini olan Allah! Cansız ve gönülsüz olan şu bedeninin feryadını dinle.

⁷² 1799- Allah aşkına olsun, gülün şerhini bırak da gülden ayrılmış olan bülbülden bahset.

1800- Bizim cuş-u huruşumuz, gamdan da, meserretten de değildir. Bizim idrakimiz, hayal-ü vehme tabiî olmaz.

شرح کل بکذار از به خدا شرح بلبل کو که کشت کل از جدا^[11]

از غم و شادی نباشد جوش ما با خیال و وهم نبود هوش ما^[12]

tenāzu° -ı °ālemīn kabīlindendür. Hemān °āşıkuñ^[13] hāline rücū° idüp ğam u şādī vü renc ü ğam ve cevr ü ihsān anlaruñ^[14] yanlarında berāber olduĝın beyān ider. °Aşk-ı İlāhīden iki °ālemuñ zevkī^[15] anlaruñ gözine görünmez. Hāzret-i Ebū Süleymān-ı Dārānī buyurur ki:

ان الله تعالى

عباداً ليس يشغلهم عن الله تعالى خوف النار ولا رجاء الجنة فكيف

يشغلهم الدنيا عن الله عز وجل⁷³

Pes kulūbı cez̄b iden Hāzret-i Rabbū'l-erbāb [115^b]^[1] Zīrā fi'l-i Hāḡda mu'allil-i bi'l-iĝrāz degüldür.

Meşnevī:⁷⁴

توقیاس از خال انسان مکن منزل اندر جور و در احسان مکن^[2]

جور و احسان بخی و شادی حادث است حادثان میرند و حق شان وارث است^[3]

°Aşk-ı İlāhīnūñ özge hāli vardır. [4] Anlar mecāzen °āşıq olanlar gibi degüldür. Ya° nī °aşq-ı İlāhī °aşq-ı ādemīye kıyās olunmaz. [5] Anlaruñ cūş u hurūşları ğam u şāzlık sebebiyle olmaz. Zīrā ol hāletler havādişdür. [6] °Ārıẓī hāletūñ keyfiyyeti ma° dümdür. Zulumāt-ı leyl gibidür. Bu taḡrīrātuñ şübehātı [7] hengām-ı şubḡ-ı şādık zuhūr itmeyince mürtefi° olmaz.

Meşnevī:⁷⁵

صبح شدای صبح را پشت و پناه عذر محذوئی حسام الدین بخواه^[8]

Yine kendü hālet-i °aşqına ḡiṡāben^[9] dir ki: Sulṡānū'l Muḡaḡḡıḡīn Şeyḡ ḡüsāme'd-dīne °özr- ḡāh olmaĝı taḡdīm eyle ki [10] esrāruñ istifāzasına vāsıta olan oldur. Zīrā °aḡl-ı küllūñ feyẓi Hāzret-i [11] Raḡmāndandır ve cāna cān virüp °aḡla ḡudret viren ve şarāb-ı Manşūrī-i [12]

⁷³ “Muhakkak ki Cenāb-ı Hakkın öyle kulları vardır ki ne cehennem korkusu ne cennet arzusu ne de dünya meşgaleleri onları Cenāb-ı Hakk’dan alıkoymaz.” (Hz.Ebu Süleymān-ı Dārānī)

⁷⁴ 1802- Ey samī’! Sen aşk ve muhabbeti ve aşk-ı ilāhīdeki cılveleri, insan haline kıyas etme. Cefa ve ihsan mertebelerine de bağlanıp kalma.

1803- Cevr ve ihsan da, reñç ve şadi de hadistir. Hadis olanlar baki değildirler, ölürler. Hakk onların varisi olur.

⁷⁵ 1804- Sabah oldu. Ey sabahın melce-ü mevası ve Halik-u Mevlası olan Allah! Hüsameddin Çelebi’ye sen itizar eyle.

maḥabbetle nūş eyleyen ve ḥālet-i ʿaşkı feyz idüp anı cūş u ḥurūşa vāsıta ^[13] iden girü Ḥazret-i Ḥaḳdur. Ḥaḳīkatde münācāt Ḥazret-i ʿİzzetedür ḥāliyā vaḳt-i ^[14] şubḥ zıkr olunmağ-ıla lezzet-i şabūḥı daḥı beyān idüp buyurur:

Meşnevî: ⁷⁶

تافت نور صبح و ما از نور تو در صبحی بامی منصور تو ^[15]

داده تو چون چنین دارد مرا ^{[116^a][1]} باده که بود کو طرب آرد مرا

باده در جوشش کدای جوش ما چرخ در گردش کدای هوش ما ^[16]

باده از ما مست شدند ما ازو ^[17] قالب از ما شدند ما ازو

ما چون نوریم و قال بها جوموم ^[17] خانه خانه کرده قالب را جوموم

[2] Fī-nefsi'l-emr ʿāşık-ı ḥaḳīkīnūn ḥāleti bāde-i zāhirden degüldür. Anlar ḳālıbların zenbūr ^[3] gibi pāre pāre eylemişlerdür. Tā ki maʿ rifet balı ile derūnların ṭolduralar.

[4] Meşnevî: ⁷⁷

پس در ازست این حدیث خواجه کو ^[18] تاشود پید که چون شد

ربیع بحکایات خواجه تاجر ^[5]

[6] Çünkü ehlu'llāhuñ esrārını keşf itmek ziyāde ḥaṭarnākdür. Her zamānda erbāb-ı ^[7] ḥased bu ṭāifenūñ ḳadḥ u zemmi üzeredür. Lā-cerem izḥār-ı ḥaḳāyık u keşf-i ^[8] deḳāyıkda ṭarīḳ-ı eslem oldur ki bu maḳūle ḥikāye ve emsāl ḡayrılar dilinden ^[9] naḳl olunmağ-ıla ehl-i ḥālūñ maḳālinden aşḥāb-ı ciḍalūñ ḳāl ü kīlī ḳālmaya ^[10] Bu ḳadar esrār ki ḥāce tācir dilünden naḳl olunmuşdur defʿ-i iʿ tirāzdan ötüridür.

⁷⁶ 1806- Sabahın nuru parladı. Biz ise senin nurundan, mansur ve muzaffer olan şarabınla mahrumluk izale ediyoruz.

¹⁸⁰⁷- Beni böyle mest ve huruşan eden senin ihsanıdır. Yoksa maddî şarap kim oluyor ki, beni böyle vecde ve huruşa getirsin?

¹⁸⁰⁸- Şarap, kabarıp köpürmekte; bizim cuş-u huruşumuzun, felek de devr ü seyr de, bizim şuurumuzun muhtacı ve müttekiridir.

¹⁸⁰⁹- Şarap bizden sarhoş oldu, biz ondan olmadık. Kalıp bizden var oldu. Biz ondan olmadık.

¹⁸¹⁰- Biz arı gibiyiz, kalıplar da mum gibidir. Kalıbı, peteklerde hane hane yapan biziz.

⁷⁷ 1811- Bu bahis çok uzun sürer. Onu bırak da tacirin hikâyesini söyle. O iyi adamın halinin ne olduğunu anlat.

⁷⁸ “TUTÜNİN SAHİBİ OLAN TACİRİN HİKÂYESİNE AVDET”

[11] Meşnevî: 79

خواجه اندر آتش و در دو جنین صد پراکنده می گفت این چنین
که ناتاقص کاه ناز و که نیاز کاه سودای حقیقت که مجاز [12]

Hālet-i ḥ'āce [13] keyfiyyet-i 'aşqdan 'ibāretdür. Zīrā 'āşık zamān-ı iftirākda vādī-i ḥayrete [14] düşer. Ḥ'āce-i tācir dahı kendü mergına maḥabbet yüzinden deryā-yı miḥnete düşüp [15] الغر بوشیت بکل حشیش⁸⁰ hükmi ile her tarafa yapışurdu. Niteki buyurur:

[16] Meşnevî: 81

مرد غرقه کشته جانی میکند دست را در هر کجای می زند
تا کدامش دست گیرد در خطر دست و پای میزند از بیم سر [17]

[116^b] [1] Velī sāhib-i inşāf olan bilür ki dost yolında āşüfte olmak ğafletden [2] rācihdür.

Meşnevî: 82

دوست دارد یاران آشتی کنی کوشش پیوده به از خفتگی
انکه او شاهست او بیکار نیست ناله از وی طرفه کو بیار نیست [3]
بهر این فرمود رحمان ای پسر کل یوم هو فشان ای پسر [4]

[5] Āyet-i şerīfün tefsīr-i münifī oldur ki Ḥāzret-i Raḥmān her evkāt ve her aḥyānda [6] iḥdāş-ı umūr ve tecdīd-i aḥvāl itmekden ḥālī degüldür. Ḥāzret-i Ḥ'āce 'aleyhi's-selāmdan [7] mervīdür ki vaḳtā ki āyet-i mezkūrı ḥuzūr-ı şerīfinde okudılar. Şe'nden murād nedür diyü [8] Ḥāzretiden su'āl itdiler. Ḥāzret-i Risālet-penāh şalla'llāhu 'aleyhi [9] ve sellem buyurdılar ki Ḥāzret-i Ḥaḳḳuñ şe'ni mağfiret-i zünüb u tefrīḥ-i kürübdur. [10] Ve ref' -i iktidār-ı ba'z-ı enām ve ḥafz-

⁷⁹ 1812- Tacir, tutışının ölümünden dolayı derd-ü iştıyak ateşleri içerisinde böyle yüzlerce perişan söz söylüyordu. 1813- Derd-i iftirak ile söylendiği sırada, bazen sözleri mütenakız oluyor; bazen naz ve istiğna vadisinde, bazen niyaz ve tazarru tarzında söyleniyor; bazen hakikat denizine dalıyor, bazen da mecazda bocalıyordu.

⁸⁰ “Denizde boğulan kişi yosunlara tutunur.” (Kelām-ı Kibar)

⁸¹ 1814- Denize düşen kimse, can çekişirken elini her ota uzatır.

⁸² 1815- O otlardan hangisi kendisini kurtaracak diye, başının korkusundan elini, ayağını oynatır.

⁸³ 1816- Yar-ı hakikî, bu uğraşıp çabalamayı sever, onun için faydasız çalışmak bile uyumaktan evladır.

1817- Şahı hakikî, yani insan olan bir kimse, işsiz-gücsüz değildir. Hasta olmayanın inlemesi ve iş görmemesi şaşılacak şeydir.

1818- Oğul, bundan dolayı Hazreti Rahman “Külle yevmin hüve fi şe'n” buyurmuştur.

⁸³ (Beytin içinde geçen ayet:) Göklerde ve yerde bulunanlar, (her şeyi) O'ndan isterler. **O, her an yeni bir ilâhî tasarruftadır.** (Rahmân / 55 / 29)

ı derece-i ba° z-ı aqvāmdur. Kimini evc-i ° aẓamete ^[11] ve kimini mertebe-i rezālete indürür. Bu āyet-i kerīmenüñ sebeb-i nüzūli oldur ki ^[12] Yahūdî t̄ayifesini baḥş idüp didiler ki şenbe günü Ḥazret-i Ḥaḳ der-kār ^[13] degüldür. Anlaruñ i° tiḳād-ı bātılasın def° içün bu āyet-i kerīme nāzil oldu. Fi'l-ḥaḳīka ^[14] te° emmül olınsa ḳālīb-ı cihāna cān ve ḳalb-i insāna nūr anuñ şānındandır.

Bu ḥāletden ^[15] ḥaberdār olana ⁸⁴ مثل العقل كريهة في فلاة يقبلها الرياح ظمراً وبطناً ma° nīsinüñ sırrı āşikār

olur. Bu riyāḥuñ aslı ol rīhdür ki Resūlu'llāh ^[17] ° aleyhi's-selām ⁸⁵ لأستوا الريح فانها من نفس الرحمن

buyurmuşdur. Lā-cerem [117a] ^[1] anuñ taḳallūbi cihetinden aḥvāl-i tenevvü° ve envā-ı° şü° ünı mülāḥaza olınur niteki ^[2] Ḥazret-i Cüneyd buyurur ki: ⁸⁶ لون الماء لون اناء ya° nī levnü'l-maḥbūb levn-i maḥbūba ^[3] ma° nī-i muḥaşşal şāḥib-i sırruñ göñline ° ināyet-i ezelişi tevfiḳ yitişdürmeyince ^[4] ve bī-yesme° u bī-yubşar maḳāmına varmayınca bu ma° anī idrāk olınmaz. Müşāhede-i ^[5] envār-ı devlet ve mütāla° a-i esrār-ı sa° ādete yitmege rāḡıb u tālib olursañ.

[6] Meşnevī: ⁸⁷

اندوين رمی تراش و می خراش • تادم آخر دمی فارغ مباش
تادم آخر دمی آخر بود • که عنایت با تو صاحب سر بود

Lafz-ı dem zū-vecheyndür. ^[8] Nefes ma° nāsına ola veyāḥud tevḳīt içün ola ⁸⁸ واعبد ربك حتى تنال الطين

ḥükmi ile ° ibādet ü tā° atde kuşūr u fütūr cāyız degüldür.

Meşnevī: ⁸⁹

هر چه کوشد جان که در مرد و زنست • کوش و چشم شاد ما بر روزنست

[11] Zīrā ki her ḥālde Ḥazret-i Ḥaḳ semī° ü başīrdür. ⁹⁰ ان الله لا يضيع الجحشیر

⁸⁴ “Aklın misālî susuz çöldeki kuru ot yığını gibidir ki rüzgar onun altını üstüne getirir.” (Kelâm-ı Kibar)

⁸⁵ “Rüzgâra sövmeyin! Rüzgâr sebebiyle hoşlanmadığınız bir şeyle karşılaştığınızda şöyle dua edin: ‘Ey Rabbimiz! Bu rüzgârın hayrını, getireceği şeylerin hayrını, ne ile emredildiyse onun da hayrını senden diler; bu rüzgârın şerrinden, getireceği şeylerin şerrinden, ne ile emredildiyse onun da şerrinden sana sığınırız.’” (Hadîs-i Şerîf) (Hadislerle İslâm C.3 s.424)

⁸⁶ (Levnü'l mai° levnün ināye° in) “Suyun rengi içinde bulunduğu kabın rengidir.” (Cüneyd-i Bağdadî)

⁸⁷ 1819- Bu yolda, yani Allah tarıkında yontul ve kazın. Çalış ve uğraş, bir an boş durma; son nefesine kadar bir dem didinmekten hali kalma!”

1820- Son nefese kadar yahut son nefeste başka bir dem ve âlem olur ki, Allah’ın inayeti seninle sahib-i sır olur.

⁸⁸ Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et. (Hicr / 15/ 99)

⁸⁹ 1821- Erkek ve kadında olan ruh, her neye çalışırsa, Halik-ur ruh olan Allah’ın gözü, kulağı pencerededir.

⁹⁰ Sabret! Çünkü, Allah iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanların mükâfatını zayı etmez. (Hûd / 11/ 115)

ایں فغان اختنم مرد تاجر طوطی را رفیقش و برتدین آخر طوطی مرید⁹¹ [12]

[13] H̄āce-i tācir vaqtā ki tūtī⁹² i maḥbes-i kafesden taşra çıkardı fi'l-ḥāl [14] tūtī pervāz idüp bir dıraht-ı °ālī üzerinde bir miḳdār karar eyledi. [15] Ol murğ-ı hoş-elḥānuñ ṭayerānından ḥ̄āce ḥayrān olup:

Meşnevī: ⁹²

روبالا کرد و گفت ای عندلیب از بیان حال خود مانده نصیب^[16]

او چه کرد اینجا که تو آموختی • ساختی مکر و جانم سوختی طوطی^[17]

Tūtī [117^b] [1] eyitdi ey refīḳ-i mihribān ve'y enīs-i hem-zebān ol şādīkterīn-i dostān [2] ya° nī tūtī-i Hindūstān-ı ma° nī yüzinden baña naşīhat eyledi ki hoş-āvāz [3] u suḥan-perdāzlığı terk eyle ve şimden şoñra ḥalkuñ efsānesine ve bīhūde [4] demdemesine ālūfte olma.

Meşnevī: ⁹³

یعنی ای طرب شد با عام و خاص مرده شو چون من که تایی خلوص^[5]

دانه باشی مرغ کانت بر چنند غنچه باش^[6] کو دکانت بر کنند

Fuḍalā-yı °acem dimişlerdür: تادربند اطهار زهنی مبتلای قید هر بخبری⁹⁴ [7] izhār-ı hüner niçe zarar-ı mūcibdür dāne-i çeşm-i [8] aḡyārdan pinhān idüp murğ-ı ma° nevī⁹ i şayd itmek gerek. Dehān ki kilīd-i [9] ḥazāyin-i ma° nevīdür. Anı beste idüp dürer-i ma° anī⁹ i nā-ehilden dürc-i sīnede [10] ḥıfz itmek gerek.

Meşnevī: ⁹⁵

هر که دارد حسن خود را در مراد پس قضای بد سوی او رونهاد^[11]

⁹¹ “TACİRİN ÖLÜ TUTÎYİ KAFESTEN DIŞARI ATMASI, ONUN DA UÇMASI”

⁹² 1825- Yüzünü yukarıya kaldırdı. “Ey bülbül, bize halini bildir” dedi.

1826- Hind’deki tutî ne yapmıştı ki, sen öğrendin ve bir mekr yaptın da bizi yaktın?

⁹³ 1829- Ey avam ve havasa mutrip olup da onları eğlendiren! Benim gibi ölü ol ki, kurtulasın.

1830- Tane gibi olursan seni kuşçağızlar toparlar, gonca gibi olursan da çocuklar yolarlar.

⁹⁴ T.E.

⁹⁵ 1832- Her kim kendi hüsnünü mezada verir, yani şöhret hevesine düşer ise, yüzlerce suikaza ona teveccüh eder.

1833- Meşhur olan kimsenin başına kırbadan su dökülür gibi isabeti aynlar, gazaplar ve hasetler boşanır.

1834- Düşmanlar, onu kıskandıkları için yırtıp parlayacak dereceye gelirler. Dostları da bihudl müracaat ve tesdile vaktini zayı ederler.

چشمها و چشمها و دشکها بر سرش ریزد جواب شکها

[12] دشمنان اورا زغیث میدرند دوستان هم روزگارش میبرند

[13] Fī-nefsi'l-emr ol ki hūsnini mezāda virüp izhār-ı faẓl eyledi ʔa° n-ı ʔā° inden [14] anuñ üzerine çeşm-hā-yı bed ve hışmhā-yı ehl-i hased ve reşkhā-yı şāhib-i [15] hıreddeden niçe belā oqları yağdı. Nuşh ile pend ile halk[1] da° vet idüp [16] irşād-ı ʔarīkat eyleyenlere dahı ° ayb u ʔaṭāsın bulup maḥall-i tōhmet iderler [17] ve dost u nīk-h°āh olanlar dahı kesret-i iḥtilāṭ ile anuñ evḳātın zāyi° [118a] [1] eylerler ve anlar ki maẓarrat-ı teẓayyu° -ı rūzgārı mülāḥaṭa itmışdür. Kıymet-i māye-i [2] rūzgār ve ʔadr-i ser-māye-i ömr-i ° azīzi bilmemişdür.

Rubā° ī: H°āb-ı ğafletde ʔalup [3] her dem geçürme rūzgāruñ

Gūşe-i ° uzletde otur nişār eyle kārübāruñ

[4] Teveccüh kıl ḥazret-i Ḥaḳḳa terk eylegil varuñ

Bilürsin kim beḳāsı yokdur ʔarḥ-ı ğaddāruñ

[5] Pes lāzım oldı ki āteş-i ʔahr a° dādan mücenneb olup ° uzlet-ile Ḥazret-i Ḥaḳḳuñ [6] penāhında olalar. Nite ki buyurur:

Meşnevī: 96

دړپناه لطف حق بايد کړيخت کوهزاران لطف برادر او ارح دړيخت

تا پناه ي يا بے انگه خویش پناه آب و آتش مر ترا کرد سپاه

آتش ابراهيم رانه قلعه بود تا بر آورد از دل نمرود دود

کوه يحيى رانه سوى خویش خواند قاصداش از بزم سنك داند

گفت اي يحيى بيا در من کړيز تا پناهت باشم از شمشير تيز

Ebyāt-ı mezḳūrda [11] menfī olanlar istifhām-ı inkārīdür cümlesi kışşaya mevḳūfdur. Cemī° īsi

[12] ° ināyet-i Ḥaḳḳ u ḥimāyet-i Ḳādir-i muṭlaḳ ile şerr-i a° dādan ḥalāş olmışlardır. Bundan [13]

96 1836- Allah'ın penah-ı lütfuna kaçmak ve ona sığınmak lazımdır. O Allah ki ruhlara birçok lütuf ve ihsanda bulunmuştur.

1837- Bir melce bulasın. Ondan sonrada penah gibi su ve ateş de sana müsahhar ve asker olur.

1839- Ateş İbrahim'e kale olmadı mı? Onun İbrahim'i yakmayışı Nemrut'un kalbinden duman, yani ah-ı teessüf çıkarmadı mı?

1840- Dağ, Yahya Aleyhisselamı nezdine çağırmadı mı, ona kastedenleri taşlarla yaralayıp defetmedi mi?

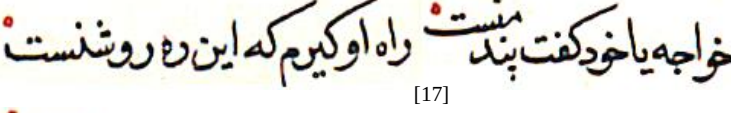
1841- "Ey Yahya gel, bana kaç ki kesin kılıçtan sana sığınak olayım" demedi mi?

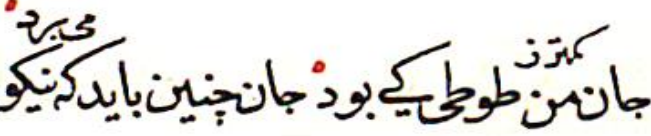
ma^c lümdur ki halk ile muhteliğ olup emr-i ma^c rûf idenler dağı Hâzret-i Hakkıñ [14] lutf u
ināyetine i^c timād u istinād itmek gerek.

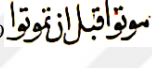
97 [15]

[16] Tūfiden naşihat-pezīr ü i^c ibretgīr olup

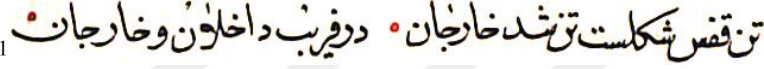
Mesnevī: 98

 [17]

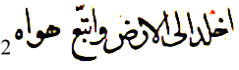

[118b] [1] Ya^c nī min-ba^c d baña lāzım olan oldur ki ⁹⁹ mūcibince^c amel idüp [2] henüz
hayātda iken cānı ten kafesinden hālāş eyleyem tā ki benüm dağı aḥvālüm [3] ğayrılara
düsturu'l-^c amel olur.

100 [4]

101 [5]

[6] Lafz-ı hār-ı cān tecennüs-i tāmdu. Beyt-i ūlāda vaşf-ı terkībisi murād olunur. [7] Rūḥ-ı qudsī
tūfī-i^c ālem-i melekūt ve bülbul-i gülistān-ı ceberūtdur. Ten ol murğ-ı [8] lāhūtīye kafes belki
yolında hār u ḥas olup rūḥāniyyet gülzārından [9] cüdā vāqı^c olmağ-ıla dünya hārzārınuñ
şedāyidinde giriftār olmuştur [10] ve dāhilin ü ḥāricinüñ^c işvesine aldanup bu tengnāy-ı^c ālem-
i zāhırde [11] kalmışdur. Fe-emmā ārzū-yı vaṭan-ı aşliden bir laḥza ğāfil ü fāriğ degüldür lakin

[12] ^c alāyık-ı ḥalāyıkdan ḥod-perestlik taḥşil eyleyüp ekserī ¹⁰² girdābında
kalmışdur. Pes bu ten kafesinden hālāşa tedbīr ḥal^c -i vücūd iledür. [14] Fe-emmā şöyle ki

97 "TUTİNİN TACİRLE VEDALAŞIP HİNDİSTAN'A GİTMESİ"

98 1844- Tacir kendi kendine, dedi ki: "Bu bana nasihattir. Tutinin yolunu tutmalıyım ki o yol açık ve hakikate
götüren bir tarikittir."

1845- Benim ruhum, bir tutinin ruhundan nasıl aşağı ve kabiliyetsiz olur? Asıl can, böyle mübarek olan ruhtur.

99 "Ölmeden önce ölünüz." (Hadis-i Şerif) (ÇELİK, İsa(2009). "Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm". A.Ü. TAED
(40): 119-146 s.127.)

100 "HALKIN TAZİMİNİN VE BÜYÜKLÜK DOLAYISIYLA HALK ARASINDA PARMAKLA
GÖSTERİLMENİN MAZARRATI"

101 1846- Ceset, kafes şeklindedir. Ve dāhil ve ḥāriçkilere mekr ile ruhun dikenidir.

102 Dileseydik o âyetlerde onu elbette yüceltirdik. Fakat o, **dünyaya saplanıp kaldı da kendi heva ve hevesine uydu.**
Onun durumu köpeğin durumu gibidir. Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi hâline bıraksan da dilini
sarkıtıp solur. İşte bu, âyetlerimizi yalanlayan toplumun durumudur. Şimdi onlara bu olayları anlat ki düşünsünler.
(A'râf / 7 / 176)

beyne'l-halāyık iştihār tahşīl idüp engüşt-nümā-yı °ālem ola. ^[15] Ol girdābdan kırtılmaz belki iğvā-yı ḥalāyık ile memkūr olup ḥicābda kalur.

[16] Meşnevī: 103

اوچویند خلق را سرمه خویش از تکبر میرود از دست خویش
اونداند که هزاران را چو او دیو افکند دست اندر قعر جو بوصور نش

Bu şüretde [119^a] ^[1] ol memdūh olan kimesne ḥalkı kendüye muḥib mülāhaza idüp mağrūr ^[2] olmağ-ıla dergāhdan cüdā düşer.

Meşnevī: 104

لطف و سالوس جهان خوش لقمه ایست
کثرش خورکان بر آتش لقمه ایست
آتش جهان و ذوقش آشکار
دود او ظاهر بود پایان کار

Fī-nefsi'l-emr sitāyiş-i ḥalk bir lokmadur ki birūnı dil-keş ve derūnı āteşdür. ^[5] Āhırinde ḳasāveti muḳarrer ve nihāyetinde nedāmeti muḥaḳḳaḳdur. Zīrā ki ol maḳūle ^[6] medḥden kişiyē ğurūr ḥāşıl olup kendüyi mūntehī kıyās ider.

Meşnevī: 105

توسکوان مدح را من که خورم از طمع گوید او بنمرد

medḥ-i mādiḥe ^[8] i° timādum yoḳdur. Anuñ ṭama°-āmīz kelimātı ile vāḳi° olan medḥi baña neden sebeb-i ^[9] iftiḥār olur dimek olmaz. Zīrā ki ol medḥ iden kimesne mecma°-ı nāsda ^[10] zemm ü hicv eylese bī-ḥuzūrlık muḳarrerdür. Anuñ ḳadḥından infī° āl ḥāşıl ^[11] olıcak medḥi ile neden sürür u ḥübür ḥāşıl olmaya. Eşer-i medḥ-i mādiḥ teessür-i ḳadḥ-i ^[12] ḳādiḥden ma° lūmdur. Fe-emmā medḥ şīrīn olduğundan görülmeyip ḳadḥ ^[13] telḥ olduğundan görölmeden ḥālī degüldür. Bunda bī-ḥuzūrlık ne vech-ile vāḳi° ise ^[14] medḥ ḥālinde daḥı °aksi mutaşavverdür. Pes ḥālet-i medḥ memdūhunu girü enāniyet ^[15] vādīsine düşürmek lāzım gelür. Ḳadḥ gūyā ki şol acı maṭbūḥ ḥablar ^[16] gibidür ki ḥīn-i tenāvülde ṭabī° atde niçe müddet mūmtedd olur. Fe-emmā ḥalvānuñ ^[17] zevḳi daḥı egerçi dimāğda bir miḳdār eglenür līkin

¹⁰³ 1850- O, halkı kendisinin sermesti ve meddahı görünce kibir ve azametinden kendisini kaybeder.

¹⁸⁵¹- O, farkına varmaz ki, şeytan onun gibi binlercesini suya düşürmüştür.

¹⁰⁴ 1852- Mūrai dūnyanın gösterdiği lütuf, hoş bir lokmadır ama onu yutma ki, o bir ateştir.

¹⁸⁵³- Ateşi gizli, zevki meydandadır. Lakin zahmeti sonunda zahir olur.

¹⁰⁵ 1854- Ötekinin, berikinin methine ben nasıl kulak veririm, ben sena edenlerin söylediklerinin tamahlarından olduğunu anlıyorum deme.”

çendân beķası yokdur. [119b] ^[1] Lā-cerem ¹⁰⁶ الاشياء تعرف باضدادها üzere zıddı ile ma° lûm idinüp

[2] nihāyetünde fā° idesi olanı ihtiyār itmek gerek. Qađh ki medhūñ zıddıdur ^[3] کلّ بدوا ¹⁰⁷ iķtizāsı ile nihāyeti sa° ādete yitişür. Eger lezāyız-i medhe ālūfte olup ^[4] melāḥat-i sitāyiş ile mağrūr olunursa Cenāb-ı ° İzzete vuşlat müyesser olmaz.

[5] Meşnevî: ¹⁰⁸

چون شکر باید نهان تا اثر او • بعد حینی دمل آرد نیش او •

Egerçi ^[6] ṭabaķa-i evvelde şeker damağa lezzet virür fe-em mā ba° de zemānin çıbanlar çıkarup ^[7] maraźlar getirür. Lā-cerem ° āķıl olanlar mādiḥūñ medḥinden mağrūr olmazlar.

Meşnevî: ¹⁰⁹

نفس از پس مدحها فرعون شد • کن ذلیل النفس هونا لاتشد • ^[8]

تا تو ای بند شو سلطان مباح • زخم کش چون کوی شو چو کان مباح •

Firīb-i ehl-i ^[10] ğaraż ile olmağ olmaz ki anlaruñ iğrāzı münķatı° olıcağ fī'l-ḥāl i° rāz iderler.

[11]

این دغل دوستان که پی بینی • همچو مکسانند که شیر خف •
تا خطایی که هست می نوشند • همچو زنبور بر قوی چو شند • باز و قوی که
ده خراب شود • کیسه چون کاسه رباب شود • ترک یاری کنند و دل داری
معرفت خود نبود پنداری

Naẓm: ¹¹⁰

Pes lāzım oldı ki: شرایط تجافی عن دار الغرور ¹¹¹ [15] kelāmını taķdīm idüp ¹¹² سر ما شاء الله کان وما لم یشاء لم یکن

müşāhedesi ile ^[16] murāda vāşıl olalar zīrā ki:

Meşnevî: ¹¹³

¹⁰⁶ “Eşya zıddı ile bilinir.” (Kelâm-ı Kibar)

¹⁰⁷ “Her acı bir deva [getirir].” (Kelâm-ı Kibar)

¹⁰⁸ 1863- Şekerin tesiri nasıl gizli kalır? Bir müddet sonra neştere ihtiyaç gösterecek çıban çıkarır.

¹⁰⁹ 1864- Nefis, fazla metihlerden Firavun gibi kibirlenir. O halde nefsin hor ve hakir bulundur, seyyidlğe kalkışma.

1865- Elinden geldiği kadar çalış; kul ol da sultan olma. Guy ve çevgan oyunundaki top gibi zahmet çek ve paralan da çevgan olma.

¹¹⁰ T.E.

¹¹¹ T.E.

¹¹² “Allah’ın dilediği olur, dilemediği de olmaz.” (Hadis-i Şerif) (Hadislerle İslâm, C1, s.606)

¹¹³ 1875- Bu kadar nasihat ve maarifi muntazaman söyledik; lakin Allah’ın inayetleri olmayınca o nasihatlerin tatbiki hususunda hiç mi hiçiz.

1876- Hakk’ın ve has kullarının inayetleri imdat etmeyecek olursa bir mahluğun, melek de olsa, defter-i amali siyahtır.

این همه گفتیم لیک اندر پیچ ^[17] نی عنایات خدا هیچم و هیچ

نی عنایات حق و خاصان حق ^[120^a] ^[1] کر ملک باشد سیاهستش ورق

Kişi kendü sa^c y ü ictihādına i^c timād itmeyüp Hâzret-i Hakkıñ ^[2] kuvvet ü kudretine havāle eyleyüp dimek gerek:

Meşnevî: ¹¹⁴

ای خدا ای فضل تو حاجت روا ^[3] باتو یاد هیچ کس نبود روا

Ya^c nî havl ü kuvvet Allāha mahşūşdur.

[4] Meşnevî: ¹¹⁵

این قدر ارشاد تو بخشید ^[5] تاب دین پس عیب ما پوشید

قطره دانش که بخشیدی پیش ^[6] متصل کردان بدریا های خویش

قطره علمت اندر بجان من ^[6] واد هانش از هوا و از خاک تن

Yā İlāhî ^[7] kaṭre° i derya ve zerre° i āfītāb itmek kemīne baḥşāyişüñdür.

Meşnevî: ¹¹⁶

قطره کود رهواشد یا که ریخت ^[8] از خزینۀ قدرت تو کی گریخت

کرد را دید در عدم یا صد عدم ¹¹⁷ چون بخوایش او کند ار سر قدم

°Urūc veyāḥūd ^[9] yire hūbūt ider senüñ kemāl-i ḳudretüñden ḥāric degüldür. Vaktā ki °avdet ^[10] idesin sırdan ḳadem ayıdup vücuda ve zuhūra gelür.

Meşnevî: ¹¹⁸

¹¹⁴ 1877- İlāhî, ey ihsanı kullarının hacetini hasıl eden Rabbim! Sen dururken başkasını yād etmek ve ondan medet ummak reva değildir.

¹¹⁵ 1878- Ya Rabbi! Bize bu kadar irşat ve hidayet ihsan etmişsin. Bu ana gelinceye kadar bizim birçok kusurumuzu örtmüş ve gizlemişsin.

1879- İlāhî! Vermiş olduğun ilim damlasını, kendi deryalarına ilhak eyle.

1880- Benim ruhumda bir ilim katresi vardır. İlāhî, onu heva rüzgârıyla beden toprağından muhafaza buyur!

¹¹⁶ 1882- Bir damla su, buhar halinde havaya çıksa yahut toprağı düşüp kaybolda da, senin kudretinin hazinesinden nasıl kaçabilir?

1883- Eğer o damla, ademe inkılâp etse, hatta yüz derece adem olsa; İlāhî, sen onu varlığı çağırдыңın gibi, başını ayak yapar da yuvarlana yuvarlana gelir.

¹¹⁷ Derkenar olarak yazılmıştır.

¹¹⁸ 1885- Ademlerden vücuda doğru her zaman, kafil kafil mahlukat gelmektedir.

1886- Hususiyle her gece bütün fikirler ve akıllar, uyku dolayısıyla derin bir denizin müstağrakı olurlar.

ازدمها سوي هسته هر زمان هست يارب كاروان دركاروان^[11]

خاصه هر شب جمله افكار و عقول نيست كرد غرق در بحر نقول^[12]

باز وقت صبح آن اللهيان برزند از بحر سر چون ماهيان^[13]

Ve niteki eyyām-ı hāzānda niçe yüz biñ berg [ü] bār^[14] ma° dūm olmuş iken nesīm-i bahār harekete gelmek ile emr olunur ki bahārdan her ne^[15] aldı ise girü redd eyleye. Hemān-dem bī-emr-i İlāhī zemīn hülle-pūş olup^[16] hevā ° anber-fürüş olmağ-ıla eşcār u ezhārdan zāyil olan berg ü bār ° avdet^[17] ider. Emvāt-ı nebāta hayāt-ı tāze ve ° asker-i bahāra revnağ-ı bī-endāze müyesser olup [120^b]^[1] reyāhinüñ revāyih-i misk-āsası bāğı mu° attar ve sünbülün fevāyih-i ° ıtr-engīzi^[2] gülistānı münevver ider. Bülbülān-ı hoş-āvāz yine terennüme āgāz idüp gonca

vü gül^[3] bostān-ı cihāna revnağ virür. فانظر الى نار رحمة الله كيف يحيى الارض بعد موتها¹¹⁹ hükmi ile ahvāl- i haşr bundan istidlāl olunur ve li-hazā Hāzret-i Mevlānā^[5] buyurur:

Meşnevī: 120

اي برادر عقل كدم با خود آرد مبدم در تو خزانست و نه^[6]
باغ دل را سبز و تر و تازه بين پرز غنچه و و در و سرو ياسمين

Fī-nefsi'l-emr^[7] çeşm-i ° ibret-bīn ile nazar olınsa vücūd-ı insānda dahı yaz u kış mevcūddur.^[8] Bir dem neşāt-ı inbisāt ile mesrūr iken bir vaqt ğumūm u hūmūm-ı inkisār ile^[9] maḥrūr olur ve gāh bāğ-ı dil pür-ṭarāvet ve şaḥīfe-i ḥāṭır tamā-ı beşāşet üzre^[10] envā ° -ı şükūfe vü reyāḥīn ile ğayret-i huld-i berīn ü reşk-i ḥūr-ı ° in olur.^[11] Vaqtā ki bāğ-ı dil pür-şükūfe vü reyāḥīn ola kelimāt-ı şerīf ve ḥikāyet-i laṭīf ki^[12] gülistān-ı zāhirün nesīm-i rūḥ-efzāsı meşābesindedür zuhūr ider nite buyurur: ^[13]

Meşnevī: 121

1887- Sabah olunca da Allahîler, yani Allah'ın keremi eseri olan akıllar ve fikirler, dalmış oldukları denizden, balık gibi başlarını çıkarırlar.

¹¹⁹ Allah'ın rahmetinin eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor. Şüphe yok ki O, Ölülerini de elbette diriltecektir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. (Rûm / 30/ 50)

¹²⁰ 1892- Ey kardeş, bir an olsun aklını başına al da düşün ki sende de daima hazan ve bahar halleri vardır.

1893- Gönül bağıni yeşil, taravetli, taze gül goncalarıyla dolu, servi, yasemin ağaçlarıyla müzeyyen gör.

¹²¹ 1895- Bu sözler ki, akl-ı külldendir; o gülzarın ve o gülzardaki serv-ü sümbülün rayihasıdır.

1896- Gül olmayan yerde gül kokusu duydun mu? Şarap olmayan yerde şarap coşkunuğu gördün mü?

این سخنهایی که از عقل گشت بوی آن کلزار سرو و سنبست

بوته کل دیدیکه انجا کل نبود جوش مل دیدیکه انجا مل نبود [14]

Būy-ı kelimāt-ı ehl-i ^[15] ° irfān ravza-i cāna rāhberdür. Nite ki būy-ı pirāhen-i Yūsuf nūr-ı dīde-i Ken° andur. ^[16] Pes erbāb-ı zevk ol būy-ı hūb u rāyiha-i maḥbūba māyil olup ° ale'd-devām ^[17] istiṣmām itmekden ḥālī olmazlar ve rāyiha-i mekrūha ki anuñ ḥilāfidur [121^a] ^[1] andan ibā iderler.

Meşnevî: 122

بوی بد مردید ز اتاری کند بوی یوسف دید ز یاری کند [2]

تو که یوسف نیست یعقوب باش همچو ابابکر آشوب

^[3] Ya° nī çünki mürşid olamazsın bāri müstersid ol. İrşāṭ¹²³ taleb eyle. Ya° nī ^[4] ḥüsn-ü Yūsufa mālīk olmuş bir şāḥib-i devletüñ dāmen-i himmetine teşebbüs ^[5] eyleyüp dāyimā anuñ ḥuzūrında tazarru° vü ibtihālden ḥālī olma.

Meşnevî: 124

بشنو این بند از حکیم غزنوی تابیا ت در تن کهنه نوی [6]

نازار و تے بیاید همچو ورد چون نداری کرد بدخوتی سگرد

زشت باشد روی نازیبا و ناز سخت باشد چشم نابینا و آواز [8]

Bu ebyāt Ḥakīm-i Gaznevīnūñ ^[9] kelimāt-ı dil-ārāsındandır ki Ḥazret-i Mevlānā teberrūken münāsebetle ĩrād eylemişdür. ^[10] Ya° nī nāz itmege daḥı gül gibi şüret gerek nāz aña münāsibdür ki ma° şük ^[11] vilāyetinūñ hem-rāzı vü dost anuñ dāyimā dil-nüvāzı ola. Bāde-i

¹²² 1899- “Fena koku, gözü karanlık ve görmez eder. Yusuf’un rayihası ise göze yardımda bulunur.

1900- Ey salık! Mademki sen Yusuf gibi mahbubiyet mertebesinde değilsin, Yakupluk misali aşıklık mertebesinde bulun. Onun gibi ağlamaktan, sızlanmaktan hali kalma.

¹²³ İrşad kelimesi ارشاد şeklinde yazılması gerektiği hâlde ارشاط şeklinde yazılmıştır.

¹²⁴ 1901- Köhne cisminde yenilik, yani feyz-i cedit bulmak için şu nasihati Hakim-i Gaznevî’den dinle.

1902- Nazlanmak için gül gibi bir yüz lazımdır. Öyle cemalin yoksa nafiye yere huysuzluk etme.

1903- Yakışıklı olmayan, ilaveten sararmış bulunan bir çehre çirkindir. Görmez göz ile hastalığın bir araya gelmesi, gayet müşküldür.

ḥaḳīḳatden ^[12] cür° a-i ma° rifet nūş eylemeyenler meydān-ı ° aşḳda mestlik şatamaz belki ^[13]
° ārifler meclisinde cebhe-i mezelleti şaḥīfe-i meskenetde kor.

Meşnevī: ¹²⁵

پیش یوسف نازش و خنہ مکن • جز نیاز و آہ یعقونی مکن ^[14]
معنی مردن طوطی بدنیا از • در نیاز و فقر خود را مرده ساز ^[15]
تادم عیسی ترازند • همچو خویش خوب و فرخند کند ^[16]

Ṭūṭī-i ḳafesīnūñ ölmesi ma° nī yüzinden ^[17] niyāzdur ki ṭūṭiyān-ı Hindūstānī anı cezḇ idüp
sa° ādet-i ebediyyeye yitişdüreler. [121^b] ^[1] Sen daḡı faẓl u hüner izḥārına muḳayyed olmayup
bir ° İslī-nefesūñ ḥuẓūrında ^[2] kendūñe vüçüd virmemek gereksin nite ki buyurur:

Meşnevī: ¹²⁶

تادمی عیسی ترازند کند • همچو خویش خوب و فرخند کند ^[3]
از بھاران کی شود سر سبز سنک • خاک شوتا کل بر وید رنگ رنگ ^[4]
سالاھاتوسنک بودی دل خراش • آزمون رایک زبانی خاک بائی ^[5]

Ya° nī fenā ihtiyār eyleyen beḳāya ve bī-nevā ^[6] olan āḡir nevāya yiter. Nite ki ḡikāye-i pīr-i
çengīde bu ḡālet muşavverdür.

داستان پرچنگی دو عہد عمر رضی اللہ عنان بہر خدا چنگ زد در کوستان ازین دنوا ^[7]
127

[8] Dōstān-ı pūr-destāna bu ḳışşadan ḡişşe maḳām-ı istiḡrāḳ-ı fenāya ta° līmdür. ^[9] Ṭarīk-ı fenā
ḡāyet me° aric-i irtikā vü nihāyet medāric-i i° tilādur ve ser-māye-i ^[10] beḳā-i ebedī vü vāsīta-i
müşāhede-i şamedīdür. Ḳışşa budur ki Ḥazret-i ^[11] ° Ömer raḡīya'llāhü ° anhuñ ḡilāfeti
zamānında bir çengī-i nevā-sāz ve bir muṭṭīb-ı ^[12] ḡoş-āvāz-ı naḡme-nevāz ve ḳışşa-perdāz var

¹²⁵ 1904- Yusuf ve Yusuf gibilerin karşısında nazlanma ve gevezelik taslama; Hazreti Yakup gibi ah çekmekten, niyaz ve tazarruda bulunmaktan başka bir şey yapma.

1905- Hikāye edilen tufnin ölmesindeki mana, niyaz idi. Sen de niyaz ve fakr mesleğinde kendini ölü haline getir.

1906- İsa nefesli bir zat seni ihya etsin ve kendisi gibi güzel ve mübarek bir hale getirsin.

¹²⁶ 1906- İsa nefesli bir zat seni ihya etsin ve kendisi gibi güzel ve mübarek bir hale getirsin. (Mükerrer s.121^a)

1907- Bahar mevsiminde bir taş yeşerir mi? Toprak ol ki, senden renk renk güller ve çiçekler yetişsin.

1908- Sen de, senelerce yürek tırmalayan taş gibiydin. Tecrübe etmiş olmak için bir müddet de toprak oluver.

¹²⁷ “EMİRÜ’L MÜ’MİN’İN HAZRET-İ ÖMER(R.A.) ZAMANINDA BİR İHTİYAR ÇENGİNİN NASİBSİZ KALDIĞI BİR GÜNDE MEZARLIĞA GİDİP ORADA ALLÂH(C.C.) İÇİN ÇENG ÇALMASI HİKÂYESİ”

idi ki vaqtâ çeng-i nevâ-sâzını ^[13] ele alaydı zührenüñ zehresini çāk ü sîne-i қақnūs-ı felegi tarabnāk ^[14] iderdi.

Meşnevî: ¹²⁸

جمع مجلس دمشق راستی وز نوای اوقیامت خاستی
همو اسرافیل کاوازش بفن مرده کان راجان در آرد در بدن ^[15]

Nefes-i İsrâfîl ^[16] gibi nefesi hayât-bağş ve sâz-ı nevâ-sâzı dil-keş.

Meşnevî: ¹²⁹

انبیاء را در درون هم نغمه است طالبان رازان حیات و نجات ^[17]

[122^a] ^[1] Enbiyānuñ dağı nağamāt-ı enderünîleri vardır ki mürdeye hayât virürler lîkin ^[2] bu zâhir kulağ ol nağamātuñ maḥremi degüldür. Herkesüñ ol nağamāt-ı ervāḥ-efzādan naşîbi ^[3] yoğdur. Benî-âdem perîler nağmesin güş itmekden °âcizlerdür bâ-vücüd ki perîlerüñ ^[4] nağamâtı bu °âlemdendür. Rûḥ-i pâküñ nağme-i dil-ârâsı ki şavâmi° -i eflâkden ḥâricdür ^[5] °âlem-i zâhirde olanlar anı kıanda idrâk itse gerekdür. Enbiyâ vü evliyānuñ qalbleri ^[6] °arşda

sâkinlerdür âdem ü eger perînüñ ^{یا معشر الجن والانس ان استطعتم ان تغفلوا} ¹³⁰ ḥükmi ile aqţâr-ı arz u semâvâtdan taşra gelmege mecâlleri yoğdur. ^[8] Pes âvâze-i enbiyâ vü nağme-i esrâr-ı evliyâ gönül kulağından ğayrıyla istima° olunmaz. ^[9] Egerçi nağamāt-ı dil-i evliyānuñ şerhi ḥadd-i takrîrden bîründür fe-emmâ: Mısrâ° : ^{زانبار کف کند و محو عرضه کند در شرا} ¹³¹ Ya° nî müştērî olanlara bir anbârdan ^[11] bir avuç nümüne olmağ kifâyetdür. Enbiyâ vü evliyānuñ derünlerinde olan nağmenüñ ^[12] sırrı budur ki gūyâ ḥitâb idüp dirler ki: Ey °âlem-i kevn [ü] fesâdda çürimiş ^[13] eczâ-yı müteferriqa sizüñ cânunuz bu âb u gil içinde bitmedi ve bu keşâfet ü küdüret-ile ^[14] vücûda gelmedi.

Meşnevî: ¹³²

هین زلای نفس سرها برزید. از خیال و وهم یکسو افکنید ^[15]

¹²⁸ 1911-Sesi, meclisleri ve ictimâgâhları tezyîn ederdi. Terennümünden kıyâmetler peydâ olurdu.

¹⁹¹²-Fenn-i mûsikideki ihtisâsı dolayısıyle, İsrâfîl Aleyhisselâm gibi, ölümlerin bedenlerine rûhlarını iâde ederdi.

¹²⁹ 1915-Peygamberlerinde kalplerinde bir takım nağmeler vardır ki tâlipler için o nağmelerden bahâ yetişmeyecek hayat hâsıl olur.

¹³⁰ Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin uçlarından bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse geçip gidin. Büyük bir güç olmadıkça geçip gidemezsiniz. (Rahmân / 55/ 33)

¹³¹ T.E.

¹³² 1922-Âğâh olunuz, nefis “lâ” sından başınızı kaldırınız, bu vehim hayâlî bertaraf ediniz.

Bu mānī^c-i rāh olanları ber-ṭaraf idüp cān kulağı ile istimā^c [16] idiñüz. Ol nağamāt ki ser-māye-i ḥayātdur. Sizden ırak degüldür velīkin^c aşk kitābında [17] nağme-serāylığa icāzet yokdur.

Meşnevī: 133

کر بگویم شمه زان نغمه ها • جانها سر برزند از دهمها •
[122^b] [1]

Nağamāt-ı evliyā istimā^c olınsa gūr-ḥānlardan emvāt [2] baş kalduralar idi.

Meşnevī: 134

هین که اسرافیل وقتند اولیا • مرده رازایش حیاتست و نما •
جان هیرک مرده از کورتن • بر چمد از آواز شان اندر کهن •

[4] Fī-nefsi'l-emr evliyā İsrāfīl-i vaḳtdür. Anlaruñ nefsi-i mübārekleri cāna ḥayāt-ı [5] tāze vü ḥüsn-i nağamātı rāḥat-ı bī-endāzedür. Erbāb-ı ḥaḳīḳat ḳavli ile ol iḥyā-yı [6] emvāt iden āvāz-ı nağme-i İlāhīdür. Bāng-i Rabbü'l-erbāb ol eşeri Ḥazret-i Meryeme [7] virmekle andan^c İśī-i cān-baḥş vüçüda geldi. Pes her velīnüñ nefsi ḥaḳīḳatde [8] nefsi-i Raḥmāndur. Velī oldur ki umūrını Ḥaḳḳa ḥavāle eyleye bī-yesme^c u bī-yubşar mertebe^[9]lerinde taşarrufı taşarruf-ı Ḥaḳḳ ola. Ḥuşuşan Ḥāce-i^c ālem^c aleyhi's-salātü ve's-selāmuñ [10] āvāzı ki kāne lillāh müttekāsında mütemekkin ve kāne'llāhu lehu müşāhedeinde şadr-nişīndür.

[11] Meşnevī: 135

مطلق آن آواز خود از شه بود • کر چه از خلق و عبد الله بود •
روکی بے یسمع نی بصر توئی • شیر توئی چه جای صاخب سر توئی • [12]

Sırr-ı icād-ı [13] ḥalāyık u maḥbüb-ı Ḥazret-i Ḥalīḳ oldur ḥarīm-i cānda nā-maḥrem olan müşāhede-i [14] cemālden maḥrūm olanlardur. Ḥazret-i server-i enbiyānuñ kemāl-i teḳarrübine ne söz ki zāt-ı [15] şerīfleri sırr-ı pinhān-ı Rabbānī vü şem^c-i şebistān-ı Subḥānīdür. Ḥuşuşā ki

[16]

¹³³ 1924-Eğer evliyâullahın kalbindeki nağmelerden bir mikdar bahsedecek olsam mezarlardan rûhlar baş kaldırır.

¹³⁴ 1926-Bilmiş ol ki veliler, vaktin İsrâfîl'idirler. Onların nağmelerinden ölümlere hayat ve neşv ü nemâ hâsıl olur. 1927-Beden kabirlerindeki her ölünün rûhu, onların âvâzından hayat bulur da gaflet kaleminden sıçrar.

¹³⁵ 1932-O ilâhî ses, mutlaka Mâlikulmülk Hazretlerindendir. Bir Abdullah'ın, yani mahlûkattan birinin boğazından ve ağzından zuhûr etse bile.

1934-Yürü ki, benimle iştir, benimle görür oldun. Sır sâhibi demeye mahal yok, sır sensin.

136 |عند ربّ يطعني ويسقيني| 137. ایت nağmesi anlarıñ dürc-i dehān-ı cevher-fürüşlarından [17] zuhūr itmişdür. Cenāb-ı Hāḡdan °ale'd-devām bir ḡitāb-ı müsteṡāb münḡaṡı° degüldür ki [123°] [1] Meşnevī: 138

چون شدی من کان الله ازوله من ترا باشم که کان الله له
که تو یی کویم ترا کاهی منم هر چه کویم آفتاب روشنم [2]

Cenāb-ı Hāzret-i İllāhiden ḡabībine [3] ḡitāb-ı °izzetdür bir vaḡt olur ki tea° ddüd libāsıyla şüret-i ḡayr-ı tende görinürem [4] ve bir vaḡt daḡı ol şıfāt-ı te° addüdi ref° idüp 139 ماریت اذ رمیت و لکرت |||| الله |بحی| kışşasın gösterürem ve bir vaḡt daḡı vaḡdāniyyet birle [5] ان الذين ينادون انما يابعون الله 140 beşāreti ile sürür virürem.

Meşnevī: 141[6]

هر کجا یایم ز مشکاة حل شد انجام مشکاوت عالی [7]

Şol kimesneye ki mişkāt-ı °ināyāt-ı ilāhiyyeden [8] nuşret ola anuñ cümle-i müşkilātı ḡallolur. Ve ol ḡalb-i ḡulmānī ki āfitāb-ı [9] zāhir anı zāyil idemez. Ol nefes-i ḡayāt-baḡşdan ḡayrı ile münevver ü rüşen olamaz. [10] Niteki buyurur:

Meşnevī: 142

هر کجا تاریکی آمد نالما از فروغ ما شود شمس ضعی

136 Esas olarak almakla beraber ayetin aslı şu şekildedir:

وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي

137 O, bana yediren ve içirendir. (Şu'ara / 26 / 79)

138 1935-Mâdem ki sen veleḡ ü hayretten “kāne lillāḡ” mertebesine geldin, artık bende senin olurum ki “men kāne lillāḡi kānellāḡü lehü” denilmiştir.

1936-Sana bazen “Sensin” bazen de “benim” derim. Ne demiş olsam da ben parlak bir güneşim.

139 (Savaştā) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Mü'minleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. (Enfāl / 8 / 17)

140 Sana bîat edenler ancak Allah'a bîat etmiş olurlar. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir. (Fetiḡ / 48/ 10)

141 1937-Bir mişkâtan bir ân içinde tecelli edecek olursam, orada âlemin müşkilātı ḡallolur.

142 1938-Güneşin izāle edemediği bir karanlık, bizim emrimizle kuşluk vakti gibi parlak.

[11] Çün Hâzret-i Âdem ‘aleyhi’s-selâma hâkikatde mu^c allim-ı esmâ olan Hâzret-i İlâhîdür. [12] Hemân benî-Âdem dahı ke-zâlikdür. Ol perveriş ile perverde olan evliyâ dahı [13] emr-i İlâhî ile ıslâha kâdirdür.

Mesnevî: 143

خواه از آدم کبر نورش خواه از و خواه از خم کبر می خواه از کدو [14]

Ol sebebden Hâzret-i Hı^c ace ‘aleyhi’s-selâm buyurur ki [15] sa^c âdet ol kimesneye ki beni gördi veyâhud beni göreni gördi.

Mesnevî: 144

چون چراغی نور شمع را کشید هر که دید این را یقین آن شمع دید [16]

هچنین با صد چراغ از نقل شد دید آن آخر لقای اصل شد [17]

İhtilâf çerâğ-ı nûruñ [123^b] [1] ittiḥādına māni^c olmaduğı rûşendür.

تفسیر این حدیث ان لربکم فی ایام و هر کم تفحاذ الافتراضوها [2] 145

ma^c nîsi budur ki taḥkîk sizûñ perverdigarîñuz eyyâm-ı rûzgârda [3] sizûñ içün bir eyüce râyiḥa ḳomışdur. Ol râyiḥa-i tayyibenûñ şemâim-i dil-keşi [4] vardır ki aña bûy-ı ilâhî dirler. Tegâfûl itmeyüp ol nefehâtı bulmağa ḳaşd idinüz. [5] Fî-nefsi’l-emr gülzâr-ı cemâl ü bostân-ı vişâlden nefehât-ı sırr-ı ilâhî nesîmât-ı cezebât-ı [6] nâ-mütenâhî dâyimâ erbâb-ı şevḳûñ cânını mu^c teber ve aşḥâb-ı zevḳûñ dimâğını [7] mu^c atṭar itmekden ḥâlî degüldür. Pes lâzımdur ki ol nesîmât-ı rûḥ-âsâyı ve nefehât-ı [8] cân-baḥşâyı istikbâl ü istiṣmām ideler.

Beyt: 146 بوی ناله که شنیدی بهمان بوی برو که همان بوی گوید که ترا خندان چیست [9]

Ol nefehât-ı ilâhîñüñ [10] dâmenine muḥkem yapışmak gerek ki gülzâr-ı vişâl ve gülşen-i ittişâle vuşlat müyesser ola. [11] Nite ki Efḍalu’d-dîn Hâḳânî raḥmetu’llâhi ‘aleyh dimişdür:

¹⁴³ 1941-Allâh(C.C.)’ın nurunu ister Âdem’dan, ister Cenâb-ı Hakk’tan al. Şarabı ister küpten, ister kabaktan, yani desti, sürâhi gibi kullanılan kabdan al.

¹⁴⁴ 1944-Bir kandil bir mumdan ziyâ alıp da yandı mı onu gören, onu parlatmış olan mumu görmüş olur.

¹⁴⁵ Böylece parlaklık yüz kandile de naksedilse sonuncunun aydınlığını görmek en evvelkinin nurunu görmektir.

¹⁴⁵ “ZAMANINIZDAKİ GÜNLERDE RABBİNİZİN GÜZEL KOKULARI VARDIR. KENDİNİZE GELİN; O GÜZEL KOKULARI ALMAYA ÇALIŞIN.” HADİSİNİN TEFSİRİ

¹⁴⁶ T.E.

[12] از گلستان وصل نیچی شیدا ایم دامن کوفته بر اثر آن دوید ایم نه بدو

[13] بکوی وصالش گذشته ایم خواسته بحضرت خلص رسیدن ایم Beyt: 147

Ol [14] nefha-i mübareke-i ilâhiyye bî-dirîğ ° âlemyân üzerine mebzûldür ve dâ° imâ ifâzası [15] muḳarrerdir ammâ anı görmege dîde-i bîdâr ve cân-ı hüşyâr gerekdür. Şi° r: 148

هر که بیدار بود دولت دیدار برده دوست در جلوه ولی عاشق بیدار گشت

[16] Hübûb-ı nefeḫât-ı ilâhiyye cemî° -i evḳâtta ṭâlibi kendüye cezb itmekdedür. Fe-emmâ ḫalâyık [124a] [1] ol nefeḫātuñ nesîmât-ı dilârâsından gâfillerdür. Anuñ ki cân-ı âgâhı vardır [2] ḳâbiliyât u isti° dâdı miḳdârı ol nefeḫâtı bulmağa müte° ârızdur. Her zamân [3] ol nefeḫātuñ şemâ° ndan feyz-i rûḫânî ḫâşıl itmekdedür.

Meşnevî: 149

نغمه آمد شمار دید و رفت هر که میخواست جان بخشید و رفت [4]

نغمه دیگر رسید آگاه باش تا ازین هم وانما پی خواجه تاش [5]

جان آتش یافت زو آتش کشی جان مرده یافت از وی جنبشی [6]

جان ناری یافت از وی انظفا مرده پوشید از بقای او قبا [7]

Egerçi ° âlem nefeḫât-ı gülşen-i ḫaḳâyık-ı ilâhîden münevver [8] ve nesîmât-ı reyâḫîn-i deḳâyık-ı pâdişâhîden mu° atṭardur fe-emmâ işâbet-i nefeḫât [9] dîde-i lâ-yenâma meşrût ve anuñ istişmâmı dimâğ-ı bî-zükâma mevḳûfdur. [10]

خیز که از ساخت کلزار حق می رسد الحق نجات ای پسر

مرد بوسید صد ساله را میدهد از نغمه حیات ای پسر نجات [11] Şi° r: 150

Nefeḫât-ı [12] gaybiyye ittîla° ina ° aybdan müberrâ bir cân gerekdür. Zîrâ ki:

Meşnevî: 151

147 T.E.

148 T.E.

149 1950- Nefha gelir, sizi görür, gider, her kimi dilerse ona da hayat verir.

1951-Kapı yoldaşı, yeni bir nefha geldi, âgâh ol ve istifâdeye çalış ki bundan da behresiz kalmayasın.

1952-Nâra mensûb olan cân, onun feyziyle ateş söndürmeyi, ölmüş bir kimsenin rûhu da, yine onun feyziyle hareket etmeyi buldu.

1953-Âteşi olan rûhun nâriliği, onun te'siriyle söner. Cehâlet ve gaflet ölüsü olan da onun mülâkatından ve musâbesinden, başka ve ma'nevi bir libâs giyinir.

150 T.E.

151 1954-Evvelce gaflet ölüsü bulunan bir rûhun, insân-ı kâmil vâsıtasiyle iktisâb edeceği bu cünbüş ve hareket, tûbâ ağacının nâzik salınması gibidir. Yoksa halkın cünbüş ve hareketi gibi değildir.

[13] نازکی و جنبش طوطی نیست این همه جنبشهای خلق نیست این

کردار افتد در زمین و آسمان زهرشان چو آب کرد آن زمان [14]

Eger bu mevcūdātuñ [15] her biri qābil-i qabūl-i emānet-i nefeḥāt olaydı yirlere ve göklere emānet ° arz olunduğda [16] ḥamlinden ibā itmeyeler idi. 152 كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى

أَفَاعِضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا [124^b] [11]

Ya° nī derd ü miḥnet emāneti ki nefḥa-i ravza-i eḥadiyyet ve vāsīta-i [2] iltizām-ı ma° rifet ve rābīta-ı terākḳī-i me° āric-i ḥaḳīqatdūr. Ehl-i ° aşq olanlar anı ihtiyār [3] itdiler. Ol sebeble sa° ādet-i müṣāhedeye yitişüp murāda vāşıl oldılar. [4] Nite ki Ḥazret-i Rabbü'l-erbāb anlar ḥaḳḳında buyurdı ki: Biz ki ° ālemüñ perverdigāriyuz [5] semāvāt ü arāḳine vü cibāle emānetümüz yükini ° arz eyledük cümlesi ibā eyleyüp [6] beni-Ādem ki sūhte-i āteş-i miḥnet ü ġarḳa-küşte-i deryā-yı meveddetdūr anlar qabūl [7] eylediler. Ol ḥâlde nüfus-ı ° avām ° adem-i tāḳat gösterüp bu kadar cevāhir-i [8] ° ulviyye vü heyākil-i süfliyye ° āciz ü ḳaşır olduğı yüki bize neden yükledürler [9] diyü izḥār-ı ° acz itdüklerinde sem° -i ° āşık hiç birini ışgā itmeyüp

bu beyti tekrār [10] iderdı. Beyt: 154 بَانَ أَمَانَتُ تَوْسَرَكِي فَرُو هَلَمْ كَرَامَ مِنْ ظُلُومِ نَبْدٍ وَبَقِيَّةٍ

[11] Şeyḫ Evḥadü'd-dī-i Kirmānī ḳuddise sirruhu buyurur:

Beyt: 155 دَل نَادَانِ مِنْ أَمَانَتِ عَشَقَا هَم بِدِشْتِي أَنْ كَم بِرَدَاشْتِ [12]

Ya° nī emāneti ° arz iden şol Ḥakīm-i Muṭlaḳdur ki [13] ġarāzı ḥikmetden ḥalī degüldür. Ḳuvvet ü kerāmetümüz yine anuñ ḳudret ü ḳuvveti iledür ki [14] bār-ı emāneti götürmegi kerāmet idüp 156 وَلَقَدْ كَرَّمْنَا ḥil° atini geyürmişdür ve [15] kemāl-i luṭfından 157 وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْأَرْوَاحِ sa° ādetin gerden-i irādemize bend eylemişdür [16] ve buyurmuşdur ki çünkü derdmend ° āşık bu kadar za° f u ° acz ile yükümüz [17] götürmege mültezim oldı lāzımdur ki yükümüz altında ° āciz komayup mülk ü melekūt [125^a] [1] ° ālemlerinde aña mu° in ü zāḥir olayuz. Zīrā ki bu bār-ı girānı götürmek [2] āsān degüldür.

1955-Eğer o ilāhi emānet, zemin ve āsmāna düşse, yani semāi ve zemin o emāneti taşımakla mükellef kılınmış olsaydı o ānda ödleri patlardı.

152 Hz. Allah'ın buyurduğu gibi

153 Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o zalimdir, çok cahildir. (Ahzāb / 33/ 72)

154 T.E.

155 T.E.

156 And olsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık. (İsrā / 17/ 70)

157... Onları karada ve denizde taşıdık. ... (İsrā / 17/ 70)

Meşnevî:¹⁵⁸

خود ز بیم این دم بی منتها باز خوان فابین انجمنها

[3] Bundan sonra Hâzret-i Mevlevî kuddise sirruhu ol ma^c nî i beyân ider ki tebeyyün-i nefeḥât-ı [4] Rabbâniyye vü takarrür-i nesimât-ı rûḥâniyyeden nikât-ı ğarîbe vü işārât-ı ^c acîbe [5] el virüp ebvâb-ı ma^c ânî feth oldukda ve ba^c zı esrârı meşnevî tarîkıyla nazm [6] idüp keşf itdükde ta^c âm ihzâr itdiler. Ol loḳma sebebiyle cân [7] Loḳmânınun aḥvâlini beyân idüp buyurur:

Meşnevî:¹⁵⁹

دوش دیکر لون این پی دادد لقمه چندی درآمد ر بیست

بهر لقمه کشنه لقمه پائی کرو وقت لقمانست ای لقمه برو

Yā^c nî ol loḳma sebebiyle ḥâl ü zevkından [10] maḥcûb oldu.

Meşnevî:¹⁶⁰

جان لقمان که کلستان لفاست پای جانیش خسته خار

[11] Ya^c nî üştür-i vücūd-ı insânî eger diken yiyici olmaya idi cân-ı Muşafâ ki ol vücūd [12] devesine süvâr olmuştur zaḥm-ı ḥârdan âzürde olmaya idi. Pes loḳma Loḳmân-ı [13] cāna māni^c -i ḥikmet ve bā^c iş-i derd ü miḥnetdür diyü ol ḥâlî ızhâr ider. Zîrâ ki [14] keşret-i ğidâ māni^c -i müşâhede-i ^c âlem-i ceberût ve seyr-i sulûk-i mülk-i melekûtdur. Ol ki [15] gūşe-i ^c uzletde tūşe-i ednâya kanâ^c at ve genc-i fâniden ferâġat eyleye. Ḥârḥâr-ı [16] cefâ^c -i rûzgâr u keşâkeş-i erre-i çarḥ-ı sitemkârdan ḥalâş olmağ-ıla melek-[17] şıfat u ferîşte-ḥaşlet olur. Belki andan daḥı tecāvüz ider. Girü Hâzret-i [125^b] [1] Mevlânâ kuddise sirruhu nefeḥât-ı gülşen-i Rabbânî vü istişmâm-ı nesimât-ı gülzâr-ı Raḥmâniden [2] teġâfûl idenlere ḥitâben buyurur:

Meşnevî:¹⁶¹

ای بکشنه زین طلب از کو بکو چند کو پی کین کلستان کو کو

¹⁵⁸ 1956-Hakikaten bu sonu gelmeyen demin, yani o ilâhî emânetin korkusundan sen tekrar, “feebeyne en yahmilnehâ” Âyet-i Kerîmesini oku. (Bahsi geçen âyet-i kerîme: Ahzâb / 33/ 72. bk. s.124^a)

¹⁵⁹ 1958-Dün bu emânetin tefsirine dâir başka bir ma’na lâiyh oluyordu. Fakat birkaç lokma mideye girdi de ilhâm yolunu kapadı.

1959-Lokma için lokman gibi bir adam esir oldu. Ey lokma git, şimdi lokmanlık zamanıdır.

¹⁶⁰ 1963-Lokman gibi olan rûh, Allâh(C.C.)’ın bir gülistânıdır. Onun ayağına neden diken bağlıyorsun?

¹⁶¹ 1967-Ey bu talep uğrunda köy köy dolaşan; ne vakte kadar bir gülistân nerede? diyeceksin.

1968-Ayağındaki dikenî çıkarmadan evvel, gözün kararır mı olduğu için nasıl dönüp dolaşabilirsin?

پیش از ان کین خار با بیرون کنی چشم تار پیست جولان کنی^[4]

Şol cān ki ḥadīs-i meşhūr ḥükmince reşāş-ı nūr-ı^[5] Muḥammedīden vüçüd bulmuşdur iktisāb-ı kemālāt içün girü ḥārzār-ı °āleme^[6] göndürilmişdür. Evvelā māni° -i rāh olan diken i pāy-ı vüçüddan çıkarup^[7] loḳma-i cismānīden az tenāvül itmek gerek tā ki nesimāt-ı nefehāt-ı gülzār-ı ḥaḳāyıkı^[8] istişmāmına lāyık ola.

Meşnevī: 162

آدی کوی نکند در جهان در سرخاری هی کرد دهنان^[9]

Benī-ādem °ālem-i kübrā olduğu taḳdīrce cemī° -i^[10] °avālim-i ḡaybiyye vü kevnīyye anda şıḡmaḡa ḳābiliyet vār iken bir cüz° ī diken sebebiyle^[11] maḥcūb olur. Bārī insilāḡ-ı küllī olmaz ise bu sırdan ḡaberdār olan kimesneye^[12] teveccūh lāzımdur ki bu °ālem-i zāhir ü bāṭınuñ ünsiyyetine ḳābil ola nite ki Ḥāzret-i^[13] Risālet °aleyhi°s-selām istiḡrāk zamānında Ḥāzret-i °Āyişe raḡıya°llāhü °anhā^[14] ile mükāleme itmeyince bu °ālemde ḳarār itmez idi.

Meşnevī: 163

مصطفی آمد که ساز دهد کلفتی یا حمیری کلفتی^[15]
ای حمیری آتش اندر تو نعل تاز نعل تو شود این کو نعل

[16] Ḥālet-i insilāḡ u istiḡrāklarında Ḥāzret-i °Āyişeden raḡıya°llāhü °anhā kelimāt^[17] ṭaleb iderler-idi. Zīrā ḳarīb olurdı ki ḡālet-i istiḡrākda cānı teninden [126^a]^[1] münḳaṭı° olaydı ol

ḡāletde^[16] کلفتی یا حمیری^[15] diyü buyururlar idi ve °aşḡ na° leynini^[2] āteşe ilḳā eyle tā ki vüçüdümüz taḡı la° l ola dirler-idi. Ya° nī teklīf-i kelām^[3] ile murād-ı şerīfleri °ālem-i istiḡrākdan bir miḳdār berī olup da° vet-i İslām u teblīḡ-i^[4] aḡḳām itmek idi. Girü Ḥāzret-i Mevlānā Ḥümeyrādan murād rūḡ-ı muṭaḡharı murād idinüp^[5] Ḥümeyrā ki ḡamrānuñ taşḡiri ve şīḡa-i mü° enneşdür. Rūḡ daḡı °Arab luḡatında^[6] te° nīs-i semā° idür ammā rūḡ aşlında ol şıfatdan berī olduğın işbāt idüp^[7] buyurur:

Meşnevī: 165

¹⁶² 1969-Mazhariyyeti ve ızām-ı şānı i°tibārīyle cihāna sıḡmayan insan, bir diken etrafında gizlice dolaşır.

¹⁶³ 1970-Hazret-i Mustafa Aleyhisselātü Vesselem Efendimiz de kendine bir hemdem, bir musāib ittiḡāz etmek için dünyāya geldi ve Āişetüssıddıka radiyāllāhü anhāya ey Humeyra bana lākırdı söyle dedi.

¹⁶⁴ 1971-Ey Humeyra°; sen nalı ateşe koy ki senin o nalından bu daḡ, la° l olsun.

¹⁶⁵ Ey Humeyra! Bana lakırdı söyle.

¹⁶⁶ 1973-Lākin rūḡ kelimesinin müennes i°tibār edilmesinden, cana bir noksan terettüp etmez. Çünkü onun te°nis ve tezkir ile bir alākası yoktur.

ليک از تانيت جان را باک نيست روح را با مردوزن اشتراك نيست

[8] از مونت و زمينگر برترست اين زلف جانست کرخشاک و ترست

[9] Murād rūḥ-ı insānīdür rūḥ-ı ḥayvānī degüldür. Şol cānı vaşf ider ki hemîşe [10] müte° arrız-ı nefehāt-ı ilāhī ola ve muḳaddemen zikr olınmuşdur ki ta° rîf-i ° aşkı bilmek özgedür ve [11] ° aşık olmak hâleti özgedür ve girü ° aşkuñ te° şîri vāsıtası ile ° ayn-ı ° aşk [12] olup kişi varaḳ-ı vücūdını maḥv eylemek ve fenā-fi°llah maḳāmında olmağa işāret [13] idüp buyurur ki:

Meşnevî: 166

تا تو شیرین از شکر باغی بود کان شکر روزی ز تو غایب شود

چونکه شکر کردی ز تاثیر وفا پس شکر کی از شکر باشد جدا

[15] Ya° nî şîrînlığı şekerden ḥāşıl iden şekerden ahlā olur. Be-her-hāl ol şekerden [16] cüdā olmaz.

Beyt: 167 زهر خراست آنکه باشدی وفا لب لنا یاربنا نم الوفا

[17] Rūḥ-ı insānī ki ° ibādet ile şemere-i sa° ādet kesb ide ° ayn-ı ḳurbıyyet olur zîrā ki [126°] [1]

الست بربکم 168 ḥiṭābında ḥuzūr-ı Ḥazretde بلی 169 diyüp ° ubūdiyyete i° tirāf itmiş [2] olıcaḳ ol kimesneye ṭā° at ü ° ibādet āsān gelür fe-emmā ol daḥı ° aşḳ-ı ilāhīye [3] mevḳūfdur.

Beyt: 170 هر آنکه معدن فضل است و مقننای بشد چون خط عشق ندارد نکویش انسان

° Ālim-i ° āmil olanlar daḥı ekşeriyā sırr-ı ° aşḳdan [5] gāfillerdür.

Meşnevî: 171

1974-Rûḥ; müzekkerlikten, müenneslikten âlidir. Bu rūḥ; yübüsetten ve rutûbetten, yani kuru ve yaş şeylerin yenmesinden hâsıl olan rūḥ-i ḥayvānī degüldür.

166 1977-Sen şekerden tatlılandığın vakit, yani şeker yiyip de tadını duyurduğun vakit tatlı olursun. Fakat o şeker senden bazen kaybolur.

1978-Sen vefakârlık te°siriyle ayn-ı şeker olursan şekerlik hassâsı şekerden nasıl ayrılır.

167 T.E.

168 Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” demişti. Onlar da, “Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)” demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik” dememeniz içindir. (A°râf / 7 / 172)

169 .. “Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)”... (A°râf / 7 / 172) (Mükerrer s.126b)

170 T.E.

171 1980-Cüz’i olan akıl, yani akl-ı meâş, sahibi sır görünmekle berâber aşkı münkirdir.

1981-Akıl zekidir, alimdir amma; yok olmuş, maḥv-i vücūd eylemiş değildir. Varlık o kadar kötü bir şeydir ki melek bile yok olmayınca, Allâh(C.C.)’ın emrine kemâliyle itâat etmeyince şeytandan ma’duddur.

1982-Akl-ı meâş, söz ve iş husûsunda bizim yârimizdir. Fakat hâl hükmü gelince lâşey kâbilindendir.

عقل جزوی عشق را منکر بود. کرچه بنماید که صاحب سر بود.

زیرک و داناست اما نیست نیست. تا فرشته لانشدا هر نیست [6]

او بقول فعلی ارمایه بود. چون بحکم حال آیه لا بود. [7]

لا بود چون اونداز هست نیست. چونکه طوعاً لانشدا کرهآب سیست. [8]

Ya° nī sālīk ki kendü vücūdından fānī [9] olmaya lā-şey° mertebesindedür. İhtiyārı ile fānī olmaz ise °ākıbet fevt olmağ-ıla [10] fenāya varur hemān lāzım olan موقبلان توقوا 172 mūcibince ölmezden evvel ölmekdür. [11] Pes cāzibe-i ilāhiyyeye sebep olmağ için şavt-ı ḥasene-i Bilālden ḥālāt-ı ilāhiyye [12] taleb itdüklerin ızhār iderler.

Meşnevī: 173

جان کمالست و ندای او کمال مصطفی کویان از حنایا بلؤل. [13]

Çünkü āyine-i cān-ı şafā-yı Ḥazret-i Bilāl Ḥazret-i [14] Muştafā °aleyhi's-selāmuñ cān-ı pertevinden nūr-ı kemāl qabūl eylemiş idi. Anuñ nidāsı [15] rūḥ-efzā-yı °ālem ü rāḥat-zāy-ı benī-ādem olmuş idi. Ol sebebdan Ḥazret-i H°āce [16] ایضایا بلؤل 174 buyurur idi.

Meşnevī: 175

ای بلؤل افر از بانک سلسله انت زان دمی کاندرو میدم در دلن. [17]

زان دمی کادم از ان مد هوش کشت. هوشی اهل آسمان پپوش کشت. [127a] [1]

Ya° nī nefeḥāt-ı ilāhiyyeden istiṣmām itdügüm [2] rāyīḥa-i ṭayyibeden ki saña nefḥ eyledüm ol nefes-ile āvāze eyle ki ol demden Ḥazret-i [3] Ādem medhūs olmuşdur.

Meşnevī: 176

1983-Akl-ı meâş, kendi mevhum varlığından yok olmadığı için, lâşey derekesine düşer. Tavan olmadığı için de kerhen böyle olması kendisine kâfi ve lâyıktır.

172 Hadîs-i Şerif (Mükerrer s.118b)

173 1984-Cân, Hakikatte noksandan beridir ve ayn-ı kemâldir. Nitekim Hazret-i Mustafa Aleyhisselâtü Vessellem Efendimiz “Erihnâ yâ Bilâl” buyurdu.

174 “Bizi rahatlat ey Bilâl”

175 1985-Ey Bilâl sesini yükselt ve müselsel nağmeler icrâ et. Kalbine nefhettiğim feyzi hâvi terennümlerde bulun. 1986-Kezâ o nağmeler Ādem’in medhūs ve gök ehlinin bihūs olduğu sırr-ı tevhide ve azamet-i Bâriye müteallik olsun.

176 1987-Hazret-i Mustafa Aleyhisselâtü Vesselâm, Bilâl’in o güzel sesini dinleyerek kendinden geçti ve leyle-i ta’riste sabah namazı fevt oldu.

مصطفیٰ پی خوش شد زان خوبصورت شد نمازش آن شب تعریس فوت [4]

Gülû-yı Hâzret-i Bilâlden zühûr eyleyen şavt-ı [5] hasen şavt-ı İlâhîdür ki ta° rîs gicesinde Hâzret-i Risâletüñ namâzı fevtine [6] sebeb ola-idi. Ebû Qatâde rağıya'llâhü ° anı rivâyet ider ki gâzâda âhir-i leyde [7]istirâhat için Hâzrete bir miqdâr uyumağ vâkı° olmağ-ıla aña ta° rîs diyü tesmiye [8] iderler. Ol hâlde harâret-i şems te° şîr itmekle uyandılar. Âfitâb-ı ° âlem-tâb [9] bir miqdâr yukarı kalkduğdan soñra girü atdan indiler. Hâzret-i Risâlet Bilâle [10] ezân okı fevt olan namâzumı cema° atle kazâ idelüm diyü buyurdılar. Erbâb-ı [11] işâretden ba° zısı didiler ki Hâzret-i Risâlet ta° rîs itdüğünde şabâh qarîb [12] olmuş idi. İstirâhat murâd idindüklerinde Bilâle buyurdılar idi ki namâz vaqti [13] olduğda cemâ° ati bîdâr ideler. Hâzret-i Hayy-i lâ-yenâma i° timâd olunmayup Bilâle havâle [14] olınuğundan uyku havâle olup gün doğmayınca uyanmadılar. Bu hâlet [15] gayret-i ilâhîdür ki kendüden gayrıya ilticâ olmaya niteki Hâzret-i Yûsuf ° aleyhi's-selâm [16] vaqtâ ki zindânda ol iki kimesnenüñ rüyâsını ta° bîr eyleyüp birisinden kendü [17] necâtını murâd idinüp benüm ahvâlümü hâkime i° lâm eyle didüğü için gayret-i ilâhî [127b] [1] anı unutdurup niçe yıllar zindânda giriftâr oldı. Fe-emmâ bu mağhalde kelâm-ı Hâzret-i [2] Mevlevîden mefhûm olan oldur ki cezbe-i ° aşk -ı ehadıyyet ve nefha-i ravza-i hüviyyet [3] Hâzret-i Hâcenüñ cânı ° arûsını rübûde idüp deryâ-yı müşâhedeye şöyle [4] müstağrak olmuş idi ki bedene müte° allık olan hâlün itmâmına pervâsı kalmamış idi. [5] Ol sebebdan buyurur:

Meşnevî: 177

سرازان خواب مبارک برداشت تا نماز صبحدم آمد بچاشت [6]

در شب تعریس پیش آن عروس یافت جان پاک ایشان دستبوس [7]

Ol gice ki Rasûlu'llahuñ ° arûs-ı cânı müşâhede-i nefha-i [8] ° aşk-ı ilâhî ile ârâste olmuş idi. Aşhâb-ı ahbâb dağı ol nefeğât-ı hayât- [9] bahşuñ nesîmâtı ki şâhid-i ma° nânüñ dest-bûsı menzilesinde idi mest [10] ü hayrân oldılar.

Meşnevî: 178

عشق و جان هر دو نهانند و سیز کر عروش خوانده ام عیبی مگیر [11]

¹⁷⁷ 1988-O mübârek uykudan başını kaldırmadı da sabah namazı kuşluk vaktine kaldı.

1989-Ta° rîs gecesinde o arûs-ı mutlak'ın, Cenâb-ı Hakk'ın huzûr-ı ma° nevisinde olanların rûhu, el öpme şerefine nâil oldu.

¹⁷⁸ 1990-Aşk ve rûhun ikisi de örtülü ve gizlidir. O halde ona arûs deyişimden dolayı beni ayıplama.

Şāhid-i nefha-i ° aşka ° arūs diyü tesmiye olunduğına ^[12] ma° zeretdür. Fī-nefsi'l-emr ° aşk çeşm-i zāhirden mestūr olıcağ ° arūsa teşbīh ^[13] olunmak münāsebetden ba° id degüldür lā-būd ° arūs olan serā-perde-i ° izzetde mestūr ^[14] olur. ° Uşşākuñ kelālāt-ı nükte-āmizlerini ° ārifler ma° zūr tutarlar zīrā anlarıñ ^[15] aḥvālī teḳāzā-i ḳazā-i ilāhiden zuhūr ider ol ki şāḥib-i kemāl ve ehl-i ^[16] vecd ü ḥāldür. ° Ayb nazarı ile kimesneye nazar eylemez belki her bir ḥālden bir ° ibret ^[17] ve her kārdan bir ḥikmet mülāḥaza ider.

Meşnevī: ¹⁷⁹

غیب شد نسبت بخلاق چو بی نسبت با خداوند قبول
[128^a] ^[1]
کفر هم نسبت بخالق حکمتش چون بمات کبی کفر آفتش ^[2]

[128^a] Küfr daḥı Ḥālīḳa nisbet-ile ḳabīl-i ḥikmetdendür. Ecsām-ı ^{مات} ^[3] ḥilḳatinde daḥı ḥikmeti muḳarrerdür.

Meşnevī: ¹⁸⁰

در یکی عیبی بود یا صد حیات بر مثال چوب باشد در نبات
[4]

Ma° yūb olanuñ gāḥ olur ki hüneri taraḫı daḥı olur. ^[5] Niteki muḳārenet-i nebāt ile çüb-ı nebāt hem-terāzūdur. Bu edādan murād Ḥazret-i ^[6] Mevlānānuñ ° özr-i taḳṣīridür ki yüzleri nebāt gibi aḥlā olıcak nā-maṭbū° olan ^[7] kelimātı daḥı çüb-ı nebāt gibi maḳbūl ola. Niteki ^{من تشبه بقوه فهو منهم} ^[8] ^[8] ḥükmi ile yaramaz kimesneler eyülere muḳārenet itmekle maḳbūl olur.

Meşnevī: ¹⁸²

بس بزرگان این گفتند از کراف جسم با کان عین جان افتاد و ف
[9]
گفتشان و نفس شان و نقش شان جمله جان طاق آماخی نشان ^[10]

Fe-emmā anları ^[11] dost idinen kimesneler keşāfetden müberrā ve ḥasāsetden mu° arrā olmışlardır ^[12] ve şol ṫāyife-i maḥzūle ki anlara düşmendür. Cān-ı laṫīfleri cisme mübeddel olmağ-ıla ^[13] ḡlṫat u keşāfetde ḳalmışlardır. Cism-ile cānlarınuñ farḳı yokdur.

¹⁷⁹ 1994-Aybın ayb olması mahlūk-i cehūle nazarandır, yoksa Allāh(C.C.)a göre değildir.

¹⁹⁵-Küfür bile Allāh(C.C.)a nisbetle ayn-ı hikmettir. Fakat bize nisbet edilecek olursa afettir.

¹⁸⁰ 1996-Yüz hayat içinde bir ayb bulunursa nebāt şekeri arasındaki çöp saz gibidir.

¹⁸¹ “Kim bir kavme benzerse o da onlardandır.” (Hâdis-i Şerif) (Hadislerle İslâm, C6, s.486)

¹⁸² 1998-Onun için büyükler bu sözü lağv ü lâife olarak değil, kemāl-i ciddiyetle: Esfiyây-i ümmetin cismi de ayn-ı rûḥ vakı’ oldu demişlerdir.

1999-Onların sözleri de, nefisleri de, cisimleri de bi-nişân olan rûḥtur.

Meşnevî: 183

آنجا اندر شد وکل خاک شد اینمک اندر شد وکل پاک شد [14]

[15] Ehl-i tahkîka münkir olup düşmen olanlar fevt olduḡda lâ-büd zāyi^c olurlar [16] ve anlara dost olanlar nemekdān-ı vaḡdete düşüp yine anlar gibi pāk olmak [17] lâzım gelür.

Meşnevî: 184

آنمک کفری محمدالمح است زان حدیث بانمک اوصی است

[128^b] [1] evliyānuñ melāḡati Muḡammed-i emlaḡdandır ki ol melāḡat memleḡa-i ilāhiyyeden zuhūr eylemişdür. [2] Anun-çün Ḥazret-i Risaletüñ ḡadıṡ-i şerīfi efşahdür. Melāḡatden murād °ilm-i bākīdür ki العلماء ورثة الانبيا 185 mücibince °ulemāya enbiyādan mīrāşdur. °İlm-i nāfi^c didükleri [4] ol °ilimdür. Melāḡat anı taḡşil itmekdedür. Bu maḡüle °ilm-i müfid her ḡâlde ḡarīn-i ḡaldür. [5] Şüret-i ḡāle naḡar olınmaḡ ile görölmez beste-i dām-ı ten olanlar anuñ sırrına muṡṡali^c [6] olımaḡlar.

Meşnevî: 186

برکشا از نور پاک شه نظر تانینداری تو چون کوته نظر

[7] Vaḡtā ki senüñ senligüñde olasın ḡam u şādī bendine giriftār olup [8] ḡalursın şöyle ki سوتوا قبل ان توتوا 187 ḡükmi ile ma^c düm olasın. İkisinden [9] daḡı berī olup bārān-ı ḡayb-ı ilāhī vü iḡsān-ı lâ-reyb-i nā-mütenāḡiye müsteḡaḡḡ olursın. [10] Bu zāhirde olan bārān ehl-i sefere māni^c dūr. Fe-em mā bāṡın yaḡmuru sırr-ı ilāḡiden [11] °ibāretdür. Ol māni^c -i rāḡ degöldür. Belki bedreḡa-i rāḡ-ı hidāyet-i Sübhānī ve reh-nümā-yı [12] ḡazret-i °ināyet-i Şamedānīdür.

183 2001-O gibilerin cisimleri topraḡa düşmüş, külliye toprak olmuştur.

184 2002-O, öyle bir tuzdur ki onun feyziyle Hazret-i Muhammed (s.a.v.) emlaḡ ve hadisi efsahtır.

185 °Kim ilim için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin baḡışlanması için Allah’a yakarır. Âlimin, âbide (ibadet edene) üstünlüḡü, (parlaklık, görünürlük ve güzellik bakımından) ayın diḡer yıldızlara olan üstünlüḡü gibidir. **Kuşkusuz âlimler peygamberlerin vârisleridir.** Peygamberler miras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır; onların bıraktıkları yegâne miras ilimdir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük bir pay almış olur.” (Ḥadis-i Şerif) (Hadislerle İslām, C1, s.373)

186 2007-Ey sâlik; şāḡ-ı hakiki olan Allāḡ(C.C.)’ın hidāyet nûriyle gözünü aç ki, peygamber vârisi olan evliyâullāḡı kendin gibi kısa görüşlü sanmayasın.

187 Hadis-i Şerif (Mükerrer s.118b)

[13] قَضَاءُ سَوَالِ كَرْدِ خُضْرَتِ عَالِمِ صَلَافِ عَلَيَّهِ السَّلَامُ كِهْ اَمْرُوزِ بَارِ اَنْبَارِ يَدِ

188

[14] چُونِ قَوْسِ سَوِي كُوَرِ سَتَارِ فِتِّي چُونِ تَنِيَسْتِ

[16] Hâzret-i Hâce-i ° âlem ° aleyhi's-şalâtü ve's-selâm bir gün Medîne-i münevverede [17] bostân-ı zemîne Baķî° de dostlarından birinün cenâzesine gidüp tohm-ı vücūd-ı insânî° i [129*] [1] içinde zühûr eyleye. defn eylediler tâ ki bahâr-ı haşrde dıraht-ı vücūdı gülzâr-ı neşr

Beyt: 189 کَلَامُ دَانِهْ فَرْزِفِ دَرْ مِیْنِ کِهْ نَرَسْتِ ° چَرَا دَانَهُ اَنْسَانِ اِنْ کَانَ بَاشَدِ °

Çün Hâzret-i Mevlevî insândan medfûn [3] olanların haşr olacağın zıkr eyledi ise istidlâlen esrâr-ı haşrı beyân ider. [4] Dîde-i hâķîkat-bîni ve şûret-i hüsn-i yakîni olanlar bilirler ki [190]

وَيَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ [5] ve اَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَةَ [6] olan emvât-ı işâreti ile zamân-ı hâzânda vâķi° [7] gül-i bâdemün büyü eşmâr u ezhâr insân gibi eyyâm-ı bahârda baş ƣaldurup şâhdân-ı [8] gül-i bâdemün büyü dehânından dimâĝ-ı bâĝ mu° atƣar ve dilberân-ı ezhâr-ı çemenün° izâr-ı [9] pür-envârından saşh-ı zemîn münevver ve defterân-ı ĝonca-i nâ-şüküfte mâder-i gülzârün [10] nûr-ı dîdesi ve peder-i rûzgârün sürûr-ı sînesi ve serv ü çenârün kenâr-ı cûybâr-ı [11] dest-i niyâzı Cenâb-ı ° İzzete berdâşte ve süsen-i âzâdenün zebân-ı dirâzı hâmd-i [12] Hudâya efrâşte olup her giyâh-ı pür-intibâh zebân-ı faşîh u nuşk-ı melîh ile sırr-ı zamîr-i [13] hâķi taķrîr ve vaşf-ı âşâr-ı rahmet-i Hâķķı tavşîf ider.

Beyt: 192 درخَن سَبْزِهْ بَرَايْدِ زَخَالِ وَيَكُوِيْدِ ° كِهْ خَوَاكِهْ هَرْ چِي كَارِي تَرَاهَانِ رَوِيْدِ ° [14]

Muħaşşal-ı kelâm قَانْظَرِ اِلَآئِنَا رَحْمَةً اللّٰهِ [15] mûcibince cümle nebâtât ahvâl-i haşrden [16] nişân virür. Nite ki Şeyh Sa° dî-i Şîrâzî buyurur:

بَرَكَ دَرْ خَتَانِ سَبْزِ دَرْ نَظَرِ هَوْشِيَارِ ° هَرْ وَرَقِ دَفْتَرِ بَيْتِ مَعْرِفَتِ كَاَزِ °

Şi° r: 194 [16]

188 “HAZRET-İ ÂYİŞE-İ SİDDİKA’NIN: “BUGÜN YAĞMUR YAĞDI, SİZ İSE KABRİSTANDA İDİNİZ. NASIL OLDU DA ELBİSENİZ ISLANMAMIŞ?” DİYE RESÛL-İ EKREM HAZRET-İ MUSTAFA (S.A.V.) DEN SORMASI”

189 T.E.

190 Şimdi, bunları yapan Allah’ın Ölülere diriltmeye gücü yetmez mi? (Kıyamet / 75/ 40)

191 Göklerin ve yerin hükümlanlığı Allah'ındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuk, dilediğine de erkek çocuk verir. (Şûrâ / 42 / 49)

Âyet-i kerîmenin aslı:

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لُونَهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لُونُهَا تَسْرُ النَّاسَ

192 T.E.

193 Allah’ın rahmetinin eserlerine bak! Yeryüzünü ölümden sonra nasıl diriltiyor. Şüphe yok ki O, ölüleri de elbette diriltecektir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. (Rûm / 30/ 50)

194 T.E.

Hiss-i bâtını olanlar ol defteri ^[17] okuyup esrârlarına vâkıf u ° ârif olurlar. Fî-nefsi'l-emr ezhâr u esmâr vesâyir nebâtât [129b] ^[1] zamân-ı şitâda şuya talan qar gibi nâ-bedîd olup şiddet-i berd ğurâb ^[2] gibi nâ-yâb olur ve girü eyyâm-ı bahârda tāvūs gibi cevelân ider ve aḥvâl-i ḥaşre ^[3] kāyil olmayan münkirân-ı bî-dîn ü mülḥidân-ı ḥod-bînün raġmına Ḥazret-i Ḥaḡ dostlarınınuñ ^[4] bâtınında i° tîkâd gülzârını bitürür diyü lâkin:

Meşnevî: 195

منكران همچون جعل زان ^{بوی کل} یا چون ازك مغزان بانك دهل ^[5]
خوشین مشغول می سازند و غرق چشم می دزدند ازین لغان برق ^[6]

Anlar kendüleri eşġâl-i dünyeviyyeye ġarḡ itmekle ^[7] ma° rifet gülünü istişmâm idemeyüp leme° ân-ı ilâhî vü berḡ-ı ma° nevîden maḥrûm olurlar. ^[8] Ḥazret-i Mevlevî ḡuddise sirruhu aḥvâl-i ḥaşri beyân eyledikten şoñra girü kışşaya ^[9] ° avdet idüp buyurur:

Meşnevî: 196

چون ز کوشن پیمبر بازگشت ^{سوی صید} شد و همراه زگشت ^[10]

Çün Ḥ`ace-i kevneyn ° aleyhi's-selâm meḡâbirden girü geldiler. ^[11] Ḥazret-i ° Âyişe raḡıya'llâhü ° anḡa libâslarına naḡar eyleyüp ° alâmet-i bârândan ^[12] ekşer görmedi. Ḥazretiden su° âl eylediler ki yâ Rasûla'llah bugün bârân-ı firāvân ^[13] ve ġays-ı bî-pâyân nüzûl itdi. ° Acebdür ki câmeñüzde yağmur müşâhede olunmaz. ^[14] Buyurdılar ki yâ Şiddîḡa ol zamânda libâsdan ne geymiş idiñüz. Didi ki yâ Ḥabîba'llah ^[15] senüñ câme-i mübâreküñi başuma örtmüş idüm.

Meşnevî: 197

گفت بهر آن نمود ای پاک جیب چشم پاکت را خدا باران غیب ^[16]
نیست آن باران ازین ^{ابر شما} هست ز ابر دیگر و دیگر شما ^[17]

¹⁹⁵ 2022-Münkirler, gül kokusundan kaçan pislik böceġi gibi, yâhud davul sesinden ürken sinirli hastalar gibi.
²⁰²³-Kendilerini o Hakikatleri dinlemek için meşġul ederler ve mâlâya'niyyât ile iştiġâle müstaġrak kırlarlar.
Urefâ-yı ümmetin kalbindeki maârif envârına karşı göz yumarlar.

¹⁹⁶ 2025-Vaktâki Hazret-i peygamber kabristandan döndü, Hazret-i Sıddıkasının hücreğine girip onunla sırdaş oldu.

¹⁹⁷ 2030-Resûl Ekrem Aleyhisselâtu Vesselâm buyurdu ki: Ey kalbi tâhir olan Âyişe; işte ondan dolayı Allâh(C.C.) senin mübârek gözüne gayb yağmurunu göstermiş.

2031-O senin gördüğün rahmet bu gökteki buluttan deġil, başka buluttan ve başka göktendir.

Ya^c nî ol müşâhede itdügün gayb yağmurıdır ki [130^a] ^[1] keşf-i hicâb olmağ-ıla ^c inâyet-i bî-
^c illet-i ilâhî ile zühür itmiştir. Ol ^[2] bârân-ı pür-leţâfet bu âsumân-ı zâhirün şehâbından
degüldür. Nitekim Hâkîm Senâyî'nün ^[3] beyt-i pür-ma^c nevîsinden ma^c lûmdur.

Meşnevî: ¹⁹⁸

اسمانهاست درو لاییت جان کارفرمای آسمان جهان
درین روح پست وبالاهاست کوههای بلند و دریاهاست

Bu ^c âlem-i müşâhede ^c avâlim-i gaybiyyenün gölgesi gibidir. Niteki ^[6] zıll-i vücûduñ tâbî^c i
vücûd-ı şahş-ı metbû^c ıdır. Meşâyıh-ı ^c izâm veķâyî^c -i gaybînün ^[7] keşfinde taħrîr
eylemişlerdür. Vaktâ ki âyîne-i kalb mişkâla-i taşarruf-i kelime-i ^[8] tayyibe-i ¹⁹⁹ لا اله الا الله ile
şakâlet hâsıl itmiş ola. Ve Jengâr-ı tabî^c at ^[9] u zulmet-i şıfât-ı beşerîyyet mahv olup
ان لكل شیء صقالة وصقالة القلوب ذکر الله ²⁰⁰ mûcibince envâr-ı gaybî^c i kabûl itmiş ola. Ol hâlde sâlik
şakâlet-i ^[11] kalbi miķdârı müşâhede-i envâr ider ve ol envârın bidâyet hâlinde ba^c zı levâmi^c -
i ^[12] bî-naẓîr u levâyıh-ı dil-peẓîr zâhir olur. Andan soñra her çend ki şakâlet ^[13] ü şafâ-yı
rûhâniyyet ziyâde ola ^c alâ-merâtibihüm ol envâr ziyâde müşâhede olunur ^[14] ve gâhî meşâ^c il-i
dil-efrûz peydâ olup anuñ şevķı ile ecrâm-ı ^c ulviyeyi müşâhede ^[15] ider. Yılduzlar ve aylar ve
günler zâhir olur ve ^c ibâdâtun envârı şafâ-yı kalbi miķdârı ^[16] sâlikün meşhûdı olmağ-ıla gönli
âsumânında zühür idüp zâhir güneşi müşâhede ^[17] itdügi gibi anı daħı müşâhede eyler. Ol
âfitâb-ı ma^c rifetün envârına gözler müteħammil olmaz. [130^b] ^[1]

Beyt: ²⁰¹ چشم ضعیف می شود از قرص آفتاب صد همچون آفتاب بخل و لغای

^[2] Ve gâh olur ki âfitâb-ı rûhuñ envârından nefis şafâ kesb idüp eflâk-ı ^c azîme ^[3] zühür ider ki
zâhir gökleri anuñ yanında yılduz gibi olur. Nite ki Hâzret-i Mevlânâ Hâkîm Senâyî'nün ^[4]
beytin temhîd eyleyüp buyurur:

Meşnevî: ²⁰²

غیب را بوی و آبی دیگر است آسمان و آفتاب دیگر است ^[5]

¹⁹⁸ Can ülkesinde dünya göğüne iş buyuran gökler vardır.

Ruh yolunda inişler ve çıkışlar vardır; yüksek dağlar ve denizler vardır. (Hâkîm Senâî)

¹⁹⁹ Allah'tan başka ilâh yoktur.

²⁰⁰ "Muhakkak her şeyin bir cilası vardır ve kalplerin cilası da Allah'ın zikridir."

²⁰¹ T.E.

²⁰² 2032-Gayb âleminin başka bulutu, başka rahmeti, başka semâsı, başka güneşi vardır.

2033-Şu Hakikatler ancak havâss-ı ümmet indinde zâhir olur. Bâkileri avâm-ı nâs ise, yeniden halkedilmeğe karşı şüphe içindedir.

نایدان الکه برخاضان بدید. باقیان فی لبس من خلوق جدید.

[6] Anlar ki aḥvāl-i āḥirete i° tikkād itmezler. Anlar ḥalk-ı cedīde münkirlerdür. Bu telvīḥ ol [7] ma° nī-i müş° irdür ki ° ālem-i ḡaybde olan āsumān u āfitāb ve seḥāb u āb [8] bilā-şühbetin velā raybin sābit ü muḥakkaḳdur. Ḥāricde müşāhede olınan ecrām-ı ° ulviyye [9] vü heyākil-i süfliyye velāyet-i ḥaḳīkatūñ gölgesidür. Anuñ beḳāsı yoḳdur dāyimā mütenevvi° [10] olup teceddüd-i emsāl ile istimrār üzere görünür. ° Āmme-i ° ālem daḥı muḥakkaḳ [11] nazarında bu minvāl üzeredür. Ammā ° āriflerden ḡayrı ḥalk-ı cedīden ḥaberdār degüllerdür. [12] Bu ° ālem-i zāhiri ḥalk itmege ḳādir olan ° avālim-i ḡaybiyye° i daḥı ḥalk itmege ḳādirdür inkāra [13] mecāl yoḳdur belki ḡaybde müşāhede olınan ° ālem-i rūḥ-ı pākden müstefāddur. [14] Rūḥuñ nūrı Ḥāzret-i Feyyāzdan müstefāzdur. Ḡayb u şehādetde mutaşarrıf [15] olan ḥod Ḥāzret-i Eḥadiyyetdür ve ° ālem-i şehādetde yaz u kış ve ḳar u yağmur ile [16] emvāt-ı zemīne ḥayāt-ı tāze virdügi gibi ve eyyām-ı ḥarīf olup ṭarāvet-i [17] gūlzār ve neẓāret-i sebzeẓār pejmürde olduğı gibi ° ālem-i ḡaybda daḥı mutaşavverdür. [131*] [1] Niteki Ḥāzret-i Mevlevī buyurur:

Meşnevī: 203

هست باران از تنی پرورد یکے هست باران از تنی پرورد کی

آن بهار باز پروردش کند. وین خزان ناخوش و زردش کند.

Zāhirde ba° zı yağmur vardır ki nebātāta ḥayāt-baḥşdur ve ba° zı [4] yağmur anuñ ḥilāfidur. Ya° nī bahār yağmuru nebātātuñ ḥayātına sebeb u şukūfe-i [5] semerāta mededdür ve muzırr olan gūz ü kış yağmurlarıdır ki bāḡ u rāḡuñ serv-i sidre-i [6] ḥırāmları cāme-i sebz ile çemen-ārā iken aḥḍar-ı ferḥunde-manẓarların pejmürde idüp [7] şafrā-ı fākı° 204 gibi libāslar geyürür ve ol hevāyla ṭarāvet ḥil° atin tegayyür ve revnaḳ-ı [8] ḥuḍretin tebdīl ider.

Meşnevī: 205

همچنین سرما و باد و آفتاب. بر تفاوت دان سررشته بیاب.

203 2034-Besleyip, yetiştirmek için yağmur olduğu gibi, soldurmak ve çürütmek için de yağmur vardır.

2036-O, bahar mevsimi yağmuru olduğu için, bağı nāz ü nāim ile besler. Beriki sonbahar yağmuru olduğu için bahçeyi sarartır ve nāhoş bir hāle getirir.

204 "Rabbine bizim adımıza yalvar da ne renk olduğunu bize bildirsin" dediler. "O, onun, bakanların içini açan parlak sarı renkli bir sığır olduğunu söylüyor" dedi. (Bakara / 2 /69)

Ayetin aslı:

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لُونَهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّظِيرِينَ

205 2037-Böylece soğuğu, rüzgarı, güneşi de te'sir itibariyle farklı bil ve ipin ucunu yakala.

2038-Böylece ḡayb aleminde de ziyān ve fāide, hastalık, meşakkat gibi te'siri başka başka olan tecelliyāt mütefāvittir.

هچنين درغيب انواعست اين دريا وسود ورج و غنين
[10]

Bārān-ı bahār-ı °ālem-i gaybı daḡı hemān anuñ gibi mütefāvitdür. [11] Anuñ daḡı ba° zı nāfi° ve ba° zı muzırdur.

Meşnevî: 206

اين دمرايدال باشد زان بها درد دل وجان رويد از وي لاله زار
[12]

فعل باران بهاري باد رخت آيد از انقاس شان در نيگت
[13]

Ya° nī te° şīrāt-ı enfās-ı rūḡ-efzā-yı ebdāl [14] ü āsar-ı dem-i rāḡat-zā-yı erbāb-ı ḡāl. Ve şevārık-ı zamāyir-i aşḡāb-ı zevk u bevārık-ı [15] serāyir-i ehl-i şevk ki bahāruñ yaḡmurı ve āfitābı menzilesindedür. Ol daḡı kābil [16] olanlarda te° şīr ider. Nite ki eyyām-ı bahārda hevā-yı muvāfiḡ dıraḡt-ı sebze te° şīr idüp [17] dıraḡt-ı ḡuşke te° şīr eylemez.

Meşnevî: 207

کرد رخت خشك باشد درمكات عيب آن از باد جان افرامدان
[131b] [1]
يادكار خوش کرد و پروريد. انكه جايي داشت بر جانش كزيد
[2]

Fi'l-vāḡi° ṭālibde kābiliyyet olmayıcak mürebbīnūñ terbiyesi [3] müfid olmaz. Terbiye-i mürebbī yeksān isti° dād-ı ṭālib muḡtelifdür. Eger kābiliyyet [4] taḡşīl olınmak murād olınsa evliyāu'llāhuñ enfās-ı nefīs u ḡāṭır-ı feyyāzından [5] istifāza lāzımdur ki anlar bahār ḡünü ve yaz yaḡmurı menzilesindedür ve anlarıñ [6] bāb-ı irşādda vāḡi° olan kelimāt-ı serd ü nermine münḡarif olmamak gerek niteki Ḥazret-i [7] Ḥ°āce °aleyhi's-selām buyururlar: 208

اغتنوا بر الدرع فانه يعلى بادنكم كما يعلى بادنكم واجتنبوا برد الحنيفة فانه يعلى بادنكم كما يعلى بادنكم
[8]

Meşnevî: 209

206 2039-Ebdal taifesinin nefesi, gayb âleminin baharındandır. Onun te'siriyle gönülde ve canda yeşillik ve tazelik husûle gelir.

2040-Ezelde saîd olan kimselerde, onların enfâsiyle, bahar yağmurunun ağaçlara olan te'sirleri husule gelir.

207 2041-Eğer bir yerde kurumuş ağaç bulunur da bahar rüzgârından feyz alamazsa, ondan dolayı o, rûh artıran rüzgârı ayıplama.

2042-Rüzgâr, kendi fiilini yapar ve eser. Rûhu, yani kabiliyeti olan da onu candan, yürekten kabûl eder.

208 "Baharın soğuşunu ganîmet bilin. Çünkü o, ağaçlarda çalı tıḡı gibi sizin bedenlerinizde de çalıdır. Sonbahar soğuşundan ise kaçının. Çünkü yine o, ağaçlarda etkili olduḡu gibi sizin bedenlerinizde de etkisini gösterir. (Hadîs-i Şerîf) (İsmail Hakkı Bursevî, Kur'an Meâlî ve Tefsiri, C 10, Erkam Yay., İstanbul, 2015.)

209 2045-Lâkin sonbahar soğuşundan kaçınız ki vücûdunuza üzüm bağlarına yaptığını yapar.

لیک بکرنید از سر دخران • کان کندر کرد باباغ و رزان [9]

Ğaraž muşāḥabet-i cūhhālden ihtirāzdur. [10] Ehl-i ḥadīṣ mażmūn-ı ḥadīṣ-i şerīfī zāhirine ḥaml itdiler. Ḥazret-i H̄āce °aleyhi's-selām [11] buyurmuşlardır ki: 210 **اوتیت جامع الکلم** Ya° nī Ḥazret-i Ḥudāvend-i İlāhī feyż-i fażl-ı nā-mütenāhī [12] ile kavānīn-i keşf-i merāmda baña ol kuvveti virmişdür ki kelimāt-ı tayyibemden birisinde [13] bir °ālemi derc itmege kudretüm vardır tā ki her kişi kābiliyyeti ve şafā-yı zihni miqdār [14] kendü ḥāline münāsib ma° ni fehm idüp idrāk ider. Lā-cerem erbāb-ı başāyir ü aşḥāb-ı [15] serāyir mezkūr olan ḥadīṣ-i şerīfī bu maḳūle tefsīr eyleyüp buyururlar:

Meşnevī: 211

آن خزان نزد خدا نفس و هواست • عقل و جان عین بهارست و بقاست [16]

[17] Ya° nī ol nefes ki nefis ü hevādan ḳopar ḥazānuñ şovuḳ yılleri gibidür ve ol nefes ki [132a] °aḳl u cān tarafından hūbūb ider. Sermā-yı bahār-ı rūḥānīdür ve ervāḥuñ kemāl-i [2] derecātında tefāvūt-i merātib-i bī-nihāyedür vaḳtā ki senūñ rūḥuñ rūḥ-ı ḳudsī ile [3] hem-nefes ola ol sa° ādet müyesser olur. Bu ḥālet evliyā-yı °ālī-derecātuñ nefes-i mübāreki [4] mu° āveneti ile el virür. Nite ki buyurur:

Meşnevī: 212

از حدیث اولیا نرمود درشت • تن میپوشان آنک دست شست [5]

کرم کوید سرد کوید خوش بکیز • باز کرم و سرد بجای از سعیر [6]

کرم سردش نوبها از زند کیست • مایه صدق یقین بند کیست [7]

پرسید صدیق رضی الله عنها از مصطفی ءم که سربار این روز نیک چه بود 213 [8]

210 “Ben, cevāmiu’l-kelim olarak gönderildim.” (Hadīs-i Şerīf) (İmam Tirmizī, Şemāil-i Şerīf Şerhi, C II, haz. Mehmet Yaşar Kandemir, Tahlil Yay., İstanbul, 2019.)

Çalışmamıza esas metinde “cāmi° ü’l-kelim” olarak geçmekle beraber kaynaklarda “cevāmiu’l-kelim” olarak yer almaktadır.

211 2048-Hadiste bahs buyurulan sonbahar, Nezd-i ilāhī’de nefis ve hevādır. Akl ile cān da bahar ve bekānın tā kendisidir.

212 2053-Yumuşak olsun, sert olsun evliyā sözünden örtünüp kaçınma ki o sözler dinin muzāhiridir.

2054-Harāretli söylese de, bürüdetli söylese de hoş gör ki, iki âlemin germ ü serdinden ve cehennem âteşinden sıçrayıp kurtulasın.

2055-Bir velinin harāretli ve bürüdetli söylemesi, yani gerek taltif, gerek tekdır etmesi hayat ma° neviyye bahārdır! Sıdk’ın, yakīn, ubūdiyyetin mayasıdır.

213 “AYİŞENİN HAZRET-İ RESUL-İ EKREM SALLALAHÜ ALEYHİ VESELLEMEN DEN DİĞER BİR SUÂLİ”

[9] Hâzret-i Şiddîka radıya'llâhü ° anhâ H°ace ° aleyhi's-selâmdan istifsâr eyledi ki: [10] Ey zübde-i vücūd-ı ° âlî-menzilet bugün yağan yağmura hikmet ne idi. Ol bārān-ı gāybî [11] bārān-ı luftından midur veyāhüd tehdîd için kahrından midur nüzūline hikmet nedür [12] diyü su'âl itdükde buyurdılar ki bugün nüzūl iden bārān benî-Âdemde olan ğam ğubārınuñ [13] teskîni içündür ki ol ğuşsa vukū°-ı meşā° ibden zuhūr ider. Halk °ıyāde-i [14] marzî idüp hālet-i nez° inde hāzır olduklarında veyāhüd defn-i meyyit için maķābire [15] varduklarında dünyānuñ fenāsını ve °adem-i beķāsını fıkır itmekle ğamnāk olurlar. [16] Ol hālde maķābire bārān-ı ğayb nüzūl ider ki vāķı° olan efkārlarını hātırlarından [17] maķv idüp ğaflet müstevlî ola. Ol sebeble meşālîh-i mühimmelerine mürāca° at ideler [132b] [1] bi'l-küllîye ğaflet münķaţı° olmak hikmete menāfîdür.

Meşnevî: 214

هستی این عالم ای جان غفلتست • هوشیاری ان جهان را آفتست [2]
 هوشیاری زان جهانست و جوان غالب آید سست کرد این جهان [3]
 هوشیاری آب و آتش عالم و رخ • هوشیاری آفتاب و حرص و رخ [4]
 زان جهان اندک تر شرح میرسد • تا نفس در دجیان حرص و حسد [5]
 کبر تر شرح کرد ز غیب • نه هنر نماند درین عالم نه عیب [6]

Fi'l-vāķı° bu dünyā-yı harāb-ābāduñ sūtūn u °imādı ğafletdür. 215 لولا الحما طریت الدنيا mücibince uşluluķ harāblığına sebebdür hūş-ı [8] āhîret ki sermā-i devlet-i ebedî vü nefîce-i sa° ādet-i sermedîdür. Cümleden her kişîye [9] müyesser olaydı dār-ı āhîret ma°mūr olup dünyā harāb olaydı fe-emmā hūşyār [10] olanlar āfītāb-ı °ālem-tāb gibi tābān ve harîş-i cihān olanlar kâz-ı bî-ķarār gibi nā-tüvāndur. [11] Belki hūşyārılık mānend-i āb-ı revān ve ğaflet-zede-i cihān u sinh-

Çalışmamızda yer alan Meşnevî beyitlerine kaynak olarak alınan Tahirü'l Mevlevî şerhinde başlık bu şekilde yer almakla beraber aslolan metnimizde soru sorulmuş ve soru sorulmuş için ilgili başlığı şu şekilde vermek de mümkündür: “Şiddîka'nın –Tanrı Ondan Razi Olsun- “Bugünkü Yağmurun Sırrı Neydi?” Diye Sorması

214 2064-Ey can, yani ey insan; bu alemin direği gaflettir. Âġahlık ise alemin afetidir.

2065-Âġahlık öbür âlemden, âlem-i ma'nâdandır! O bir insanda ġālîp bulunursa onun nazarında bu dünyâ alçalır ve değersiz olur.

2066-Âġahlık güneş, hırs u tama' buz misâlidir. Kezâ âġahlık su, bu âlemde kir gibidir. Güneş buzu erittiği gibi su da kiri izâle eder.

2067-Bu dünyâda insanları kin ve hasede kaptırmamak için o âlemden ara sıra azıcık tereşşuhât olur.

2068-Eğer gaybın o sızıntısı çok fazla olsa bu âlemde ne hüner, ne de ayb kalırdı.

215 “Ahmaklar olmasaydı, dünyâ harâb olurdu.” (Kelâm-ı Kibar) (Şefik Can, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, C 4, Ötüken Yay., İstanbul, 2004, s.395)

nümā-i bī-dermāndur ^[12] ve gāh olur ki °ālem-i ğaybdan muşībet ü miḥnet ve gāhī lutf u merḥamet tereşşuḥ ^[13] idüp zuhūr ider tā ki hırş u ḥased arslanı sükūn üzere ola. Fe-emmā evliyā-ı ^[14] feyz-i İlāhī artucaḥ tereşşuḥ itmekle °ālem-i zāhirde hüner ü °aybdan müberrā olup ^[15] fenā-fi’līlāh maḳāmında maḥv olurlar. Ma° ārif-i İlāhīye vü ḥaḳāyīḳ-ı ḥafīyyeye nihāyet ^[16] ü ğāyet yokdur diyü Ḥazret-i Mevlānā kışşa-i muṭrıba rücū° ider.

بقیة قصه پر چنگی و بیان کردن مخلص آن و هدایت یافتن

[17]

[133^a] ^[1] Pīr-i çengī şöyle muṭrıb-ı hoş-āvāz idi ki naġamāt-ı dil-nevāzı °uşşāḳ-ı pāk-^[2] bāz-ı bī-nevāya vaşl-ı nigārdan ḥūb ve terāne-i cān-sūzı dervīşān-ı dil-rīşe ^[3] merhem-i cāndan mergūb görinürdi.

Meşnevī: 216

از نوایش مرغ جان بران بدی و ز جدایش هوش جان حیران شدی

[4]

Mürūr-ı zamān ile kuvve-i pīre za° f ^[5] müstevlī olup ğāyetde naḥīf u za° īf olmağ-ıla cān-efzāsı ğayr-ı mü° eşşir oldı.

[6] Meşnevī: 217

خود کد امین خوش که او ناخوش نشد یا کد امین سقف کو مفرش نشد

[7] Bu °ālem-i zāhir maḥall-i taġayyūr ü mekān-ı tebdīldür. Kā° inātında bir hoşlık var mıdır ki °ākıbet ^[8] nā-ḥoş u nā-yāb ve bu çār-ṭāḳ-ı ḥarāb-ābādda bir saḳf-ı ma° mūr olur mu ki mürūr-ı ^[9] zamān ile ḥarāb u yaban olmaya. Ammā ḥilāf-ı evliyā vü aşfiyāda ki anlar teġayyūr- ^[10] pezīr degüllerdür. Anların şadā-yı enderūnları erbāb-ı zevḳa ser-māye-i şafā vü aşḫāb-ı ^[11] °anāya °ayn-ı şifādur.

Meşnevī: 218

هر بای فکر و هر آواز او لذت الهام و حی و راز او

[12] Vaḥy-i taḳdīm-i ma° ārif-i İlāhiyyeden şoñra yine kışşaya rücū° idüp buyurur:

[13] Meşnevī: 219

چونکه مطرب پیر ترکش و ضعیف شد ز پی کسبی هین یک و غیف

²¹⁶ 2071-Onun terennümünden can kuşu uçardı. Sadāsından da kalbin idrāki hayran kalırdı.

²¹⁷ 2076-Hangi bir hoşluk vardır ki sonunda nāhoş olmasın, hangi bir tavan vardır ki nihayet yıkılıp döşeme tahtası gibi yayılmasın?

²¹⁸ 2079-Her fikrin, her âvâzın kehrübâsı, yani cazibesi odur. Kezâ ilhâmın, vahyin ve sırrın lezzeti de odur.

²¹⁹ 2080-O mutrip çok ihtiyarlayıp da zaîf düşünce kazanamadığından bir ekmeğe müftekir oldu.

[14] Pîr-i za'îf °adem-i kesb ü kâr ile faķîr ü aç belki bir ekmege muhtâc olup [15] Hâzret-i Refî' u'd-derecâta bu şûretde münâcât iderdi:

Meşnevî: 220

کفت عمرومھلتم دادی بسی لطفها کردی خدا یا باخشی [16]

معصیت و زلّام هفتاد سال باز نکردی زمین روزی نوال [17]

نیست کسب این روزمھمان تو چنک هر تو زخم آن تو

[133^b] [1]

Hâzret-i bî-niyâza tazârru° ü ibtihâlden şoñra âh u efġân [2] iderek çengini götürüp cânib-i maķâbire mütevveccih oldı. Faẓl-ı bî-kerân vü kerem-i bî-nihâyeñden [3] ibrişim taleb iderüm diyü bu ebyât ile tezyîn-i naġamât iderdi.

شکر که ده یافتم در حرم یار خویش شکر که بکشاد یار برده ز رخسار خویش [4]
کاله بسیار عیب کر همه و اماند بود چون مدد از تحت یافت خردیاد [5]

[6] Ey dîde-i bende-nevâz bu nâ-tüvâna °ömr-i dırâz müyesser eyledüñ. Hâlen ser-mâye-i °ömrüm noķşân [7] ve nâme-i kudretüm bî-°unvân oldı. Bu kadar ma° sıyyetle bir gün rızķum kesmedüñ. Şimdi [8] pîr-i nâ-tüvân u faķîr-i bî-dermân olmaġ-ıla dergâh-ı °izzetüñe teveccüh eyledüm ve dergâh-ı rif° atüñde mihmân [9] olup şey° en-lillâha geldüm müflis-i bî-nevâya ser-mâye senden ve her üftâdeye mâye senden diyüp [10] sāye-vâr düşüp çengini bālîn idüp gûristânda ħ°âba vardı.

هر که آید کوینا و هر چه گوید کوینا کبر و ناز و حاجب و دربان درین درگاه [11] Beyt: 222

[12] Fi'l-haķîķa dergâh-ı °izzetinde kimesneye men° u red yokdur teveccüh idüp varanı döndürmezler.

[13] Meşnevî: 223

220 2081-İlâhî, bana uzun bir ömür ve o kadar zaman mühlet verdin. Benim gibi çör-çöp mesâbesinde bulunan bir mahlûka azîm lutuflar ettin.

2082-Yetmiş yıldır günah içinde yuvarlandığım halde bir gün rızķımı kesmedin.

2083-Bugün kazanamadığım için sana misafirim. Senin mihmânın, senin kulun olduğum için sana çeng çalacağım.

221 T.E.

222 T.E.

223 2087-Onu uyku istilâ etti. Can kuşu beden habsinden kurtuldu. Rûh; çengi de, çengiyi de bıraktı, sıçrayıp ervâh âlemine gitti.

2088-Çenginin rûhu uyku esnâsında sâde bir âleme ve can sahrâsına gitti. Cismânî ve cihânî meşekkatlerden kurtuldu.

خواب برد و مرغ جانن از جیسر بست • چنك و چنكي راهكار دو بخت
كشت از اذتن و رنج جهان • در جهان ساد و صحرای جان [14]

Bir laḥẓa ḥabs-i tenden [15] āzād olmağ-ıla dīdār-ı gülzār-ı ğaybī ile şāhid oldı. Temennā iderdi ki bu ° ālem-i dil-güşādan [16] girü tengnā-yı ° āleme rücū° olmaya idi. Tā ki bu hevā-yı cān-efzā vü rūḥ-āsāda bī-bāl [17] ü pür-cevelān ide idüm.

Meşnevî: 224

مرغ آني غرق در بای عسل • عين ايوب في شراب مغتسل
كه بدن ايوب از باتا بفرق • پاك شد از رنجها چون نور شرق [134^a] [1]

[2] Naẓm-ı Meşnevīde ° ayn-ı Eyyübī didügi Ḥazret-i Eyyüb ° aleyhi's-selāmuñ du° āsı maḳbūl [3] olduḡda Cenāb-ı ° İzzetden nāzil olan āyet-i kerīmeye işāretdür ki 225

ارکض بر جاك هذا مغتسل بارد و شراب [4] Ḥazret-i Eyyübe ayağın yire vur diyü işāret olınduḡda [5] ḡadem-i mübārekinden iki çeşme-i firāvān revān olup ta° līm-i Ḥazret-i Cebrā° il ile [6] birinden ḡusl idüp emrāz-ı zāhiresi maḥv olup ifākat bulmuş idi [7] ve birinden nūş itmekle ° ilel-i bātınası zā° il olmuş idi. Kezālik erbāb-ı mükāşefe [8] vü aşḡāb-ı müşāhede bir çeşme-i İllāhiden nūş u ḡusl iderler ki emrāz-ı zāhiriyye [9] vü bātiniyyeden pāk olup Eyyüb-şıfat olurlar. Ehl-i sülūkden ba° zısı [10] uyḡuya varduḡda tedbīr-i beden ü meşāğil-i zāhiriyyeden münḡaṭı° olup ° ālem-i İllāhī° i [11] seyr iderler ve ba° zı ° ārifler aña muḡtāc olmayup māsivāyı terk itmekle ol [12] ḡāl-i uyanuḡla müşāhede iderler. Bu dār-ı dünyāda devlet-i mükāşefeye maẓhar [13] düşmeyenler intikāl zamānında inkıṭā° -i küllī lāzım olmağ-ıla ol ḡālde keşf olup [14] kendü ḡālın ü maḡāmın müşāhede iderler ve bu zindān-ı ḡākīde maḡbūs u zaḡm-ı ṭavāriḡ-ı [15] eflākī ile rencūr olanlara teraḡḡumen buyurur:

Meşnevî: 226

این و راهش از پیدای کم کسیك لحظه انجا بدی [16]

224 2094-Bal denizine girmiş bir ördek, yâhud şarâb-ı muğtesel içinde bir Eyyüb gibi olmuştu.

2095-O menba'da Eyyub Aleyhisselâm tepeden tırnağa kadar bütün hastalıklardan temizlendi, şark nuru, yani güneş gibi pāk ve parlak oldu.

225 Biz de ona, "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içecek soğuk bir su" dedik. (Sâd /38/ 42)

226 2099-Eğer o ma'nâ âlemi zâhir olsaydı ve yolu kolayca bulunsaydı bu âlemde duracak pek az kimse kalırdı, yâhud hiç kimse kalmazdı.

در خواب گفتن هاتق مر عمر دارضو الله عنه

چندین زرا بیت المال بان مرد که در کوستان خفته است

[17]

[134b] ^[1] Pîr-çengî-i za° if ü muṭrīb-ı naḥîfûñ cānı henüz cevelānda ve teni gūristānda ^[2] idi ki Ḥazret-i ° Ömere bi-izni'llāh uyku ḥavāle olup hātif-i ğaybî şadā-yı dil-pezîr ^[3] ile nidā eyledi.

Meşnevî: 227

آن ندای کاصل هر بانک و نداست خوردن است وین باقی صداست

[4]

Rūḥ-ı pür-fütūḥ Ḥazret-i Ḥalīfe ol nidā-yı dilāsādan ^[5] zevk-ı tamām ve sūrūr-ı ferḥat-encām ḥaşıl idüp murğ-ı rūḥı berīd-i ğaybî i istikbāl eyledi. ^[6] Ol şadā-yı rūḥ-efzā bir nidā-yı cān-āsā idi ki Türk ü Tācık ü ° Arab bî-vāsıṭa-i ^[7] gūş u leb ol nidā-yı dil-pezîri istimā° idüp sem° -i cān ile ḳabūl iderdi.

[8] Meşnevî: 228

هر دبی از وی همی آید است جوهر و اعراض میگردند دست

کرنی آید بلی ز ایشان و بی آمدن نشان از عدم باشد بلی

[9]

Bu nidā-yı şerīf ^[10] ve şadā-yı laṭīf bir ğarīb nidā vü ° acīb şadādur ki cümle-i ṭavāyif bî-vāsıṭa-i ^[11] ḥavāss-ı zāhire anı fehm iderler anlar degül belki cemādātuñ daḥı andan naşībi vardır ki ^[12] her-bār cānib-i Ḥazret-i Eḥadiyyetden الست برنکم ²²⁹ ḥiṭābı yitişdükte cevāhir-i a° rāz ^[13] ° āmmeten ol ḥiṭāb-ı müsteṭāba belki cevābın virmekdedür egerçi cemādātdan zāhir dili ile ^[14] cevāb ḳābil degüldür lākin anlaruñ ketm-i ° ademden şaḥrā-yı vüçüda gelmesi hemān belī dimek ^[15]dür dimişler.

Meşnevî: 230

²²⁷ 2105-Fârûk-ı A'zâm'ım işittiği bir nidā idi ki; her sesin, her nidânın aslı bulunuyordu. Zâten nidâ odur, bakıyyesi sadâdan ibârettir.

²²⁸ 2108-Her ân ü zamân Allāh(C.C.)'dan: "Elestü birabbiküm" yani ben sizin Rabbiniz değil miyim? Hitabı gelir de cevherler ve a'râzlar var olur.

²¹⁰⁹-Eğer o cevherlerden, o a'râzlardan Belâ cevabı zuhur etmiyorsa onların Adem'den vüçüda gelmeleri, Hakikatte Belâ demeleridir.

²²⁹ (A'râf / 7 / 172) (Mükerrer s.126/b)

²³⁰ 2111-Ağacın ve taşın âğâhlığına dâir söz söylemiştim. Onun izâhı hakkında bilâ tevekkuf bir kıssa dinle.

192

Rivāyetdür ki hemān Ḥazret-i Risālet minberden inüp ^[3] dest-i mübāreklerin ol sūtūn-ı elem-
didenüñ üzerine vaz° idüp eyitdi ki: ^[4] İster misin ki Cenāb-ı Ḥazretten seni iltimās idem
dünyāda ilā-yevmi'l-ķarār ^[5] bir dıraht-ı bārver olasın tā ehl-i şark u ğarb mīveñ-ile behremend
olup ^[6] sāyeñde ber-ḥürdār olalar veyāḥud āḥiretde Ṭübī-i fāyik veyā bir naḥl-i bāsık olup ^[7]
ḥayātuñ münķazī olmaya. Girü cevāb virdi ki bu cihānda olan eşcāruñ elvānı ^[8] tāb-ı āfitābdan
ve ḥayāt-ı āb u hevādandur. Benüm āb-ı ḥayāt u afitāb-ı °ālī-derecātum ^[9] zāt-ı şerīfūñdür.
Cūd-i zülālūñden ayru tarāvetüm ve āfitāb-ı cemālūñden özge nezāretüm ^[10] yokdur. Pes
Ḥazret-i Risālet °aleyhi's-selām buyurdılar ki du° ā ideyüm zevi'l-°uķūl ^[11] gibi maḥşūr olup
zümre-i Ādemiyāndan maḥşūb olasın. Girü cevāb geldi ki: ^[12] Eger ḥaşrde senūñle enīs ve
ravzada celīs olursam zihī sa° ādet ü iķbāl ^[13] ü derecāt-ı kemāl aña rāzīyam.

Beyt: ²³⁴ بامیدانکه روزی نظر کنی بجا لعل | اگر از غم تو دوری بدلم رسد تالم

Pes Ḥazret-i Ḥ°āce °aleyhi's-selām.

^[15] Meşnevī: ²³⁵

آن ستون را دفن کردند زمین تا جو مردم حشر کرد و یوم دین
تا بدانی هر که از د بخواند از همه کار جهان بیکار ماند
هر که باشد زید آن کار و بار یافت بارانجا بیرون شد ز کار

Sūtūn-ı Ḥannānenüñ nuṭķı ^[136a] ^[1] ḥuşuşında her ne takrīr olinmış ise ehl-i taḥķīķ ķatında
muḥaķķaķ u muķerrerdür ^[2] ammā ğāfīlān-ı efsürde-dil ü cāhilān-ı bī-menzil bu ḥālden
ḥaberdār degüllerdür.

^[3] Meşnevī: ²³⁶

آنکه او را بنود از اسرار داد کی کند تصدیق اوفالہ جماد
کرنیہ واقفان امر کن در جهان رد کشته بودی این سخن

²³⁴ T.E.

²³⁵ 2120-Kıyāmette insanlar gibi ḥaşr olsun diye Resūl-i Ekrem o ağacı yere gömdürdü.

2121- Bilmiş olasın ki Allāh(C.C.), bir kimseyi nezdine da°vet ederse ve ona kurbiyyet ihsan ederse o kimse
ālemin bütün işlerinden bīķār olur.

2122-Her kimin işi gücü Allāh(C.C.)°tan olursa, dergāḥ-ı ilāhiye dūhul rūḥsatını bulur. Alemin nik ū bedi ve
dedikodusu ile meşgul olmaktan kurtulur.

²³⁶ 2123-Esrār-ı ilāhiyyeden, kendisine bir şey verilmemiş olan, nasıl olur da cemādın inlemesini tasdik eder?

2125-Eğer mahlūkat Kūn emrine vāķıf olmasalardı, bu emrin cihanda merdud olması lâzım gelirdi.

Fî-nefsi'l-emr kelâm-ı cemâd ^[5] u nâle-i sûtûn ğayr-ı vâkı° oldu ehl-i tahkîk arasında bu kelimât söylenmeyeydi. ^[6] اذال الله شيئاً ان يقول له كن فيكون ²³⁷ mûcibince ecsâm-ı ° ızâmı halk idüp ^[7] gûşt-päre-i zebâna nuṭḡ-ı faṣîḥ viren Kâdir-i Muṭlaḡ cemâdâta dil virmek ba°îd ^[8] degüldür. ° Acâyib-i mülk ü ğarâyib-i melekûtı müşâhede itmeyenler aḥvâl-i ḡaşrı daḡı ^[9] inkâr itseler olur ve ol ṭâyife ki ḡann ü ğümân ile özge hevâlarda uçarlar. ^[10] Gözsüzler gibi ḡâh-ı menzilete düşüp maġbûn olurlar ve anlar ki erbâb-ı müşâhede ^[11] vü aşḡâb-ı mukâşefedür teşkîk-i müşekkik ile müteġayyir olmazlar. İstidlâl ile ^[12] olanlar tahkîka yitmeyüp taḡlîdde ḡalurlar.

Meşnevî: ²³⁸

پای استدلالیان چوین بود پای چوین سختی تمکین بود
[13]
پای نابینا اعضا باشد اعضا تا نیفتد سر کن اندر حصا
[14]
با عصا کردن اگر دیدند در پناه خلق روشن دیدند

^[15] Ḥaḡîḡate delîl taleb iden ṭâyifenüñ sebâtı ağaçdan ayaġa beñzer ki bir yirde ^[16] ḡarâr eylemez fe-emmâ ehl-i baṣîretüñ sebâtı ṭaġlar gibidür ki yil ḡaldurmaz ve seyl alup ^[6] ^[17] gitmez ve ğün ḡarâreti ile artmaz ve eksilmez ve anlar ki istidlâl-i ° aḡlî vü ḡıyâs-ı ḡannî girdâbında ^[136^b] ^[1] ḡalmışlardur nâ-bînâ gibi ° aşâya muḡtâclardur. ° Asâkir-i şeyâṭîne zafer bulmak isteyenler ^[2] enbiyâ vü evliyâyâ ittibâ° u iḡtidâ iderler. Felâsife gibi kendü bilgüsine i° timâd eyleyen ^[3] râḡ-ı ḡalâlet ü ṭarîḡ-i ṣeḡâvete düşerler. Egerçi a° mā olanlar ° aşâ ile yolların fehmi iderler ^[4] ammâ bir kimesne° i vesîle itseler daḡı rûşence giderler ve eger ḡâhir-i halk enbiyâ vü evliyâyâ ^[5] i° timâd eyleseler ²³⁹ الدنيا زرع الآخر fevâyidinden maḡrûm ve ²⁴⁰ ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم واموالهم الجنة mu° âmelâtından maġbûn olurlar-ıdı. ^[7] Erbâb-ı baḡṣ ü cidâl gözsüzler gibi ellerinde ° aşâları var-iken yine yolların ^[8] yitürüp enbiyâ vü evliyâyı terk

²³⁷ Bir şey dilediği zaman, O'nun emri o şeye ancak "Ol!" demektir. O da hemen olur. (Yâsin /36 / 82)

²³⁸ 2129-Ehl-i istidlâlin ayaġı ağaçtandır, yani takma ayakla yürüyen topallar gibidirler ağaçtan ayak ise çok metânetsizdir.

2131-Bir körün elindeki asâ, taşlar üstüne yuvarlanmaması için ayaġı mesâbesindedir.

2133-Körler değnekle yol bulabiliyorsa o buluşları da gözü açık olanların sayesindedir.

²³⁹ "Dünya, ahiretin tarlasıdır." (Kelâm-ı Kibar) (Hadislerle İslâm, C 1, s.341.)

²⁴⁰ Şüphesiz Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Artık, onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve ölürlər. Allah, bunu Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da kesin olarak va'detmiştir. Kimdir sözünü Allah'tan daha iyi yerine getiren? O hâlde, yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. İşte asıl bu büyük başarıdır. (Tevbe / 9 / 111)

itmekle hidāyetden baʿīd oldılar zīrā ° aklıda ^[9] ol kadar kudret yokdur ki her nesneyi idrāk eyleye.

Meşnevî: 241

کرنگردی رحمت وافضالشان در شکست چوب استدلالشان ^[10]

^[11] Şimden şonra ° aşādan murād nedür anlara ° aşā važ° eyleyen kimdür anı beyān ^[12] idüp buyurur:

Meşnevî: 242

آن عضاچه بود قیاسات و دلیل • آن عضا که دلشان بینا جلیل ^[13]
چون عضا شد الت جنک و نفیر • آن عصاراخر دیشکن ایخیز

^[14] Kıyās ü delīl ° aşālarını dağı Hāzret-i Hāḡ virmişdür. Ālet-i ceng ü cidāl olan ^[15] ° aşāyı utmak gerek ° aşā ancak yol görmege āletdür ceng ü cidāl içün degüldür.

^[16] Meşnevî: 243

حلقه کوران بچه کاراندرید • دید بانزادرمینانه اوید
دامن اوگر که دای عضا درنگر کادم جهاد ایداز عضا ^[17]

Eger ittībā° -ı millet-i ḡavīm ü sülūk-i rāh-ı ^[137a] ^[1] müstāḡīm mücerred ° aḡl u istidlālīg-ıla müyesser olaydı mu° cizātuñ zuhūrına ^[2] ihtiyāc olup ° aşā Hāzret-i Mūsā ° aleyhi's-selām elinde ejderhā olmak lāzım ^[3] olmayaydı ve sūtūn-ı Hānnāne Hāzret-i Risāletūñ firāḡından nāle vü zārī itmeyeydi ^[4] ol sebebdan buyurur:

Meşnevî: 244

کرنگه نامعقول بودی این مره کی بدی حاجت • بچندین معجزه ^[5]

Zīrā nübūvvet mu° cizāta muḡtācdur fe-em mā

²⁴¹ 2135-Eğer Cenāb-ı Hakk size rahmet ve ihsan eyleseseydi sizin istidlāl asānızı kırardı.

²⁴² 2136-Bu bahsettiğimiz asa nedir? Kıyās ile delilden ibārettir. O aşāyı ehl-i istidlāle veren kimdir? Şüphesiz Basīr ve Celīl olan Allāh(C.C.)tır.

²¹³⁷-Madem ki asā ceng ve nefret āleti olmuştur; o halde ey kör, onu kır, parça parça et.

²⁴³ 2139-Ey körler, niçin körler halkası içinde bulunuyorsunuz? Aranıza açık gözlü birini getiriniz.

²¹⁴⁰-Sana istidlāl asāsını veren zāt-i ecell ü a'lānın hidāyet eteğine sarıl. Teslimiyyet-i kāmile ile o'na itāat ve ubūdiyyette bulun. Baksana, Ādem Aleyhisselām asādan neler çekti.

²⁴⁴ 2143-Bu lezzet yani şeriāt hükümleri ve onlardaki zevk, fevkal'aki olmasaydı bu kadar mu°cizeye ne hācet kalırdı.

Meşnevî: 245

[6] هرچه معقولست عقلش میخورد • خی بیان معجزه بی خبر و مد

Ya° nī ol ki [7] ma° kuldür ° aql anı bī-delīl ü bürhān qabūl idicidür. Muḥaşşal-ı kelām bu ḥalāyık [8] dört kısım üzerinedür. Bir bölügi peygāmbere cānibinden mu° cize gösterilmedin Ḥazret-i [9] Ebū Bekr gibi taşdıķ iderler ve bir bölügi mu° cize ile taşdıķ eylerler bir bölügi taşdıķ-i [10] şuverī idüp gönülden taşdıķ itmezler ve bir bölügi Ebū Cehl gibi görürse [11] daḥı taşdıķ eylemezler. Gönülden taşdıķ eylemeyenler şol vakt ki mu° cizāt-ı enbiyā [12] zuhūr eyleye inkāra mecāl qalmayup bi°z-zarūrī imān-ı taqlīdi ihtiyār [13] iderler nite ki felāsife vü zenādīka küfr ü nifākların tayy-i lisān ile gizlerler.

Meşnevî: 246

[14] همچو قلابان بران نقد تباه • نفر می نه اند و نام پادشاه

Altun kullābları [15] egerçi zāhirlerin tevḥīd-i Ḥudā vü ittibā° -ı şer° -ile tezeyyün iderler lākin bāṭınların mülevves [16] idüp murdār kıılurlar.

Meşnevî: 247

[17] باز بان کرچه که تمسجی نهند • دست و پا بهشتان کواهی میدهند

Kendüler inkār iderlerse a° zāları [137b] [1] تکلنا ایدیم و تشهد راجع 248 mücibince şehādet idüp ° āķibet rüsvāy [2] olurlar ve şeyḥ-i ekber cemādātuñ nuṭķı ḥuşuşında ba° zı delāyil yazup cemādāt [3] daḥı Ḥazret-i Ḥaķķı muḥammid ü müsebbihlerdür ve ḥavf [u] recā şāḥibleri olduğına cümleden [4] delālet-i Qur° ān kāfīdür ki

[5] ۵۱ وَاَنْ مِنَ الْحَاۤرَةِ لَمَّا تَخْرُجُ مِنْهَا لَا تَخْزِيْهَا ۝۵۱
لَمَّا يَشْقُوقُ فَيَخْرُجُ مِنَ الْمَاءِ ۝۵۱ وَاَنْ مِنْهَا لَمَّا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ

[6] ۵۲ لَوْ اَنزَلْنَاهُ الْقُرْاٰنَ عَلٰۤى جِبِلٍّ لَّرَاٰیۡتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ۝۵۲

245 2144-Çünkü ma°kul olan her şeyi akl kabul eder. Kabulü için de mu°cizeye, cezr ü medde, yani inanmamaya lüzum görmez.

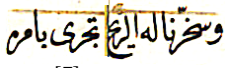
246 2149-Kalp bir paraya gümüş yıldızı ve sikke vurup da onu sürmek isteyen kalpazanlara benzerler.

247 2153-Bu münkirler lisanlariyle töhmet isnād ederler, yani hurma direğinin inlemesine itirazda bulunurlar ammâ bir cemādın kudret-i ilāhiyye ile böyle bir şey yapabileceğine kendi elleri, ayakları da şahidlik eder.

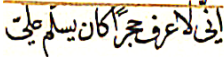
248 O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder. (Yâsin / 36 / 65)

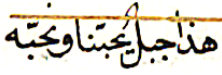
249 Sonra bunun ardında kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fişkirir. Taş vardır ki yarılır da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer. Allah, yaptıklarınızdan hiçbir zaman habersiz değildir. (Bakara / 2 / 74)

250 Eğer biz, bu Kur°an'ı bir daha indirseydik, elbette sen onu Allah korkusundan başını eğerek parça parça olmuş görürdün. İşte misaller! Biz onları insanlara düşünsünler diye veriyoruz. (Haşr / 59 / 21)

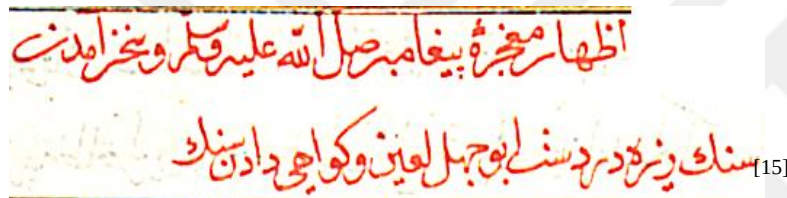
251 [7]

işâretleri dağı delâyl-i kıatı^e adandır diyü buyurmışlardır huşûşâ [8] Hâzret-i Risâlet ^e aleyhi's-

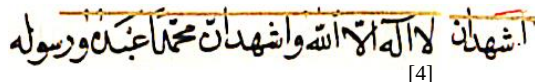
selâm buyurdılar ki 252 [9] Ve Uğud tağı hakkında dağı buyurdılar ki

 253 ve Hâzret-i Mûsâ [10] ^e aleyhi's-selâm dağı *sevbî hacar sevbî hacar* 254

diyüp gönlegini yil alup gitdükde [11] üzerine koduğı taşı ^e aşâ ile te^o dîb eylediler. Eger haķıkatde rûhı olmasa [12] maħall-i te^o dîb olmaz idi diyü delâyl irâd iderler cemâdât dağı zümre-i ümmetden bir tayıfedür [13] bu kadar vardır ki ba^e zı ba^e zısınıñ üzerine mufaẓẓaldur maķâm-ı nebât ğayr-ı nâmiden [14] mertebede ^e âlîdür dirler.

 [15]

[16] Ebû Cehl-i la^e in bir gün eline bir miķdâr ħurde taş alup ħuzûr-ı Risâlete [17] ħâzır olup eger da^e vâ-yı risâletde şâdık iseñ söyle ki benüm elümde olan nedür [138^a] [1] Hâzret-i H'âce ^e aleyhi's-selâm buyurdılar ki: Yâ Ebâ Cehl senüñ elüñ içinde olanı [2] ħaber mi vireyüm veyâ ħud elünde olan nübüvvetüme şehâdet mi eylesünler. Ebû Cehl ikinci baĥş [3] nâdirdür didükde hemân elinde olan taşlar kelime-i şehâdet getürüp

 256 diyü nuķka geldiler niteki Hâzret-i [5] Mevlevî buyurur:

Meşnevî: 257

251 **Biz de rüzgârı onun buyruğına verdik.** Rüzgâr, onun emriyle dilediğı yere hafif hafif eserdı. (Sâd / 38 / 36)

252 “Ben Mekke’de muhakkak bir taş tanıyorum ki, o taş, ben peygamber gönderilmeden evvel bana selam verirdi. Hiç şüphesiz ki ben şimdi de o taşı muhakkak tanımaktayım.” (Hadis-i Şerîf) (Müslim, Kitâbü'l-Fedâil, 2.)

253 “İşte bu Tâbe’dir (iyilik ve güzellik şehridir). Bu da Uğud’dur, öyle bir dağdır ki **o bizi sever biz de onu severiz.**” (Hadis-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C 7, s.363)

254 “Ey taş elbisemi ver. Ey taş elbisemi ver.”

255 “RESULU EKREM ALEYHİSSELATÜ VESSELAMİN MUCİZE İZHAR ETMESİ, EBU CEHİL’İN AVUCUNDA TAŞ KIRIKLARININ DİLE GELİP ZAT-İ AKDESİ MUHAMMEDİ’NİN RİSALETİNE ŞEHADET ETMELERİ”

256 “Eşhedü en lâ ilâhe illâllâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlüh” (Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in (sav) Allah’ın kulu ve Resûlü olduğuna şahitlik ederim.) (Hadislerle İslâm, C 1, s.494)

257 2158-Ebû Cehlin avucu içinden her taş parçası bilâ tevakkuf kelime-i şehâdeti söylemeye başladı.

از میان مشیت او هر باره سنك در شهادت گفتن آمدنی در نك [6]

Ebū Cehl şadā-yı şehādeti istimā° eyledükde âteş-i hışm derûnı yakup [7] avucında olan daşları yabana saçdı.

بقیة قصه مطرب و پیغامبر را نید امیر المؤمنین علیه السلام عند بال او انچه ها [8]
258

[9] Ol muṭrīb-i nā-tüvān dergāh-ı ° izzete teveccüh eyleyüp nālîş-i firāvān eyledikden şoñra [10] deryā-yı rahmet-i Rahmān cūşa gelüp ° Ömer ibn-i Ḥaṭṭābuñ sem° ine ḥiṭāb-ı müsteṭāb [11] irişdi ki serā-perde-i ° izzetüm mahremelerinden bir pür-muḥterem ḥalāyıkdan münkaṭı° olup [12] el-ān maḳābirde āsüde ḥāldür beytü’l-māl-i Müslimīnden yidi yüz dīnār alup [13] gūristān cānibine ḳadem rence ḳıl ki ol benüm ihtiyār ḳulumdur.

Meşnevî: 259

پیش او برکای تو مارا اختیار این قدر بستان کون معذور دار [14]
خرج کن چون خرج شد اینجا بیا این قدر از بهر ابر شمشها [15]

Ḥazret-i Emīrū’l-mü° minīn fi’l-ḥāl yerinden [16] ḳalkup altını alup cānib-i gūristāna ° azm eyledi. Cevānib-i meḳābiri cüst ü cū [17] eyleyüp pīr-çengīden ḡayrı kimesne° i müşāhede eylemedi. Anuñ ḳabīl-i ḥavāşşdan olduğında [138°] [1] iştibāh itmekle bir miḳdār istib° ād eyledi ve girü teveccüh idüp

Meşnevî: 260

گفت فرمودنار ابد ایست جای نه و شایسته و فرخنده ایست [2]
پیر چنکی حبذا خاص خدا حبذا ای سر پنهان حبذا [3]
آمد و با صد ادب انجا نشست بر عمر عطسه فتاد و پیر حست [4]

258 “MUTRİB HİKAYESİNİN BAKİYYESİ EMİR’ÜL-MÜMİNİN ÖMER (R.A)’IN PİR-İ ÇENGİYE HÂTİFİN NİDASINI TEBLİĞ ETMESİ”

259 2167-Onu götürüp de ki: Ey bizim muhtar ve güzide kulumuz, şimdilik bu kadar parayı al da hoş gör.

2168-İbrişim bedeli olmak üzere bu kadar altını al ve harcet. Bitince de yine buraya gel.

260 2173-Dedi ki:Nidây-ı Hakkânî, bizim bir kulumuz var. Sâfî, lâıyk ve mes’ûd bir zâttır demişti.

2174-İhtiyar bir çengi nasıl merd-i Hüda olabilir? Ey Allâh(C.C.)’ın sırrı, ne kadar garibsin dedi.

2177-Geldi, kemâl-i edeple oraya oturdu. Kendisine bir aksırık ârız oldu. Aksırınca da sesinden ihtiyâr uyanıp sıçradı.

Ol hâlde pîr uykudan uyanup mehâbet-i ^[5] Ḥazret-i °Ömerden endāmına lerze düşüp ḥavf müstevlî oldu.

Meşnevî: 261

کفت در باطن خدایا از تو داد محتسب بر پی چنکی افتاد ^[6]

Yine bu beytün ^[7] kā° ili pîr-çengîdür kemâl-i ḥavfından taqşîrâtın mülâhaza idüp bu du° âyı okudı: ²⁶² اعوذ بعفوك من عقابك واعوذ برضاك من خطاك واعوذ بك منك ^[8] ^[9]ve andan bu beyti dilinde tekrâr eyledi:

Beyt: ²⁶³ از تو تو کرد در نگر نه چه کنم پیش که رو و قصه بدست که دم ^[10]

Emîrû'l-mü° minîn çünki ol derdmendün ^[11] âh-ı serd ü dil-i müstemendini ve günâhından şermende olduğunu müşâhede eyledükde ^[12] hemân-dem beşâret eyleyüp buyurdu ki: Ey pîr-i bî-çâre ḥavf eyleme ki Ḥazret-i Vehhâb ^[13] u Raḥîm-i müsebbibü'l-esbâbdan saña beşâret-i pür şafâ vü müjde-i rûḥ-âsâ getürdüm.

^[14] Meşnevî: 264

چند یزدان مدح خوی تو کرد تا عمر را عاشق روی تو کرد

^[15] Ve ba° dehu bu beyt-i dil-âvîzi okudı:

²⁶⁵ خوش خلقم که در یار صابوی اوست جند از تو که مهر رخشان ثناگوی اوست ^[16]

Ey °ârif-i dil-nüvâz bir dem benüm ile ^[17] hem-râz ol ki Ḥazret-i İlâhî kemâl-i kereminden ihsân idüp saña ibrişim-behâ gönderdi. ^[139°] ^[1] buyurdu ki bu meblağı alup vaqtâ ki bî-nevâ ola yine benüm dergâhuma gelüp ^[2] bu maḳâma hâzır olsun pîr-i nâ-tüvân vaqtâ ki ol işâret-i pür-beşâreti güş eyledi. ^[3] Kemâl-i sürûrından bî-hüş olup câmesin çâk eyledi ve girü kendüye ḥitâb ^[4] idüp vaşf-ı ḥâlin söyledi.

²⁶¹ 2179-İçinden dedi ki: ilâhi sen imdâdına yetiş. Nasıl oldu da muhtesip, ihtiyar çalgıcıya çattı?

²⁶² Hz. Âişe anlatıyor: “Bir gece Allah Resûlü’nü (sav) yatakta bulamadım, onu el yordamıyla aramaya başladım. O sırada elim ayaklarının tabanlarına değdi. Ayaklarını dikmiş vaziyette secde hâlindeydi ve ‘Allah’ım! **Gazabından rızana, cezandan affına sığınırım. Senden sana sığınırım.** Sana tüm övgüleri saysam yine de bitiremem. Sen kendini nasıl övdüysen öylesin.’ diye dua ediyordu.” (Hadis-i Şerîf) (Hadislerle İslâm, C 1, s.222)

²⁶³ T.E.

²⁶⁴ 2182-Allâh(C.C.) senin ahlâkını o kadar medhetti ki Ömer’i senin cemâline âşık kıldı.

²⁶⁵ T.E.

ای دل چه اندیشید در عذر

[5] این تقصیرها زان سوی او چندین وفا زین سوی من چندین جفا

[6] زان سوی او چندین کرم زین سوی خلاق بیش و کم زان سوی او چندین نعم

[7] زین سوی من چندین خطا

Beyt: 266

Çünkü pîr-i çengî ol cāzibeden behremend ve ol [8] hālet-i dil-pezîrden sūdmend oldu hemān-dem çengini yire vurup tārūmār eyledi [9] ğayret-i ilāhî zātında olān hevā-yı nā-hemvārı sürdi giderdi ve münācāt-ı [10] Hakk eyleyüp dirdi.

Meşnevî: 267

ای خدای باعطای با وفا رحم کن بر عمر رفته در جفا

[11] خرج کرده عمر خود را دمبدم دردمیدم جمله را در زیر و نیم

رحیمما پروردکارا ملکابنده نوازا [12]

Bir Raḥîmsin ki zerre-i raḥmetüñ kāffe-i °uşāta [13] kāfî ve bir kerîmsin ki kerem-i kerāmet-

şi° āruñ °āmmе-i nāsa vāfidür. سبقت رحتی علی غضبی 269 mürde-dilān-ı āşüftekāra şehd-i şāfî ve [14]

leṭāfet-i nezāket-i لا تقنطوا من رحمة الله [15] 270 bîmār-ı dil-figāra ḳand-i şāfidür.

[16] ندارم هیچ گونه توشه راه بخیر لا تقنطوا من رحمة الله

Beyt: 271

Bir cebbār-ı °ālemsin ki [17] yapduĝını kimesne yıḳmaĝa ḳādir degüldür ki ان نصیرکم الله فلا غالب لکم

272 ve sen [139b] [1] açduĝıñ ḳapuyı kimesne bağlamaya ki ما یفتح الله للناس من رحمة فلا ممسک لها 273

266 T.E.

267 2191-Ey, atâsiyle vefâsı olan Rabbim; cefâ içinde geçen bir ömre merhamet et.

2193-İşte o kıymetli ömrümü boşa geçirdim. Nefeslerimin hepsini de tiz ve pes sesler yolunda üfürdüm.

268 Ey Rahim! Ey Perverdigar! Ey Melik! Ey kullarına şefkatli davranan!

269 “Rahmetim gazabımı geçti.” (Hadis-i Şerif) (Hadislerle İslâm, C 3, s.89)

270 De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Zümer / 39 / 53)

271 T.E.

272 Allah size yardım ederse, sizi yenecek yoktur. Eğer sizi yardımsız bırakırsa, ondan sonra size kim yardım edebilir? Mü’minler, ancak Allah’a tevekkül etsinler. (Âl-i İmrân / 3 / 160)

273 Allah, insanlar için ne rahmet açarsa artık onu tutacak (engelleyecek) yoktur. Neyi de tutarsa, ondan sonra onu gönderecek yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. (Fâtır / 35 / 2)

ای نجات لطف تو نافه کنای هر دل بی تو نظر تو حل نشد عقد هر مشکلی

[3] کره چراغ فضل تو را نماند از کرم قافلای شب روان ره بزم بمنزله [2] Nazm: 274

[4] Ey pāšende-i °aṭā v'ey pūšende-i ḥaṭā °ömr-i °azīzi baña ser-māye ihsān eyledüñ ki [5] anuñ bahāsı kaṭā °ā idrāk olunmaz ve baña bir sa° ādet ḳapusu açduñ ki kemāl-i ḳudretüñden [6] ğayrı ile açılup örtilmez. Fe-emmā āh hezārān āh ki ser-māye-i °ömri žāyi° eyleyüp [7] hīç fāyide eylemedüm. Ve ol sa° ādet ḳapusın elden çıkarup aşlen ḳadrin bilmedüm [8] ve ben bī-nevā niçe yıllar maḳām-ı °Irāḳda perde-nüvāz oldum derd ü firāk ile °azm-i Ḥicāz [9] eyleyemedüm.

Meşnevī: 275

وی کر آوازا این بیت و جهان کاروان بگذشت و بیکه شد هزار [10]

Muḥaşşal ol pīr-i nā-tüvān bu vech-ile nedāmet çeküp ef° āl-i şenī° asından [11] rücū° eyleyüp tā° ib oldı.

کر داند از عمر رضی الله عنه نظر او را

از مقام کربیه که هست است بمقام استغراق که مستقیمست [12]

276

[13] Ḥazret-i °Ömer raḳıya'llāhü °anh ol ḥālde didi ki: Ey pīr-i naḥīf bu gūne peşimān [14] olup girye vü zārī eylemek hüşyārılığa vü varlığa delīldür.

Meşnevī: 277

راه فایه کشته راهی دیگرست ز آنکه هشیاری کناه دیگرست [15]

Zīrā ki hüşyārılıḳ [16] ile nedāmet varlıḳdan °alāmet ve zıkr-i māzīden kināyetdür. Māzī vü müstaḳbel [17] fikri ḥicāb-ı rāh-ı selāmetdür. Ṭarīḳ-i fenāda yokluk özge ḥāletdür. Nite ki

dimişlerdür: [140a] [1] 278 فایه کشفه را خروش نیست و میخفته را جوش نیست

Hāy hūy idüp [2] mey gibi cūş eylemek ney üzerinde ki girih gibidür.

Meşnevī: 279

274 T.E.

275 2196-Yazık ki yirmi dört perdenin sesiyle uğraşırken ömür kervânı göçtü, ecel günü akşama yaklaştı.

276 “İHTİYAR MUTRİBİN NAZARINI, EMİRÜLMÜ’MİNİN ÖMER RADİYALLAHÜ ANHİN, VARLIK MAKAMI OLAN AĞLAMADAN, YOKLUK DERECEŚİ BULUNAN İSTİĞRAK MAKAMINA TAHVİLİ”

277 2203-Allāh(C.C.)’ın aşkında fāni olmuş ve kendinden geçmiş kimsenin yolu başka türlüdür. İdrāk ise ayrıca bir günahdır.

278 T.E.

279 2206-Ney düğümlü bulundukça hemrâz olamaz ve dudakla, sesle âşinâ bulunamaz.

2208-Ey mutrib senin haberlerin ve ma’lûmatın o haberleri verenden bihaber. Ettiğin tevbe ise günahından beter.

2209-Ey geçmişi günahlarına tevbe eden mutrib; bu ettiğin tevbeden ne vakit tevbe edeceksin?

تاكرم باني بود همراز همنشين آن لب و آوازينيست
 [3]
 اي خبرهايت از خبر دريخبر توبه تو از گناه توبتر
 [4]
 اي تو ز حال گذشته توبه جو يکي کنی توبه ازین توبه بکو

[5] Zîrâ erbâb-ı ʔarîḳat dimişlerdür ki eger sâlik ḥâlet-i fenâda kendünün fenâsından [6] ḥaberdâr olacaḳ olursa henûz varlık küdüreti anda bâḳîdür. Belki kemâl-i fenâ [7] oldur ki kendü vücûdından fânî olduḳda müşâhede-i fenâdan daḳı fânî ola. [8] Zîrâ ki fenânuñ nihâyeti fenâdan daḳı fânî olmaḳdur. Vaḳtâ ki sâlik bu mertebeye [9] irtikâ eyleye ḥayâl-i revâbı-ı beşerîyyet miḳrâz-ı lâ ile münḳaṭı^c olup sulṭân-ı illa'illâh [10] tutuḳ-ı ^c izzet-i kibriyâdan 280 فاذا ذكرني اذكركم
 va^c desi ile zuḥûr ider. Ol zamânda [11] libâs-ı ḥarf u şavtden mücerred olmaḳ-ıla nûr-ı ^c azamet-i ulûhiyyet ṭulû^c ider.

Ol [12] ḥâlde 281 كل شيء هالك الا وجهه sa^c âdeti el virür. 282 شهد الله انه لا اله الا هو ḥaḳîḳati muḥaḳḳaḳ olur.

مردم بجز دایم بر تخت خوف و رجا چونکه مرد و تخت نه پای نه شد جز استغفار نیست
 [14]
 Şi^c r: 283

Vaḳtâ ki Ḥazret-i Fârûḳ [15] bu maḳûle esrârûñ keşfine iştiḡâl eyleyüp ʔarîḳ-i ḳâlden mertebe-i ḥâle rücû^c [16] buyurdılar. Pîr-i çengînün cānı vâḳıf-ı esrâr-ı ilâhî olup ḥod-perestlik ḥ'âbından [17] bî-dâr oldu.

Meşnevî: 284

همچو جان بے کريه و پي خند شد جان رفت جان ديگر زند شد
 [140b] [1]

280 Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nankörlük etmeyin. (Bakara / 2 / 152)

281 Sen Allah ile beraber başka bir ilâha ibadet etme. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm yalnızca O'nundur ve kesinlikle O'na döndürüleceksiniz. (Kasas / 28 / 88)

282 Allah, melekler ve ilim sahipleri, O'ndan başka ilâh olmadığına adaletle şahitlik ettiler. O'ndan başka ilâh yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. (Âl-i İmrân / 3 / 18)

283 T.E.

284 2212-Rûh gibi ağlamadan ve gülmeden âzâde oldu. Onun rûhu gitti, başka bir rûh ile yaşamaya başladı.

2213-O vakit mutribin derûnuna bir hayret geldi ki zemîn ve âsmânı çenberinden yani tabiat sarayından dışarıya çıktı.

2214-Mutrib için arayıp taramanın fevkinde bir cüst ü cû hâsıl oldu ki onun nasıl olduğunu ben bilemiyorum. Sen biliyorsan söyle.

2215-Mutrib; kâlin de, hâlinde fevkinde bir kâl ü hâle mazhar edildi. Hüdây-ı zülcelâlin cemâli deryâsına gark oldu.

2216-Hem öyle bir müstaḡrak oldu ki kurtulacak gibi değil ve denizden başkasının onu tanımasına imkân yok.

حیرتِ آمد درویش آن زمان که بیرون شد از زمین و آسمان [2]

جست و جوی از وری جست و جو من نی دامن تو میدانه

حال و قالی از وری حال و قال غرق کشته در جال ذوالجلال [3]

غرقه نی که خلاصی باشدش یا بحر دریا کسی شناسدش [4]

Ve girü Hâzret-i Mevlânâ kıddise sirruhu buyururlar ki: [5] Eger ° aql-ı küllî cüş eyleyüp deryâ-yı hikmet-i İlâhî harekete gelmese ve le° âlî-i haķâyık [6] ol deryānuñ temevvücinden zühür eylemese ° aql-ı cüz esrâr-ı haķâyıkda gūyâ olmaz-ıd [7] haķķā ki ol le° âlî-i hikmeti taḥşîl idüp anuñ telezzüzâtı ile ° a°le-d-devām ° ıyş u ° işret [8] olmaķ için cānlar fedā eylemek ° ayn-ı sa° âdetdür çünkü ° aşıķuñ cānı ma° şūķ iledür [9] cān fedā itmekle ol kimesne ölmez zîrā âfitāb-ı tābānuñ envārı Hâzret-i Raḥmāndandır [10] müstefîz olmağın ifāza-i envār ile tîre olmaz.

Meşnevî: 285

در شکارِ بیشه جان باز باش همچو خورشید جهان جان باز باش [11]

جان فشان ای آفتاب معنوی مرجهان کهنه را بنمانوی [12]

Āfitāb-ı zāhir her yire [13] ziyā-baḥş olmağ-ıla envārına noķşān gelmeyecek āfitāb-ı ma° nevî ki vüçüd-ı [14] insāndan ° ibāretdür anı fedā itmekle zarar müterettib olmaz belki niçe fevāyidi [15] mutazammın olur fe-emmā fedā-yı cān itmek daḥı rāh-ı hevā için olmayup li-vechi°llāh [16] olmağa işāret idüp bu ḥadîs-i şerîfî irād ider.

تفسیر آن در وفشته که هر روز بر سر بازار منادی میکند که هر [17]

اللهم اعط كل منفق خلفا وكل ممسك تلفا [141a] [1]

286

²⁸⁵ 2222-Can ormanında avlanmak için toğan ol. Feleğin güneşi gibi canbaz ol.

²²²⁴-Ey mânâ Güneşi, sen de cânfeşânlık edip şu köhne âleme bir yenilik göster.

²⁸⁶ “HER PAZAR YERİNDE ”YARABBÎ, MUHTAÇLARI DOYURANLARIN HERBİRERİNE VERDİKLERİNE KARŞILIK MÜKÂFAT İHSAN EYLE. YARABBÎ, VERMEYİP SAKLAYANLARIN MALLARINI DA TELEF ET, ONLARI ZARARLANDIR.” DİYE DUA EDEN İKİ MELEĞİN DUALARINI TEFSİL VE O VERİCİ KİSİNİN TANRI YOLUNDA MÜCAHİT OLDUĞU, HEVA VE HEVES YOLUNDA MÜSRİF OLMADIĞI”

Anı beyân ider ki münfiķ mücâhid-i rāh-ı Hudâdur mücâhid-i ^[2] rāh-ı hevâ degüldür. Fî-nefsi'l-emr ° ömr-i ° azîzi hevâya şarf eyleyüp ^[3] māl-ı nefisini rızâ-yı Hudâdan ğayrıya ğarc itmek ğayr-ı münâsibdür. Şaffet-i ^[4] cûd ki pîrâye-i her mevcûddur. Tevakkû° dan ötüri olacaķ olursa memdûh degüldür. ^[5] Māluñ taşarrufı daķı emr-i Hakk ile olmak münâsibdür.

Beyt: 287 ^[6] آن کوايخاز برد باد لبر ديگر خورد تو کز نشين و راست کوايجه باشد ازخ

[7] Meşnevî: 288

اي بسا امساك كرا نفاق به مال حق را جبر با مر حق مد
تا عو بيسته تو كنج تي کران تا بنا شى از عدد كافران
كه اشتران قربان همى كز دند تا چيرو كز دتبع شان بر مصطفىا ^[8]
^[9]

Eger cümle māluñ rāh-ı hevâya şarf idesin ^[10] yine imsāk ile mevşûf olursın ve eger deryâdan bir kıatre° i bir teşneye rızâ-yı ^[11] Hakk için viresin infāk ile mevşûf olursın. Bir kul ki efendisinin ^[12] mālını levlendlere yidüre münfiķ degüldür ve bir kul ki efendisinin mālını cebr-ile ^[13] ħarāmî elinden kırtara mümsik degüldür ve eger her bir i° fā cāyız olaydı

289āyeti nāzil olmaya idi ve eger imsāk cümleten mezmûm olaydı 290 ولا تسطهاكل البسط emri vārid olmayadı.

Meşnevî: 291

آن درم دادن بخي را ليقست جان سپردن خود سخاي عاشقست ^[16]

Dünyâ ğarc itmek eşhiyānuñ pîşesi ^[17] ve cān nişār itmek ° aşıkıların endişesidür zîrā ° ârifler dimişlerdür ki ol ^[141b] ^[1] ° aşık ki cānân için terk-i cān eylemeye eger dünyâ tolusu daķı bezl ü ihsân iderse ^[2] yine imsāk ile ma° rûfdur şöyle ki bir ° aşık-ı şādık kendü nefisini dōst ^[3]

287 T.E.

288 2230-Ne kadar imsak, yani vermemek vardır ki infaktan, yani vermekten iyidir. Allâh(C.C.)'ın malını ancak Allâh(C.C.)'ın emrine göre ver.

2231-Tâki, Allâh(C.C.) yolunda infakına bitmez ve tükenmez bir hazine bulasın; bir de, kâfirler sırasında bulunmaktan kurtulasın.

2235-Hazret-i Mustafâ Aleyhi Ekmelüttehâyâ Efendimize, kılıçları gâlib gelsin diye develer kurban etmişlerdi.

289 Ey Âdemoğulları! Her mescitte zinetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez. (A'râf / 7 / 31)

290 Eli sıkı olma, bûsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın. (İsrâ / 17 / 29)

291 2239-Para vermek cömerd olana lâyıktır. Âşıkın sehâveti ise cān vermektir.

yolunda nişār idüp dōstı daḥı anuñ ^[4] bezlini qabūl eylemiş olsa ḥaḳīkatde bezl-i tāmm itmiş olur.

ای باد لشکسته ترا کار آمدن^[5] زخم تو مرهم دلفکار آمدن^[5]
 دیدن متاع قلب مراد عیب^[6] وانکه دروژی لطف تو خریدار آمدن^[6]
 Beyt: 292

Mertebe-i ° aşık oldur ki bir nefes müşāhede içün biñ ^[7] cānı daḥı var-ısa nişār ide. Ve eger nişār-ı cān itdüğini cānān qabūl iderse minnet-peżīr ola ^[8] belki himmeti olan ° aşıklar yine kendülere ḥiṭāb idüp dirler:

بدنیم جان^[9]
 که تو داری و یک نفس کم تراست^[9] حدیث پیش کش و یادگار نتوان کرد برو^[9]
 پیش سکان در شرفشان جان^[10] که این متاع بران رخ نثار نتوان کرد^[10]
 Şi'r: 293

Vaḳtā ki cān-ı ma° yūbı maḥbūb yolında işār idesin be-her-ḥāl saña andan eyü cān ^[12] ° arz iderler niteki buyurur:

Meşnevī: 294

نان دهی از بهر حق نانت دهند^[13] جان دهی از بهر حق جانت دهند^[13]
 کر بریزد بر کهای این چنار^[14] برکتی برکش بخشد کردگار^[14]
 کرمانداز جود در دست تو مال^[15] کی کند فضل الیمت پای^[15]
 جان شور و تلخ پیش تیغ بر جان چون دریای شیرین راجح^[15]

Zīrā ki fenā mūcib-i ^[16] beḳā vü yoklık ser-māye-i irtikādur. Cān-ı telḥi nişār itmekle cān-ı şīrīn almağı idrāk ^[17] eylemeyen A° rābī ile ḥalīfe kışşasın istimā° eylesün.

قصه خلیفه که در کرد ز نهان سر خود از خاتم طایفه گذشت^[1] [142a]
 ونظیر خود نداشت^[2]
 295

²⁹² T.E.

²⁹³ T.E.

²⁹⁴ 2240-Allāh(C.C.) yolunda ekmek verirsən sana ekmek, can verecek olursan can verirler.

2241-Eğer Cenāb-ı Hakk, çınar ağacının yapraklarını döktürürse ona yapraksız da yaşamak imkânını verir.

2242-Eğer cömerdlük dolayısıyla elinde mal kalmayacak olursa, Allāh(C.C.)'ın ihsan ve keremi seni nasıl pâyımâl eder ve muhakkar bırakır?

2246-Tuzlu ve acı olan canı yani rûh-i hayvâniyi kılıç önüne götür. Onu fedâ ederek tatlı bir deniz gibi olan rûh-i ilâhiyi al.

²⁹⁵ “LUTF VE KEREMİYLE ZAMANINDA HATEM-İ TÂİYİ GEÇMİŞ OLAN HALİFENİN HİKAYESİ”

[3] Hikāyet olunur ki a° vām-ı māziyyede hulefā-i meşhūreden bir halīfe var idi ki [4] şehāvetde defter-i Hātemi tayy idüp meşhūr-i ° ālem olmuş idi. Āsitāne-i gerdūn-nişānı [5] kıble-i erbāb-ı hācāt ve āsitān-i gevher-feşānı ser-māye-i aşhāb-ı münācāt idi.

[6] Meşnevī: 296

از عطایش بحر و کان در زلزله سویی جودش قافله برقافله
 رفته در عالم بحد آوازده اش [7] قبله حاجت در دروازه اش
 هم عجب روم هم ترا و عرب مانند از جود و سخایش در عجب [8]
 قصه اعراب در ویش و ماجرای زن او با او بسبب قلت مال و دین [9]

[10] Bu kışşada A° rābiden murād ° aql ve ° avretinden murād nefsdür dimişler. İnşā° e° llāhu [11] kışşanuñ āhirinde taşrīh olınsa gerek firīb-i nefse gāyet ve vesvesesine [12] nihāyet yokdur. İbtidā-i kışşa-i pür-hişşe budur ki bir A° rābī hatunuñ bir dervīş [13] eri var-ıdı ki fakr u fākadan dil-rīş ve kıllet-i kifāf-ı nefsdan pür-teşvīş idi. [14] Her-bār erine teķāzā vü ilhāh idüp dir idi ki:

Meşnevī: 298

کین همه فرو جفا منای کشیم جمله عالم در خوشی ما ناخوشیم [15]

İnşāf eyleyüp niçün Hālīkdan havf eylemezsin ki [16] ° ale°d-devām hasret-i nān ile āşūfte ve kıllet-i ta° ām birle ālūfteyüz. Gündüzler [17] libāsumuz āfītāb ve giceler lihāfumuz māh-tābdur. Niçe kimesneler deryā-yı gınāya gark [142b] [1] biz derd ü ° anāya müsteğrak olmuşuzdur nihayet-i cū° u gāyet-i ıztırābumuzdan

Meşnevī: 299

قرص مدد را قرص نان پنداشنه دست سوی آسمان برداشنه [2]

296 2252-Atâsından, ihsânından dolayı deniz de, ma'den de titriyordu. Sehâsından nimetlenmek için nezdine kâfile halk geliyordu.

2253-Kapısı, halkın hâcet kıblesi olmuş, sehâsının şöreti âleme yayılmıştı.

2254-Acem de, Rum da, Türk de, Arab da onun cūd ve sehâsına karşı hayrette kalmıştı.

297 "BİR ARABİ İLE KARISININ FAKR VE ZARÜRET DOLAYISIYLA OLAN MACERALARI"

298 2257-Bu kadar yoksulluğu ve cefâyı biz çekiyoruz. Dünyâda herkes hoş olduğu halde biz pek nâhoş vakit geçiriyoruz.

299 2260-Ay tekerliğini yuvarlak pide sanıyor, onu yakalamak için elimizi gökyüzüne uzatıyoruz.

2267-Bize birisi konuk gelecek olursa gece uyuyunca eğer ben bensem sırtından abasını çeker, alırım.

کر کسی مہمان سدا کرتی، شب بخسبہ قصد دلوق اوکم [3]

300 مغرور شدن مریدان محتاج بدعیان مرقد [4]

301 بہر ایر گفتند دایمان بفر، میہمان محسان باید شدن [5]

Zīrā ki müflis [6] olanlara mihmān olmak kişi' i müflis ider. Miskī olan ile muşāḥabet [7] şafā-yı rūḥdan ḥālī degüldür anlara muḳārenet ile rāyiḥa-i ṭayyibesinden [8] fā'ide aḥz olunur veyāḥud andan bir miḳdār şatun alınur veyā iḥsānına maḫhar [9] düşeler ve yaramaz muşāḥib kūze-i āteş gibidür yakın varı[1]sa şerer-i āteşden zarar [10] müterettib olur ve eger ırak tırılssa duḥānından maḫarrat yitişür. Fī-nefsi'l-emr [11] rūz-i ʿālem-efrūzdan ḥāşıl olan rūşenlik şeb-i zülmet-endūzdan zuḥūra [12] gelen yine ḳarañlıḳdur. Gözlü gözsüzi hergiz ḳulaḡuz itmez ḡanī faḳīrden zekāt [13] taleb eylemez. Ve'l-ḥāşıl bu mezkūrātuñ cümlesi pīr-i ḡayr-ı mükemmelūñ evşāfindadur. [14] Muḫsinden murād şeyḫ-i kāmildür be-her-ḥāl şalāḥ-ı nefsi olmayan mürebbīnūñ [15] terbiyesi ḡayr-ı mü'essirdür.

Beyt: 302 وغیرتی یا مرناس بالتقی طیب یدوا الناس وهو مریض [16]

Meşnevī: 303

از خدا اورانه بویی نه اثر، دعو افزون ز شیت و بوالبشر [17]

دیوهم نموده اورانقش خویش، اوهمی کوید ز ابد الیم

حرف درویشان بدزد دبی، تا کمان آید که هست او خود کیست [143^a] [1]

300 “MUHTAÇ OLAN MÜRİDLERİN, MÜZEVVİR MÜDDEİLERE ALDANMALARI, ONLARI ŞEYH, MUHTEREM VÂSİL İLLÂLLAH SANMALARI VE NAKL İLE NAKDİ, HAKİKİ İLE TAKLİDİ AYIRD EDEMELERİ”

301 2268-Bundan dolayıdır ki Ürefâ-yi ilâhiyye, fen ve hikmet mu'cibince, yahud hikmet-i ilâhiyye vâkıfı olan ârifler, ihsan sahiblerinin konuğu olmalıdır demişlerdi.

302 T.E.

303 2276-Kendisinde Allâh(C.C.)tan bir rāyiha ve bir eser yokken halkı irşād davet hususunda Şis ve Âdem Aleyhisselâmdan ileri gidiyor.

2277-Ona şeytan bile kendi suratını göstermemiş olduğu halde, biz ebdâl zümresindeniz, hattâ onlardan ilerideyiz diyor.

2278-Derviş sözlerinden birçoğunu çalmış ve ezberlemiş, kendisi de bir adam sayılsın diye.

Cāhil ^[2] ü ğayr-ı ° arif ve mürāyī şeyhlerüñ şıfatıdır ki irşāda irmedin mürşid olurlar.

[3] Beyt: ³⁰⁴ اذ كان الغراب دليل قوم • سيدهم الى دار البوان

Niteki ^[4] zebān-ı Tāzīde dinilmiştir.

Beyt: ³⁰⁵ هر کرازاغ دهنما باشد • منترش وادی بر باشد

[5] Ve niçe t̄alib-i Ḥaḫḫ olanlar anlaruñ mekrine ālūfte ve kelām-ı dūrūġ-āmīzine āşūfte ^[6] olmuşlardır.

Meşnevī: ³⁰⁶

دیر باید تا که ستر آدمی • اشکارا کردد افزون و کمی

زیر دیوار بدن کجیست یا • خانه مهرست و مار و اردها ^[7]

چونکه پیداکشت • کوچری نبود • عمر طالب رفت کاهی چه سود ^[8]

Fe-emmā gāhī bu daḥı vāḳi° olur ki ^[9] t̄alib-i šādīḫ ve mürīd-i ° āşīḫ şıdḳ-ı ṭavīyyet u ḥulūş-ı ° aḳīdet ile bu maḳūle ^[10] şeyḥ-i müzevviri pür-mükemmel ḳıyās idüp ḥüsn-i i° tıḳād itmekle bir maḳāma yitüşür ki ^[11] şeyḥ ol maḳāmı vāḳi° asında daḥı görmez lākin bu vech-ile olmaḳ nādirdür dimişler ^[12] fe-emmā pāk-meşreb ü i° tıḳād-ı şaḥīḥ olanlar ṭal° at-i cānāna maḫḫar düşmek ^[13] ba° id degüldür.

Meşnevī: ³⁰⁷

چون تخری در دل شب قبله را • قبله بنی و آن نماز او را

[14] Her müdde° inüñ ārāyiş-i zāhirine göre firīfte olmaḳ daḥı münāsib degüldür.

³⁰⁴ “Bir kavme karga kılavuzluk ederse onları çöplüğe götürür.”

³⁰⁵ T.E.

³⁰⁶ 2284-Bir kimsenin çokluk ve azlık gibi mikdār ve mahiyyetine tealluk eden sır, anlaşılmaḳ için epeyce zaman geçmek lâzımdır.

2285-Beden duvarının altında define mi, yoksa yılan, karınca ve ejderhâ yuvası mı var?

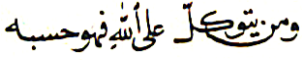
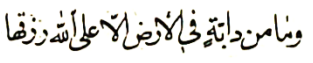
2286-O, cesed duvarının altında, yani şeyḫ zannedilen kimsenin ma’nevīyyatında bir şey bulunmadığı anlaşılınca ona mürid olanın ömrü beyhûde geçmiş olduğu tahakkuk eder.

³⁰⁷ 2289-Gece yarısı kıbleyi arayıp namaza durmak gibi ki teveccüh ettiği taraf, kıble değilken namazı câiz ve makbul olur.

308 [15]

[16] Bu kelimât-ı naşâyih-âmîz ve mev^c iza-i dil-âvîz güyâ ki ^c aql-i kâmilüñ nefis-i [17] nâ-şabûra hitâb-ı müsteâbıdur ki kışşa tarîkıyla îrâd olunmuşdur merd-i A^c râbî eydür [143^b] [1] Ey zen-i bî-dermân v^c ey âlüfte-i devrân geşt-i ^c ömrüñ nihâyet ve dıraht-ı vüçüduñ [2] gâyeteye yitişdi. Bu dâr-ı gürûr serây-ı sürûr degüldür belki mevzi^c -i kâsâvet [3] ü fütûrdur.

همچ روشن دلی درین عالم روز شادی ندیدنی شبنم
Beyt: 309

[4] Pes ^c âkıl oldur ki ten-perver olmayup sūd u ziyân ve kesr ü nokşân bâbında yeksân [5] ola 311 ya istinâd eylemeye ol ki 310 ya i^c timâd ve [6] hülâşa-i zindegânîdür geçmişdür [7] şimden soñra faqr u fâķa huşûşında baña kelimât-ı ta^c n-âmîz eyleme [8] rezzâķ-ı ^c âlemüñ in^c âm-ı ^c âmmına ümîd-vâr ol bu kadar vuḥûş u tıyûr bî-geşt [9] ü kâr i^c tã-yı Perverdīgârdan behredârlardur.

Meşnevî: 312

شكر ميگويد خدا را فاخه بزد رخ و برك شب ناساخته
[10]
حمد ميگويد خدا را عندليب كاعتماد رزق برتست اي مجيب
[11]
باز دست شاه را کرده نويد از همه مرد آيريد اميد
[12]
همچنين از پشه كيرى تابيل شد عيال الله حق نعم الوكيل

308 “ARABI HİKAYESİNE AVDET VE TEMSİLÂT-I ACİBE”

309 T.E.

310 **Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah’a ait olmasın.** Her birinin (dünyada) duracakları yeri de, (Öldükten sonra) emaneten konulacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz’da yazılı)dır. (Hûd /11 /6)

311 Onu beklemediği yerden rızıklandırır. **Kim Allah’a tevekkül ederse, O kendisine yeter.** Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah, her şeye bir ölçü koymuştur. (Talâk / 65 / 3)

312 2296-Üveyk kuşu ağaç üstünde Allâh(C.C.)a şükreder. Halbuki gece nevâlesini hazırlamamıştır.

2297-Ey mücib olan, mahlûkatın temenniyâtını kabul eyleyen Allâh(C.C.); rızk hususunda i’timadımız ancak sanadır diye bülbül de Cenâb-ı Hakk’a hameder.

2298-Toğan kuşu, şâhın eline göz dikerek, yâhud şâhın elinde çırpınarak bütün murdar ve lâşelerden ümid kesmiştir.

2299-Böyle sivrisinekten tut file varıncaya kadar bütün mahlûkat, Allâh(C.C.)’ın âilesi mesâbesindedir. Hakk sübhânehû ise ne güzel bir âile sâhibidir.

[13] Bu vâkı° olan miḥnet ü ğam ve derd ü elem varlık ve ḥod-perestlik ğubārından [14] zuhūr ider. Bāğ-ı ma° iṣetde berḥūrdārılık terk-i vesvās iledür yoḥsulluḡdan vâkı° [15] olan ğuşşa vü ğam maḥşūl-i ° ömr-i ° azīzi zāyi° idicidür olmaz efkār-ı fāsıde [16] vesāvis-i şeyṭāniyedendür. ° Avārız-ı cismāniyyeden olan ° ārızā ki mevtūñ [17] eczāsındandır. Def° e ḡudretümüz yoḡdur ḡanda ḡaldı ki mevtūñ def° ine ḡāremüz ola. [144^a] [1] Kimdir ol ki seṭavāt-ı ṣademāt-ı ḡādimü'l-lezzāta ṭāḡat ve ālām-ı emrāz-ı ṭalī° a-i [2] leşker-i ecele istiṭā° at getüre.

Şi° r: “Oldı menşūr-ı ° āleme ° unvān”

[3] Āyet: 313 آية كل من عليها فان

ألا انما الدنيا كمنزل راكب

Şi° r-i ° Arabī: 314 أرواح عشتا وهو في الصبح راحل [4]

Muḡaşşal bünyān-ı mülk-i bī-bünyād ḡābil-i [5] inhidām ve ṭabāyi° -i eşḡaş müteveccih-i in° idāmdur.

Meşnevī: 315

دردها از مرگ می آید رسول° از رسولش رو مگردان ای فضول°
[6]
هر که شیرین میزید او تلخ فرد° هر که او تن را پرستد جان نبرد°
[7]

Lezzāt-ı cismāniyye ve şehevāt-ı [8] nefsanīyyeye meşḡūl olanlar ° āḡıbet ḡasret ü nedāmet ile intikāl ider. [9] Ġüsfeḡdān-ı şaḡrāyī vaḡtā ki tena° ° umāt-ı firāvān ile semīn olsa müsteḡaḡḡ-ı [10] sikkīn olur.

تن میبرد و زانکه قربانست تن° دل میبرد و دل بیلا

Şi° r: 316 میبرد° حریف و شیرین کم ده این مردار° زانکه تن پرورده رسولمیرد° [11]

[12] Ġirü A° rābī ° acūze-i mekkāresine naşīḡat idüp söyler.

Meşnevī: 317

313 Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır. (Rahmān /55 /26)

314 “Dikkat edin muhakkak ki dünya bir binek gibidir. Akşamleyin istirahatete çekilir sabahleyin yola çıkar.”

315 2305-Derdlar, insana ölümün elçisi olarak gelir. Ey fodül kimse, ölüm elçisi olan hastalıklardan yüz çevirme, yani onlarla ünsiyyet et ki ölüme de alışmış olasın.

2306-Tatlılık, yani refah içinde yaşayan kimsenin ölümü acı olur. Çünkü alışılmış şeyden ayrılması güç olur. Bedenine tapan, yani nefesinin her arzusunu yerine getiren canını kurtaramaz.

316 T.E.

317 2308-Gece geçti, sabah oldu. Ey gönlümün meyvesi; daha ne vakte kadar bu zarûret masalını tekrarlayıp duracaksın.

2309-Sen genç iken daha kanâatli idin. Evvelce altın gibi kıymetli ve sevimli iken ihtiyârladıkça altın tâlibi oldun.

[13] شب گذشت صبح آمدی غم. چند کیوی این فسانه زدن سر.

[14] توجان بودی قانع تربیدی. زر طلب کشتی خود اول زرب پی.

[15] Bu sitîze-kârlıguñ maḥalli ta° accübdür ki nihâl-i şebâbuñ tâze vü şâh-ı emelüñ [16] nev-bâve iken faqr u fâka ile kanâ° at ü mekâsât-ı şedâyide fâkat getürürdüñ [17] ve şıdk-ı vefâ toḥmını göñül bostânında bitürürdüñ.

Meşnevî: 318

[144b] [1] رزیدی بر میوه چون گاسد شدی. وقت میوه پختن فاسد شدی.

[2] جفت ماتے جفت باید هم صفت. تا براید کارها باصلحت.

[3] جفت باید بر مثال همدگر. در دو جفت کفش و موزه در دینگر.

[4] من روم سوی قناعت دل کن قوی. تو چرا سوی شناعة میروی.

[5] بیعت کردن ز شوهر را بخیر فرما. از مقام خود مگو مرقول و مارقول.

[6] Zen-i A° rābî şevherine hîṭāb idüp mu° āraza tarîkıyla eydür ki egerçi [7] senüñ kelimât-ı müsteṭābuñ râstdur lâkin maḥām-ı tevekkül senüñ ḥaddüñ degüldür. [8] Ḥaddüñden ziyâde baḥş saña ziyândur. Bu maḥûle fıkr ü ferâset kişî° i 320 کبرمتقا عندالله vâdisine düşürür irşâd ü da° vet özge kibr ü naḥvet özgedür. [10] Egerçi maḥām-ı tevekkül den dem vurursun fe-emmâ tevekkül ne mertebedür bilmezsin.

[11] علم و تقوی سر بر دعوت نیست معنی دیکت. مرد معنی دیکر میدان دعوتی دیکت.
Beyt: 321

318 2310-Sen salkımlanmış bir asma idin, tam meyveni pişirip yetiştireceğin vakit neden bozuldun.

2312-Sen bizim eşimizsin. Her işin doğru olması için eşlerin biri birine uygun olması gerektir.

2313-Eşlerin birbirine benzer olması şarttır. Ayakkabı ve çizme gibi çift olan şeylere bak da bunu anla.

2317-Ben kuvve-i kalp ile, yani Allâh(C.C.)'ın rezzâkiyyetine i°timâd ederek kanaat tarafına gidiyorum, sen neden şenâat cihetine gidiyorsun.

319 “BEDEVÎ KARISININ KOCASINA: “SÖZÜNÜ KADEMİNDEN VE MAKAMINDAN FAZLA SÖYLEME Kİ”, CENÂB-I HAKK: “LİME TEGÜLÜNE MALA TEFALUN” “NİÇİN YAPAMAYACAĞIMIZ ŞEYLERİ SÖYLÜYORSUNUZ?” BUYURUYOR. SÖYLEDİĞİ SÖZ, TEVEKKÜLDEN BAHSEDİŞİN DOĞRUDUR. FAKAT O TEVEKKÜL SENİN MAKAMIN DEĞİLDİR. KENDİ MAKAMINDAN YÜKSEK KÜL SENİN MAKAMIN DEĞİLDİR. KENDİ MAKAMINDAN YÜKSEK VE MUALLEMENDEN ÜSTÜN SÖZ SÖYLEMENİN SANA ZARARI DOKUNUR DİYE NASİHAT ETMESİ”

320 Yapmayacağın şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük gazap gerektiren bir iştir. (Saff /61/ 3)”

321 T.E.

[12] Meşnevî: 322

چند دعوی دم و باد بروت ای ترا خانه جبریت العنکبوت

[13] Ekşer ehl-i tefsîr Qur'ānda hayāt-ı tayyibeyi kanā° atle tefsîr eylemişlerdür sen hayāt-ı [14] tayyibe° i düşüñde dağı görmedüñ. Kanā° at ve tevekkülün ancak adın bilürsin.

[15] Meşnevî: 323

کفت پیغام بر قناعت چیست کج کفر را تو وانی داینه زرنج

این قناعت نیست جز کج روان تو مرن لای غم ورنج روان [16]

قرار القلب حيث تضاد المآفاق³²⁵ ve القناعة بسكون النفس عند عدم المآلوفات³²⁴ didiler ki³²⁴ [17] Ve ba° zılar [145a] [1]

القناعة هو الاكتفاء³²⁵ بالوجود وزوال الطمع عن المفقود³²⁶ sen bu hilyenün³²⁶ Ve ba° zî-i meşâyih buyurdılar ki³²⁶ [2] ikisinden dağı ağıl³¹ ve bu bâbda itdüğün da° vî bāıldur. Egerçi zâhirde gûşe-i kanā° atün³⁴ pādîşâhı geçinürsün fe-emmâ hırş ile hevâda çekürgeden kan alursun.

ای دل تودی طالب غفران نشدی وزخوی بدن هیچ پشیمان نشدی
[5] Beyt: 327 [6] وصوفی وفقیه وواعظ و دانشمند این جمله شدی لیک مسلمان نشد

[7] Kendüni zu° m-ı fâsidün üzere cümleden fâyık ve sa° âdete lâyık añlarsın ve sâyirleri [8] saña nisbetle mecnûn kıyâs idersin anı bilmezsin ki kendüye vücûd virmek [9] kemâl-i cehâletdendir.

Meşnevî: 328

زاغ اگر زشتی خود بشناختی هجور ف از درد و غم یکداختی [10]

Zen-i A° rābî bu şüretde niçe ta° n-āmîz ve nükte-^[11] engîz kelimât eyledi fî-nefsi° l-emr nefsün dağı şüret-i Hâkda ba° zı hîlesi vâkı° olur.

³²² 2323-Ey örümcek ağından zaîf ve çörden, çöpden yapılmış, bir kulübeye sığınmış olan! Senin bu davada bulunman, burnunun Kaf dağında olması, ne kadar sürecekt?

³²³ 2325-Hazret-i Peygamber buyurmuştur ki: Kanâat nedir? Hazinedir. Sen ise, genç ile renci, yani bir hazine olan kanaatle meşakkatı ayırd edemiyorsun.

³²⁶ Kâanat, devamlı bir hazineden başka bir şey değildir. Ey sürekli gam ve dâimi sıkıntı; sen ondan bahsetme. ³²⁴ “Kanaat yokluk ve vefat zamanlarında nefsin sükûnet içinde olmasıdır.”

³²⁵ “Kalbin kararı ufukların çarpışması anında ortaya çıkar.”

³²⁶ “Kanaat mevcut olanla yetinmek ve yokluk zamanlarında tama° (açgözlülük) göstermemektir.”

³²⁷ T.E.

³²⁸ 2336-Eğer karga ne kadar çirkin olduğunu bilseydi kederinden kar gibi erirdi.

[12] نصیحت کردن مرد نازکی که طعنہ فرزند فقیر و فقیر نیست بخوار
[13] منکر و در کار حق بجا آنکه و بسبب بی نواشی خود فقیر نیست بخوار

[14] Merd-i A° rābī muḵābelede cevāb virüp didi ki: Ey ḥatun benüm faḵr u fāḵam içün [15]

kelimāt-ı ta° n-āmīz eyleme ki Ḥazret-i Faḥr-ı Kā° ināt ü ḥülāṣa-i mevcūdāt [16] 330 الفقرفری
buyurmışlardır. Egerçi dār-ı dünyāda māl ü menāl ve manşib u cāh ü [17] celāl kişiye ziynet
ü revnaḵ virmededür fe-emmā ol mecāzī ḥālete i° tibār yokdur. [145b] [1] Ten-i nāzenīn bī-zīb
ü ziynet bī-cāme vü ḥil° at yine maḥbūbdur zīrā ki anuñ [2] gibilerün zülf-i ra° nāsī ārāyiş-i ten
olmağa kifāyet ve sīmā-yı bī-hem-tāsı āsāyiş-i [3] cān olduğına delāletdür. Şāhid-i ra° nā vü
dilber-i bī-hem-tāyı mu° rız-ı bey° da [4] ° uryān gösterirler. Ten-i ma° yūba cāme-i mergūb
geyürürler. Bende-i ma° yūbı bende- [5] fūrūş olanlar ta° līl idüp ° uryān eylemezler belki cāme-
i dībā vü burḵa° -i zībā ile aldanup [6] maḥbūb şeklinde şatarlar lā-cerem ḥālet-i faḵr ü fāḵa bir
serīr-i devletdür ki ḵanā° at [7] libāsını yitürüp başına tāc-ı sa° ādet virürler.

سریر تو بر کشد تاج دنیا
[8] تو سر عجب هوس در کشیده اینست خطا
سر نیست قیمتی آن تاج اگر سرش
[9] بمن نرسد چنین تاج سربازها
Beyt: 331

Mülk ü māl ü menāl ve ° aẓamet-i cāh ü celāl [10] naḵş-ı ° āriyet belki ḥıfẓ içün ḵonılmış
vedī° atdur. ° Āriyet ü emānete [11] gönül virmek ḥamāḵatdür zīrā ki emāneti şāḥibine redd
itmek lāzımdur. [12] Şol nesne ki ma° rız-ı zevāldedür aña gönül virmek ḥaḫadur. ° āḳıl oldur ki
[13] fenā-peẓīr olana āşüfte vü ālüfte olmaya.

جز فقر هر چه هست همه نقش غایره است
[14]
اند ز کین فقر طلب نقش جاودان
Şi° r: 332

Zamāne ḥ° āceleri [15] ser-ā-ser ma° yūb iken mālī içün ehl-i kemāldür dirler ve gūşe-i ḵanā° at
[16] dervīşlerinün kelimāt-ı dürrer-bārların dürüg-ı bī-fūrūğa ḥaml iderler.

Beyt: 333 بسان صبح که چیزی ندارد کاذب بود چو قرص زر یکف آورد ضاد نقش
[17]

329 “BEDEVİNİN KARISINA: “FUKARAYA HAKARETLE BAKMA ALLÂH(C.C.)İN İŞİNE HÜSNÜ ZAN İLE BAK, FEVKALADE ZARURET DOLAYISIYLA FAKRE VE FAKİRLERE TAN EYLEME” DİYE NASİHAT VERMESİ”

330 “Yoksulluğum övüncümdür.” (Hadis-i Şerif)

331 T.E.

332 T.E.

333 T.E.

[146^a] ^[1] Ḥazret-i Ḥaḡ celle zikrahu ba° zı kullarına mülk ü māl ve ° azamet ü celāl erzānī ^[2]
ider eger fuḡarāya ol muḡābelede zevḡ ü ḡāl ü müşāhede-i cemāl müyesser olmayaydı ^[3]
° adālet olmazdı.

حق تعالی عادلست و عادلان کی کنند استمکر
بر پند دلان ان یکی دانست و کالادهد وان دکر را بر سر آتش زند ^[4]
Beyt: 334

^[5] Fe-emmā dervīşler yine ol ḡālete rāzīlardur niteki Ḥazret-i Loḡmān kendü ^[6] oḡlına naşīḡat
yüzinden dimişdür:

يَا بَنِي لَا تَحْقِرَنَّ أَحَدًا خَلَقَ نَبَاهُ
فَإِنَّ رَبَّكَ وَرَبَّهُ وَلَحْدُ عَسَى أَنْ يَكُونَ هُوَ أَحَبُّ إِلَهِ مِنْكَ ^[7]
335

³³⁶ الفقر فجری ^[8] ḡadīs bī-hūde söylenmiş degüldür fuḡarānuḡ beynehüm beyne°llāhi hezārān ^[9]

° izz ü nāzı vardır. ³³⁷ الفقراء الصابر جلساء الله تعالى يوم القيمة ^[10] bu ḡuşūşa delīl-i kāfī ve
burḡān-ı şāfīdür. Ey sitīze-kār bed-sīretinden ^[11] ben faḡīre ḡılzet idersin. Ben dōst yolında
cüst ü cū idüp ^[12] yār-gīr iken mār-gīrsin diyü efsūn ile baña tōhmet eylersin ve ḡāḡī ehl-i ^[13]
ḡama° dur diyü iftirā eyleyüp bed-nām kılursun.

Meşnevī: 338

خاش لله طمع من از خلق نیست و ز قناعت در دل من عالمیست ^[14]

چو تو بر کردی و سرکشته سؤی خانه را کردند بینی و آن تویی ^[15]

Merd-i ° Arābī ḡatunına bu vech-ile tesellī-i ḡāḡır ^[16] içün fażāyil-i faḡrdan envā° -ı kelimāt
eyledi.

در پناه آنکه خبیدن هر کس
انرا نجا که و بیست هر کسی را از جنیث و جود خون بند تا یکبود آفتاب ^[17]

³³⁴ T.E.

³³⁵ “Ey oḡulcaḡızım! Hiḡbir kimseyi elbisesi ile tahkir eyleme çünkü senin Rabbin de onun Rabbi de birdir. Belki o, Rabbine senden daha sevimlidir.” (Hz. Lokman)

³³⁶ (Ḥadīs-i Şerīf) (Mükerrer s.145a)

³³⁷ “Her şeyin bir anahtarı vardır, cennetin anahtarı da miskinleri sevmektir. **Sabreden fakirler ise kıyamet günü Allah’ın dostlarıdır.**” (Ḥadīs-i Şerīf) (Yunus Emre Gördük, Tabiın Döneminde Kur’an Tefsiri, Siyer Yay., İstanbul, 2017.)

³³⁸ 2367-Allāḡ(C.C.) saklasın. Benim halkdan bir tama°ım yoktur. Çünkü kalbimde bir kanāat ālemi vardır. 2369-Sen dōnecek olursan başın dōner de evi dōnüyor görürsün. Halbuki dōnen ev deḡildir, sensin.

[2] Herkes vücudı hānesine müşāhede itdükde kendü ne şüretde ise [3] ğayrıları daı ol rengde görür zīrā ki āfītāb-ı ° ālem-tābuñ bu kadar nūrāniyyeti [4] var iken muķābelesinde bir şīşe vaz° olınsa şīşe her ne rengde ise [5] ol şüretde gösterür. Eger ol şīşe elvāndan kırtılıp beyāz-ı şahīḥ [6] olursa ol vaķt āfītāb kendü rengde görünür. Bir ğün Ḥāzret-i seyyidü'l-[7]mürselīn ° aleyhi's-salātü ve's-selāmı Ebū Cehl-i la° ĩn görüp ba° zı ḥuṣūşına [8] daılt itdükde bī-ḥuzurlıķ vāķi° olmayup toĝrı söyledüñ lākin ḥaddüñden [9] tecāvüz eyledüñ diyü buyurdılar. Ḥāzret-i Ebū Bekr-i Şiddīķ radıya'llāhü ° anı Ḥ°āce-i [10] ° ālemüñ ṭal° at-ı mübārekine nażar idüp zihī āfītāb-ı cihān-tāb ki maşrıķ-ı [11] kabāyil-i benī-Hāşimden ṭulū° itmekle meşāriķ u meĝārib pertev-i envārından münevver [12] ü müzeyyen olmuşdur didükde

Meşnevī: 340

کفتا احمد راست گفتای عزیز • ای رهید تو دنیا یی ناجیز •
[13]

Aşḥāb-ı pür-aḥbāb didiler ki: Ey sultān-ı [14] serīr-i ıştıfā kelām-ı mütenākızı taşdıķe sebeb nedür buyurdılar ki ben āyine-i [15] İlāhīyem Ḥāzret-i Ḥaķķuñ kıdret elinde şöyle şaķālet bulmuşdur ki nażar [16] idenlerüñ şüreti her ne ise anı gösterür. Ey zen-i rāh-zen senüñ ḥırş u ṭama° uñ olmaĝ-ıla benī ḥarīş [17] u ṭammā° kıyās idersin. Fakr u ḵanā° at zevķini mülāḥaza [147^a] ^[1] idemezsün.

Meşnevī: 341

صبر کن با فقر و بکذا و این ملول • زانکه در فقرست عز دوا •
[13]

سرکه مغروش و هزاران جان بین • از قناعت غرق بحران کین • [2]

صد هزاران جان تلخی کش نکر • همچو گل آغشته اندر گل شکر • [3]

339 “ BU BAHS, ONUN BEYÂNINDADIR Kİ: HERKESİN HAREKETİ BULUNDUĞU MAKAMA GÖREDİR. HERKES KENDİ VÜCUDU ÇERÇEVESİNDE GÖRÜR. MAVİ CAM, GÜNEŞİ, MAVİ GÖSTERİR. KIRMIZI CAM DA KIRMIZI İRAD EDER. RENKTEN AZADE OLAN BEYAZ CAMLAR İSE DAHA DOĞRU GÖSTERİRLER VE HEPSİNİN İMAMI OLURLAR.”

340 2373-Hazret-i Ahmed Aleyhi Salevâtilehad Efendimiz buyurdu ki: Ey Lâşey mesâbesindeki dünyâdan kurtulmuş olan aziz siddîkim; doğru söyledin.

341 2379-Fakr'e sabret ve şu usancı bırak.Çünkü Rabb-i müteâlin izzet ve celâli fakr'dedir.

2380-Zarûret ilcâsiyle yüzünü ekşitme, kanaat dolayısıyla bal denizine gark olmuş binlerce kimseyi gör.

2381-Zarûret acılığı çeken yüz binlerce insana bak da gülbeşekerdeki gül yaprağının şekerle kucaklaştığı gibi fakr ile imtizâc ettiğini gör.

Baħr-ı ḥaḳāyık-ı ^[4] İlāhī teşne vü ṭālib olmayanlara cūş u ḥurūş eylemez. Ebkār-ı efkār ki
 °arāyis-i ḡavānim-i ^[5] ma°ānīdür. Ḥarem-i kibriyā vü celāl-i maḥremlerinden ḡayrıya şūret
 göstermezler. Her ḫihre-i ^[6] zībā vü şūret-i ra°nānuñ ārāyişi gözi olanlara mebzūl ü naḡamāt-
 ı rūḫ-efzā ve ^[7] terennümāt-ı cān-āsā zevḳ ü şafāsı olanlara ma°tūfdur.

Meşnevī: ³⁴²

کر جهانرا پر درمکنون کنم • روزی تو چون نباشد چون کنم • ^[8]

ترك جنك • سرزنش ای زن بگو • ورنی کو یی ترك من بگو • ^[9]

مرمر لجه جای جنك و نیک • کین دلم ازل صلحها هم می رمد • ^[10]

مراعات کردی ز نشو و نما را و استغفار
 کردی ز گفت و خویشتن ^[11]

^[12] Vaḳtā ki zen-i reh-zen şevherinüñ mizācını cādde-i i°tidālden ḥāric ü münḥarif ^[13] gördi
 ve ḫiṭāb-ı i°itāb-āmīzini dāyire-i i°add ü iḫşādan mütecāviz müşāhede ^[14] eyledi. Giryē vü zārīye
 āḡāz idüp envā°-ı i°özr-ḫ°āhlık ve dil-nüvāzlık küdürətini ^[15] ortadan götirdi ve eşnāf-ı nāz u
 niyāz-ile bu maḳūle kelimāt eyledi.

Meşnevī: ³⁴⁴

جسم و جان و هر چه هستم آن تست • حکم و فرمان جملگی فرمان تست • ^[16]

^[17] Bu bī-çāre dil-ḫastenüñ şedāyid-i miḫenden şikāyeti sen yār-ı dil-dāruñ şafā-yı ḫāṭırından
 [147^b] ^[1] ötüri idi diyüp:

Meşnevī: ³⁴⁵

خویش من و الله که نظر خویش تو • هر نفس خوا که میرد پیش تو • ^[2]

³⁴² 2395-Eğer dünyâyı kıymetli ve mahfûz incilerle dolduracak olsam bile, senin nasîbin olmayınca ben ne yapabilirim?

2396-Kadın; artık benimle uğraşmayı ve yolumu vurmayı bırak! Bunu yapamayacaksan bâri benim yakamı bırak.

2397-İyi ve kötü ile dışışmek benim neme gerek, gönlüm musâlâhadan bile ürker bir hâldedir.

³⁴³ “KADININ KOCASINDAN ÖZÜR DİLEMESİ VE SÖYLEDİKLERİNDEN İSTİĞFAR ETMESİ”

³⁴⁴ 2402-Cismim de, rūhum da, nem varsa hepsi de senindir. Hüküm ve fermânın cümlesi de sana aittir.

³⁴⁵ 2406-Vallahil’azim, benim kendiliğim ve benliğim, senin zâtın için her nefes huzûrunda ölmek ister.

Benüm degül niçe benüm gibilerün cānı sañā fedā olsun nolaydı ki serāyir-i ^[3] zamāyirümden haberdār olup baña sū°-i zann itmeye idün benüm māl ü menāl taleb ^[4] itdügümden maqşūd kuvvet-i beden taḥşīl itmek idi tā ki ° ibādete kudret olup ^[5] teḡarrüb-i Ḥaḡ müyesser olaydı. Fe-emmā sen ḥilāf añlayup ārzü-yı nefsanī ^[6] vü kuvvet-i şehvānī kıyās eyledün.

Meşnevī: ³⁴⁶

تو که در جان و دل جا می کنی • زین قدر از من ترا می کنی •

Benüm ° itāb-ı şūḡ-engīzüm seni ḡāb-ı ḡafletden ^[8] bī-dār itmek degül idi belki iḡtizā-yı maḡabbetle ° arz-ı niyāz idi. Senün ^[9] hevāñ ile sūḡte olmayan cān mübtelā-yı ḡam ve senün rızāñı taleb ^[10] itmeyen gönül āşūfte-i derd ü elem olmaḡ evlādur. Zebān zıkrün ve ḡalb fikrün içündür. ^[11] Göz midür ol ki cemālün görmeye ve ḡuş mıdur ol ki maḡālün istimā° itmeye. ^[12] Beḡā-yı vücūd-ı nā-būd lezzet-i şühūduñ-ıla zinde ve şafā-yı ḡāḡır-ı fātır şehā vü cūduñ-ıla ^[13] tābendedür.

Meşnevī: ³⁴⁷

کفر گفتم نک با میان آمدم • پیش حکمت از سر جان آمدم •

348

چون ز عفو تو چراغی ساختم • تو به کردم اعتراض انداختم •

[14]

از فراق تلخ نمی گویم سخن • هر چه خواهی کن لیکن آن ممکن •

[15]

Şimden şoñra senün rızā-yı şerīfūñe muḡālefet ve emr-i münīfūñe mu° ānedet ^[16] itmeyüp sīnemi belāñ oḡlarına siper ve ḡāne-i derūñı hevā-yı şafāñ-ıla münevver ^[17] ideyüm.

ای فخر از جان و دل مست و فای روی تو •

خانه دل بچار حدوقف هوای روی تو •

Beyt: ³⁴⁹

[148^a] ^[1]

Ben ol zamāna kıyās eyledüm ki tāzelik ḡālinde ^[2] ḡüyā ki bāde-i şevḡ-engīz idüm sen ḡālet-i ḡüsnümden ser-ḡoş idün ḡālen bildüm ki ^[3] ḡayd-ı şüretden āzād olup müşāhede-i cemāl-i Ḥaḡḡ ile şād olmuşsın min-ba° d ^[4] cān-ıla emrūñe inḡıyād ü ittibā° um muḡarrerdür. Zen-i

³⁴⁶ 2410-Sen benim gönlümde ve rûhumda yer tutmuşken, bu kadar benden teberrâ mı ediyorsun?

³⁴⁷ 2415-Farzet ki küfür söylemişim, işte imāna geldim. Senin vereceğin hükme canla başla râzı oldum.

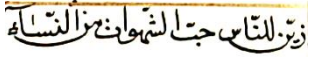
2417-Senin affından bir çiraḡ yakınca onun şu°lesinde tevbe ettim ve sana itirazı bıraktım.

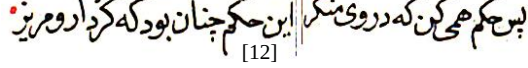
2419-Acı olan ayrılıktan bahsediyorsun. Ne istersen yap, lâkin onu yapma.

³⁴⁸ Beytin ikinci yarısı derkenar olarak yazılmıştır.

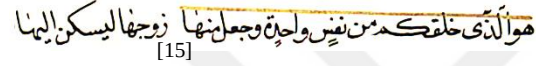
³⁴⁹ T.E.

A° rābī tefrīk-i havfından bu maqûle ^[5] niçe kelimât-ı ° özl-āmîz baş eyleyüp gözyaşı ile âteş-i i kahr-ı şevherini teskîn ^[6] eyledi. Zîrâ ki bir kimesne yâr-i ğam-h°âr ü dil-dâr-ı nâ-gezîrinden mülâyemet ü muvâfaqât ^[7] müşâhede eylese evvelkinden ziyâde anuñ ħarîdârı olur. ° Ale°l-

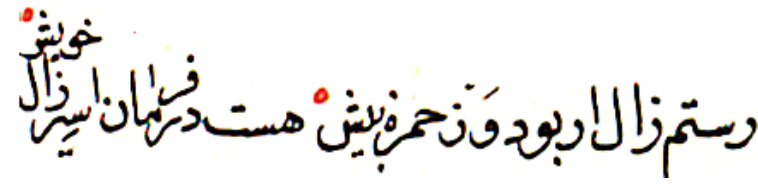
ħuşûş ki ^[8] ³⁵⁰ ħükmi ile cemâl-i nisâyı Ĥazret-i Ĥağ ^[9] celle zikrahu müzeyyen eylemişdür. Ķankı gönüldür ki anlaruñ dām-ı maħabbetinden ħurtulur ^[10] ve ħankı cāndur ki anlaruñ ħayd-ı meveddetinden ħalâş olur.

 ^[11]
 ^[12]
 Rubā° ī: ³⁵¹

Hemân bu ħâlet-i nefis ile ° aqluñ ef° âlidür. ^[13] Zîrâ hevâ-yı nefis ° ale°d-devām ziynet üzere olup murğ-i ° aklı şikâr itmekdedür. ^[14] Pes zâhir ħâlde daħı

 ³⁵² mûcibince meşîyyet-i Îlâhî ile herkes ħatununa mâyildür ^[16] niteki buyurur:

Meşnevî: ³⁵³

 ^[17]
 ^[148b] ^[1]

³⁵⁰ Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzulanmış şeyler insana süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah'ın katındadır. (Âl-i İmrân / 3 / 14)

³⁵¹ T.E.

³⁵² Allah, sizi bir tek nefisten taratan ve kendisi ile huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir. (İnsan) eşiyle birleşince eşi hafif bir yük yüklenir (gebe kalır) ve (bir müddet) onu taşır. Gebeliği ağırlaşınca her ikisi de Rableri Allah'a, "Eğer bize iyi ve sağlıklı bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden olacağız" diye dua ederler. (A'râf / 7 / 189)

³⁵³ 2432-Bir adam; kuvvette Rüstenden, şecâtte Hazret-i Hamzadan fazla bulunsa da kendi karısının emrine esirdir.

2433-Belâgat-i beyânîyle âlemin mest olduğu Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vessellem Kellimini yâ Humeyrâ buyurdu.

2434-Su, ateş üstüne saldırmakla onu mağlûb eder. Fakat su bir kab içinde bulunursa ateş de onu kaynatır.

2435-Bir tencere, ikisi arasında hâil olursa, ateş o suyu bitirir ve buhâr hâline getirir.

2436-Zâhiren suyun ateşe galebesi gibi kadına galip isen de, bâtunen, tâlibi olduğun için onun mağlûbusun.

چونکہ دیکھی خایل آمدہر دُو نیست کرد ان آب را کرد شو^[2]
 ظاہر بر زن جواب ارغالبی. بحر طنائ مغلوب. وزن را طالبی^[3]

Fī-nefsi'l-emr bi-ḥasbi'z-zāhir şu āteşe gālibdür fe-emmā çömlek^[4] içinde maḥcûb olsa ḥarâret kesb itmek ile âteş şuya gālib olur. Er-ile ° avdet^[5] daḥı mişâlde kezâlikdür zîrâ vaqtâ ki perde-i nâzda maḥcûb ola erine gālib^[6] olmak lâzım gelür. Od şuyı ifnâ itdügi gibi ol daḥı hevâya münkalib olur.

Meşnevî: 354

این چنین خاصیتی در آدمیست. مهر حیوان را کیست آن از کیست^[7]

Ol^[8] sebebden Ḥazret-i H'âce-i âlem ° aleyhi's-selâm buyururlar ki:³⁵⁵

انھن یغلبن العاقل ویغلبھن الجاہل^[9]

Ya° nî ḥavâtîn ṭâ° ifesi ° âkıl olanlara gālib olurlar ve cāhil^[10] olanlar ḥātūnlara galebe iderler zîrâ ki cühhâl-i âdemî-şûret ü ḥayvân-sîretde^[11] rikḳat ü luṭf u dād ve şıdḳ u maḥabbet ü ittiḥād nokşân üzeredür.

Meşnevî: 356

مهر رقت و صف انسانی بود. خشم و شہوت و صف حیوانی بود^[12]

Zîrâ ki anlaruñ^[13] gönli gözi güşâde olmamışdur ki Ḥazret-i Hālîkuñ pertev-i ḥüsnini merâyâyı mezâhir-i^[14] ḥalâyıkda müşâhedeye kâdir olalar ḥaḳîkatde ol sırrı añlamazlar ki.

Meşnevî: 357

بر تو حواس آن معشوق نیست. خالقست آن کو بیامخ و نیست^[15]

[16] ° Ârif olanlar bilürler ki:

Meşnevî: 358

³⁵⁴ 2437-Bu husûsiyyet insanlarda vardır. Hayvanlarda muhabbet noksandır ki, bu da onların noksanlığındandır.

³⁵⁵ “KADINLAR, AKILLI OLANLARA GALEBE EDERLER VE CAHİLİN MAĞLUBU OLURLAR.” MEÂLİNDEKİ HADİSİN İZAHINA DÂİR”

³⁵⁶ 2441-Muhabbet, şefkat ve rikḳat insanlık vasfıdır. Hışm ve gadab ise hayvanlık sıfatıdır.

³⁵⁷ 2442-O, Allâh(C.C.)'ın pertevidir, ma'sûk değildir. O, sanki hâlıktır, mahlûk değildir.

³⁵⁸ (27.Başlık dahilinde) Her Akilin Nezdinde Müsellemdir Ki Her Dönenin Bir Döndüreni Vardır.”

بند عقل هر داند هست که با گردن کند

[17] تسلیم کرد سر خود را بآنچه انقباس زن بود از طلب معیشت

[1] [149a] ما نزع ارض زنا اشارت حق دانستن مرد زن گفتن پشیمان شد

359

[2] کرغوانی ساعت مردن عنوان

[3] Bu hâlde merd-i A° rābī inşāfa gelüp eyitdi ki zihī inşāfsuzlık ki kendü [4] cān-ı ° azīzümi rencide idüp maḥbūb-i vefā-kīş ü maṭlūb-ı ḥayr-endīşüme cefā [5] itmegi revā görem. Göñül incitmege benüm rızām yok idi. Bu hālet każā-i ilahī ile [6] olduğundan def° a dermānum ve redde mecālüm olmadı. Niteki buyurur:

Meşnevī: 360

[7] چون قضا آید فرو پوشد نظر نانداند عقل ما پاراز سر

[8] Ey yār-ı dil-nüvāz v°ey dildār-ı ḥātır-sāz senüñ cefāya taḥammülüñ añlayup ° afvuña i° timāden esb-i cefāy [9] meydān-ı ° anāya şaldum egerçi bu bābda senden şermendeyem ammā kemāl-i luṭf u merḥametüñi [10] yād idüp bu beyti dilümde ez-ber iderüm:

آن کرمی تو که از غایت لطف و کرم

[11] پیش تو ذکر کنه سر جنایت باشد

361

Ḥālen mekārim-i ahlākuñ muḳteżāsı üzere senden [12] ° afv [u] merḥamet ve luṭf [u] şefḳat recā eylerüm.

Meşnevī: 362

من کنه کارم تو هم رچی بکن بر مکن یکبار کیم از پنج و بن

[13]

359 “MAİŞET TALEBİ HUSUSUNDA ZEVCESİNİN ARZUSUNA BEDEVİNİN TESLİM OLMASI VE KADININ İTİRAZINI HAKK’IN İŞARETİ BİLMESİ, HER AKİLİN NEZDİNDE MÜSELLEMDİR Kİ HER DÖNENİN BİR DÖNDÜRENİ VARDIR.”

360 2445-Kazâ gelince gözü örter. O kadar ki aklımız, başı ayaktan ayırd edemez.

361 T.E.

362 2448-Ben sana karşı günahkârım. Merhamet et de tamâmiyle kökünden koparma.

Şefkat ü elţâf ü merḥamet ü a° t̃âf vücūduñ ^[14] âyinesinde pertev-i âfitâb-ı rahmet-i ilâhîdür. Ḥaḳḳuñ rahmetine ḥod nihâyet yokdur.

[15] Meşnevî: 363

کافر پیر از پشیمان می شود چونکه عذر آرد بمسلمان می شود
حضرت حق پر رحمت است و پر کرم عاشق او هم وجود و هر عدم ^[16]

کفر و ایمان عاشق آن کبریا مستی و نقره بند آن کیمیا ^[17]

دیر یاران خسرو می و فرعون هر دو مسخر مشیت اند چنانکه زهر و پیا ^{[149b] [1]}
زهر و ظلماتی نور مناجات کرد فرعون سر خلوت تا ناموس نکند ^[2]

[3] Ḥaḳîkatde °ämme-i meẓâhir maḥkûm-ı tecellî-i Ḥaḳdur. Cümlesi bir zâta râci°dür. Meẓâhirde ^[4] olan ihtilâf bi-ḥasbi°z-zâhirdür. Niteki buyurur: Meşnevî: 365

موسی و فرعون فرمان را در ظاهران رود اردو این تی ره ^[5]

Zîrâ cümle-i insânda cem°î-i esmânuñ mazhariyyetine ^[6] kâbiliyyet vardır. Mûsa °aleyhi°s-selâm ile Fir°avn ma°nî yüzinde ikisi daḥı Ḥazret-i ^[7] Ḥaḳḳa t̃aliblerdür. Nihâyet Ḥazret-i Mûsâ yolu ile teveccüh eyleyüp Fir°avn yolsuzlık ^[8] eyledi. Egerçi Fir°avn saltanat ismine mazhar düşmüş idi ammâ tecellî-i esmâ vü şîfâtından ^[9] bî-naşîb idi. Gâh olur ki tecellî-i cemâle mazhar olanlara şarâb-ı celâlden çâşnî ^[10] virürler ve gâh maḥall-i saţevât-ı celâl olanlara pertev-i nûr-i cemâlden hisse yitişdürürler. ^[11] Niteki buyurur: Meşnevî: 366

³⁶³ 2449-İhtiyar bir gâvur nedâmet duyar da özür dilerse Müslüman olur.

2450-İlâhi, senin zâtın Rahim ve Kerimdir, varlık da, yokluk da o rahm ve keremin âşıkıdır.

2451-Yâ Rabbi küfür de, imân da o kibriyâ ve azametın âşığı, bakır da gümüş de o iksirin kulu, kölesidir.

³⁶⁴ “ZEHİRLE PANZEHİR, ZULMETLE NUR NASIL TANRI DİLEĞİNE MUSAHHARSA MÛSÂ VE FİRÂVUN DA TANRI DİLEĞİNE MÛSAHHARDIR. FİRÂVUN’UN ŞEREFİNE HALEL GETİRMEMESİ İÇİN TANRI’YA YALNIZCA MÛNACATI”

³⁶⁵ 2452-Mûsâ Aleyhisselâm ile Fir°avn ma°na kuludur. Zâhiren şu farkları vardır ki, Mûsâ tarik-i Hakk’a sâlikti, Fir°avn ise dâll ve mudildi.

³⁶⁶ 2453-Gündüz Hazret-i Mûsâ huzûr-ı ilâhide inleyerek duâ ederdi. Fir°avn da gece yarıları ağlar ve derdi ki:

2454-İlâhi boynumdaki bu zincir ve bu lâle nedir? Eğer o zincir olmasaydı kim ben, benim diyebilirdi?

2455-O zincirden, yani muktezây-ı takdirinle Mûsâ’yı tenvir etmişsin. Yine o sevk ile beni de mükedder ve muzlim bırakmışsin!

2456-Yine o takdir icâbı Mûsâ’yı ay yüzlü yaratmışsin. Benim ay gibi olan rûhumun da yüzünü karartmışsin.

2457-Benim yıldızım, aydan ziyâde parlak değildir. O husûf vâkî’ olduysa ben ne yapabilirim?

اوز موسى پیش حق نالان شد نیم شب فرعون هم گریان شد

کین چه غلست ای خدا بر کرد نم ورنه خل باشد که کوید من منم [12]

زانچه موسی منور کرده مرمر از ان هم مکر کرده [13]

زانکه موسی را تومہ رو کرده ماه جانم سیہ رو کرده [14]

لھتر از ما ہی بود استارہ ام چون خسوف آید چه باشد چارہ ام

نوبتم کر رب و سلطان مینزند مه گرفت و خلق پنکان مینزند [15]

Ay tutulduḡda [16] anuñ yūzi qarasın görüp tās çalup envā° -ı ḡāvḡā vü hengāme iderler. [17] Ben ki Rabbü'l-° alā olup ° aẓamet ü kibriyā da° vāsın iderüm rüsvā-yı ° ālem [150a] [1] olursam ° aceb degüldür. Egerçi Mūsā ile ḡāce taşlaruz ammā tīşe-i bāḡ-bān-ı [2] ḡudret mīşeẓārda birdür raḡtı kesüp āteşe ālet ider ve bir dıraḡtı daḡı [3] kesüp aşılamaḡ-ıla dıraḡt bār-ver ider ol şāḡ-ı mu° atḡaluñ taşarrufāt-ı tīşe-i [4] ḡudretten ḡulāşa dermānı yokdur.

Meşnevī: 367

شاخ را بر تیشه دستى هستی نیم شاخ از دست تیشه جستی [5]

حق آن قدری که آن تیشه تراست کز کرم کن این کنیه دار تو راست [6]

Fir° avn ekşeriyyā ḡalvetinde Ḥazret-i Ḥaḡḡa bu maḡūle [7] münācāt iderdi ve nişfu'l-leylde ḡalkup: Yā Rabbenā yā Rabbenā diyü ve zāyif-i [8] ° ubūdiyyete muvāẓabet eyleyüp dirdi:

2458-Sarayımın kapısında çalınan nöbet çalgısında sultan ve Rabb diye beni alkışlıyorlar. Şu hâl ay tutulduğu vakit halkın tas çalmasına benzer.

367 2463-Dalın çekmeye karşı kuvveti var mıdır? Hayır. Hiçbir dal, çekmenin elinden ve dilinden kurtulabilir mi? hayır.

2464-İlâhî; çekmendeki kudret ve hakkı için şu eğrilikleri lutf ve kereminle sen doğrult.

انہندکی اوست بزرگی واحترام
 [9] نہ از خواجگی ومنصب افزونی خدمت محتاج خاکپای کدیان درکش شاہ
 [10] باشکوه امیران با محترم برجا آستان جلالش برابرست قدرفقرے کس
 [11] سلطان باحشم

Şi° r: 368

Girü ta° accüb idüp dirdi ki Cenāb-ı ° İzzete bu kadar intisābum var iken [12] nedendür ki Mūsaya mülākāt olduğumda ḥālim müteğayyir ve diğer-gün olur meger ki [13] vücūd-ı Mūsa benüm ḳalb-i nāserüme mihekk olmışdur ki anuñ ḥuzūrında muḳaṣṣır oluram. [14] Girü aḥvālını Ḥāzret-i Ḥaḳḳa ḥavāle idüp dirdi.

Meşnevî: 369

[15] نه که قلب وقالبم در حکم اوست • لخطه مغرم کند یک لخطه پوست
 [16] سبز کردم چونکه کوید کشت باش • زرد کردم چونکه کوید زشت باش
 [17] بیش چونکانه ای حکم کن فکان • می دویم اندر مکان لامکان

[150^b] [1] Dehān-ı Fir° avndan derc olınan ma° ārif bu maḥalde su° āle muḳadder cevābdur ki [2] Ḥāzret-i Mūsā ile Fir° avn çünki bir gevherden ḥalḳ olmağ-ıla ḥaḳīḳatde mütteḥid [3] idiler. Bu ° ālem-i zāhirde ihtilāf neden vāḳi° olmışdur. Ḥāzret-i Mevlānā bu şübhe° i [4] ḥall itmekle buyururlar ki: Salṭanatdan keşret zuhūr ider lā-büdd ° ālem-i vaḥdet [5] andan mestūr olur zīrā ki keşretüñ netīcesi rūbūbiyyet vaḥdetüñ netīcesi ḳurbiyyetdür. [6] Tırāz-ı vaḥdet ان الله ولي الذين آمنوا يخرجهم من الظلمات الى النور [370] ile müzeyyendür [7] ve netīce-i keşret ki salṭanatdan münteşidür.

والذين كفروا والياهم الطاغوت يخرجونهم من النور الى الظلمات [8] 371 birle mübtenidür.

Beyt: 372 افنای در هزاران ابکینتا پس بزرگ هر یکی تابی عیان انداخته

368 T.E.

369 2468-Benim kalbim de, kalıbım da onun hükmünde değil mi? Fâil-i Mutlak; beni bir lâhza iç, bir lâhza kabuk hâline getiriyor.

2469-Bana ekin ol deyince yeşeriyorum. Çirkin ol deyince de sararıyorum.

2471-Allāh(C.C.)'ın bir şey için ol demesi ve o şeyin der'akab vücûda gelmesi hükmü, bizi çevgân önündeki top gibi çeviriyor. Binâen aleyh onun hükmüyle mekân ve lâmekânda koşup duruyoruz.

370 Allah, iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin velileri ise tâğüttür. (O da) onları aydınlıktan karanlıklara (sürükleyip) çıkarır. Onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalırlar. (Bakara / 2 / 257)

371 ...Kâfirlerin velileri ise tâğüttür. (O da) onları aydınlıktan karanlıklara (sürükleyip) çıkarır... (Bakara / 2 / 257) (Mükerrer s.150b)

372 T.E.

Vaqtā ki şuver-i āb-gīne mürtefi° vü mütezāyil ola ^[10] nūr-ı āfītāb ° aynı ile anda zuhūr ider şol ki vücūd-ı āb-gīne kıyım ola mertebe-i ittiḥād müyesser ^[11] degüldür. Eger iki şīşe bir rengde olursa nūr-ı āfītāb bir renkde görünür fe-emmā nefsinde ^[12] ol iki şīşe bir olmaz ve ol nūruñ reng-i aşısi ki rengsüzlükdür ol şıfat-ı ^[13] aşıyyesi zuhūr eylemez enbiyā vü mürselin

egerçi risālet yüzinden ^{لَا تَفَرِّقْ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رِسَالَةٍ} ³⁷³ mücibince bir reng üzeredür ammā be-ḥasb-i ihtilāf derecāt ve be-ḳadr-i ḳābiliyyāt ^[15] ba° zısı ba° zısınıñ şerī° atini nesh itmişdür ve isti° dād-ı ^[14]

merātib ile bir muḳtezāya ^[16] ^{تِلْكَ الرُّسُلُ فَضْلًا بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ وَرَجَاءُ} ³⁷⁴ biri birinden mufaẓẓal olmışdur. ^[17]

Şāhid-i vaḥdet celābīb-i eşkāl ü şuverden yüz gösterdükde muḥtelifü'l-levn olan **[151^a]** ^[1] Şīşeler nābūd olup ihtilāfāt-ı elvān mütelāşī olur bu mertebede Mūsā ^[2] ° İsā ile hem-rāz olmaḳ lāzım olur. Niteki Ḥāzret-i Mevlevī ḳuddise sirruhu eydür.

Meşnevī: ³⁷⁵

چونکہ نی رنگی اسیر رنگ شد۔ موی باموی در جنک شد۔ [3]

چون بنی رنگی رہی کان داشتی۔ موی و فرعون دارند داشتی۔ [4]

Ervāḥ ° ālem-i ^[5] ıtlāḳda iken zūrūf-ı ebdāna ḥulūl itmekle taḳayyūd libāsın geyüp ihtilāfāt ^[6] vāḳi° olmışdur. Taḳayyūd bendinden ḳurtulup girü ° ālem-i ıtlāḳa düşerse cümle ^[7] a° dādan muḥālefet mürtefi° olur. Bu maḥalde Ḥāzret-i Mevlevī buyururlar ki eger nūktelerde ^[8] şübhe vāḳi° olup su°āl olınsa ki cümle elvānuñ aşlı bir olup ^[9] bi-ḥasbi'l-ḥaḳīḳat rengüñ aşlı rengsüzlük olıcak reng renksüzlük ile niçün ^[10] cengde olur cevābında ° alā-ṭarīḳı't-temsīl ma° ḳūl-i maḥsūsa teşbīḥ idüp buyurur:

^[11] Meşnevī: ³⁷⁶

چونکہ روغن را ز آب سرشته اند۔ آب باروغن چر اشد کشته اند۔

³⁷³ Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: “ **Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz.**” Şöyle de dediler: “İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır.” (Bakara / 2 / 285)

³⁷⁴ **İşte peygamberler! Biz, onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık.** İçlerinden, Allah'ın konuştukları vardır. Bir kısmının da derecelerini yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya ise açık deliller verdik ve onu Ruh'u'l-Kudüs (Cebail) ile destekledik. Eğer Allah dileseydi, bunların arkasından gelen (millet)ler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat ayrılığa düştüler. Onlardan inananlar da vardı, inkâr edenler de. Yine Allah dileseydi, birbirlerini öldürmezlerdi. Lâkin Allah dilediğini yapar. (Bakara / 2 / 253)

³⁷⁵ 2472-Bîrenklik, yani itlak, rene, yani takyide esir olunca Mūsâ ile Mūsâ cenge başladı.

2473-Ezelde bulunduğu gibi, bîrenklik âlemine vâsıl olunca anlarsın ki orada Mūsâ ile Fir'avn, musâlih ve müttehid bulunur.

³⁷⁶ 2477-Yağ sudan vücuda getirmişken su ile yağ neden birbirine zıd olmuşlardır?

2478-Mâdem ki gül dikenden, diken de güldendir. O halde neden birbirleriyle muḥālîf ve muḥâribdirler?

چون کل از خارست و خارا ز کل چرا هر دو در جنک اند و اندر ما چرا [12]

Ve bir cevāb-ı [13] āḥar daḥı budur ki fer° üñ aşla muḥālefeti emr-i i° tibārīdūr anuñ ° ilmi Allāha maḥşūşdur. [14] Şūretā olan muḥālefet ḥar-fürüş gavḡāsı gibidūr ki zāhirde ceng ü hüşūmet [15] ve ḥaḳīkatde murādları ḥuşūl-i maşlaḥatdur ve üçinci cevābında buyururlar ki ne oldur [16] ve ne budur. Bunuñ aşlı maḥall-i ḥayretdür.

Beyt: 377 کمراد خویش خواهی نامرادی پیشه کن من مراد خویش را در نامرادی یافتم [17]

Ya° nī genc-i esrār-ı vaḥdet vīrāne-i ḥayretde [151b] [1] taleb olunur yoklık genci varlık ° āleminde bulunmaz.

Meşnevī: 378

آنچه تو کنش تو هم میکنی زان تو هم کنج را کم می کنی [2]
چون غارت دان تو وهم و راهها کنج نبود در عمارت جایها [3]
در غارت هستی و جنکی بود نیست را از هستیه اشکی بود

Fenā dāyiresinde [4] yok olanlardan zāhir ḥalkı ibā iderler fe-emmā anlaruñ ° avāmdan ihtirāzları daḥı [5] vardır kendülerden yaña da° vet iderler lākin bāṭınlarında ḡayret-i dūr-bāşī

ile [6] men° eylerler hemān mişālī na° l-i mün° akisdūr ki zāhirde ستممند راست 379 mülāḥaza olunur [7] lākin ° aksi vāḳi° olur niteki fuşaḥā-yı zamāneden birisi dimişdür:

Beyt: 380 از بیم آتش نشانی یافتم رفتم ز بیم گفت سلمان نعل این دیگر کوزه بسنه اند [8]

[9] Ya° nī Fir° avn ile Mūsā mābeyninde tenāfūr ü tenākūr kışşa-i na° l-i bāz-gūnedūr ki ° aksine vāḳi° olmuşdur.

377 T.E.

378 2481-Sen aklına ve ilmine mağrur olarak hazineyi bulduğunu tevehhüm ediyorsun. Fakat o tevehhüm dolayısıyla asıl hazineyi kaybediyorsun.

2482-Vehimleri, reyleri şenlik ve ma'mûriyyet farzet. Lâkin öyle şen ve ma'mur olan yerlerde define ve hazine bulunmaz.

2483-Ma'mûrelerde varlık ve münâzaa olur. Yokluk ise varlıklardan sıkılır.

379 T.E.

380 T.E.

381 سبب حرمان اشقیای از دو جهان که خسرالدنیا والاخرة [10]

[11] Erbāb-ı hikmet ve aşhāb-ı hey^o et aña zāhiblerdür ki eflākūñ cümlesi küreyyü’ş-şekldür. [12] Kürre-i hāk vasaṭ-ı eflākde yumurdanuñ şarusı gibi mu^c allakdur.

Meşnevî: 382

13 هچ قنديل معلق در هوا نه باسفل ميروند نه برعلا [13]

Hükemādan ba^c zısı [14] dirler ki hevāda arzuñ mu^c allak olmasına sebep oldur ki āsumān yiri her cānibden [15] kendüye cezb ider güyā ki mıknāṭısdan bir kıyyedür. Kürre-i arzı ortada bir demürden [16] tōp gibidür ki her taraftan berāberce cezb itmekle mu^c allak tırmağa qābil olur [17] ve girü hükemādan ba^c zı dimişlerdür ki āsumān bu kadar şafāvat-ıla zemīn-i tīre^o i nicesin [152^a] [1] kendüye cezb ider belki cemī^c i eṭrāfından redd itmekle vezn qabūl idüp [2] ortalıkda kalur.

Meşnevî: 383

384 پس زدفع خاطر اهل کمال جان فرعونان بماندند ضلال [3]
پس زدفع آن جهان و این جهان ماند اند این بی رهان بی این و آن [3]
سرکشی از بند کان ذوالجلال دانک دارند از وجود تو مروت [4]

[5] Pes bu şıfat ile mevşūf olanlar ḥasira’d-dünyā ve’l-āḥiret olup [6] ikisinden daḥı maḥrūm olurlar bu ṭāyife-i maḥzūlenüñ evliyāya ^c adem-i maḥabbetleri [7] anlaruñ mıknāṭıs-ı ḥāṭırları cezb itmedüğindendir.

Meşnevî: 385

8 کبریا وارند چون پیدا کنند کاه هستی تراشید اکنتد [8]

381 “ŞAKİLERİN DÜNYA VE AHİRETTE MAHRUM OLMALARININ VE İKİSİNDE DE HÜSRANA UĞRAMALARININ SEBEBİ”

382 (2484)“Tıpkı havada salınan bir kandil gibi; ne aşağıya gidiyor, ne yukarıya?”

(Mevlânâ, Mesnevî Tam Metin, çev. Adnan Karaismaioğlu, Akçay Yay., Ankara, 2009, s.116)

383 2494-Ehl-i kemâl olanların gönüllerindeki kuvve-i dâfia sebebiyle Fir’avunların canı dalâlette kalır.

2495-Bu ve öbür dünyânın, yani dünya ve âhiretin def’inden dolayı bu yolsuzlar, onsuz da, bunsuz da kalmışlardır.

2496-Sen Zül’Celâl vel’ikram Hazretlerinin has kullarına karşı kafa tutacak olursan onlarda senin varlığından melûl olurlar.

384 Son kelime derkenar olarak yazılmıştır.

385 2497-Kehrübâsı vardır.O kehrübâyı meydana çıkarırlarsa senin saman çöpü gibi olan varlığını çıldırtırlar.

2498-Onlar kehrübâlarını yani cazibe kuvvetlerini gizleyecek olurlarsa senin teslimiyet ve bağlılığını çabucak isyân ve tuğyâna tedbil ederler.

کهر بای نش چون پنهان کنند. رود تسلیم ترا طغیان کنند.

Mertebe-i hayvāniyyet ^[10] derece-i insānīde esīr olduğu gibi mertebe-i insāniyyet daḥı evliyā ḥuzūrında ^[11] esīrlerdür ya° nī °āmmе-i nās evliyāya maḡlūblardur. Velīler diledüklerin kendülere ^[12] çekerler ve istemedüklerin redd iderler. Ol sebebden Ḥāzret-i İlāhi celle zikrahu

قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لا تنظروا من زجة ^[13] ḥabībine buyurdı ki: ³⁸⁶ ^[14] Bu āyet-i kerīmenūn mevridi ḥāş ve ḥükmi °āmdur ki Ḥāzret-i Ḥaḡ cümleyi kendüye ^[15] da° vet idicidür. Mişâlde vücūd-ı insān deve gibidür. Güyā ki anuñ °aḡlı şütürbāndur ki ^[16] °ale'd-devām cādde-i fermān-ı ilāhīye sevḡ ider. °Uḡalā-i ṭarīḡat daḥı kezālikdür ki ^[17] anlar ḡalāyıkı şāh-rāh-ı vişāl ve ṭarīḡ-ı °aşḡ-ı zi'l-celāle çekmekdedür rāh-ı maḡşad ^[152^b] ^[1] ve maḡşūda kılavuz olmışlardır.

Meşnevī: ³⁸⁷

اندر ایشان بنکر آخر ز اعتبار. يك قول و زست جان صد هزار.

چه قول و زوجه اشتر بان بیاب. دیدگان دید بیند آفتاب.

يك جهان در شب بماند میخ دوز. منتظر موقوف شدست و روز.

اینت خورشیدی لهان در دق. شین نرد در پوستین بر.

اینت دریای لهان در زیر کاه. بابرین که هین منه در اشتباه.

Fī-nefsi'l-emr niçe yüz ^[6] biñ kimesneye anlardan birisi ḡulavuz u şütürbān olup menzile yitişdürürler ^[7] fe-emmā anları görmege āfitāb-ı ḡaḡīḡi° i görmiş göz gerekdür. Niçeler zulumāt-ı ^[8] küfr ü ḡelālde ḡalmışlardır. Hidāyet nūri leme° ān itmeyince ḡalāş olmazlar. İnsān-ı ^[9] kāmīl zāhir yüzinden egerçi mecmū° a-i muḡtaşardur fe-emmā ḡaḡīḡat yüzinde cemī° -i °avālimi ^[10] muḡbirdür. Belki āyine-i mücellā-yı Ḥāzret-i Eḡadiyyet olmaḡ-ıla zāhirde

³⁸⁶ De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Zümer /39 /53)

³⁸⁷ 2504-Bunlara ibret gözüyle bak da anla ki yüz binlerce canın kılavuzu birdir.

2505-O; ne kılavuzdur, ne devecidir; hakikati anla ki güneşi gören bir gözdür.

2506-İşte bu cihan, karanlıkta mihlanıp kalmış, sabahın hülûlünü ve güneşin tulû’unu bekleyip duruyor.

2507-İşte sana zerrede gizlenmiş bir güneş. Kuzu pöstekisine saklanmış erkek bir aslan.

2508-İşte sana saman altında gizli bir deniz. Sakın şüphe ederek ve ehemmiyet vermeyerek o samanın üstüne basma.

° âlem-i şugrâ ^[11] ve bâtında ° âlem-i kübrâ olmuştur. Bir hürşîd-i cihân-tâbdur ki zerre içinde nihân ^[12] veyâhud vücûd-ı cismânî tahtında bir deryâ-yı bî-pâyân ve ° ummân-ı bî-kerândur.

[13] منکر بدان که در صورت محقرت • انرا نکر که در بر او مهر نورست • کرش

[14] بصورتست سیه هیچ پاک نیست • چون در پناه بدو منیرست •
Beyt: 388

Pes lâzımdur ki ^[15] her zerreye haķāret ile naẓar olınmaya ve her şeb-i siyāhuñ qadlı cāyız görilmeye ^[16] kişinüñ şūret-i zāhirinde qalınmayup ma° nā yüzinden sîretine naẓar olına. ^[17] Hāẓret-i kuṭbü'l-aķṭāb Ebu'l-Cenābü'ş-şeyḥ Necme'd-dīnū'l-Kübrā ḳuddise sirruhu buyurmuşdur. [153^a] ^[1]

لله تحت قباب العرطايفة أخفام من رداء الفقر جلا •

[2] هم السلاطين من اطمار سكتة • استعدوا من ملوك الارض اقبالا •
Şi'r: 389

[3] Zāt-ı vāḥidde hezārān ° âlem mūnderic olduğı zāhirdür.

Meşnevî: 390

هر پیمبر فرد آمد در جهان • فرد بود و صد جهانش در جهان • [4]

غالم بگری قدش سحر کرد • کرد خود را در کهین نقشی نورد • [5]

ابلهانش فرد دیدند وضعیف • کی ضعیف آنکه شد باشد حریف • [6]

حقیر دیدن در بیای حق قوم ضالح •

ناقد را جز خواهد حق تعالی که لشکری را هلاک کند در نظر ایشان حقیر • [7]

خصمان را و اندک اگر چنانچه با آن خشم و قتل کشم فی اعینهم لیقضی الله امرًا کامفعلا • [8]

391

388 T.E.

389 T.E.

390 2510-Her peygamber dünyâya ferd, yani tek olarak geldi. Tek olmakla berâber derûnunda yüzlerce âlem vardır. 2511-Âlem-i Kübrâ, yani ma'neviyyat âlemi kudretle sihir yaptı, yani bir mu'cize gösterdi de kendini küçük bir nakş ve sûrette dürdü, büktü.

2512-Bir takım ahmaklar onu yalnız ve kudretsi gördüler. Halbuki şâh-ı hakikat ve sultân-ı vahdet'in nedimi bulunanlar nasıl zaîf olurlar.

391 "HİS GÖZLERİNİN, YANİ YALNIZ MADDİYATI GÖREN SEMÛD KAVMİNİN SÂLİH ALEYHİSSELÂMİ VE ONUN MUCİZE DEVESİNİ HOR, HAKİR GÖRMESİ. HAKK TEÂLÂ BİR ORDUYU HELAK ETMEK İSTEYİNCE DÜŞMANI GALİP OLSA BİLE ORDUYA KARŞI HAKİR VE AZ GÖSTERİR."

buyururlar ki evliyā vü şulehānuñ cānlarına ^[6] hiç kimesne zarar idemez niteki Şālihe kaçd itdiler helāki müyesser olmadı ^[7] anlaruñ tenlerini āzürde eylemek cānlarını rencide itmekdür ve eger tevbe vü nedāmet ^[8] idüp rücū° iderlerse ° azāb-ı elīmden hālāşa dermān vardır. Niteki buyurur:

[9] Meşnevī: 395

روح همچون ضالموتی ناقه است ° روح اندر وصلوتی در فاقه است °
روح ضالم قابل آفات نیست ° زخم بر ناقه بود بر ذات نیست ° [10]
روح ضالم قابل آزار نیست ° نوریزدان سعبه کفایت نیست ° [11]

Bu beyt te° vīl-i Hāzret-i ^[12] Mevlānādur. Rūḥ-ı pāk ° ālem-i vuşlatda ve ten-i efsürde maḳām-ı fakr u fenāda olmağ-ıla ^[13] gerçi tene zaḥm yitişür fe-emmā rūḥuñ ifāte ° adem-i ḳābiliyyeti olmağ-ıla zāt-ı rūḥ ki ^[14] vücūd-ı evliyādan ° ibāretdür ḳābil-i āzār degüldür. Zīrā ki nūr-ı Yezdān muḳlimes-i küffār ^[15] ile zebūn olmaz. Cān cisme ta° alluḳ itdügi tecrībe-i ilāhīdür ki rencide olınmağ-ıla derecāt-ı ^[16] ° āliye kesb ideler. Anları āzürde ḳılan süfehā bilmez ki teni incitmek cānı incitmekdür. ^[17] Tenden cāna ve cāndan cānāna sirāyet ider. Zīrā ki azār-ı cān

ان اغضبهم فقد اغضبنا بالرحمن °
azār-ı Raḥmāndur dimişler. [154^b] ^[1] Kemā ḳāle ° aleyhi's-selām ³⁹⁶
Hāzret-i İlāh kendü envārı per^[2]tevi ile ervāḥ-ı evliyāya ta° alluḳ itmişdür tā ki küdürāt-ı ḳulmāniyye-i nefsanīyye° i izāle eyleye ^[3] ve ol sebeble nūrāniyyet kesb idüp cümle-i ° āleme penāh ve ° āmme-i ° avāma tekyegāh olalar.

[4] Meşnevī: 397

کس نیاید بر دل ایشان ظفر بر صدف آید ضرر نه بر کهر °
ناقه جسم ولی رانده باش ° تاشوی بار و روح ضالم خواجه تاش ° [5]

³⁹⁵ 2520-Rūḥ; Sâlih , deve ise ten gibidir. Rūḥ, vuslatta mütenâ'imdir; ten fakr ü zarûret içindedir.

2521-Sâlih'in rūḥu âfet kabul etmez. Yaralanmak ve ölmek deveye olur, Sâlih'in zâtine olmaz.

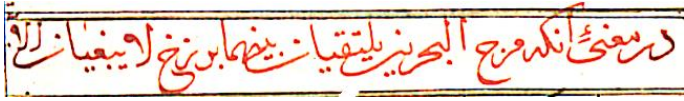
2522-Sâlih'in rūḥu incitilmeğe müsteid değildir. Allâh(C.C.)'ın nûru, kâfirlerin zebûnu olamaz.

³⁹⁶ "Gazabın en şiddetlisi Rahman'ın gazabıdır." (Hadîs-i Şerîf)

³⁹⁷ 2526-Enbiyâ ve evliyânın kalbine kimse tecâvüz edip zafer bulamaz. Zarar inciye değil sedefe olur.

2527-Ey sâlik; bir velinin deve gibi olan cismine kul ol ve hizmet et ki Sâlih peygamber misâli bulunan rūḥu ile kapı yoldaşı olasın.

Pes °ākıl olan evliyānuñ [6] apusunda bendesi ve sdde-i sa° adetlerinin efgendesi olmağ-ıla derece-i abuliyetde [7] mkerrem ve mertebe-i rif° atde muhterem olur. Hzet-i °aleyhi's-selm ol avm-i ŗumuñ helkinden [8] ŗoñra nevha eyleyp gir nefesine tevbh eyledi ki bu maķle tyife-i maħzleye [9] taħassr  teraħħum ġayr-ı mnsibdr. Ol tyife-i gm-rhuñ biliyyt u isti° ddları [10] zyi° olup vesvis-i ŗeytniyye ve hevhis-i nefsniyye ile pr-i °aķla mtba° at [11] itmediler ise teraħħum ve te° essfi tecvz buyurmadılar. Bunların ictim°'ndan murd [12] imtiyz v imtiħndur niteki Hzet-i Hķķ enbiy v evliy ve °mme-i ŗleħ° i dr-ı cinndan [13] getrp dzaħ ehlini gsterr. Zr ki cmle-i eŗy ezddı ile ma° lm olur.

398 [14] 399

[15] Baħr-ı Fris ile Rm ki biri tatlu ve birisi acıdur. Dery-yı muħtde mlķ olduklarında [16] bi-emr-i ilh ikisinin m-beyninde bir perde vķi° olmağ-ıla biri birine ķarıŗmaz kezalik [17] Hzet-i İlh ehl-i cennetden bir t° ife° i cehennem ehlini grmek in getre ehl-i nr ile [155°] [1] ehl-i nr cem° ola fe-emm aralarında ĥicb-ı ma° nevleri olmağ-ıla iħtilt vķi° olmaya. [2] Niteki buyurur:

Meŗnev: 400

اهل نار و ظدر ابدین همدکان در میان شان بر رخ لایبغیان [3]
اهل نار و اهل نور آمیخته در میان شان کوه قاف انکخته

[4] Ma° dinde ŗret altun toprağ maħltdur fe-emm ĥķkatde altun ile ĥķñ [5] tefvti beyne'l-arz ve's-semdur. Drr-i ŗh-vr mhre-i siyh ile hem-ķılde olursa [6] yine ķıymeti ma° lmdur. İttiħd ŗretinin miŗli ol iki dery emvcnuñ imtizcı [7] ġibidr gir zıddiyyet muķarrerdir her cins aŗlına tbi° dr acı tatlıya tatlu acıya [8] ķarıŗmaz. Nażar-ı °ķıbet-bni olana sd u ziyn ne idgi ma° lm olur.

Meŗnev: 401

398 "TANRI İKİ DENİZ YARATTI, BİRBİRLERİNE KAVUŖTUKLARI HALDE ARALARINDA BİR PERDE VARDIR, BİRBİRLERİNE KARIŖMAZLAR" AYETLERİNİN MNSI

399 O, birbirine kavuŗmak zere iki denizi salıverdi.

(Ama) aralarında bir engel vardır; birbirlerine karıŗmazlar. (Rahman / 55 / 19, 20)

400 2576-Nr ve nr ehl-i olanları, yani cehennemliklerle cennetlikleri bir dkknda alıŗan esnaf gibi gr. Bir dkknda alıŗtıkları, yani dnyada berber yaŗadıkları hlde aralarında ma°nevi bir berzh, bir mani'a vardır ki birbirine karıŗmazlar.

2577-Nr ve nr ehl-i olanlar, sret karıŗmıŗlardır. Lkin aralarında Kf dağ kadar bir mani' vardır.

401 2590-Ŗeker gibi tatlı ne kadar ok ŗey vardır ki onların ŗekerine zehir karıŗmıŗtır.

ای بساشیرن که چون شکر بود لیک زهر اندر شکر مضر بود [9]

Çeşm-i āhir-bīni [10] olanlar şeker içinde zehri görüp ihtirāz iderler ve ba° zılar ol şekerüñ çāšnīsini [11] tatmayınca zehrin añlamazlar. Añlayan kimesne daḥı tutaḡı ile redd idüp boğazından [12] geçürmez şeytān igvā idüp tatludur ekl eyle dir ise daḥı mutāba° at eylemez [13] ve bir bölük t̄ayife daḥı vardır ki anları yudar andan vāqıf olur ve ba° zılar [14] def° -i fuḍalātda ḥaber-dār olur ve ba° zı t̄avāyif daḥı ol ḥâlde daḥı vāqıf olmayup [15] ° azāb-ı kabre mübtelā olduğunda muṭalli° olur. Bu üslûb üzere rûz-ı ḥaşre dek [16] gider bu aḥvāl kemāl-i cehālet ü ° adem-i insāniyyetden ° ibāretdür ki ° alā-merātibihim [17] tedennī ider. Muḥaşşal-ı kelām erbāb-ı ° uḡul lezzāt ü shevātuñ zararını ibtidā-i ḥâlde [155b] [1] müşāhede idüp ihtirāz iderler. ° Alā-ṭabakātihim ḥalāyık mütefāvitdür cümleden eş° abı [2] öldükden soñra mütenebbih olup ° azāba giriftār olmaḡdur. Erbāb-ı başiret aḥvāl-i kāyināta [3] vāqıf olup fırsat elde iken maḡsad-ı sa° ādete yitişdiler ve aşḥāb-ı ḡaflet [4] rāh-ı ma° şiyete sālİK ve semt-i ḍalālete münselik oldılar. Dünyā-yı fānīden [5] irtihāl ü intiḡāl ideceklerin bilmediler. Sefer zamānı gelmezden evvel esbāb-ı seferi [6] ḥāzır ve zehāyir-i ṭarīḡı müheyyā itmek ehemmi mühimmātdandır. Kemāl-i şerefiyyet tedriciyle [7] t̄ayy-ı merātib ü tekmīl-i me° ārib itmekdedür niteki buyurur:

Meşnevī: 402

هر نبات و شکر و دار جهان مهلتی پیداست از دور زمان [8]

ساها باید که اندر آفتاب لعل یابد رنگ و رخساری و تاب [9]

Bu me° āribüñ ḥuşûli mürûr-ı ezmāna mevḡûfdur.

ساها باید که تالای سنک اصلی ز آفتاب لعل کرد در بدخشان

[10] Beyt: 403

یا عتیق اندمین [11]

Zebān-ı Türkīde daḥı bunuñ nazīresi vardır.

Naẓm: [12] “Niçe yıllar gerekdür kim bir kara taş/ ° Aḡıḡ ola Yemenden ḡaldura baş.”

[13] Müddet-i medīd ḡan yudup zaḡmet çekenlerüñ ḡonca-i murādı dāyım neşv ü nemāda [14] ve bûte-i miḡnetde āteş-i ḡahr-ıla sūḡte olanlar mis-i vücûdların zer-i ḡālīş gibi ziyāde [15] bahāda buldılar niteki ḡencīne-i rāzuñ pehlivānı Şeyḡ Sa° dī-i Şīrāzī buyurur:

402 2597-Dünyāda zamānın devri i°tibāriyle her nebātın ve her şekerin bir müddeti vardır.

2598-La°l taşının güneşten reng ve parlaklık alabilmesi için yıllarca ma°dende durması lâzımdır.

403 T.E.

خاله مشرق شنیدم که کند درجه سال کاسه چینی

[16] Beyt: 404

صد روزی کند در شیراز لاجرم قیمتش رایجی [17]

Gül-i hamrâ bir yılda hâşıl [156^a] [1] olmağ-ıla kemâl-i le'âfetde ve berg-i tere iki ayda hâşıl olmağ-ıla nihâyet-i rezâletdedür. [2] Ba° zı kelimât-ı tayyibesinden soñra Hâzret-i Mevlânâ buyurur:

Meşnevî: 405

این شنیدی موبویت کوش باد آب حیوانت خوردی نوش باد [3]

[4] Benî-âdeme ecel taqdîr olunmağdan murâd qâbiliyyet kesb itmekle hayât-ı âhîret [5] taḥşîl itmekdür ve mevt-i ḥaḳîḳî ki ° azâb-ı âhîretden ° ibâretdür andan ḥalâş olmağdur. [6] Ba° d-ı kelâm gevher-bâr-ı gūyâ âb-ı hayâtdur ki tende cân-ı taze gibi her bâr ḥâlet-nümâ vü rûḥ-[7] efzâdur. ° Uḳalâ zâhir-i ḥâlûn şîrînlîğine fîrifte olmaz şâyed ki ḳahr-ıla nihâyeti [8] acılığa yitişe ve acılığı ile daḥı nâ-ümîz olmazlar ki ihtimâldür şîrînlîge mübeddel [9] ola. Tarîḳ-i meşâyıḥda bir maḳâm vardur ki zehir şâhibine ḥazer itmeyüp maḥallinde [10] ṭa° âm-ı ḥoş-güvâr ve gâh olur ki şâhibine küllî zarar idüp zehr-i mâr olup ibtidâ-i [11] ḥâlinde keşret-i ekl sâlike günâh-ı ° aẓîmdür zîrâ ki mûriş-i şehvetdür müntehâya nâfi° [12] dūr ki sebep-i ḳuvvet ° ibâretdür. ° İlm-i ledünnî mûcibince ba° zı aḥvâl ü eṭvâr ilhâm-ı İlâhî ile [13] kümmel-i ehl-i ḥaḳâyıḳa câyizdür niteki buyurur:

Meşnevî: 406

در مقامی زهر و درد در جای دوا در مقامی کفر و در جای روا [14]

کرچه اینجا او کردند جان بود چون برنج در رسد در میان بود [15]

آب در غوره ترش باشد و لیک چون بانگوری رسد شیرین و نیک [16]

باز در خم او شود تلخ و حرام در مقام سرکشی نغم الامام

404 T.E.

405 2600-Ey Sâmi'; bunu işittin yâ, Vücûdundaki her kıl ayrı ayrı kulak olsun da öyle dinle. İçtiğin âb-ı hayâttır, âfiyet olsun.

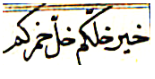
406 2604-Bir makamda zehir olan bir mahalde ilâç olur. Bir makamda küfr olan bir yerde câiz görülür.

2605-Orada hayata zarar veren şey, buraya gelince dermân olur.

2606-Koruğun içindeki su ekşidir. Fakat koruk üzüm olunca suyu tatlaşır ve iyileşir.

2607-Tekrar şarap kûpü içinde ekşileşir, acılaşır ve haram olur. Lâkin sirkelik derecesine vâsıl olunca: "Sirke ne güzel bir katıktır" Hadisinin mertebesini bulur.

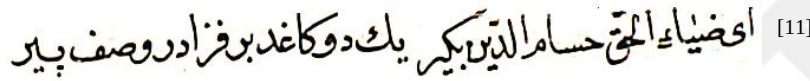
[14] Ya° nī sālīk-i tarīkatūñ ibtidā-i ḥālī özge ve intihā-i ḥālī özgedür. Resülü's-şakāleynūñ

[156^b] [1] 407 buyurdıkları ḥadīs-i şerīfī bu aḥvāle dāldür. Ḥuşūşā ehālī-i [2] velāyetūñ mişālī muḥtelifdür. Ba° zısı şıfat-ı ° aşıkıyyet ve ba° zı şıfat-ı ma° şūkıyyet [3] ile maṭlūbına vāşıl olur niteki Ḥazret-i Mevlānā ḡuddise sirruhu buyurdılar ki: Cefā° -i [4] yār ü zaḡm-ı dil-dār ile şöhre-i rūzgār olan Mañşūr-ı dil-figār *Ene'l-Ḥaḡ* demekle ḡırmēn-i [5] vüçudun şaḡīfe-i devrāndan dūr u mehcūr itdiler. Sebebi bu idi ki derūn-ı dilden [6] Ḥazret-i Ḥaḡḡuñ ° aşık-ı şādıkı idi. Ma° şūḡdan ° aşıḡa cevır ü cefā ve derd ü ° anā [7] mānend-i ° aṭadur fe-emmā ben ki tarīḡ-ı Ḥaḡda ma° şūḡına maḡzar düşmekle esrār-ı İlāhiyyeden [8] bu ḡadar kelimāt iderüm ° asıḡ ma° şūḡını şıyānet itmegin ° avn-ı İlāhī ile baña kimesne mute° arız olmaz.

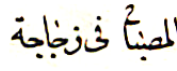
[9]

408

[10]

[11]

[12] Şeyḡ Ḥüsāme'd-dīn raḡıya'llāhü ° anḡ ḡazretlerine ḡiṭāb ider zīrā ki kitāb-ı Meşnevīnūñ [13] naḡmına anlar sebeb olup iltimās-ı şerīfleri ile vāḡi° olmuşdur. Bu ḡiṭābdan [14] murād luzūmiyyet-i pīr-i kerāmet-şi° ārdur. Mürīd-i şādık dāmen-i mürşid-i kāmile teşebbūs [15] eylese cümle umūrını teslīm ü tefvīzden lā-büddür. Mürīd-i şādık pīr-i şāḡib- [16] kemālūñ taḡt-ı taşarrufında ḡassāl elinde meyyit gibi olmaḡ gerekdür dimişler tā ki çirk-i [17] şirkden pāk ü muṭaḡhar ola ve maḡām-ı müşāhedāta yitişdüre fe-emmā bu ḡuşūşuñ [157^a] [1] beyānını Şeyḡ Ḥüsāme'd-dīne ḡavāle buyurdıklarına ḡikmet şeyḡ-i kāmilūñ kilīd-i [2] ḡazāyin-i devleti yār-i muvāfiḡ ve mürīd-i şādıkuñ mu° āvenet ü müvāfaḡatına mevḡūfdur. [3] Zücāce-i cism-i laṭīf şeyḡ-i envār-ı tecelliyātdan iḡtibās-ı nūr-ı ulūhiyyet itdükde [4] kemāl-i ḡurbiyyetden

mizāc-ı 411 mertebesinde mizāc-ı pūr-nezāket kesb idüp herkesūñ nefes-i serdine [6] ° adem-i ṭāḡati olmaḡın ol zamānda ḡöñli riştesini bir yār-i ḡam-ḡāruñ [7] eline virmeyince ızḡār-ı kemālāta iḡtidārı olmaz idi. Ol sebebdan anlara [8] ḡiṭāben buyurur:

407 “En hayırlı sirkeniz, hamrınızın sirkesidir.” (Ḥadīs-i Şerīf) (Aclūnī, 2019, C 2, s.367, Ḥadīs No:1248)

408 “PİRİN EVSAFINA VE ONA MÜTAVAAATIN LÜZUMUNA DAİR”

409 2933- Ey Ḥakk'ın ziyası Ḥüsameddin! Pirin evsafını yazmak için, bir iki kâḡıt fazla al.

410 ... Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız ... (Nûr / 24 / 35) (Mükerrer s. 111/a)

411 ... kandil de bir cam fânûs içinde... (Nûr / 24 / 35) (Mükerrer s. 111/a)

کرچه مصباح وز جاجه کشته لیک سرخیل دل سرشته^[9]
 چون سرشته بدست کام تست درها عقد دل زاتعام تست
 بر تو بس احوال پیر راه دان پیر اکبرین وعین راه دان^[10]
 پیر تابستان خلق مانند شنید و پیر ماه^[11]

Pîr-i kāmili yaz günine ve °avām-ı halkı güz günine^[12] teşbîh itdükleri dıraht-ı rûhāniyyet-i insāniyye egerçi mîve vîrmege kâbildür^[13] lâkin yaz günü gerekdür ki hārâret-i hûrşîd ile ağaçlar mîvesini ızhâr eyleye.^[14] Mîve-i kemāl-i ma° rifet dāhı kezālikdür dıraht-ı rûhāniyyetde himmet-i pîr ü terbiye-yi^[15] şeyh nā-güzîr olmayınca murād hāşıl olmaz zîrā erbāb-ı kemālât dimişlerdür ki^[16] dîde-i merdüm nefsinde münevvir-i başardur ammā eşi° a-i āfitāb veyāhūd māh u kevākib^[17] veyā meş° ale-i çerāğ meded yitişdürmese kendü kuvveti ile görmege kâdir olmaz. [157^b]^[1] Lā-cerem °aql-ı derrāk dağı egerçi hadd-i zâtında şāhib-i idrâkdür lâkin muşādaqāt-ı^[2] esrār-ı vaḥdāniyyet ve müşāhede-i envār-ı ulūhiyyete ve keşf-i hicāb-ı nūrānî vü ḡulmānî ve telākî-yi^[3] sübhāt-ı cemāl-i Yezdāniye kâdir olmaz. Meger ki delālet-i enbiyā vü ta° lîm-i evliyā ile^[4] ola zîrā ki enbiyā °aleyhimü’s-selām āfitāb-ı tābānî-i ümmet ve evliyā ḡuddise sirruhu^[5] māh-ı dıraḡşān-ı milletdür. Erbāb-ı reşāduñ irşādı çerāğ-ı rāh-ı ḡaḡīḡat ve kevākib-i^[6] şeb-efrüz-ı tarīḡatdür. Sālik-i mesālik-i tarīḡatüñ elbette anlara ihtiyācları vardır.^[7] Zîrā keşret-i ḡalāyık şıfāt-ı beşeriyyet-i ḡulmānîde ḡalmışlardır. Māh-ı tābān-ı terbiye-i^[8] pîrden ḡayrı anlara dermān yokdur niteki anlaruñ ta° rîfinde buyurur:

⁴¹² 2935- Sen kandil gibi nuranî ve cam misali saf ve şeffaf bir vücutsun. Lakin erbab-ı kulub-u reisi ve serriştesisin.

2936- Mademki, ipin ucu senin eline ve arzuna bağlıdır. Gönüldeki dizi dizi incilerin zuhura gelmesi de, senin eser-i inamındır.

2937- Yol bilen pirin, yani mürşidin ahvalini yaz. Bir pir intihap et ve onu ayn-ı tarik bil.

2938- Pir yazdır, halk haziran ayıdır. Halk gece gibidir, pir ise aydır.

⁴¹³ 2940- O öyle bir pirdir ki, piriğinin başlangıcı yoktur. Tek bir incidir, şerik ve nazırı mevcut değildir.

2941- Şarap ne kadar eski olursa, o kadar tesirli olur. Hususiyle o şarap “ledün” küpünden olursa.

2942- Ey salik! Bir pir intihap et. Zira bu manevî sefer, kılavuz olmayınca çok afetli, çok korkulu, çok muhataralıdır.

2943- Çok defa geçtiğin bir yolda bile, kılavuzsuz gidersen şaşırırsın.

2944- Ya hiç görmediğin bir yolda ne olursun? Aklını başına al da, kılavuzdan istiğna gösterip yalnız gitmeye kalkışma.

[9] اوچنان پیرست کئی آغانیست . باچنان دریتیم انبان نیست

[10] خود تو تیری می شود خمی کهن . خاصه آن خمری که باشد من لدن

[11] پی را بکن که پی این سفر . هست بس پیر آفت و خوف و خطر

[12] آن رهی که یارها افتد . ناله و زاندر آن آشفته

[13] پس رهی را که ندیدست تو هیچ . هین مرو تنها زره بر سر هیچ

Pīrden murād zīve[r]-i ° ilm ile arāste ve şeref-i ° aql-birle pīrāste [14] olmaqdır. Ne ān ki pīr sālḡūrde ola. الرئیق نغم الطریق الدلیل نغم السبیل [15] 414 kelāmı üzere rāh-ı şerī° at ü menāhīc-i ṭarīkate

ḡulavuz-ı rāh-dān ve bedraḡa-i ma° ārif- [16] nişān lāzımdır niteki طریق الحق کم من عقبات 415 denmişdür. Pes bir üstād-ı dānā° -i [17] pūr-ma° rifet olmayınca ser-ḡadd-i kibriyā° -i celāl ve ḡarīm-i ḡarem-i vişāle yitilmez. Şūret [158°] [1] ka° besinūñ mesāḡat-ı mu° ayyenesi var-iken bī-delīl gidilmez. Ṭarīḡ-ı Ka° be-i ḡaḡīḡatde [2] ḡod aşḡāb-ı nübūvvet ü erbāb-ı risālet vesāyir selāṭīn-i rāh-ı ḡaḡīḡat bu ḡadar [3] ° aḡamet ü celālet ile gitmişlerdür anlardan bir eşer ḡorinür degüldür. Bunuñ gibi [4] rāh-ı bī-pāyāna her āyine bir delīl-i rāh-şinās lāzımdır.

Meşnevī: 416

کر نباشد سایه پیرای فضول پس ترا سرکشنه دارد بانك غول [5]

وین للناس جلیتها من النساء والبنین [6] 417 işāreti üzere zeḡārif-i dūnyeviyyenūñ cūmlesi māni° -i rāhdur. [7] Bu rāh-ı pūr-āfātda niçeler azup vādī-i ḡalālete düşmişlerdür ° ale° l-ḡuşuş elem-i sābıḡadan [8] ḡavm-i ° Ād u Şemūd ki ḡūl-i beyābāna tābi° olup hevā-yı nefis ü şeyṭān ile ° işyān [9] ü ṭuḡyān eylemişlerdür.

Meşnevī: 418

414 “Önce yoldaş, sonra yol. Önce kılavuz, sonra yol.”

415 “Hakk yolu, sarp geçitlerden bir geçittir.”

416 2945- Eğer o mürşid-i kâmilin gölgesi, senin gibi bir şaşkının üstüne düşmeyecek ve icabında elinden tutmayacak olursa, gulyabani sesleri seni saptırır.

417 (Âl-i İmrân / 3 / 14) (Mükerrer s.148/a)

418 2949- Onların çürümüş kemiklerini ve dağılmış saçlarını görüp de ibret al, fakat eşeğini onların tarafına sürme, yani gittikleri yola gitme.

استخوانها شان بین و موی شان^[10] عبرتے کیرومران خسوی شان

کر یکی دم تو بغفلت و اهلش^[11] اور و فرسنگا سوی حشیش

Pes münāsib olan ⁴¹⁹ [12] فاعتبروا یا اولوالالباب⁴¹⁹ mūcibince °ibret alup anlar gitdügi yola gitmemekdür eger nefis-i emmārenüñ^[13] meyli mütelezzizāt-ı zāt-ı cismāniyye ve müştehiyāt-ı şehvāniyyeyedür. Pehlevānlık °inān-ı ihtiyār^[14] anlar eline virilmemekdür.

Meşnevī: 420

کردانی ره هر آنچه خرخواست^[15] عکسان کن خود بود آن راه راست

Bundan murād muhālefet-i nefsdür. ⁴²¹ [16] شاوروهن و نال⁴²¹ āyet-i kerīmesi egerçi havātīn ḥaqqındadır fe-emmā erbāb-ı tarīkat nefsi °avrete^[17] teşbīh itmekle nefse meşveret olunmağdan soñra muhālefet lāzımdur dimişler. [158b]^[1]

Meşnevī: 422

باهو اوارزو کم باش دوست^[15] چون یضلك عن سبیل الله اوست

⁴²³ [2] ولا یسع الهوی فیضلك عن سبیل الله⁴²³ muḳtezāsınca hevādan geçmek gerekdür.

وصیت کردن پیغمبرم مر علی رضی الله عنہ جو سر نبوی طاعتی تقرب
جویند بحق تو تقرب جوی بصیحت بند غافل تا ایشان پیش قدم
تر باشی

424

2952- Eğer sen bir lahza gaflet edip de, nefis merkebinin yularını salıverecek olursan fersahlarca otlak tarafına yol alır.

⁴¹⁹ O, kitap ehlinden inkâr edenleri ilk toplu sürgünde yurtlarından çıkarandır. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah’tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah’ın emri onlara ummadıkları yerden geldi. O, yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki, evlerini hem kendi elleriyle, hem de mü’minlerin elleriyle yıkıyorlardı. **Ey basiret sahipleri, ibret alın.** (Haşr / 59 /2)

⁴²⁰ 2954- Eğer yolun doğrusunu bilmezsen, eşeğin istediği tarafın aksine git ki, doğru yol işte odur.

⁴²¹ “Danışın ama aksini yapın.” (Şüpheli Hadis) (Huriye Martı(2009), “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3:101-115, s.107) (Metinde ayet-i kerime olarak yazılmış olmakla beraber böyle bir ayet tesbit edilememiştir.)

⁴²² 2956- Heva-vü hevesle dost olma, yani nefsinin istediklerini yapma ki, seni Allah yolundan saptıracak odur.

⁴²³ Ona dedik ki: “Ey Dâvûd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. **Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah’ın yolundan saptırır.** Allah’ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır.” (Sâd / 38 / 26)

⁴²⁴ “RESUL ALEYHİSSELATÜ VESSELAMİN ALİ KERREMALLAHÜ VECHEYE: HERKES BİR NEVİ TAATLE ALLAH’A TEKARRÜR ETMEK İSTER. SEN ÂKİL VE BENDE-İ HAS OLAN BİR ZATIN SOHBETİYLE YAKLAŞ Kİ, HEPSİNDEN İLERİDE BULUNASIN DİYE VASİYET BUYURMASI”

[6] گفت پیغامبر علی را که ای علی! شیخ حق پهلوان بر دردی

لیک بر شیر می مکن اعتماد [7] اندر در سایه نخل آمید

ظل او اندر زمین چون کوفت [8] روح او سیرغ پس غالی طواف

یا علی از جمله طاعات راه [9] بر کنز تو سایه خاص اله

هر کسی در طاعتی بگرخندد [10] خوشتن را خلص انکخندد

تو برود و سایه عاقل گیر [10] تارهی زان دشمن پنهان ستیز

425 Ve andan sonra [11] mekr-i şeytānı beyān idüp buyurdılar ki:

426 427 ان الشيطان يجري من آدم مجرى الدم واعدا ذلك نفسك التي بين جنبك [12]

Ma° lūm oldu ki bī-vesāṭet-i ehl-i [13] kemāl müşāhede-i cemāl-i ka° be-i vişāl muḥāldür. Ol

sa° adet el virmez ise bārı [14] nā-çār حکایات المشایخ چند من جود الله تعالى 428 mücībince anlarıñ menākıb-

1 [15] şerīfelerin iz° ān idüp ism-i şerīflerin ḥāṭır-dāşt ideler tā ki ol sebeble [16] taşarruf-ı vesāvis-i şeytāniyye ve mehālik-i dağdağ-i nefsāniyyeden ḥalāş olalar.

[17] Mesnevī: 429

425 2958- Hazreti Peygamber, cenab-ı Ali'ye buyurdu ki: "Ya Ali! Sen Allah'ın arslanısın, pehlivanısın ve cesursun."

2959- "Lakin arslanlığa itimat etme de ümit ağacının gölgesine gel."

2961- Onun gölgesi arz üzerinde Kafdağı, ruhu da çok yüksekte uçan bir simurgdur.

2964- Ya Ali! Allah yolundaki taat ve ibadetlerden, Hakk'ın has kulu bir kâmilin sayesinde bulunmayı tercih et.

2965- Herkes bir nevi ibadet tarafına meylederek, kendileri için azaptan kurtulacak bir vesile hazırladılar.

2966- Sen git de akil ve kâmil bir zatın sayesinde sığın ki, içinden pazarlıklı düşman olan nefsin elinden kurtulasın.

426 "Senin en büyük düşmanın iki tarafında bulunan nefstir." (Hadis-i Şerif) (Muhyiddin Muhammed b. Süleyman b. Said, "Kitâbü'n-Nüzheti Fî Ravdati'r-Rûh Ve'n-Nefs Ve Kitâbü'r-Ravh Fî İlmi'r-Rûh" Adlı İki Risalenin Türkçe Çevirisi, çev. Ahmet Pirinç, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4:147-171, s.152)

427 "Şeytan insanoğlunun kan gibi damarlarında dolaşır." (Hadis-i Şerif) (Mustafa Çoban, *Kur'an Ve Sünnet Rehberliğinde Şeytanla Mücadele Edecek İnsanın Eğitimi*, (Basılmamış) Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, s.90.)

428 "Şeyhlerin hikayeleri Allah Teala'nın ordularından bir ordudur."

429 2968- Ey Salik! Piri bulunca aklını başına al da, ona teslim ol. Musa peygamber gibi Hızır'ın hükmü altında yürü.

2969- Ey salik! Hızır'ın yaptığı işlere bila-nifak sabret ki sana, "Artık ayrılma zamanı geldi, git" demesin.

2970- Mürşit gemiyi sakatlasa da, sen ses çıkarma; çocuğu öldürse de, sen saçını başını yolma.

2971- Allah, onun elini kendi eli ile tesmiye etti de, "Yedullahi fevka eydihim" ayetini inzal etti.

• چون کرفتی برابرسلم شو • هچو مونی زیر حکم خضر رو •

صبر کن بر کار خضری نی نفاق • تا نکوید خضر رو و هذافراق • [159a] [1]

کرچه کشتی بشکند تو دم مزن • و رجه طفلی را کشد تو مو ممکن • [2]

دست و راحی چو ت خوش خواند • تا یدالله فوق ایدیم براند • [3]

دست پراز غایبان کوتاه نیست • دست او خرقبضه الله نیست • [4]

غایبان را چون چنین خلعت دهند • حاضران از غایبان لا شک دهند • [5]

غایبان را چون نواله می دهند • پیش مهمان تاجه نعمتها دهند • [6]

Zümre-i ulü'l-elbâb vesâyir aşhâb-ı âdâba [7] zâhir ü peydâ vü rûşen ü hüveydâdur ki Hâzret-i Resûl Rabbü'l-° âlemînün [8] ° Alî kerrema'llahu vechehuya vaşıyyet-i şerîfeleri ğayrılara ta° lîm içündür böyle [9] mülâhaza olınmaya ki anlaruñ vüçüd-ı şerîfleri mevcûd iken ° âkı-ı ğayra muhtâc [10] olalar zîrâ ki anlar reh-nümâ-yı ° âkılan-ı ° âlem ve ser-defter-i benî-Âdemdür nûr-ı çerâğ [11] ° âkı-ı küllî vü âdab-âmûz mekteb-i 430 آدبى ربه ve mazhar-ı 431 ارنالاشياء كما ہے ve

[12] mahrem-i halvet-hâne-i 432 لى مع الله ve mazhar-ı esrâr-ı Hâzret-i İlahdur ğayra havâle olınmak gûyâ ki ta° rîzdur.

433 در بیان آنکه حال خود و مشی خود پنهان باید

2974- Pirin eli, gaipilere yetişemeyecek kadar kısa değildir. Onun eli, Allah'ın kabzası mesabesindedir.

2975- Mademki, gaipilere böyle bir hilat veriyorlar, huzurda olanlar şüphesiz ki, gaipilerden daha ziyade, iltifata nail olurlar.

2976- O kerim zevat, gaipilere yiyecek verince, misafirlerinin önüne nasıl nimetler korlar?

430 “Rabbim beni edeplendirdi. Ne de güzel edeplendirdi.” (Hadis-i Şerif) (Fatih Koyuncu, Ahlâkî Eğitim Rehberi Olarak Azmî Pir Mehmed'in Enisü'l-Ârifin'i, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 41:241-258, s.241)

431 “Allah'ım bize varlığın, eşyanın hakikatini göster.” (Hadis-i Şerif)

(https://adanahilalderorg.files.wordpress.com/2018/05/42_ders_fate4b1r_suresi_tefsiri_kaynak_m_islamoglu.pdf) (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

432 “Lî-ma'a'llâh, “Benim Allah ile öyle anlarım olur ki ne bir mukarreb melek ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir.” Mealinde rivayet edilen sözden alınmadır.” (Ekici, Hasan (2018). “Hasan Hilmî Edirnevî Divanı ve Divanı'nda Ayet İktibasları”. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 19, S. 35, s. 621-644. s.632.)

433 “KENDİ HALİNİ VE KENDİ SEKRİNİ CAHİLLERDEN SAKLAMAK LAZIM GELDİĞİNİN BEYANINA DAİR”

[14] بشنوالفاظ حکیم بردہ سَرمَہان جائے کہ بادہ خوردہ

چونکہ از میخانہ مستی خال شد تسخر باز بجہ اطفال شد [15]

میفتد اوسو بسو بر هر رہی در کل وی خندد هر البھی [16]

434

Ḥakīmden murād Ḥakīm Senāyīdür dimişler nā-ehl olanlara [17] esrār-ı İlāhiyye’i ızhār itmege terğībdür zīrā ki ser-ḥoş olup yerinde karar itmeyen [159b] [1] be-her-ḥāl bāzīçe-i eṭfāl olur.

Meşnevī: 435

خلق اطفالند جر مست خدا نیست بالغ جزو هیده از هوأ [2]

Şüretā anlar pīr ise ḥaḳīkatde eṭfāl [3] ḥükmindeḍür anuñ gibilere pīr-i nā-bāliğ diyü tesmiye iderler.

انما الحق الدنيا

436

لعب ولهو وزينة وتفاخر بينكم وبكاثر في الاموال والاولاد

[4]

āyet-i kerīmesi [5] bu aḥvālī mü’ eyyed.

Meşnevī: 437

چون جماع طفل وان این شهوتی که همی رانند اینجا ای فقی [6]

ان جماع طفل چه بود بازی با جماع رستی و غازی

[7] Ārzū vü shevāt ile olan cimā° ı oğlancıklar cimā° ina teşbīh eylemişdür ki [8] ol taḳlīdīdür. Cimā° dan murād teskīn-i nefis veyāḥūd tekşīr-i evlād şefā° at-ı nihāddur. [9] Bu şüretde olmayıcaḳ hemān bāzīçe-i eṭfāldür.

434 3421- Mesturin-i ilahiden olan “Hakim Senayi”nin şu sözünü dinle ki: “Şarap içtiğin yere başını koy, yani orada sız” demiştir.

3422- Bir sarhoş, meyhaneden çıkıp da yolunu şaşırınca, çocukların maskarası ve eğlencesi olur.

(3427) Her yolda o yana bu yana, çamura düşer ve her aptal ona güler. (Karaismailoğlu, age., s.146)

435 3424- Allah sarhoşu olanlardan maada, bütün halk çocuk mesabesindedir. Heva ve hevesten kurtulmuş olanlardan başkası buluğa ermiş değildir.

436 Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün, sonra da çer çöp olur. Ahirette ise (dünyadaki amele göre ya) çetin bir azap ve (ya) Allah’ın mağfiret ve rızası vardır. Dünya hayatı, aldaniş metaindan başka bir şey değildir. (Hadid / 57 / 20)

437 3427- Dünyaperest olanların dünyaya karşı olan şehvetlerini, çocukların yapmak istedikleri cima gibi bil.

3428- Çocuk cimayı nedir? Rüstem gibi güçlü, kuvvetli bir gazinin ciması yanında, oyundan ibarettir.

چنانکه خلقان

[10] هیچ جنك كو دكان جمله نى معنى و نى مغز و مهمان جمله باشمشيد

Beyt: 438

[11] چوپاين جنكشان جمله در لاينفى آهنگشان

Fī-nefsi'l-emr ° avām-ı ke'l-hevāmda [12] evzā° u eṭvārı oğlancıklar oyuncağı gibi bī-ma° nā vü bī-me° āldür.

[13] باز چي ايست دل فریب اين متاع دهر نى عقل مردمان كه بدو بتلاندند
Beyt: 439

[14] Anuñ gibilerüñ bāzīçeleri ezmān-ı ḳalīlede āhır olup lehv ü lu° bları [15] ve sūrūr u feraḥları ḡamm u teraḥa mübeddel olur.

بود مال دنیا چو آن

[16] سین زار كه بر تاز بهی فصل هار چو پروی وزد شد باد خزان

Beyt: 440

[17] كبرك سبزی نیا قازان

Pes ehl-i dūnyā ki dūnyā-yı dūnuñ devletin ebedī [160°] [1] ve metā° -ı ḳalīlūñ ° izzetin sermedī añlayup kendülerin cümleden ° ālī vü ser-efrāz [2] ḳıyās iderler. Haberleri yoḡdur ki devletleri mūrīş-i let ve rif° atleri bā° iş-i ḳasāvetdür.

[3] Beyt: 441 بش دار عنان كشيد رو كه آخر گاز بر كپ چوپاين ز جهان خوانفت

[4] Anuñ gibilerüñ fenāsından haber virüp buyurur:

Meşnevī: 442

باش تار و زی كه محمولان حق اسب تازان بكذرنند از نه طبق [5]

تعرج الروح اليه و الملك من عروج الروح هتتر الفلك [6]

همچو طفلان جمله تان دامن سوار كوشه دامن كرفته اسب وار [7]

438 T.E.

439 T.E.

440 T.E.

441 T.E.

442 3433- Allah süvarilerinin, at sürüp dokuz kat feleği geçecekleri güne kadar sabret de kimin ata binmiş, kimin yaya kalmış olacağını gör.

3434- Hakk'ın nezdinde ruh ve melek yükselir. Ruhun urucundan felek sarsılır.

3435- Hepiniz çocuklar gibi eteğinize binmiş ve eteğin bir ucunu at dizgini gibi tutmuşsunuz.

3436- Allah tarafından gelen Kur'an'da: "innezzanne la yuğni minel Hakkı şey'en" buyrulmuştur. Zan merkebi, feleklerin üstünde nasıl koşabilir?"

اَوْحَىٰ اِنَّ الظَّنَّ لَا يَغْنَىٰ رَسِيْدٌ مَّرْكَبُ ظَنٍّ فَلَكَ مَا كِي دَوِيْدٌ [8]

Evliyānuñ ervāhı eflāke °urūc itdükte tālibān-ı dünyā ve rāgibān-ı [9] nefis ü hevādan dār-ı dünyāda ğurūr ile °Arabī atlara binanler etfālūñ dāmengīr [10] olmağ-ıla ağaçdan ata bindüklerine döneler. Erbāb-ı tahkīk ol dāmengīr olan [11] etfālī kavā° id ü rūsūm-ı zāhiriyyede kalan °ālemleri teşbīh iderler ki [12] anlar keşf-i sırr-ı mektūmdan haberdār olmayup merākib-i fikr-i derrāke süvār olup [13] °aql-ı cüz° i ile menzile yitmek içün ol tıflān gibi dāmengīr

olurlar. [14] Öyle zann iderler ki burāk-ı °ışka süvār olmuşlardır. 443 **اِنَّ الظَّنَّ لَا يَغْنَىٰ مِنَ الْحَقِّ شَيْءًا** [15] ma° nāsına mā-şadağ olurlar. Maḥmūl olan Ḥazret-i Hudā ki taḳarrüb kesb iden °aşıqlardur. [16] Qurb-ı Ḥazret-i Raḥmāna burāk-ı °ināyet-i ilahiyye ile vāşıl olduklarında anlarıñ ahvālī [17] ma° lūm olur. Evliyā-yı kirāmuñ derecātı kıyāsdan efzūn ve idrākden [160b] [1] bīründür.

نِيرَاهِم مِّنْ مَّخْتَمٍ كَمَا تَرَوْنَ الْبَحْمَ الطَّالِعَ فِي الْإِنِّ مِّنْ أَفَاقِ السَّمَاءِ 444 Ehlü'd-derecātü'l-° ulā me° āric-i sa° ādet ve evc-i devlete taḳlīd ile yitişmek isteyenler [3] ervāh-ı evliyāyı ol maḳāmda müşāhede idecek anlarıñ ḥālleri hemān mezkūr [4] olan etfāl gibi ola.

نشان آن ولی که فیض ایمانست نورانی
توجه باشد اول سوی دارالملک روشتا [5]
که چون مرید اندر آید خوش توان مردن با سانی [6]

Rubā° ī: 445

Ol zann ü gümānda kalan t̄ā° ife [7] ol zamānda müşāhede iderler ki kendülerüñ merkebine kendüler ayağı atmış lā-cerem piyāde [8] vü fūrū-mānde olup ḳalalar.

Meşnevī: 446

علم چون بر دل زندیاری شود علم چون بر تن زندی باری شود [9]

Erbāb-ı zāhire ḫitāben ḫūb dimişlerdür.

سوف ترى اذا تجلى الغبار افرس تخنك ام حمار [10]

Şi° r: 447

443 Hâlbuki onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece zanna uyuyorlar. Şüphesiz **zan, hakikat namına hiçbir şey ifade etmez.** (Necm / 53 / 28)

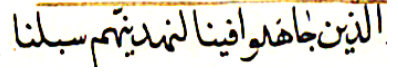
444 “Onları semanın ufuklarında gökyüzünde parlak yıldızları gördüğün gibi görürsün.”

445 T.E.

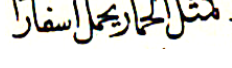
446 3441- İlim, kalbe aksederse, sahibine yardımcı olur. İlim, yalnız cesede aksederse sahibine yük olur.

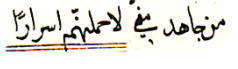
447 T.E.

Muḥaṣṣal-ı kelām mukāṣefe °ilmine vuṣūl-i ^[11] mücāhede ile müyesser olur zīrā ki

muḥaddime-i hidāyet olan mücāhededür niteki ^[12] buyurur: ⁴⁴⁸

° Ulemā° -i ḥaḳīḳīnūn ° ulūmı kendü ^[13] lerūn ḥammālīdur götürüp menzile iletür. ° Ulemā° -i ^[17]

zāhirūn ° ulūmı kendülere ^[14] yük olmuştur. ⁴⁴⁹ ° İlm-i cān ki ° ilmūn cānıdur. Şāhibini ^[15] cānāna yitişdürür ve ° ilm-i ten ki ° ilmūn tenidür şāhibini ırak düşürür.

^[16] Şol vaḳt ki ° ilm ḳalbe tes°ır ide şāhibine mu°ın ü naşır olur. ⁴⁵⁰ beşāretine mā-şadaḳ düşer ol ° ilm ki ḥāle muḳārin olmaya ^[161^a] ^[1] reng-i ° arūsān gibi çendān pāyidār olmaz. Ḳarīn-i ° amel olan ° ilm şāhibini tevḫīḳ-i ^[2] İlāhīye yitişdürür niteki Resūl

° aleyhi°s-selām buyurur: ⁴⁵¹

Meşnevī: ⁴⁵²

من عمل بما علم الله تعالى علمه ما يعلم ⁴⁵³ ḥadīs-i şerīfī ^[6] ° ālim-i ° āmilūn derecāt-ı ° āliyyesine şāhiddür.

Meşnevī: ⁴⁵⁴

⁴⁴⁸ Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza ileteceğiz. Şüphesiz Allah, mutlaka iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlarla beraberdir. (Ankebût / 29 / 69)

⁴⁴⁹ Tevrat’la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, **ciltlerle kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir.** Allah’ın âyetlerini inkâr eden topluluğun hâli ne kötüdür! Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. (Cum’a / 62 / 5)

⁴⁵⁰ “Kim bizim yolumuzda cihad ederse onlar birtakım sırları yüklenir.”

⁴⁵¹ “Allah her kimin iyiliğini dilerse, onu dinde fakih kılar (dinin inceliklerini anlama konusunda ona kabiliyet verir).” (Hadīs-i Şerif) (Hadislerle İslâm, C1, s.427)

⁴⁵² 3445- Aklını başına al da bu ilim yükünü heva ve heves için taşıma. Ta ki, içerisinde ilim ambarını göresin.

3446- Ta ki ilim atına binessin, omzundaki ağır yükten kurtulmuş olasin.

⁴⁵³ “Bildigi ile amel edene, Allah bilmediklerini öğretir.” (Hadīs-i Şerif) (Ferzende İdiz (2006), “Tasavvufta İlm-İ Zahir-İlm-İ Batın Anlayışı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25:237-260, s.255.)

⁴⁵⁴ 3447- Ey “Hu”dan yalnız “Hu” ismiyle kanaat eden! Hu kadehinden içmeyince, heva ve hevsten nasıl kurtulursun?

3450- Hakikatsiz ve müsemmasız bir isim gördün mü yahut “g” ve “l” harflerinden hiç gül topladın mı?

هیچ نایبی حقیقتی ^[8] یاز کاف لام کل کل چید

Erbāb-ı zāhire ḥiṭāb idüp dir ki ḥaḳīkat ^[9] nāmda bend olup ḳalduñuz andan ḥāsıl olan hemān bir ḳurı ḥayāldür ḥayāl ki ^[10] dellāl-i viṣāldür. Delīl-i bī-medlül ° ayn-ı vebāldür. İsm-i bī-sem mā olmaḳ ne iḥtimāldür.

[11] Meşnevī: 455

اسم خواندی رومستار ايجو مه به بالادان ز اندراب جو

کر ز نام حرف خواهی بکنری پاک کنی خود را ز خود هین یکسری ^[12]

هچو آهن ز آهنی نی ز نك شو در ریاضت اینه بی ز نك شو ^[13]

خوش را صافی کن از او ^[14] تابینی ذات پاک صاف خود

Levḥ-i dil alāyiş-i küdürāt dan şāf olıcaḳ mir° āt-ı ^[15] zāt-ı İlahī olmağ-ıla evşāf-ı beşeriyyeden ḥalāş olur.

[16] کر لوح دلن از دیهان پاک شوی روح القدس آید بمانا ای مالک اسرار

[17] وجود همه پاک بشویند کس را نتوان طاقن دراک کالست ^[17] Kıt° a: 456

[161^b] ^[1] Andan soñra enbiyānuñ ° ulūmı sālīkūñ göñlinde munteḳiş olmağ-ıla bī-ders ü ^[2] kitāb cümle ° ulūm aña keşf olur.

Meşnevī: 457

کهن پیغامبر که هستن از امتم ^[3] کو بود هم کو هر و هم بهتم

⁴⁵⁵ 3451- Ey salik! İsmi okuyorsun, git müsemmayı da ara. Kameri derenin suyunda değil, sema kubbesinde bil!
³⁴⁵²- Eğer harften ve isimden geçmek ve kurtulmak istersen, kendini kendiliğinden tamamıyla temizle.
³⁴⁵³- Cilalı demir gibi, demir renginden kurtul. Riyazet ederek, passız bir ayna gibi ol.
(3459) Kendini kendine ait özelliklerden temizle, böylece kendi temiz, saf zatını görürsün. (Karaismailoğlu, age, s.147)

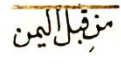
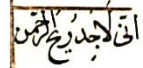
⁴⁵⁶ T.E.

⁴⁵⁷ 3455- Hazreti Peygamber buyurmuştur ki: “Ümmetimden benimle hem cevher ve ulvi himmette beraber kimseler vardır.”

3456- Onların ruhu uhuvvet ve velayet nuruyla beni görürler, ben de o nur ile onları müşahede ederim.

مرمر ازان نو بیند جان شان که من ایشا نرا [4] همی بینم بدان

Ya^c nī buyururlar ki ümmetümden ba^c zı kimesneler vardır ki benüm ile hem-gevher [5] ve hem-himmetdür. Tarīk-ı riyāzat-ıla be-tarīk-i verāset benüm ^c ulūmum ile ser-efrāz olup [6] beni ol ^c ilmüñ envārı ile müşāhede iderler. Hāzret-i Üveys-i Qarānīde ol hāl mevcūd [7] idi.

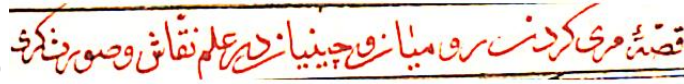
Anuñ-çün iştiyāken taraf-ı Yemene teveccüh idüp buyurdılar ki ⁴⁵⁸   anlar ile bī-mülākāt şuverī müşāhabet-i ma^c nevī vāqı^c olmuş idi.

[9] Meşnevī: 459

سراسینا لکر دیابدان راز اصحنای اعرابیا بخوان

درمالت باید از علم هان قصه کوازمیان و چینان [10]

Pes ehlu'llāhdan meşāribi [11] pāk olanlar eḥādīs-i şerīfe^c i bī-istimā^c ve esānīd mülāhaza iderler.

⁴⁶⁰ [12]

[13] Aḥbārda vāriddür ki şāhān-ı devrān ve selāṭīn-i ezmāndan birinüñ eyyāmında [14] ṭāyife-i Rūmiyān ile cemā^c at-ı Çīnīyān nakkaşlık ve şüretkeşlik ^c ilminde [15] münāza^c a-ı keşīre vü mübāḥaşe-i kebīre eylediler.

Meşnevī: 461

چینیان گفتند ما نقاشتر، رومیان گفتند ما را کز و فر [16]

گفت سلطان امتحان خواهم دین کز شما خود کیست در دعوی کزین [17]

⁴⁵⁸ “Yemen tarafından Rahman’ın kokusu/nefesi geliyor.” (Hadis-i Şerif) (Cangüzel Güner ZÜLFİKAR, “Kokusunun Nur’uyla İrşad Eden Bir Üveysi Veli Ebu'lhasan Harakani” *I. Uluslararası Harakani Sempozyumu Bildirileri*, Kars, 2012, s.398)

⁴⁵⁹ 3458- “Emseyne kürdiyyen ve asbahna arabıyyen,” demenin sırrını ve hakikatini oku.

3459- Eğer gizli ve ilahî bir ilmin kalbe nasıl münakis olacağına dair misal istersen, Rumîlerle Çinlilerin hikâyesini söyle.

⁴⁶⁰ “RUMİLERLE ÇİNLİLERİN NAKKAŞLIK VE RESSAMLIK SANATINDA İDDİAYA GİRİŞMELERİ”

⁴⁶¹ 3460- Çinliler: “Biz daha mahir nakkaşız” dediler. Rumîler de: “Biz daha ustayız” davasını ettiler.

3461- Padişah dedi ki: “Bu bahiste imtihan yapacağım. Bakalım sizden hangi taraf, iddiasında doğru ve üstün çıkacak?”

Ya^c nī naḳḳāşān-ı Çīn didiler ki eṭrāf u eknāfda [162^a] ^[1] belki şaḥāyif-i ḥavāṭır-ı ecnāsda bizüm şüret-i kemālümüz muşavver ve aşḥāb-ı ^[2] ḥaḳāyıkūñ elvāḥ-ı zamāyırinde resm ü ḳudretümüz mutaşavverdür ve Rümīler daḥı baḥş idüp ^[3] didiler ki sādekārılıḳda şöhretümüz ke-ḍav^o in-nehār-ı ^c āleminde meşḥūr ve ^c ilm-i cilāda mahāretümüz ^[4] rüz-ı rüşenden āşikārdur. Egerçi ol baḥşende-i bī-^c illet ḥazāne-i raḥmetinden her ḳulına ^[5] bir ḥıḳmet erzānı ḳılmışdur bize daḥı bu şan^c at-ı bī-^c illeti müyesser itmişdür.

Beyt: ⁴⁶² هر صدی را کوهری داده اند • هر بخیر اثری داده اند • ^[6]

Bizüm dürcümüzde niçe ^[7] gevherler ve burcumuzda niçe aḥterler vardır.

Meşnevī: ⁴⁶³

چینیان گفتند یک خانه بنا خاص بسپارید و یک آن شما ^[8]
بود دو خانه مقابل درید • زان یکی چینه سدر و می در • ^[9]

Ol sulṭān-ı ^c ālī-menziletüñ bir şuffe-i pür-şafā vü ḳaşr-ı dilārāsı ^[10] var-ıdı ki ḳubbesi eyvān-ı Keyvāna berāber ve ṭāḳ-ı pür-nigārı eflāka hem-ser-ıdı. Ol ^[11] ḳaşr-ı ^c ālīnūñ içinde iki şuffe-i şafā-baḥş biri biri muḳābelesinde vaż^c olınmış-ıdı. ^[12] Ol menzil-i rûḥ-efzā vü maḥall-i dilārāyı taḥliye idüp bi-emr-i sulṭānī anlara teslīm eylediler ^[13] ve anlaruñ aralarına perde çekdiler her biri hünerlerin anda ızḥār ve şan^c atların āşikār ^[14] ideler. Çīnīler envā^c -i ḥarc gösterüp niçe naḳş-ı dil-güşāya mübāşeret ve Rümīler ^[15] sādekārılıḳa müsāra^c at itdiler.

Meşnevī: ⁴⁶⁴

در فرو بستند و صیقل میزدند • همچو کردون ساو ضایع شدند • ^[16]
از دو صد رنگی ز رنگی رمیدست • ز یک چو ابرست ز رنگی رمیدست • ^[17]

⁴⁶² T.E.

⁴⁶³ 3463- Çinliler: “Bize mahsus olmak üzere, bir oda veriniz. Bir oda da sizin olsun” dediler.

3464- Kapıları karşı karşıya iki oda vardı. Bunlardan birini Çinliler, öbürünü Rumîler aldı.

⁴⁶⁴ 3468- Kapıyı kapadılar ve duvarları cilaladılar. Felek kubbesi gibi naḳş-ü elvandan, sade ve safi oldular.

3469- İki yüz türlü renkten, renksizliğe yol vardır. Renk bulut gibidir, bi-renklik ise aydır.

3470- Bulutta ziya ve nurdan her ne görürsen, onu yıldızdan, güneşten ve aydan bil.

3471- Çinliler, işlerini bitirince sevinçten davullar çaldılar.

3472- Padişah geldi, Çinlilerin boyadığı odaya girdi. Orada öyle nakışlar gördü ki, onların inceliği ve güzelliği aklı ve fehmi hayran ediyordu.

3473- Sonra Rumîlerin tarafına geldi. Ara yerdeki perdeyi kaldırdılar.

3474- Çinlilerin yapmış oldukları resimler ve işler, o cilalanmış ve saffet peyda etmiş duvarlara aksetti.

هرچه اندر برضوین و تاب ^[1] آن ز اختر دآن و ماه و آفتاب ^[162b]
چنینان چون از عمل فارغ شدند ^[2] از بی شادی دهلهای زدند
شه دآمید دید انجانفتشهای ^[3] می ربود آن عقل را و فهم را
بعد از آن آمد بسوی رومیان ^[4] برده برداشت روحی از میان
عکس آن تصویر آن کرد ارها ^[4] زد برین صافی شد دیوارها

Pādiṣāh-ı pūr-intibāh ^[5] her ne naḡṣ itdiler ise Rūmīlerūñ divārında mevcūd bulduğundan ġayrı kendü ^[6] şifāt-ı kāmīlelerin dağı āyine-miṣāl anda müşāhede eyledi belki kendü zūlf-i ^[7] dīl-ārāsına müṣṭerī oldı.

Meṣnevī: 465

رومیان آن صوفیانند ای ^[8] سیر نی زکرار و کباب و خنجر
لیک صیقل کرده اند در سینها ^[9] باک آزو حرص و نخل و کینها
آن صفای آینه و صف دلست ^[10] صورتی منتهای قابلست
کرچه آن صورت نکجده ز فلک ^[11] خی برش و فرش و دریا و سمک
زانکه محدودست و معدودست ^[11] آن آینه دل را نباشد حد بدان

Bu nūkte-i ^[12] ġarībenūñ irādından ġaraẓ budur ki naḡḡāṣān-ı Çīn ° ulemā° -i zāhīrinden ° ibāretdür. ^[13] ° Ulūm-ı müte° addide vü fūnūn-ı muḡtelifeye meṣġūl olurlar ve Rūmiyān ṭāyife-i ^[14] şūfiyāna miṣāldür ki dā° imā miṣḡale-i kelime-i ṭayyibe-i *lā ilāhe illa 'llāh* ile ^[15] āyine-i ḡalblerin mücellā kılup şevḡ-i İlāhī ile derūnların küdür-et-i aġyārdan ḡālī ^[16] iderler

⁴⁶⁵ 3476- Rumīlere gelince ey peder! Onlar sofilerdir ki, işittiklerini hıfz etmek için tekrarlamaktan ve birçok kitap okumaktan müstağnidirler. Sureta, hünersiz ve marifetsiz görünürler.

3477- Lakin göğüslerini, yani kalplerini zikrullah ile cıalamışlar; tamah, haset, hırs ve kin gibi ahlak-ı rezileden temizlemişlerdir.

3478- O aynanın safi ve mücella olması, kalbin vasfıdır ki, öyle bir kalp, nihayetsiz suretlerin inikâsına mahal olur.

3480- Gerçi o manevî suret; arşa, ferşe, derya ve balığa, yani bütün kâinata sığmaz.

3481- Çünkü felek, arş, ferş ve bütün mükevvenat mahdut ve maduttur. Son derece genişliğiyle beraber bir haddi, bir nihayeti vardır. Fakat bilmiş ol ki, gönül aynasının hadd-ü nihayeti yoktur.

ve anlar ° ilm-i zāhiri tekrār idüp tefennün itmezler belki az ° ilm ile ^[17] çok ° amel iderler ammā şūfīlikden murād o degüldür ki tegayyür-i şekl ile şüret [163^a] ^[1] şūfisi ola. Şūfī oldur ki taşfiye-i qalb ve tezkiye-i nefis ile tebdil-i ahlāk ^[2] ile egerçi āyine-i qalb her kişinün zātında mevcüddur lākin jeng-i şehvet ile ^[3] mestürdur. Āyine-i qalb muşaffā olmayıcaq tecellī-i Haq

müyesser olmaz niteki H̄āce ° Abdu'llah-ı ^[4] Enşārī buyurur: ⁴⁶⁶ تجلی حق ناکاه آید اما بر دل آگاه آید
Arz u semavāt ^[5] ve ° arş u kürsī kemāl-i ° azamet ile mevşūflardur fe-emmā maḥdūd ve hem ma° düdlardur. ^[6] Āyine-i qalb anuñ ḥilāfidur ğayr-ı maḥdūd olmağ-ıla umūr-ı ğayr-ı mütenāhiye kābil ve şüret-i ^[7] bī-müntehāya müteḥammildür zīrā ki Ḥazret-i İllāhī qalbe Vāsi° ismi ile tecelli itmişdür. Pes qalb ^[8] māsivādan ḥālī olıcaq Vācibü'l-Vücūddan ğayrı bir nesne görünmez belki anuñ vücūdı ^[9] qatında qalb daḥı fānī olur. Bu ḥālet maḥdūr-ı ° aql-ı beşer degüldür bu kadar vardur ki ^[10] qalb-i insān maḥall-i in° ikās-ı envār-ı İllāhīye olmağa kābildür. Gönül ḥānesinde her ne taşvīr ^[11] olınsa mümkündür fe-emmā ḥāne-i zāhirün ol kadar nuḳūşa tecellisi yoḳdur zīrā ki ḥāne-i ^[12] zāhir qalilü'l-mesāḥadur gönül ḥānesi anuñ ḥilāfidur.

Meşnevī: ⁴⁶⁷

اهل صیقل رسنه انداز بود ز رنگ هر دمی بیند خونی تے رنگ
نقش و قشر علم را بکذاشتند رایت عین الیقین افراشتند
^[13]
^[14]

Ya° nī zümre-i evliyā nuḳūş-ı fānīye ^[15] ve zehārif-i māsivādan ḥalāş olmuşlardır. Mertebe-i ° ilme'l-yakīnden ° ayne'l-yakīne ^[16] varmışlardır.

Meşnevī: ⁴⁶⁸

کس نیابد بر دل ایشان ظفر بر صدف آید ز رنبر کوهر
کرچه غرور و فخر را بکذاشتند لیک محو فقر را برداشتند
^[17]

⁴⁶⁶ T.E.

⁴⁶⁷ 3485- Cila ehli olan, yani kalplerini zikrullah ile tasfiye ve tecliye etmiş bulunan sofiye hazaratı, renkten ve rayihadan kurtulmuşlardır. Her lahzā ve bilatevekkuf bir hoşluk ve güzellik müşahede ederler.

3486- İlim nakşını ve kabuğunu bırakıp, manasını ve lübbünü almışlar ve ayn-el yakın sancağını kaldırmışlardır.

⁴⁶⁸ 3489- Kimse onların kalbine zafer bulup içindeki esrarı anlayamaz. Hatta bazıları Hakk yolunda mecruh ve şehit olsalar da, gelen zarar inciye değil, sedefedir.

3490- Bunlar fıkıh ve nahiv ilimlerini bırakmışlar, fakat mahviyet ve fakr-u fenayı yükseltmişlerdir.

3491- Sekiz cennetin nukuşu bunların kalbine münakış olmuştur; çünkü orasını, o nakışların kabulüne müsait bulmuştur.

3492- Bunlar arştan, kürsten ve arşın ötesinden daha yüksekte ve melik-i muktedir indindeki “makad-i sıdk”ta sakindirler.

تافوش هفت جنت یافتست • لوح دل شان را پذیر یافتست •
[163b] [1]

برترند از عرش و کرسی • و خلا ساکنان مقعد صدق خدا
[2]

بر رسیدن پیغمبر علیها السلام زید را که امروز جوخه بر خاست
و جواب گفتن او که اصحت مؤمنان یا رسول الله
[3] [4]

[5] Āfītāb-ı sipihr-i celālet Ḥāzret-i Risālet ° aleyhi's-salātü ve's-selām vaḳt-i şabāḥda [6] Zeyde ḥiṭāb itdiler ki *keyfe eşbaḥte yā Zeyd* 470 ol daḥı cevāb virdiki: *Eşbaḥtū* [7] *mū'minen ḥaḳḳan*. 471 Ya° nī bī-gānelikden yegānelige yitişdüm ve leyle-i ḡulmānīde īmān [8] āb-ı ḥayātına irişdüm. Ḥāzret-i Risālet buyurdılar ki ° alāmet için ol çemenden [9] bir nişān ve ol gülşenden armağan lāzım idi. Zeyd cevāb virdi ki: Ol [10] ° ālemüñ nişānı bī-nişān ve andan ḥaber getürmek ne imkāndur. Fe-emmā vaḳtā ki leyl [11] ü nehārdan güzer itdüm maḥrem-i ° ālem-i lā-mekān oldım. ° Aḳl-ı cüz'ī ki maḥbūs-ı kafes-i āb [12] u gildür. Bu kār-ḥānede yol bulmadı. Pes Ḥāzret-i Ḥāce ° aleyhi's-selām buyurdılar ki: [13] Ey sālīk rāḥ-ı hidāyet *كلم النار على قدر عقولهم* 472 kavli üzere rivāyet [14] ü hikāyet ile didi ki: Yā Resūla'llāh bu ḡāhir-i ° ālemde esmā vü zemīni nice müşāhede [15] iderlerse ° arş-ı mecīdi cenneti vü cehennemı ve içinde olan ehlini müşāhede eyledüm [16] ve her kişinüñ sırrı baña münkeşif olmağ-ıla merātibin ma° lūm eyledüm bu sa° ādet [17] her kişiyeye müyesser degüldür. 473 *الامن ارضى*

فلا يظفر على غيبه احدا 474

Meşnevî:

او مگر بنظر بنور الله بود • که اندرون پوست او را بود • [164a] [1]

469 “PEYGAMBER ALEYHİSSELAM’IN ZEYD BİN HARİSE’YE: BUGÜN NASILSIN VE NASIL KALKTIN? DİYE SORMASI, ONUN DA: HAKİKİ BİR MÜMİN OLARAK SABAHLADIM YA RESULULLAH, CEVABINI VERMESİ”

470 Nasıl sabahladın ey Zeyd?

471 Hakiki mü'min olarak sabahladım.

472 “İnsanlara akılları ölçüsünde söz söyleyiniz.” (Hadîs-i Şerîf) (Kasım Kocaman, Tüm Yönleriyle Hz.Peygamber ve Ahlakı-Kur'an Ayetleri Üzerinden Hz. Peygamber'in Ahlak Eğitimi https://www.researchgate.net/publication/341993398_TUM_YONLERIYLE_HZ_PYGAMBERVE_AHLAKI) (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

473 **Ancak seçtiği resûller başka. (Onlara bildirir.)** Fakat O, Resûlün önünde ve arkasında gözetleyici (melek)ler yürütür ki resûllerin, Rablerinin vahiylerini tebliğ ettiklerini bilsin. Allah, onların her hâlini kuşatmış ve her şeyi inceden inceye sayıp dökmüştür. (Cin / 72/ 27,28)

474 O, gaybı bilendir. **Hiç kimseye gaybını bildirmez.** (Cin / 72/ 26)

چون بر اید در جهان جان وجود پس نمائند اختلاف بعضی وسود

475

[2]

Mādām cān-ı tıfl māder-i tenden [3] toğmamışdur aḥvālī müşebbihdür. Rūh-ı tenden müfāraḳat itmelü olduğda ervāḥ [4] muntazır olurlar ki ehl-i şeqāvet midür veyāḥūd ehl-i sa° ādet midür ol zamānda [5] herkesün ma° lūmı olur.

ای دل تودی طالب غفران نشدی

و زخوی بدن هیچ پشیمان نشدی صوفی و فقیه و واعظ و دانشمند

[6]

Beyt: 476

این جمله شدی لیک مسلمان نشدی

[7]

Ammā mü° min olanuñ i° tiḳādı Zeyd-i mezkūr [8] gibi olmak gerek ve eger görmedi ise daḥı ° arşa-i ° araşatı ve aḥvāl-i kıyāmeti görmüş gibi [9] i° tiḳād itmişdür. Ol sebebdan Ḥazret-i ° Alī

kerrema'llahu vechehu dimişdür ki: [10] **لو كشف اعطاء ما اردت يقينا** 477 kemāl-i īmān didükleri budur erbāb-ı sülūk [11] ḳatında bu ḥāle keşf-i naẓarī dirler. Bu maḳūle keşfüñ çendān i° tibārı yoḳdur. [12] Bi° avn-i ° ināyet-i İlāhiyye ve ḳuvvet-i mütāba° at-i nebeviyye sālīk bu makāmıdan ° ubūr idicek [13] makām-ı mükāşefāt-ı ḳalbiyyeye varır ki aña keşf-i şühūdī dirler. Ol maḳāmıda [14] envār-ı muḥtelife zūhūr ider ve andan mükāşefāt-ı sırriyyeye yitişür aña keşf-i ilḥām dirler. [15] Ol mertebede esrār-ı tekvīn ve ḥikmet-i vücūd-ı mevcūdāt münkeşif olur ve andan [16] teraḳḳī itdükde mükāşefāt-ı rūḥiyyeye ulaşır aña keşf-i rūḥānī dirler. Bu maḳāmıda [17] me° āric-i ° ulvī ve müşāhede-i cennāt u caḥīm ve rū° yet-i melā° ikeye ḳādir olur. [164b] [1] ve ° ulūvv-i himmet ile andan daḥı geçicek rūḥ kūdūrāt-ı cismāniyyeden ḳurtılup [2] niçe yüz biñ ° avālim-i ḡaybiyyeden mürūr ider. Ol vaḳt zamān u mekān ḥicābları [3] ref° olup cümle māzī zūhūra gelür belki ibtidā° -i icād-ı mevcūdāt daḥı münkeşif [4] olup ḥālāt-ı ātiye° i daḥı ma° lūm idinür fe-emmā bu keşf ḥālleri ehlu'llāh [5] ḳatında çendān mu° teber degüldür zīrā bundan niçe āfāt

tevellüd ider. Anuñ-çün dimişlerdür ki: 478 **الكرامات حيز الرجال**

Rivāyet olunur ki evliyādan birisi Rābi° a-i ° Adeviyyeye [7] didi ki: Ey ° ārife-i cihān bir laḥza ārām eyle ki deryā yüzine seccāde bıraḳup [8] namāz ḳılalum. Ḥazret-i Rābi° a derūnī bir āḥ-ı sūz-nāk eyleyüp eyitdi ki: Ey [9] efsürde-dil hevada uçmaḳ kār-ı megesān ve şu üzerinde ṭurmaḳ kār-ı ḥasāndur. [10] Ol ki maḳşūddur bu ḥāletden ḥāricdür ammā kerāmāt-ı ḥaḳīḳī

475 3512- Allah'ın nuruyla baktığı için derinin içini, yani suretin siretini görmeye yol bulur.

3509- Bir ruh, can âlemine doğunca artık beyazlık ve siyahlık ihtilafı kalmaz.

476 T.E.

477 Perde açılsaydı, kesin bilimde bir artış olmazdı (Yılmaz, 2003, s. 268).

478 "Keramet insanın hayzıdır..." (Kelām-ı Kibar) (İsmail Ankaravî Dede Minhacü'l Fukara adlı eserden Merâtib-i sülūk (Sülûkun mertebeleri) ve Yüz Mertebe

http://dosyalar.semazen.net/e_kitap/Yuz_Mertebe.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

ehlu'ullah katında ^[11] maḳbūldür. Ol ḥavāṣṣa maḥṣūṣdur kerāmāt-ı ḥaḳīḳī diyü keşf-i rūḥaniden ^[12] ṣoñra vāḳi° olandur añā mükāṣefāt-ı ḥafīyye dirler.

^[13] ⁴⁷⁹ ^{mezkūr olan rūḥa rūḥ-ı ḥafī dirler. Zeyd-i mezbūr bu mertebeye} ^[14] varmış olsa daḥı ba° id degüldür.

Meşnevî: ⁴⁸⁰

این سخن پایان ندارد باز را نمانیم از قطار کاروان ^[15]

⁴⁸¹ ^[16] ^{جواب گفتن زید رسول الله و اعلیه السلام كما هو الحال في من روض است}

^[17] جمله دلچون روز رستخت من فاشی بینم عیان از مردوزن

^[165a] ^[1] هین بگویم تا فرو بندم نفس لب کریدش مصطفی یغنه که بس

⁴⁸² ^[2] ^{هل مرا تا برد را بردم تا خورشیدی نماید کوهر}

Ol ḥâlde Ḥazret-i Risālet ° aleyhi's-selām ^[3] Zeydi ol maḳālden men° eyleyüp senüñ ṣadāḳatüñe gümānum yokdur vaḳtā ki āyine ^[4] maḥcūb olmaya her ne şüret olsa ° aynını gösterür münāsib olan oldur ki ^[5] āyine mestūr ola diyü buyururlar.

Meşnevî: ⁴⁸³

هان درکش در بغل آینه را کر تجلی کرد سینه را ^[6]

Ya° nī eger vücūduñ tūr-ı Sīnāsında tecelī daḥı vāḳi° oldı ise ^[7] ol āyine-i yed-i beyzā° i ḳoltuğında nihān eyle ma° nī-i tecellī oldur ki ḥucet-i beşeriyye ^[8] mürtefi° ola ammā tecellī

⁴⁷⁹ O, dereceleri hakkiyla yükseltendir, Arş'ın sahibidir. Buluşma günü hakkında (insanları) uyarmak için, iradesiyle ilgili vahyi kullarından dilediğine, kendi indirir. (Mü'min / 40/ 15)

⁴⁸⁰ 3515- Bu sözün sonu gelmez. Zeyd bin Harise kıssasına dön ki, kervan katarından geri kalmayalım.

⁴⁸¹ “ZEYD BİN HARİSE RADİYALLAHÜANHİN RESULULLAH SALLALLAHÜ ALEYHİ VESELLEME: HALKIN AHVALİ BANA APAŞIKAR GÖRÜNMEKTEDİR; GİZLİ, KAPAKLI DEĞİLDİR DİYE CEVAP VERMESİ”

⁴⁸² 3519- Kıyamette olacağı gibi, bütün erkek ve kadınların manevî mahiyetlerini apaçık görüyorum.

3520- “Ya Resulullah! İzah vereyim mi, yoksa sükût edeyim mi?” diye sorunca Hz. Mustafa Aleyhi Ekmelüttehaya Efendimiz, mübarek dudağını ısırarak suretiyle: “Yetişir!” işaretini verdi.

3522- Ya Resulullah! Müsaade buyur da, halkın gözündeki gaflet perdelerini yırtayım. Nur-u ırfanım, güneş gibi parlсын.

⁴⁸³ 3545- Aynayı koltuğunun altında gizle. Yani, hakikat esrarını ifşa eyleme. Allah'ın tecellisi, sineni Sina gibi tenvir etmişse bile.

dağı iki kısımdır: Biri tecellî-i zâtî ve biri tecellî-i şîfâtîdür. [9] Tecellî-i zât dağı iki kısımdır: Biri cemâl ve biri celâldür. Tecellî-i cemâl dünyâda olmaz [10] cennet-i a^c lâda olur. Ammâ tecellî-i celâl **كَانَتْ هَالِكًا** 484 ile zühûr ider. [11] Ammâ tecellî-i şîfâtıñ envâ^c ı çokdur. °İlm ü kıdret u halk u ihyâ ve sem^c u kelâm gibi. [12] Niteki tecellî-i °ilm Hâzret-i Âdem °aleyhi's-selâma vâkı^c oldu ki **فَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا** 485 ve halk u ihyâ tecellîsi gibi Hâzret-i °İsâ °aleyhi's-selâma oldu ki [14] **وَإِذْ خَلَقَ مِنَ الطِّينِ كَيْسَةَ الطَّيْرِ بَازِي** 486 ve tecellî-i şîfât-ı sem^c Hâzret-i Süleymân [15] °aleyhi's-selâma olmuşdur ki **يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطَبَنَّ كُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ** 487 ve tecellî-i kelâm Hâzret-i Mûsâ °aleyhi's-selâma oldu ki [17] **وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا** 488 ammâ maḥall-i tecellî-i °ämme-i şîfât Hâzret-i Resûlu'llâh idi ki [165^b] [1] **قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ** 489 Hâzret-i Risâlet şalavâtullahu °aleyh [2] ve selâmuhu Zeydi keşf-i ḥâlden men^c eyledüklerinde memnû^c olmayup

Meşnevî: 490

كُفْتُ أَخْرَجْتُ كَيْدَ دِرْبَغُلٍ أَقْتَابَ حَقٍّ وَخَوَّرْتُ شَيْدَ أَزَلٍ [3]
هَمْ دَغُلًا هَمْ بَغْلًا رَا بَرْدُ دَرْدٍ نَهْ جُنُونٌ مَا نَدِ بِشَيْشِ نَهْ خَرْدٍ [4]

Pes Hâzret-i Risâlet buyurdılar ki [5] yâ Zeyd vaqtâ ki barmağıñ gözün üzerine koyasın âfîtab-ı °âlem-tâb görünmez olur [6] ammâ maḥcûb olan âfîtab degüldür âfîtab yirinde şâbitdür belki maḥcûb olan [7] barmağıñdur.

484 ... O'nun zatından başka her şey yok olacaktır... (Kasas / 28 / 88) (Mükerrer s.140/a)

485 Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi. (Bakara / 2 / 31)

486 O gün Allah, şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Senin üzerindeki ve annen üzerindeki nimetimi düşün. Hani, seni Ruhul-Kudüs (Cebrail) ile desteklemiştim. Beşikte iken de, yetişkin iken de insanlara konuşuyordun. Hani, sana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i de öğretmiştim. Hani iznimle çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapıyordun da içine üflüyordun, benim iznimle hemen bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle doğuştan körü ve alacalıyı iyileştiriordun. Hani benim iznimle ölüleri de (hayata) çıkarıyordun. Hani sen, İsrailoğullarına açık mucizeler getirdiğin zaman, ben seni onlardan kurtarmıştım da onlardan inkâr edenler, "Bu, ancak açık bir büyüdür" demişlerdi. (Mâide / 5 / 110)

487 Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, "Ey karıncalar! Yuvanıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler" dedi. (Neml / 27 / 18)

488 Daha önce kıssalarını sana anlattığımız peygamberler gönderdik. Anlatmadığımız (nice) peygamberler de gönderdik. Allah, Mûsa ile de doğrudan konuştu. (Nisâ / 4 / 164)

489 De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (Âl-i İmrân / 3 / 31)

490 3546- Ya Resulullah! Hakikat şemsi ve ezeliyet güneşi, hiç koltuk altına sığar mı?

3547- Allah'ın tecellisi; degali de, begali de yırtar, mahveder. Onun karşısında ne cünun durabilir, ne de akıl.

لب ببند و غور دریایی نکر بحر احق کرد محکوم بشر
چارجوی جنت اندر حکم ناست این نر و زماز فرمان خداست [8]

Ya° nî Hâzret-i [9] İlâhî gönül deryâsını insânüñ hikmetinde kılmışdur her nice dilerse öyle taşarruf ider.

[10] Meşnevî: 492

همچو این دو چشمه چشم روان هست در حکم دل و فرمان جانی
همچنین هر پنج حسن نایزه بر مراد آمد دل شد جایزه [11]
هر طرف که دل اشارت کردشان میرود هر پنج حسن دامن کشان [12]

A° zâ-yı sâyire dağı cümle kalbe tâbi°dür. [13] Gönül her nireye sevķ iderse ayak oraya başar ve el dağı gönül didügi nesne° i tutar [14] ammâ zâhir elinüñ taşarrufında bir el dağı vardır ki anuñ kuvveti göz içinde merdüm-i çeşm gibidür. [15] Ya° nî dest-i bâtin ki kalbden ° ibâretdür vaqtâ ki ol bâtından hareket eyleye [16] zâhirde olan dağı hareket ider.

هر کجاء دل محکشد ناچار می باید شدن
Mışrâ° : 493

[17] Çünkü kalb ten mülkinüñ Süleymânı olıcak anı kalbi işlâh eyleyüp hayr tarafına meyl [166°] [1] itdürmek gerekdür ki sâ° ir cevârîh dağı aña tâbi° olmağ-ıla vücüd iklîmi âfâtdan [2] emîn ola ammâ üç hâlet kişîye lâzımdur: Evvel i° tikkâd-ı dürüst ikinci ° amel şâlih [3] üçinci

491 3551- Ağzını kapa ve dilini tutup denizin dibine bak ki Allah, denizi insana mahkum eylemiştir.

3553- Cennetteki dört nehir, bizim hükmümüze tabiidir. Fakat bu tahakküm bizim zorumuzdan değildir, Allah'ın fermanıyladır.

492 3555- Bu iki gözümüzün, bir tarafa bakıp gitmesinin kalbin hükmüne ve ruhun iradesine bağlı olduğu gibi, o nehirler de müminlerin arzusuna tabi olacaklardır.

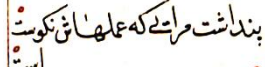
3559- İnsan gırtlığı, sahibinin isteğine tabii olduğu gibi, beş his de kalbin muradına göre hareket eder.

3560- Beş hissin hepsi de, kalbin gösterdiği tarafa doğru, eteklerini toplayıp koşar.

493 T.E.

° amelde ihlāş zīrā ki i° tiḳād-ı şaḥīḥ olmayan ° amel-i şālīḥ işlemez ve riyā ile [4] olan ° amel

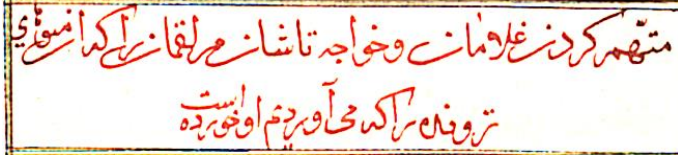
daḥı şāḥibine ḥayr eylemez. ⁴⁹⁴

[6] مغزی که بود خلاصه کار دروست چون پرده ز روی کار برداشته است

Beyt: 495

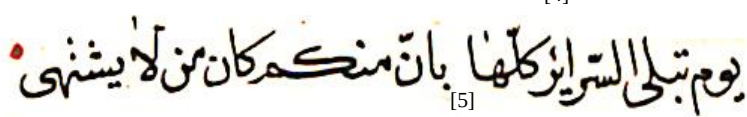
[7] بر خلق عیان شد که بنود الایوب است

Pes riyādan ihtirāz her vech-ile lāzımdur.

[10] Ḥāzret-i Loḳmānuñ ḥāceci var-ıdı ḥācenüñ kulları çok olmağ-ıla Loḳmāna [11] iltifātı yok idi. Bir gün kulların mīve getürmek için bāğa gönderüp [12] anlara teb° iyyet ile Loḳmān daḥı bile gitdi. Loḳmān eger şüretde siyeh-rū fe-emmā [13] mānend-i leyl-i faẓilet ile meşhūr idi. Ol gulāmlar bāğa varup meyvenüñ ekşerin [14] ekl itdiler. Ḥācelerine nesne götürmeyüp Loḳmān cümlesin yidi diyü i° tizār [15] eylediler. Loḳmān-ı şāḥib-° irfan daḥı ḥuzūr-ı ḥāceye ḥāzır olup bu kulları [16] ḥaḳḳında ḥussād-ı şeḳāvet-mu° tāduñ dürüg-ı bī-fürügına i° timād ve kendü mekrlerine [17] i° tiḳād itmeyesiz belki imtiḥān idüp bir şaḥrāda bizi segirdüresin [166°] [1] mīve’i kim yimiş ise istifrāğ eyleyüp rüsvāy ola diyü ° arz-ı ḥāl eyledükde [2] ḥāce emr eyledi ki cümlesin segirdüreler me° mūr oldukları üzere ° amel itdüklerinde [3] herkes yidügün ḳay itmekle rüsvā-yı ° āmm oldılar.

Meşnevī: 497

[4]

[5]

494 De ki: “ Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, ‘Sizin ilāh’ınız ancak bir tek ilāhtır’ diye vahyolunuyor. **Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın.**” (Kehf / 18 / 110)

495 T.E.

496 “GETİRDİĞİMİZ TURFANDA MEYVALARI LOKMAN YEMİŞTİR DİYE KÖLELERİN VE KAPI YOLDAŞLARININ ONU MÜTTEHİM GÖSTERMELERİ”

497 3591- Lokman’ın hikmeti, meyveleri kimin yediğini meydana çıkarmayı bilince, kullarını seven Allah’ın hikmeti ne olmak lazım gelir?

3592- Kıyamet gününde, sırların hepsi meydana çıkacak; inkişafı arzu edilmeyen gizli şeyler zahir olacaktır.

3593- Cehennem ehline kaynar su içirilince, bütün perdeleri parçalanacak, olanca rezaletleri ortaya çıkacaktır.

چون سقوا ماءً حميماً قطعاً جملة الآلات [6] مما افضى

Hikmet-i Lokmān bu kadar olıcağ hikmet-i kâdir-i muṭlağ ve kudret-i Ḥazret-i [7] Hağ ne mertebedür. ^{یوم تلی السراکیده} 498 her kişinüñ ° ucb u riyāsı ma° lüm olur.

هرچه پنهان باشد او پیدا شود هرکه او ظاہر بود رسوا شود [8] Mesnevî: 499

وَأَنْ عَلَيْكُمْ لِحَافِظِينَ كَرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ [9] 500 hemān Ḥazret-i [10] Hağğa teveccüh eylemekden gayrı çäre yokdur.

أَخْلَصَ الْعِلْمُ أَنْ النَّاقِصَ وَخَفِيَ الْجَمَلُ فَإِنَّ الْعَقَبَةَ صَعْبٌ شَدِيدٌ [11] 501 ḥadīs-i şerīfī bu aḥvālī muḥbir [12] u mu° lindür. A° mālūñ ihlāş üzerine olmasının devāsı enbiyā vü evliyā ṭarīķına [13] zāhib olmağdur müsta° idd-i envār-ı İlāhī olıgör ki ḥod-bīnlik emrāzından [14] ḳurtılup tevāzu° u meskenet mertebelerine yitişesin diyü Ḥazret-i Mevlānā [15] ba° zı neşāyiḥ īrād idüp ba° zı kelimāt-ı ṭayyibe naql iderler. Fī-nefsi’l-emr tevāzu° [16] ehli olmağ ser-māye-i sa° ādet-i dünyevī ve pirāye-i devlet-i uḥrevīdür pirāye-i rif° at [17] ve pāye-i menziletten merdūd u maḥrūm olanların ekşeriyya sebebi ° ucb u ḥuşūnetdür. [167a] [1] Zīrā başı yukarı olan eşcār mīveden maḥrūm ve ser-fürū iden ağağlar mīve-i firāvān [2] ile meşḥūrdur. Ḥazret-i Risālet şalla’llāhu ° aleyhi ve sellem ki şecere-i vücūdları cāmī° -i şemere-i evvelīn [3] ü āḥirīn iken tevāzu°

أَمْرٌ بِمَدَارٍ النَّاسِ وَالْخَلْقِ الْحَسَنُ وَمَا أَدَى بَعْضُ الْمَأْوَدِ [4] 502 Ḥattā ṭarīķin ihtiyār itdiler nite ki buyurmuşlardır: ^{اللَّهُمَّ اهْدِنِي قَوِّمْنَا نَهْمَ لَا يَعْلَمُونَ} 503 diyü buyurdılar anuñ-çün dimişlerdür: olmayup [6]

فروتن شود مرد دانا ازین لحاظ شاخ برهمن سبز زمینی [7] Mesnevî: 504

498 Bütün sırların yoklanacağı günü hatırla! (Târık / 86 / 9)

499 “Gizli olan her ne ise bulunabilir. Her kim hainse utanmalı.”

500 Hâlbuki üzerinizde muhakkak bekçiler, değerli yazıcılar vardır. (İnfitâr / 82 / 10, 11) Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler. (İnfitâr / 82 / 12)

501 “Amelini ihlaslı yap çünkü gözetleyici kalbin niyetine bakmaktadır. Yükünü hafif tut çünkü geçit çok sarpıtır.” (Hadīs-i Şerīf)

502 “Ben insanlar ile iyi geçinmek ve güzel ahlak ile emrolundum. Benim çektiğim eziyeti hiçbir peygamber çekmemiştir.” (Hadīs-i Şerīf)

503 “Allah’ım, kavmimi doğru yola getir; çünkü onlar (gerçeği) bilmiyorlar.” (Hadīs-i Şerīf) (Yılmaz, 2013, s.40)

504 “Bilgili kimse başını eğer, meyve dolu ağacın dalları da başını zemine indirir.”

بقیہ قصہ زید در جواب رسول علیہ السلام

[8]

[9] Vaqtā ki Zeyd keşf-i esrārda ḥaddinden ziyāde cūr⁹ et eyledi anlar daḥı buyurdılar ki:

[10] Meşnevī: 506

این سخن پایان ندارد خیز زید بر براق ناطفه بر بند قید
ناطفه چون فاضل آمد عیب را می دراند پرده های غیب را

[11]

Ya^c nī ey Zeyd [12] tevsen-i ḳalbi zabt eyleyüp burāḳ-ı nātıḳa⁹ i licām-ı şabr ile bend it kelām-ı vāzıḥ envā^c -ı [13] ° uyūb u kāşif-i perdehā-yı ğuyūbdur.

Meşnevī: 507

غیب مطلوب حق آمد چندگاه این دهل ز زنا بر بند راه
نکمران در کش عنان مستور به هر کس از بند او ^[15] مستور به
حق همی خواهد که نویسد آن او ^{عبارت} زین هم نکرد اند او
هم بامیای ^[16] مشرف می شوند چند روزی در در کاوش میدوند

Ya^c nī herkes kendü aḥvāline [17] vāḳıf olmayup beyne'l-ḥavfı ve'r-recā ḳalmaq evlādur. Nā-ümīde ° ibādetden ferāḡat [167^b] [1] ve maḳbūle şafā-yı emniyyet lāzım olur.

Meşnevī: 508

⁵⁰⁵ “ZEYD BİN HARİSE RADİYALLAHÜANHIN RESUL ALEYHİSSELAMA CEVAP VERİŞİ KISSASININ ALT TARAFI”

⁵⁰⁶ 3601- Ey Zeyd! Bu sözün sonu gelmez. Kalk, söz burağını köstekle, yani sus.

3602- Söz, aybı meydana çıkarır ve gizli olan perdeleri yırtıp sahibini rüsva eder.

⁵⁰⁷ 3603- Bazı şeylerin bir müddet gizli kalması ve ehli olmayanların onlardan haberdar olmaması, Allah'ın matlubudur. Binaenaleyh, bu davulcuyu sür, yani dilini tut, esrar yolunu kapat.

3604- Atını sürme, dizgini çek ki, hakikatlerin gizli kalması ve herkesin kendi zan ve kıyasından mesrur olması evladır.

3605- Cenab-ı Hakk, kendi rahmetinden na-ümit olanların da ibadetinden yüz çevirmemelerini ister.

3607- Cenab-ı Hakk, murat eder ki o nevmitler bir ümide bağlansınlar da, bir iki gün olsun Allah'ın yolunda gitsinler.

⁵⁰⁸ 3609- Cenab-ı Hakk murat buyurur ki gerek bey, gerek köle, herkes havf-ü reca âleminde bulunsun. Yani Allah'tan korksun ve rahmet ve mağfireti ümidiyle ondan çekinsin.

3610- Herkes gaibane bir ümit ile perverde olsun diye havf-ü reca halleri perde arkasında gizlidir.

حق ہی خواہد کہ ہر میر و ایر بارجا و خوف باشند و حذیر [2]

این رجا و خوف در پردہ بود تا پس این پردہ پرورده شود [3]

چون دریدی پردہ کو خوف و رجا غیب را شد گرفتاری برآید

[4] Ve erbāb-ı taşavvuf dimişlerdür ki havf u recā sālīkūn iki қanadıdur murğ-ı rūḥ [5] āşiyāne-i vaḥdete ol iki қanad-ıla pervāz iderler ammā bu iki ḥāleti her maḳāmda bir vech-ile [6] tesmiye iderler. İbtidā-i ḥālde havf u recā ve ikincide қabz u başt ve üçinci [7] mertebede üns ü heybet dirler. Bu iki şıfāt ṭālibde tecellī-i cemāl ve celālūn [8] eşeridür fe-emmā bu ḥālātlardan sālīk mestūru'l-ḥāldür perde ref' olsa [9] ol şıfātuñ revnaķı қalmaz. Taḥarrī Ka° be-i şerīf görinmedügi yirde cā° izdür Ka° be [10] zāhir olsa kimse ṭālib olmaz bu қadar maḥlūkāt Ḥāliķı ṭaleb itdükleri [11] mestūr olduğı içündür ḥayāl-i yār sīnede ol vaķt dıraḥşān ider ki [12] yār ḡāyib ola anuñ-çün īmān-ı bi'l-ḡayb mu° teberdür. Bu sarāy-ı fānīnūñ zāhir yüzinde [13] revzenesi yoқdur anuñ-çün lāzımdur ki zūlmet içinde maḥbūbı taḥarrī idüp [14] ele getüreler. Meşnevī: 509

یومنون بالغیب می باید مرا زان بینم روزن فانی سرا

[15] Eger göklerden yağmur yağmayup ve yirden otlar bitmese bize lāzım olan yine [16] ḡaybete īmān getürmekdür. Eşerden müeşşiri ve maşnū° dan şāni° i istidlāl [17] ḥod ednā mertebedür.

Meşnevī: 510

تا درین ظلمت تحری کستند هر کسی روحا می اورند [168a] [1]

مدتی معکوس باشد کارها شکنه را دزد آورد بردارها

3611- Perde yırtılıp kaldırılınca, havf-ü reca nerde kalır? Onun için gaybın, yani hatimenin halk üzerinde bir saffet ve mehabeti vardır.

509 3622- Bana, gaibe iman edenler lazımdır. Onun için, fena âlemi olan dünyanın ahirete bakılacak penceresini kapattım.

510 3624- Ta ki herkes bu beşeriyet gafletinin karanlığı içinde, taharride bulunsun ve her biri bir tarafa müteveccih olsun.

3625- Bir müddet işler aksine gider ve hırsız, subaşıyı dara çeker.

[2] Sırlar âşikâr olduğda emr-i ber-° aks olup uğrılar şaḥne-i dāra iletmek vardır [3] ve'l-ḥāşıl
° ubudiyyet bi'l-ḡayb memdūḥdur niteki buyurdılar: 511

الأحسان ان تعبد الله كأنك تراه وإن لم يكن تراه فإنه يراك [4]

Meşnevî: 512

بن بغيت نيم ذرّ حفظ گار به کاندرا حاضری زان صد هزار [5]

Vaḳtāki Ḥazret-i Resūl Zeydi [6] ifşā-yı aḥvāl-i āḥiret ve esrār-ı ulūhiyyetden men° itdi ise
Mevlānā daḥı ifşā-yı [7] esrār-ı Ḥazret-i Rubūbiyyet ve ızhār-ı °ulūm-ı ulūhiyyetden men°
idüp buyurur:

[8] Meşnevî: 513

ای برادر دوستی وادار از سخن خود خدایدا کند علم لدن
پس بود خورشید را رویش کواه ای شیخ اعظم الشاهد آله [9]
يشهد الله الملك واهل العلوم انه لا رب الا من يديوم [10]

° İlm-i ledün ki esrār-ı İlahiyyeden [11] ° ibāretdür. Vücūd-ı āfītāba şāhid pertev-i āfītāb olduğu
gibi kendü ° azametine yine [12] kendü şāhiddür ve melā° ike vü erbāb-ı °ulūm daḥı aña
ma° tūfdur niteki sūre-i Āl-i [13] ° İmrānda buyurur: 514

شهد الله انه لا اله الا هو الملك الوكيل والطوا العلم قائما بالسط

[14] Pes Ḥazret-i Ḥaḳdan özge devām üzere perverdigār yokdur.

Meşnevî: 515

چون کواهی داد حق چه بود سلك تا شود اندر کواهی مشترك [15]

511 "...İhsan, O'nu görüyormuş gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu göremesen de O seni görmektedir..."
(Hadis-i Şerif) (Hadislerle İslâm, C 2, s.25)

512 3632- O halde gaibane olarak bir değil, yarım zerre kadar bir ameli muhafaza etmek, huzurda bulunanların
amellerinden yüzbin derece iyidir.

513 3635- Ey kardeş! Sözden el çek. İlm-i ledünnü hakikaten Allah izhar eder.

3636- Güneşin yüzü, güneşe şahit, yeter. Bunun gibi en büyük şahit nedir? Allah'tır.

3638- "Ezelî ve ebedî kaim ve daim olan Allah'tan başka, Rabb-i hakikî yoktur" diye Allah, melekler ve ilm-ü
adl sahipleri şahadet ederler.

514 Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilâh olmadığına adaletle şâhitlik ettiler. O'ndan başka ilâh yoktur.
O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. (Âl-i İmrân / 3 / 18)

515 3639- Allah şahadet edince, melek kim oluyor ki, onunla şahadette müsterek olsun.

3640- Çünkü güneşin karşısında durmaya ve onun şuaatına bakmaya harap gözler ve gönüller tahammül edemez.

زانکه شعشعاً و حضور آفتاب بر نتابد چشم دلهای خراب [16]

Ḥazret-i Ḥaḳ kendü vaḥdāniyyetine ^[17] şehādet itdükden soñra melāyike şehādetde şerīk olmağa ihtiyāc yoğ-ıdı. [168^b] ^[1] Nükte budur ki ḥuffāş-ı saṭavāt şa° şa° a-i āfitāba taḥammül idemedügi gibi her za° ifüñ ^[2] dīdesi āfitāb-ı zāt-ı eḥadiyyetüñ pertev-i envārına tākāt getürmeyüp melāike ^[3] ve erbāb-ı ° ulüm ki māh u nücüm menzilesindedür kendüye qarīn eyledi tā ki za° if-^[4]çeşm olanlar evvelā anları müşāhede iderler girü anlar vāsıtası ile envār-ı ^[5] vaḥdāniyet-i Ḥazret-i Eḥadiyetden istifāza itmege qādir olalar. Zīrā ki her melāikenüñ ^[6] miqdārına göre olur ve her ° ālimüñ ḥāline göre bir mertebesi vardır. Maḳām ^[7] u merātibleri mütefāvitdür.

Meşnevī: ⁵¹⁶

چون مه نوياسه روزه ياکه بدد هر ملک دارد کمال نور قدر [8]

ز اجنه نور ثلث اورباغ بر مراتب هر ملک را آن شعاع [9]

همچو پره های عقول انسان که بسی فرقت شان اند و میان

بس قرین هر بشر در نیاک و بد آن ملک باشد که مانندش بود [10]

اول اجنه مفتی و ثلث [11] ⁵¹⁷ mücibince her melā° ikenüñ kuvvet-i ecnihası olduğı gibi ° uḳül-i insānīnün ^[12] daḥı ° uḳül-ı muḥtelifesi vardır ve merātibine göre her meleküñ bir qarīni olur ki andan ^[13] istifāza-i envār ider ve kezālik ehl-i ° ulümüñ daḥı edāniden bir qarīni vardır ki ^[14] ol kimesne ° irfānına göre istifāza eyler ya° nī şunlar ki zu° afādandur Ḥazret-i ^[15] zāt-ı Eḥadiyetden ifāza-i envār idemezler yā ilhām-ı melekī veyāḥūd ta° līm-i beşerī ile ^[16] müyesser olur.

Meşnevī: ⁵¹⁸

⁵¹⁶ 3644- Yeni doğmuş veya üç günlük hilal yahut tam bedir halindeki kamerin aydınlığı gibi, her meleğin derece derece kemali, nuru ve kadri vardır.

3645- Üçer, dörder nurundan her melek, mertebesine göre şuaı haizdir.

3646- İnsanların akıl kanatları gibidir ki, aralarında çok fark vardır.

3647- O halde iyi, kötü her hususta insanın karini, kendi gibi bir melek olur.

⁵¹⁷ Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri **ikişer, üçer, dörder kanatlı** elçiler yapan Allah'a mahsustur. O, yaratmada dilediğini artırır. Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter. (Fatır / 35 / 1)

⁵¹⁸ 3648- Gözü zayıf olan, güneşin zıyasına tahammül edemediği için yıldızlar, ona mum yerine geçer; o da, o mum aydınlığı ile yoluna gider.

چشم اعمش چونکہ خود را بر نافت اختر اورا شمع شد تا در بتافت

[17]

Çeşm-i a^c mā gözi kuvveti ile iktibās-ı envār idemeyicek erbāb-ı şafā [169^a] [1] takviyyetine muhtāc olur.

519 گفت پیغامبر زید را که این سرافاش ترا ازین مگو و متابعت نکہ دار

[2]

گفت پیغامبر کہ اصحاب بخومہ رہ روان را شمع شیطان از رجوم

[3]

هر کسی را نظر بودی زدور کو کرفتی ز آفتاب جرخ نور

[4]

520 کی ستارہ حاجت سے ای لپی کہ بدی بر نور خورشید او دلیل

[5]

Ya^c nī bilā-vāsīṭatin iktibās-ı envār itmek [6] her zāta müyesser degüldür.

اصحابی کا لیوم باہم افندیتم اھندیتم

521

ya^c nī zāt-ı Eḥadiyetden [7] iktibās olınan aşhābım üzerine

leme^c an itmişdür her kim anlara iktidā iderse mühtedīdür. [8] Herkes müşāhede-i pertev-i āfitāba kādir olaydı mäh u sitāreye ihtiyāc olmaz-ıdı. Ḥazret-i [9] Risālet buyurdılar ki: Ben daḥı sizūn gibi beşer idüm. Tabī^c at-i beşeriyyeden kırtulmağ-ıla [10] āfitāb-ı ḥaḳīḳi ki zāt-ı Ḥudādur vaḥy-i İlāhī ile sāyirlerden mümtāz oldum.

قال انما انا بشر مثلكم یوحی الی انما الہکم الہ واحد

[11]

522 Bu ḳavli mü⁹ eyyeddür bizüm vüçudumuz [12]

mähı evvelā hilāl şekl göründi.

523 الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم

[13]

Ni^c meti muḳteżası üzere tamām bedr olup ^c āleme ziyā virdi çün mübtedīye [14] feyż bi^c z-zāt müyesser olmayıcağ necm-i şerī^c at-i kübrāya muhtāc

519 “HAZRETİ PEYGAMBER SALLALLAHÜ ALEYHİ VESELLEMİN, ZEYD’E: BU SIRRI BUNDAN DAHA AÇIK SÖYLEME VE MÜTABEATA RİAYET ET, BUYURMASI.”

520 3649- Hazreti Peygamber buyurdu ki: “Ashabım, yıldızlar gibidir. Yolculara mum, şeytanlara recm vazifesini görürler.”

3650- Eğer herkesin gözünde, doğrudan doğruya güneşten ziya alacak kadar kudret ve kabiliyet bulunsaydı...

3651- Ey zelil kimse! Yıldızlara ne hacet kalırdı ve yıldızlar güneşin ziyasına nasıl delil olabilirdi?

521 “Ashābım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayete ermiş olursunuz” (Hadīs-i Şerīf) (Recep ÇETİNTAŞ (2017), “Hanefi Mezhebinde Sahābe Kavlinin Hücet Değeri”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32: 607-641, s.623)

522 De ki: “ Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, ‘Sizin ilāh’ınız ancak bir tek ilāhtır’ diye vahyolunuyor... Kehf / 18 / 110 (Mükerrer 166a)

523 Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan, (henüz canı çıkmamış iken) kestikleriniz hariç; boğulmuş, darbe sonucu ölmüş, yüksekte düşerek ölmüş, boynuzlanarak ölmüş ve yırtıcı hayvan tarafından

olur hâlen ben şol ^[15] tabīb-i hâzıkam ki herkesüñ eşkām u emrâzına vâkıfam harâret-i şafrâ
ğâlib olursa ^[16] sirke° i bala kıatup bīmāra isti° māl itdürürüm ya° nī gāh kıabz u gāh baş ve gāh
^[17] riyāzet ve gāh ruḥşat ile ° ilâc iderem.

Mesnevî: 524

چون زعلت وارمیدی ای رهان
سرکه دایکذار و میخورانگیین
تخت دل معور شد پاک از هوا بروی ^[169b] ^[1] الخ من علی العرش استوی ^[2]

° İlleden pāk olanlaruñ derūnı Hakk ile memlū olur.

رجاء لا تلهمهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله ^[3]

⁵²⁵ zümresine dāḥil olmak lâzım gelür serîr-i kıalb ^[4] hevādan

müberrā olıcaķ tecellî-i cemāl-i İlāhîye mazhar düşer.

Mesnevî: 526

این سخن پایان ندارد زید کو تا بگویم نیست رسوای مگو
نیست حکمت گفتن این اسرار را چون قیامت می رسد اظهار را ^[6]

⁵²⁷ Hâzret-i Hâce ° aleyhi's-selām Zeydi taleb itdükde ^[7] Zeyd meclisde bulunmayup
buyurdılar ki: Zeyd mertebe-i maḥva varmağ-ıla derece-i ricâlden ^[8] kıalkup kıaç° -ı menâzil
itmişdür niteki âfıtâb ṭulū° itdükde yılduzlar nâ-bedîd ^[9] olur. Bu kıavl Hâzret-i Bâyezîdüñ
kıavlini mezkûrdur ki Bâyezîd kendü kıaḳḳında didi ki: ^[10] Otuz yıldur Bâyezîdi yitürdüm kıanda
olduğın bilmezüm. Pes anlar ki müstağrağ-ı ^[11] şühüddur dâyimâ fikri Hâzret-i Vedüddur
anuñ-çün ° uşşâkıdan birisi dimişdür:

parçalanmış hayvanlar ile dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar, bir de fal oklarıyla kıismet aramanız size haram kıılındı. İşte bütün bunlar fisk (Allah'a itaatten kopmak)tır. Bugün kâfirler dininizden (onu yok etmekten) ümitlerini kestiler. Artık onlardan korkmayın, korkun. **Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim.** Kim şiddetli açlık durumunda zorda kalır, günaha meyletmeksizin (haram etlerden) yerse, şüpheş ki Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. (Mâide / 5 / 3)

⁵²⁴ 3656- Ey hastalığa tutulmuş olan! İlletten kurtulunca sirkeyi bırak, balı ye.

3657- Gönül tahtı heva ve hevesten tamamıyla temizlenip mamur olunca, Rahman ve Rahim olan ilah-ı kerim oraya istiva eder.

⁵²⁵ Allah'ın, yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde **hiçbir ticaretin ve hiçbir alışverişin kendilerini, Allah'ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymadığı** birtakım adamlar, buralarda sabah aḳşam O'nu teşbih ederler. Onlar, kalplerin ve gözlerin dikilip kalacağı bir günden korkarlar. (Nûr / 24 / 37 (36,37))

⁵²⁶ 3659- Bu sözün sonu yoktur. Zeyd nerede ki, ona “ifşaatla bulunma” diye nasihat vereyim.

Bu mesnevî beytinin yukarıdaki kıismların teyit ettik fakat kalan kıismların teyit edemedik.

⁵²⁷ “ZEYD HİKÂYESİNE DÖNÜŞ”

[12] درکار تو برداشته ام از همه کار آن کار کسی نیست که کار دارد⁵²⁸ Beyt:

Bu hālet hālet-i [13] istiğrākdur fe-emmā gāh olur ki sālīk Settār ismine maẓhar düşmekle keşfi esrār-ı [14] mestūr olup bir vaqt dahı nücūm-ı zāhire āfītāb-ı ° ālem-ṭābuñ feyeẓānı ile vüçūd bulmağ-ıla [15] gice olıcağ zuhūra geldüğü gibi yine hüşyārılık vāķi° olur niteki buyurur:

Meşnevî: 529

[16] نى هشاز اواده بدحقى هوشها حلقه حلقه حلقه هادركوشها

[17] پاي كوبان دست افشان در ثنا ناز نازان ربنا احييتنا

Vecd ° ālemlerinde bī-hūş olanlara [170^a] [1] gāh olur ki ° aql ° avdet idüp pāy-kübān u dest-

efşān رُبْنَا امْتَبْنَا [2] انْتَبَيْنَ وَاَحْيَيْنَا اَشْنَيْنَ⁵³⁰ diyerek girü ortaya gelürler. Ḥāzret-i Mevlānā bu şüretten [3] aḥvāl-i ḥaşre intikāl eyleyüp buyurur:

Meşnevî: 531

آن جلود وان عظام ريخته فارسان کشته غبار انکخانه^[4]
جمله آرند از عدم سوى وجود در قیامت هم شکور و هم عنود^[5]

Ḥāzret-i Ḥaḳḳa her-gāh müşkil-āsān kemāl-i ḳudreti ile [6] cümlesi yeksāndur. Nefḥā-i sāniye ki şūr-ı İsrāfildür ol zamānda cümle [7] maḥlūkāt ° ademden vüçūda geldüklerinde iştibāh yokdur.

اولمیر الانسان انا خلقناه من نطفة فاذا هو خصيم مبين⁵³² [8]

وَضَرَبْنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَابَ مِنْ جَبِّ الْعِظَامِ وَهُوَ يَرْمِي⁵³³ [9]

⁵²⁸ T.E.

⁵²⁹ 3666- Allah, bi-huşlara yine şuur ihsan eder. Onlar da, kulaklarında üst üste hakayık ve maarif halkaları olduğu halde...

3667- El çıparak ve ayak vurarak Hakk’a sena ederler, naz ve niyaz ile: “Ey Rabbimiz, bizi ihya ettin” derler.

⁵³⁰ Onlar da şöyle derler: “Ey Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa da dirilttin. Günahlarımızı kabulleniyoruz. Şimdi (bu ateşten) bir çıkış yolu var mı?” (Mü’min / 40 / 11)

⁵³¹ 3668- O çürümüş ve dökülmüş deriler ve kemikler, tozkoparan birer süvari olmuştur.

3669- İnsanların şakir olanları da, küfran-ı nimette bulunanları da, kıyamette ademden hamle ederek gelirler.

⁵³² İnsan, bizim, kendisini az bir sudan (meniden) yarattığımızı görmedi mi ki, kalkmış apaçık bir düşman kesilmiştir. (Yâsin / 36 / 77)

⁵³³ Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?” (Yâsin / 36 / 78)

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ 534

meşîyyet-i İlâhî ° ademden vücûda ve vücûddan ° ademe iletmek ^[11] olıcağ kim kıdır ki ihtiyâr eylemeye.

کَشْكَاشَانِی کَشْدَکُلِّ الْیَنَّا رَاجِعُونَ 535

Meşnevî: 536

خویش را بین چون همی لرزی ز بیم مرعدم را نیز لرزان دان مقیم
ور تو دست اندر مناصب میزنی هم ز ترس است آنکه جانی نیکن
چیت جان کندن سوی مرگ آمدن دست در آب حیاتی نازدن

^[15] Lā-būd mülk ü māl ve ° aẓamet ü celāl şāhiblerinüñ neyl-i menāşıb ve idrāk-i ^[16] meṭālibe meyli ziyāde olmağ-ıla ° ademe gitmekde qorquları ziyādedür. Bu dār-ı dünyāda ^[17] ° alāqası olmayanlara ölmekden qorqu yokdur.

نیست را کعبه و کنشت سایه را دوزخ و هشت یکست 537

Pes gönli bir maṭlûba virmek gerek ki ° adem ^[2] ü fenā yolların bağlamış ola.

Meşnevî: 538

خلق را دودین در خاک و ممان صد کمان را دید در آب حیات
در شب تاریک جوی آن روز را پیش کن آن عقل ظلمت سوز را
در شب بدرنگ بسی نیکی بود آب حیات جفت تاریکی بود

⁵³⁴ Ayetin aslı şu şekildedir:

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Dedi ki: “Onları ilk defa var eden diriltecektir. O, her yaratılmışı hakkıyla bilendir.” (Yâsin /36 / 79)

⁵³⁵ T.E.

⁵³⁶ 3676- Kendine bak, sen yok olmaktan nasıl korkup titriyorsan, yokluk da Allah korkusundan öyle titremektedir.

3677- Sen mansıplarda bulunsan ve servet sahibi olsan da, onlar elimden gidecek diye, adeta can çekişirsin.

3679- Can çekişmek nedir? Ölüme doğru gitmek, ab-ı hayata el uzatamamak, yani içmemektir.

⁵³⁷ T.E.

⁵³⁸ 3680- Halkın iki gözü, ölümden ve topraktır. Ab-ı hayatın mevcudiyetinde yüzlerce şek ve şüpheleri vardır.

3682- Karanlık gecede, aydınlık günü ara. Karanlıkları yakıp aydınlatan aklı, önüne al ve kendine kılavuz ittihaz et.

3683- Rengi kara olan gecede çok iyilik vardır. Ab-ı hayat karanlıklar içindedir.

[5] ° Avām-ı hālāyık fevt olmağdan ziyāde havf iderler. Yirün altı zulmānīdür diyü [6] ihtiyār eylemezler. Haberleri yokdur ki āb-ı hayāt zulumātda olur. Anlar zann u gümān [7] içinde kalmışlardır ve riyāzet ile muğayyebāta vākıf olanlar gice içinde bulmuşlardır. [8] Şeb-i tīre hālvet-hāne-i yār ve sebeb-i vuşlat-ı dildārdur pes ° ākıl olanlar rüz-i [9] dünyā-yı dūnuñ rüşenliğine mağrūr olmayup kesb-i derecāt-ı āhīret itmek [10] gerekdür. Āb-ı hayāt didükleri kārānu gice içinde olan t̄ā ātten ° ibāretdür [11] niteki Hāzret-i Risālet ° aleyhi’s-selāma h̄itāb-ı ° izzet yitişdi ki: 539

ومن الليل فتجذب نافلة لك عسى ان يعثرك ربك مقاماً محموداً* [12]

Şalāt-ı teheccüd [13] huşūsiyyet ile anlara farz olmışdur. Pes h̄āb-ı gāfletde olanlara tevbīhen [14] buyurur:

Meşnevī: 540

سر زخفتن کی توان برداشتن: با چنین خشخاش غفلت کاشتن [15]

Hāşhāş h̄āşşada uyku getürici olduğundan münāsebetle [16] gāflete şıfat eylemişdür. H̄āce Şeyh ° Abdu’llah-ı Enşārī ki maḳbūl-i hāzret-i Bārī [17] idi bu vech-ile buyururlar: Beyt: 541

کاریدن اکاهست نه بدستار کارم: سدا و باش که کاروان برداشت [171]

Şāhib-i hāne huftte olıcaḳ uğrı [2] fırsat bulup nesi var ise t̄ālān ider bu fesādāta bā° is olan nār-ı şehvetdür. [3] Mū° minlerün nūrı cehennemün nārını söyindürdüğü gibi ° ināyet-i Hūdā nār-ı şehveti [4] eyle söyindürür. Ol sebebdan buyururlar:

Meşnevī: 542

چه کشد او این ناز و انوار خدا نوز ابراهیم را سازا و ستا [5]

تا ز نار نفس چون نمرود تو: و اره دین جسم چون عود تو [6]

Ten-i İbrāhīm nār-ı Nemrūddan hālāş olduğü gibi nefis-i emmāre nārından [7] kurtulmaḳ ° ināyet-i Hāḳḳa mevḳūfdur. Āteş-i şehvet murādın virmemek ile teskīn olur [8] nite ki şem° uñ yağı olmasa yanmaz veyāhūd āteşe odun ḳonmasa ° alev virmez anuñ-çün [9] teşbīhen buyurur:

539 Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud’a ulaştırsın. (İsrâ / 17 / 79)

540 “Böyle yüz gāflet tohumu ekmekle baş uyumaktan nasıl kaldırılabilir?” (Karaismailoğlu, age., s.154)

541 T.E.

542 3692- Bu ateşi ne söndürür? Allah’ın nuru. İbrahim Peygamber Aleyhisselamın nurunu, kendine usta ittihaz et.

3693- Nemrut gibi olan nefsinin ateşinden, ağaç misali bulunan cismin kurtulsun.

Meşnevî: 543

تا که هیزم می نهی بر آتشی کجی میرد آتش از هیزم کشی
چونکه هیزم بازگیری نارمرد زانکه تقوی آب سوی نار بر د [10]

Pes ma° lûm oldu ki [11] nâr-ı şehvet takvâ şuy[1] ile söyünür.

آتش افتادند در شهر با یا عمر رضی الله عنه [12]

[13] Hâzret-i ° Ömer radîya'llâhü ° anı zamânında şehre od düşüp teskîn-i âteş için [14] her ne kadar tedârük olındı şu döküldi ise müfîd olmadı. Hâzret-i ° Ömer [15] haberdâr olduḡda buyurdılar:

Meşnevî: 545

گفت این آتش ز آیات خداست شعله آن آتش از نخل شماست
آب بگذارید و نان قسمت کنید نخل بگذارید اگر آلمنید [16]

Ol hâlde ḡalâyık didiler ki: Yâ emîre'l-mü° minîn bizüm neclümüz yokdur. [171^b] [1] Mâlumuz fuḡarâya infâk itmekden ḡalî olmazuz andan buyurdılar ki:

Meşnevî: 546

گفت نان در رسم و عادت دار آید دست بهر خدا نکشاده آید
بهر خیر و بهر نی و بهر ناز نه از برای ترس و تقوی و نیاز [2]

Fî-nefsi'l-emr şadaḡa riyâdan ° ârî [4] ve iftiḡârdan berî olmak gerekdür ki dâfi° -i belıyyât ola.

⁵⁴³ 3695- Ateşe odun attıkça, o ateş nasıl söner?

3696- Odunu ateşin içinden çeker çıkarırsan, ateş söner. Allah'tan korkmak ve müttekiyane hareket etmek de, o ateşe su götürmek ve dökmek olur.

⁵⁴⁴ “EMİR-ÜL MÜMİNİN ÖMER RADİYALLAHÜ ANH DEVRİNDE MEDİNE ŞEHRİNDE YANGIN ÇIKMASI”

⁵⁴⁵ 3704- Halife, dedi ki: “O ateş, Allah'ın alametlerindendir. Sizin hasisliklerinizin bir kıvılcımıdır.”

3705- Su dökmeyi bırakın da, ekmek dağıtın. Eğer benim âlim, yani mensubum iseniz hasisliği terk edin.

⁵⁴⁶ 3707- Hz. Ömer, dedi ki: “Siz verdiğiniz ekmeḡi resim, adet, belki gösteriş olarak veriyordunuz. Elinizi Allah rızası için açıp da infak ve tasaddukta bulunuyordunuz.”

3708- Verdiğiniz iftiḡar içindir, boş yeredir, naz içindir. Allah korkusu, takva ve niyaz için deḡildir.

حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ 549 وَادَّارُوا أَمْوَالَكُمْ بِالصَّدَقَةِ 548 وَاسْتَقْبَلُوا أَمْوَالَ الْبَلَاءِ بِالْإِعْتِمَادِ 547 ḥadīs-i şerīfī ihlāşa [6]

mübtenîdür ve müsteḥakḳına virilmek daḥı şartındandır zīrā feseḳa vü ḫalemeye māl [7] i° ṭā eylemek ḳuṭṭā° u° ṭ-ṭarīḳ eline ḳılıç virmek gibidür.

فَوَضَعَ النَّدَى فِي مَوْضِعِ السِّيفِ بِالْعَلَى مَضْرُوكُضَعِ السِّيفِ فِي مَوْضِعِ النَّدَى 550 Şi° r: [8]

[9] Her nesne mevzi° inde vaż° olunmaḳ ḥūb u mergūbdur.

هر کجا داغ کردند فرمود: کر تو مرهم نمی ندارد سود 551 Beyt: [10]

اطعوا من اطعناكم الا تقياء 552 ḳavli daḥı bu ḥuşuşı mü° ekkeddür fe-emmā ḳişi şadaḳātını kendü aḳrabāsına [12] virmek bābında buyurur:

Meşnevî: 553

هر کسی بر خود ایثار کرد: کاغنه بندارد که او خود کار کرد

[13] Kāga aḥmaḳa dirler memnū° olan aḳrabānuñ feseḳasıdır. Şuleḫāsına şadaḳa [14] virmekde faẓīlet vardur niteki Resūlu'llāh şalla'llāhu °aleyhi ve sellem buyurmuşdur:

الصَّدَقَةُ عَلَى الْمَسَاكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ صَدَقَةٌ وَصَلَّى 554 [16] Ḥadīs-i şerīfde murād olınan şuleḫāsıdır.

[172a] [1]

خاتمه کتاب مستطاب در وصف پرملال 555 [1]

[2] İntihāb-ı şerḥ-i mezkūr mīr-livā iken ibtidā olınup sancāḳdan ma° zūl vāḳi° olup [3] maḥrūsa-i İstānbūlda mülāzemet-i āteş ile cism-i nā-tüvān tennūr-ı dilde biryān ve murḡ-ı cān [4] būstān-ı ḫazānda nālān u giryān iken ser-māye-i ° izz ü devlet ve pīrāye-i tāc u taḥt [5] pertev-i envār-ı celālet zīver-i eflāk-i ° āzamet tab° -ı selīm ü zihn-i müstāḳīm Ḥazret-i [6] Sulṭān Murād bin

547 “...Dalga dalga gelen belaları duayla karşılayın.” (Hadīs-i Şerīf) (el-Beyhakî, 2015, C 4, s.204, Hadīs No:3279)

548 “Hastalarınızı sadaka ile tedavi edin.” (Hadīs-i Şerīf) (Hadislerle İslām, C 2, s.491)

549 “Mallarınızı zekāt vererek korumaya alınız!” (Hadīs-i Şerīf) (Hadislerle İslām, C 2, s.458)

550 T.E.

551 T.E.

552 “Yemeklerinizden takva sahiplerine yediriniz.” (Hadīs-i Şerīf) (es-Suyûtî, 2015, C 5, s.62, Hadis No:7468)

553 3711- Herkes kendi kavmine isar eder, yardımda bulunur. Ahmak bir kimse ise, bir iş yapmış oldum zannıyla aptallık eder.

554 “Yoksula verilen sadaka bir, akrabaya verilen ise hem sadaka hem de sıla-i rahim olmak üzere iki sadaka sayılır.” (Hadīs-i Şerīf) (Hadislerle İslām, C 2, s.475)

555 ḤĀTİME-İ KĪTĀB-I MÜSTETĀB DER-VAŞF-I PÜR-MELĀL

Sultān Selīm eṭāla'llāhu ta°ālā °ömrahu ve sa°ādetehu bi-luṭṭfihi'l-°amīm [7] ism-i şerīfleri ihtitāma yitişdi şol zamānda ki sūr-ı pür-ḥubūr müstevcibü's-sürūr [8] pür-mevhibet ü cem°ıyyet ve līme-i ḥitān-ı şehzāde Sultān Muḥammed-i cüvān-baḥt idi. [9] Eṭāla'llāhu ta°ālā °ömrahu ve ebbede rif°atehu ilā-yevmi'l-kıyāme. Ol ḥālde ḥāṭır-ı münkesire [10] bu ḥāṭıra ḥuṭūr itdi ki bu sūr-ı ḥümāyūn ṭarīḳ-i sa°ādetüñ reh-nümünü ve devlet-i [11] bī-müntehānuñ maẓmūnidur. Dergāh-ı felek-medārlarına lāyık armağanuñ yoğ-ısa [12] ḥazīne-i sīnede maḥẓūn olan cevāhir-i girān-māye bu bābda küllī ser-māyedür. [13] °Ale'l-ḥuşuş ki kelimāt-ı ṭayyibe-i pür-mevhibe-i ehl-i yaḳīn sultānū'l-°arīfīn [14] Mevlānā Muḥammed Celāle'ddīn-i Rūmī ḳuddise sirruhu manẓūmātı rumūzātınuñ tavẓīḥ [15] ü tebyīn ola cāyız ki pā-beste olan ehvā maḳşūduñ ḥalāşına ve dil-i mecrūḥ-ı [16] elem-dīdenüñ teşfiyy-i şudūrına sebep ola bu nüṣḥa-i ma°yūbe egerçi isti°ārāt-ı [17] bedāyi° u °ibārāt-ı ğarāyibeden berīdür lākin tefhīm-i °avām içün muğlaḳāt-ı [172b] [1] keşīreden °ārīdür ve °ulemā-i zevi'l-i°tibār ve fuḍalā-yı belāğat-şī°ārdan temennī [2] olınan ḥabṭ u ḥaṭāsına ihtimām olınmayup kelām-ı cevāhir-nizāmdan [3] °add olunmaḳ ve bu mü°ellif-i nā-būdı du°ā-yı ḥayr ile yād ḳılınmaḳdur. [4] Ola ki bu risālede mezkūr olan zümre-i enbiyā°-ı kirām ve fırḳa-i evliyā°-ı [5] °izām ḥürmetine seyyi°ātumuz ḥasenāta mübeddel olup bu nüṣḥa-i [6] pür-mevhibe°ı müṭāla°a vü müzākere idenler ile mağfīret [7] müyesser olmuş ola. Āmīn yā ḥayre'n-nāşırīn bi-ḥürmeti [8] seyyide'l-evvelīn ve'l-aḥīrīn ve sāyirü'l-enbiyā°ı [9] ecma°īn bī-raḥmetike yā erḥāme'r-rāḥimīn [10] feḳad fī temme evāḥir-i şehir-i cemāziye'l-evveli [11] min şühūr sene tis°īn [12] ve tis°a-mi°e min ḥicreti'n-[13] nebeviyye °aleyhi's-şalātü [14] ve ekmelü't-taḥiyyāt [15] Evvelen ve āḥiran [16] ve zāḥiran [17] ve bāṭınen.

SONUÇ

İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî, Hacı Pîrî (öl. 996/ 1587-88) tarafından Hz. Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin Mesnevî'sinin I. cildine müntehap şerh olarak yazılmış mensûr bir eserdir.

Şârihin kendini takdim etmek ve içinde bulunduğu müşkül durumu anlatmak maksadıyla eserin başına eklemiş olduğu arz-ı hâl bölümünün altında yer alan istifli yazıdan yola çıkarak mezkûr eserin müellif nüshası olduğu söylenilebilir. Biyografik eserler ve diğer edebî kaynaklarda Hacı Pîrî hakkında yeterli bilgi bulunmaması sebebiyle şârih hakkında en güvenilir bilgi yine bu bölümden elde edilebilmektedir.

Hacı Pîrî, “Hâtıme-i Kitâb-ı Müsteşâb Der-Vaşf-ı Pür-Melâl” başlığı altında yazmış olduğu hâtımeyle eserini sonlandırırken mezkûr eseri Hicri 990 senesinin cemâziyelevvelinin evâhirinde bitirdiğine dair tarih belirtmiştir. Bu tarih, Miladi 1582 senesinin temmuz ayına denk gelmektedir. Eser, Şehzade Mehmed'in sünnet düğününde Sultan III. Murad'a takdim edilmiştir.

Çalışmamızın temelini oluşturan 111^a ve 172^b numaralı varaklar arasında biri hâtıme olmak üzere kırk üç başlık yer almaktadır. Eserin tamamında ise toplamda doksan sekiz başlık bulunmaktadır.

Çalışmamızın temelini oluşturan 111^a ve 172^b numaralı varaklar arasında Mesnevî'nin I. cildinde 1760-3711 numaralı beyitler arasında kalan 486 adet Mesnevî beyti şerh edilmiştir. Hacı Pîrî, mezkûr eserinin tamamında (1^b - 172^b) toplam 1391 Mesnevî beyti şerh etmiştir. Şârih, eserinin giriş bölümünde Sûrûrî şerhinden istifade ettiğini belirtmiştir, nitekim kaynak ve açıklamalar yönünden benzerlik fark edilse de şerh yöntemi olarak Sûrûrî şerhinden ve diğer müntehap şerhlerden bariz farklılıklar arz eder. Hacı Pîrî, birebir şerh yerine anlam bütünlüğünü ve hikayelerin daha iyi anlaşılmasını esas almıştır ve bu doğrultuda nadiren tek beyit şerh ederken çoğu zaman birkaç beyti bir arada vererek sonrasında toplu şerh yapmıştır.

Müellif, eserinde bazen sadece kısaca şerh yaparken çoğunlukla şerh ettiği beyitler doğrultusunda uzun açıklamalar yapmıştır. Eserin en dikkat çekici yönlerinden biri de şerhte çok sayıda ayet ve hadîs iktibasının yer almasıdır. Çalışmamızı kapsayan 111^a ve 172^b numaralı varaklar arasında yüz iki yerde ayet iktibası yer almaktadır. Bu ayetlerden on ikisi mükerrer olup üç tanesi ise Mesnevî beyitlerinin içerisinde geçmektedir. Yine ilgili varaklar arasında kırk altı yerde hadîs iktibası yer almaktadır. Bu hadîslerden beşi mükerrer olup üç tanesi ise

Mesnevî beyitlerinin içerisinde yer almaktadır. Çok fazla ayet ve hadîs barındırması yönüyle eser, Mesnevî şerhi olmasının yanı sıra aynı zamanda dinî-tasavvufî kaynak niteliğindedir.

İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî, güzel bir süslü nesir örneği olup nesir türünün alıntılardan yararlanma niteliğini, süslü nesrin Arapça ve Farsça kelimelere Türkçe kelimelerden daha fazla yer verme niteliğini ve 16. yüzyıl nesir türünün söz sanatlı, uzun cümleler kurma, seci yapma niteliklerini kendisinde barındırmaktadır. Nitekim çalıştığımız 111^a ve 172^b numaralı varaklar arasında Hacı Pîrî, şerh esnasında Ebu Süleyman-ı Dârânî, Cüneyd-i Bağdadî gibi mutasavvıfların sözlerinden ve bazı kelâm-ı kibarlardan istifade etmiş ve toplamda yirmi dokuz Arapça alıntı yapmıştır. Yine aynı doğrultuda Sadî-i Şîrâzî, Hâfız-ı Şîrâzî gibi şairlerin eserlerinden istifade etmiş ve yetmiş beş yerde Farsça alıntı yapmıştır. Buna karşın ilgili varaklar arasında yalnızca üç Türkçe alıntı yer almaktadır.

Hacı Pîrî'nin Mesnevî beyitlerini şerhinden, Hz. Mevlâna'nın düşünce dünyasına ve eserlerine hâkim olduğu; ayet ve hadîs iktibaslarının zenginliğinden dinî-tasavvufî bilgisinin derin olduğu; istifade ettiği Arapça-Farsça-Türkçe nazım parçaları, kelâm-ı kibar, özlü söz vb. unsurların yoğunluğu ve secili, uzun cümlelerinden ise göz ardı edilemeyecek bir edebî ve ilmî birikiminin olduğu sonuçları çıkarılabilir.

Hacı Pîrî Efendi'nin İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'si, şimdiye kadar yapılan Mesnevî tercüme ve şerhleri literatür çalışmalarında hemen hemen hiç yer almamasına karşın aslında mezkûr eser, intihâb şerhler arasında oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Daha önce 01^b-53^b numaralı varaklar arası Cüneyt Uzunlu tarafından, 53^b-110^b numaralı varaklar arası ise Betül Sevindik tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılan eserin 111^a-172^b numaralı varakları arası da tarafımızca incelenmiş ve transkribe edilerek Latin harflerine aktarılmıştır. Böylece Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü yüksek lisans öğrencileri ve değerli danışmanlarımız Semra TUNÇ ve Nurgül SUCU KÖROĞLU hocalarımızın kıymetli rehberlikleri ve katkılarıyla mezkûr eser incelenmiş ve transkripsiyonlu Latin alfabesine aktarımı tamamlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ Halk Arasındaki Rivayetlerin İlmi Değerleri, çev. Mustafa Genç, Beka Yay., İstanbul, 2019.
- AYAR, Nergiz (2019), Mesnevî-i Şerif'te Yer Alan “Sûfilerin Semâ Meclisi Tertip Etmek İçin Misâfirin Eşğini Satmaları” Adlı Hikayenin Farklı Tercüme ve Şerhlere Göre Tahlili” Yüksek Lisans Semineri, Konya: Selçuk Ü. Mevlâna Araştırmalar Ens.
- BANARLI, Nihad Sâmi, Resimli Türk Edebiyat Tarihi, C 1, Mili Eğitim Basımevi, İstanbul, 2001.
- CAN, Şefik, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, C 4, Ötüken Yay., İstanbul, 2004.
- Celâleddin es-Suyûtî (Ebu'l-Fadl Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şafî), el-Câmi'us-Sağîr (min Ahâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr), C 5, çev.Hüseyin Yıldız vd., Ocak Yay., İstanbul, 2015.
- ÇELİK, İsa(2009).”Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (40): 119-146.
- ÇETİNTAŞ, Recep (2017), “Hanefî Mezhebinde Sahâbe Kavlinin Hüccet Değeri”, *Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32: 607-641.
- ÇOBAN, Mustafa, *Kur'an Ve Sünnet Rehberliğinde Şeytanla Mücadele Edecek İnsanın Eğitimi*, (Basılmamış) Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007.
- DEMİREL, Şener, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Türkçe Şerhleri Üzerine Bir Literatür Çalışması, Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Elazığ, sdemirel@firat.edu.tr demirel63@hotmail.com
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2003.
- DOĞAN, Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, Pınar Yay., İstanbul, 2005

Ebu'l-Hüseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî en-Niysâbü'rî, Sahîh-i Muslim ve Tercemesi, C 7, İrfan Yay., İstanbul, 2014.

Ebû Zekerıyyâ Yahyâ bin Şeref İmam Nevevî, Riyâzü's-Sâlihîn, çev. Mahmut Kısa, Beka Yay. İstanbul, 2012.

EKİCİ, Hasan (2018). “Hasan Hilmî Edirnevî Divanı ve Divanı’nda Ayet İktibasları”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 35, s. 621-644.

El-Beyhakî Ahmed b. El-Hüseyin, Şuabu'l-Îmân, C 4, çev. Hüseyin Yıldız vd., Ocak Yay., İstanbul, 2015.

GÖRDÜK, Yunus Emre, Tabiin Döneminde Kur'an Tefsiri, Siyer Yay., İstanbul, 2017.

GÜLEÇ, İsmail, Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri, Pan Yay., İstanbul, 2008.

Hadislerle İslâm, ed. Mehmet Emin ÖZAFŞAR vd. , Diyanet İşleri Başkanlığı, İzmir, 2019.

HİDÂYETOĞLU, A.Selahaddin, Hazreti Mevlâna Muhammed Celâleddin-i Rûmî Hayatı ve Şahsiyeti, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Konya, 2004.

Hız.Sultan Velede, Rebabnâme, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay, İstanbul, 2011.

İDİZ, Ferzende (2006), “Tasavvufta İlm-İ Zahir-İlm-İ Batın Anlayışı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25:237-260.

İmam Tirmizî, Şemâil-i Şerîf Şerhi, C II, haz. Mehmet Yaşar Kandemir, Tahlil Yay., İstanbul, 2019.

İSLAMOĞLU, Mustafa (2014) , Fatır Suresi Tefsiri. (https://adanahilalderorg.files.wordpress.com/2018/05/42_ders_fatc4b1r_suresi_tefsiri_kaynak_m_islamoglu.pdf) (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

İsmail Ankaravî Dede Minhacü'l Fukara adlı eserden Merâtib-i sülûk (Sülûkun mertebeleri) ve Yüz Mertebe

http://dosyalar.semazen.net/e_kitap/Yuz_Mertebe.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

İsmail Hakkı Bursevî, Kur'an Meâli ve Tefsiri, C10, Erkam Yay., İstanbul, 2015.

İZ, Fahir, Eski Türk Edebiyatında Nesir, Akçağ Yay., Ankara, 1996.

KOCAMAN, Kasım, Tüm Yönleriyle Hz.Peygamber ve Ahlakı-Kur'an Ayetleri Üzerinden
Hz. Peygamber'in Ahlak Eğitimi
https://www.researchgate.net/publication/341993398_TUM_YONLERIYLE_HZ_PE_YGAMBER_VE_AHLAKI (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

KOYUNCU, Fatih, Ahlâkî Eğitim Rehberi Olarak Azmî Pir Mehmed'in Enîsü'l-Ârifin'i,
Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 41:241-258.

Kur'an-ı Kerim Meâli, haz. Halil Altuntaş-Dr.Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı,
Ankara, 2011.

MARTI, Huriye (2009), "Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri",
Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 3:101-115.

MENGİ, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay., Ankara, 2003.

Mevlânâ, Mesnevî Tam Metin, çev. Adnan Karaismailoğlu, Akçay Yay., Ankara, 2009.

Muhyiddin Muhammed b. Süleyman b. Said, "Kitâbü'n-Nüzheti Fî Ravdati'r-Rûh Ve'n-Nefs
Ve Kitâbü'r-Ravh Fî İlmi'r-Rûh" Adlı İki Risalenin Türkçe Çevirisi, çev. Ahmet Pirinç,
Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4:147-171.

ÖZDEMİR, Muammet, "Bir İntihâb-ı Mesnevî Örneği: La'lîzâde Abdülbâkî Ve Gıda-yı Rûh
Adlı Eseri", *Sûfî Araştırmaları*, 5: 73-106.

Pîr-i Aşk-Fotoğrafların Dili, ed. Ali Temizel vd., Selçuk Ü. Mevlana Araştırmaları Ens. Yay.,
Konya, 2017.

SEVİNDİK, Betül (2019), Hacı Pîrî Efendinin İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî Tercümesi [İnceleme-
Metin (53b-110b)], Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Ü.

SUCU, Nurgül (2011), "Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk'ında "İbadet" in Mânâ
ve Muhtevası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4:100-106

_____, "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*,
125-148.

Tahirü'l-Mevlevî, Şerh-i Mesnevî, Şamil Yay., İstanbul, 2008.

UZUNLU, Cüneyt (2017), Hacı Pîrî Efendinin İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî Tercümesi [İnceleme-Metin (1b-53b)], Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Ü.

YILDIRIM, Mustafa-Emine Güzel (2011), “İslam Estetiğinin Hadis Temeli”, *Marifet*, 11: 153-168.

YILMAZ, Mehmet, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

_____, Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük), Kesit Yay., İstanbul, 2013.

ZÜLFİKAR, Cangüzel Güner, “Kokusunun Nur'uyla İrşad Eden Bir Üveysi Veli Ebu'lhasan Harakani” *I. Uluslararası Harakani Sempozyumu Bildirileri*, Kars, 2012, 396-404.